

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**CEZA MUHAKEMESİ KANUNU KAPSAMINDA
CUMHURİYET SAVCISININ
YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI**

**Hazırlayan
Özlem KARACA**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ**

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**CEZA MUHAKEMESİ KANUNU KAPSAMINDA
CUMHURİYET SAVCISININ
YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Özlem KARACA**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ**

Temmuz 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Özlem KARACA

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Kamu Hukuk Anabilim Dalı

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Yetki, Görev Ve Sorumlulukları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 168 sayfalık kısmına ilişkin 18/07/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 14'tür.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.18/07/2024

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Öğrenci: Özlem KARACA

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

“Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Yetki, Görev Ve Sorumlulukları” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Özlem KARACA

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Kamu Hukuku ABD Başkanı

Prof. Dr. Cengiz GÜL

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ danışmanlığında **Özlem KARACA** tarafından hazırlanan "Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Yetki, Görev Ve Sorumlulukları" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

28/06/2024

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Üye : Prof. Dr. Fatih BİRTEK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

... /.../2024

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

CEZA MUHALEMESİ KANUNU KAPSAMINDA CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Özlem KARACA

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2024

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

ÖZET

Bir ülkede yaşayan insanların toplumsal açıdan kendilerini güvende hissedebilmelerinin en önemli nedeni şüphesiz ki devletin cezalandırma yetkisinin bulunmasıdır. Bir hukuk devletinde devletin cezalandırma yetkisinin başrolünde ise Cumhuriyet savcısı yer almaktadır. Zira Cumhuriyet savcısı etkin ve başarılı bir soruşturma yürüttüğü takdirde kişilerde de suç işleyen kişinin cezalandırılacağına ilişkin güven duygusunun oluşacağı şüphesizdir. Kovuşturma evresinde de Cumhuriyet savcısının yetkileri olmakla birlikte özellikle soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı önemli yetkilerle donatılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Cumhuriyet savcısının yetki, görev ve sorumlulukları Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında bir bütün olarak değerlendirilmekle birlikte özellikle soruşturma evresindeki yetki, görev ve sorumlulukları üzerinde durulmuştur.

Bu kapsamda çalışmamızda öncelikle savcılık kurumundan ve savcılık kurumunun tarihsel gelişiminden bahsedilmiş, ceza yargılamasında savcılık kurumunun neden önemli olduğuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Ardından ceza muhakemesi sistemleri Cumhuriyet savcısının görevleri ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Devamında ise savcılık kurumunun hukuki niteliği ve özelliklerinden bahsedilerek Cumhuriyet savcısının bağımsızlığı ve tarafsızlığı üzerine öğretilerde yer alan farklı görüşlere ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ardından soruşturma evresinin başlangıcından bahsedilerek Cumhuriyet savcısının etkin bir soruşturma yürütebilmek adına bu evredeki yetki ve sorumlulukları, delillerin toplanması ve bu delilleri değerlendirme yetkisiyle birlikte Cumhuriyet savcısının verebileceği kararlar açıklanmıştır. Bu kapsamda etkin bir soruşturma yürütülmesinin kişilerin hangi hakları ile ilişkili olduğu irdelenmiş ardından Cumhuriyet savcısının başvurabileceği koruma tedbirleri üzerinde durulmuş ve koruma tedbirlerine ilişkin olarak uygulamadaki sorunlu noktalara değinilmiştir. Son olarak ise Cumhuriyet savcısının kovuşturma evresindeki konumundan, yetki, görev ve sorumluluklarından bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceza yargılaması, Cumhuriyet savcısı, soruşturma, ceza, delil.

**POWERS, DUTIES AND RESPONSIBILITIES OF THE PUBLIC
PROSECUTOR WITHIN THE SCOPE OF THE CRIMINAL PROCEDURE
LAW**

Özlem KARACA

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, July 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Ahmet Hulusi AKKAŞ

ABSTRACT

Undoubtedly, the most important reason why people can feel socially secure in a country is that the state has the authority to punish. In a state governed by the rule of law, the public prosecutor plays the leading role as the state's penal authority. There is no doubt that if the public prosecutor conducts an effective and successful investigation, people will also have a sense of confidence that the person who has committed a crime will be punished. Although the public prosecutor also has powers during the prosecution phase, the public prosecutor is equipped with important powers, especially during the investigation phase. Therefore, this study evaluates the powers, duties and responsibilities of the Public prosecutor as a whole within the framework of the Criminal Procedure Law, but focuses in particular on the powers, duties and responsibilities of the public prosecutor during the investigation phase.

In this context, in our study, first of all, the institution of the prosecutor's office and its historical development were mentioned. In addition to this, explanations were given about why the institution of the prosecutor's office is important in criminal proceedings. Subsequently, the criminal procedure systems were explained in relation to the duties of the Public prosecutor. In the continuation, by mentioning the legal nature and characteristics of the institution of the public prosecutor's office, evaluations were made regarding the different opinions contained in the doctrine on the independence and impartiality of the public prosecutor. Then, by mentioning the beginning of the investigation phase, the powers and responsibilities of the Public prosecutor at this stage in order to conduct an effective investigation, the collection of evidence and the decisions that the Public prosecutor can take together with the authority to evaluate this evidence are explained. In this context, the rights of individuals related to the conduct of an effective investigation were examined, and then the protection measures that the public prosecutor can apply were highlighted as well as the problematic points in the implementation of protection measures. Finally, the role of the public prosecutor in the prosecution phase was discussed along with an overview of their powers, duties and responsibilities.

Keywords: Criminal trial, Public prosecutor, investigation, punishment, evidence.

İÇİNDEKİLER

CEZA MUHAKEMESİ KANUNU KAPSAMINDA CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİ VE İDDİA MAKAMI

1.1. İddia Makamı Olarak Savcılık Kurumu	3
1.2. Savcılık Kurumunun Tarihsel Gelişimi.....	5
1.3. Ceza Yargılamasında Savcılık Kurumunun Önemi	7
1.4. Ceza Muhakemesi Sistemleri	10
1.4.1. İtham Sistemi.....	11
1.4.2.Tahkik Sistemi.....	13
1.4.3. İşbirliği Sistemi	14
1.5. Savcılık Teşkilatı	15
1.6. Savcılık Kurumunun Hukuki Niteliği	17
1.6.1. Savcılık Kurumunun Yargı Erki İçerisinde Yer Aldığı Görüşü	17
1.6.2 Savcılık Kurumunun Yürütme Erki İçerisinde Yer Aldığı Görüşü.....	18
1.6.3 Savcılık Kurumunun Hem Yargı Hem de Yürütme Erki İçerisine Dahil Olduğunu İleri Süren Görüş.....	19
1.7. Savcının Bağımsızlığı Sorunu	21
1.8. Savcının Tarafsızlığı Sorunu	24

İKİNCİ BÖLÜM
SORUŞTURMA EVRESİNDE CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV
VE SORUMLULUKLARI

2.1. Soruşturma Evresinin Başlaması	32
2.2.Soruşturma Evresinin Özellikleri	34
2.3. Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Gerçekleştirme Yükümlülüğü.....	42
2.4. Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Gerçekleştirme Yükümlülüğü ile İlişkili Temel Haklar	48
2.4.1. Adil Yargılanma Hakkı	48
2.4.2. Makul Sürede Yargılanma Hakkı	52
2.4.3.Savunma Hakkı	57
2.4.4.İsnadın Niteliği Hakkında Bilgi Alma Hakkı	66
2.4.5. Lekelenmeme Hakkı.....	67
2.4.6. Hak Arama Hürriyeti.....	70
2.5.Cumhuriyet Savcısı Tarafından Delillerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	71
2.5.1. Şüphelinin İfadesinin Alınması	75
2.5.2. Mağdur ve Müşteki Beyanının Alınması	78
2.5.3. Tanığın Dinlenilmesi	80
2.5.4. Bilirkişiye Başvurulması	86
2.6. Cumhuriyet Savcısının Delil Elde Edebileceği Diğer Araştırma Faaliyetleri.....	89
2.7.Cumhuriyet Savcısının Verebileceği Kararlar.....	103
2.7.1.Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı	103
2.7.2. Önödeme ve Uzlaştırma	105
2.7.3.Seri Muhakeme Usulünün Uygulanması.....	109
2.7.4.Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı	111
2.7.5.Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı	112
2.7.6.İddianame Düzenlenmesi	114
2.7.7. Yetkisizlik ve Görevsizlik Kararı	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KORUMA TEDBİRLERİNE BAŞVURULMASI VE KOVUŞTURMA
AŞAMASINDA CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV VE
SORUMLULUKLARI

3.1. Koruma Tedbirlerine Başvurulmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü	125
---	-----

3.1.1. Cumhuriyet Savcısının Başvurabildiği Koruma Tedbirleri.....	127
3.1.1.1. Yakalama	127
3.1.1.2. Gözaltına Alma.....	129
3.1.1.3. Tutuklama.....	132
3.1.1.4. Adli Kontrol.....	136
3.1.1.5. Arama ve El Koyma	137
3.1.1.6. Postada Elkoyma	144
3.1.1.7. Avukat Bürolarında Arama ve Elkoyma	144
3.1.1.8. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve El Koyma	145
3.1.1.9. Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi.....	147
3.1.1.10. Teknik Araçlarla İzleme	149
3.2. Kovuşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri.....	150
3.2.1. Kamu Davasına Katılma Görevi	151
3.2.2. Delillerin Toplanmasını İsteme Yetkisi.....	151
3.2.3. Doğrudan Soru Sorma Yetkisi.....	152
3.2.4. Davaya İlişkin Mütalaa Verme Görevi.....	152
3.2.5. Kanun Yollarına Başvurma Yetkisi.....	153
3.2.5.1. Olağan Kanun Yollarında Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri	157
3.2.5.2. Olağanüstü Kanun Yollarında Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri	160
SONUÇ	164
KAYNAKÇA.....	169

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AGO	: Adli Görüşme Odası
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AyMKYUHK	: Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
B.NO	: Başvuru Numarası
CD	: Ceza Dairesi
CGİK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
İİK	: İcra İflas Kanunu
K.	: Karar
KTk	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: Madde
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.k.	: Sayılı Kanun
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKK	: Tanık Koruma Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
VUK	: Vergi Usul Kanunu

YCGK : Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YGİY : Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

GİRİŞ

Devletlerin yargılama hakkını kullanabilmesi için kamu adına iddiada bulunma yetkisine sahip olan Cumhuriyet savcısının Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında yer alan yetki, görev ve sorumlulukları bu çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır.

Bu kapsamda çalışmamızın birinci bölümünde öncelikle savcılık kurumuna ilişkin genel bilgiler verilerek savcılık kurumunun ceza yargılaması açısından önemi ve tarihçesi üzerinde durulmuştur. Ceza yargılamasının temel amacını maddi gerçeğin açığa çıkartılması oluşturmaktadır. Maddi gerçeğin açığa çıkartılmasında önem arz eden aktörlerden birisi de Cumhuriyet savcısıdır. Zira Türk ceza hukukunda kişilerin kendi haklarını korumak amacıyla mahkemelere başvurarak dava açması kabul edilmemiştir. Aynı şekilde, Cumhuriyet savcısının suç işlendiğine ilişkin iddiası olmadığı sürece yargılama makamı olan mahkemelerin resen yargılama yaparak maddi gerçeğe ulaşabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle kişinin gerçekleştirdiği kanuna aykırı davranış ceza yaptırımını gerektirdiği takdirde kamu adına soruşturma yaparak kişilerin haklarını koruma görevi Cumhuriyet savcısına verilmiş ve böylece Cumhuriyet savcısının vatandaş ile mahkeme arasında adeta bir köprü görevi görmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte bu bölümde savcılık kurumunun hukuki niteliğine, bağımsız ve tarafsız olup olmadığına ilişkin tartışmalı noktalara değinilmiştir.

İkinci bölümde soruşturma evresinin başlangıcı ve özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma gerçekleştirme yükümlülüğüne ağırlık verilmiş ve etkin soruşturma yükümlülüğünün ilgili olduğu haklar çerçevesinde Cumhuriyet savcısının bu hakları korumak adına üzerine düşen görevlere değinilmiştir. Etkin soruşturma ise genel olarak soruşturma aşamasında araştırılabilecek tüm hususların hukuk kurallarına riayet edilerek araştırılmasıdır. Dolayısıyla da Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinin amiri olarak önemli yetkilerle donatılmıştır. Bununla birlikte bu

bölümde Cumhuriyet savcısının delil elde etme amacıyla başvurabileceği yöntemlere değinilmiş bu kapsamda da Cumhuriyet savcısının ispat yüküne sahip olup olmadığı ve delilleri takdir etme yetkisine sahip olup olmadığı tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Cumhuriyet savcısının koruma tedbirlerine başvurulmasındaki rolü üzerinde durularak koruma tedbirleri Cumhuriyet savcısının yetki ve görevleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu noktada ise her ne kadar soruşturma işlemlerinde en yetkili kişi Cumhuriyet savcısı olsa da koruma tedbirlerine başvurma noktasında Cumhuriyet savcısının yetkilerine sınırlandırma getirildiği ve bazı koruma tedbirlerine karar verme noktasında takdirin sulh ceza hakimine bırakıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bu bölümde koruma tedbirlerine başvurulurken uygulamada karşılaşılan sorunlara değinilmiş ve Cumhuriyet savcısının koruma tedbirlerine başvurduğunda dikkat etmesi gereken noktalar üzerinde durulmuştur. Ardından kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının yetki ve görevleri üzerinde durulmuştur. Kovuşturma evresinde ise Cumhuriyet savcısının yetki ve görevlerinin kamu davasına katılma, esasa ilişkin mütalaa verme, doğrudan soru sorma, delillerin toplanmasını mahkemeden talep etme ve kanun yollarına başvurma olarak sayılabilir. Kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının yetki ve görevlerine bakıldığında ise soruşturma evresine kıyasla oldukça dar kaldığı görülecektir. Kanun yoluna başvurma noktasında ise kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunda yanılmanın başvuranın haklarını ortadan kaldırmayacağına ilişkin düzenlemenin Cumhuriyet savcısı yönünden de geçerli olup olmadığına ilişkin öğretilerdeki tartışmalara yer vermeye ve kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının yetki ve görevleri kapsamında dikkat etmesi gereken noktalara uygulama yönünden bakılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİ VE İDDİA MAKAMI

1.1. İddia Makamı Olarak Savcılık Kurumu

Savcı kelime kökeni olarak sav kelimesinden gelmektedir.¹ Sav kelimesi kelime anlamı olarak da iddia, tez anlamlarını taşımaktadır.² Savcı kelimesi ise Türk Dil Kurumu'na göre “*Kamu yararını gözetmek amacıyla devlet adına dava açmaya yetkili olan, mahkemelerde tespit ettiği suç delillerini ortaya koyarak sanıkları kovuşturan görevli; müddeiumumi.*” olarak tanımlanmıştır.³ Hukuk sözlüğüne göre ise savcı “*Devlet adına kamu davasını açan makamdır.*”⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, Avrupa Savcıları Konferansının kurucu belgesini teşkil eden “*Ceza Adalet Sisteminde Savcılığın Rolü Hakkında (2000) 19 sayılı Tavsiye Kararı*”⁵ uyarınca savcılar, “*Hukukun ihlalinin cezai yaptırım gerektirdiği durumlarda hem bireylerin haklarını hem de ceza adalet sisteminin zaruri etkililiğini dikkate alarak toplum adına ve kamu yararına hukukun uygulanmasını sağlayan kamu yetkilileridir.*” Şık ise savcının tüm özelliklerini, yetki ve görevlerini de kapsayan detaylı bir tanım yapmıştır. Şık’a göre savcı;

“Bir suçun işlendiğini haber alır almaz soruşturmaya başlayan, soruşturmayı bizzat veya emri altındaki adli kolluk eliyle yürüten, soruşturmanın koordinatörü konumunda olan, yeterli şüpheye ulaştığı takdirde iddianame düzenleyen, bazı takdiri durumlarda kamu davası açmama yetkisi bulunan, kovuşturma evresinde iddia makamını temsil eden, kanun yolu denetiminde yol gösterici tebliğnameler sunan, hükmün kesinleşmesi halinde infazını denetleyen, özel hukukta birtakım kamu düzenini ilgilendiren davaları açan, duruşmalara katılan; idari görevleri de bulunan, bu

¹ Nebahat Kayaer, “Türk Ceza Yargısında Savcının Reddi Sorunu”. *İzmir Barosu Dergisi*, (2021):47.; Hüseyin Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018),34.

² <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 25.06.2024

³ https://sozluk.gov.tr , E. T. 25.06.2024.

⁴ https://sozluk.adalet.gov.tr , E.T.05.06.2024.

⁵ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>,E.T. 25.06.2024

kapsamda temsil, denetleme sorumlulukları olan, maaşını devletten alan, hiyerarşik bir teşkilat içinde görev yapan, yürütme erkine dahil ancak bir kamu görevlisine göre üstün teminatlara sahip, özlük hakları özel bir yasa olan 2802 s. Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda düzenlenen, hukukun üstünlüğü için azami gayret gösteren kamu görevlisidir.”⁶

Suç işlendiği iddiasında bulunmak ceza muhakemesinin temelini oluşturmakta ve devletin cezalandırma hakkı/yetkisinden kaynaklanmaktadır.⁷ Türk hukukunda suç işlendiği iddiasını devlet adına soruşturma yaparak mahkeme önüne getirecek olan kurum ise savcılık kurumudur.⁸ Bu nedenle kişilerin bireysel olarak ceza davası açması anlamına gelen “*şahsi dava*” kabul edilmemiştir.⁹ Dolayısıyla Cumhuriyet savcıları kanuna aykırı davranışın ceza yaptırımını gerektirdiği durumlarda kamu adına ve toplum yararına olmak üzere hem kişilerin haklarını korumakla hem de maddi gerçeği araştırarak ceza adaleti sistemini sağlamakla görevlidirler.¹⁰ Adaletin sağlanabilmesi için savcının en öncelikli görevi ise soruşturma yapmaktır.¹¹ Bu nedenle soruşturma aşamasında tek yetkili kişi olan Cumhuriyet savcısı önemli yetkilerle donatılmıştır.¹² Soruşturma sonucunda kamu davası açılması için yeterli şüphe olduğu takdirde ise iddianame düzenlemek ve açılmış olan kamu davasını takip etmek de savcının bir diğer temel görevidir.¹³ Bununla birlikte Ceza Muhakemesi Kanunu’na¹⁴ (CMK) göre savcının soruşturma ve kovuşturma aşamalarında başka görevleri de bulunmaktadır. Savcının

⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 30-31.

⁷ Metin Feyzioğlu ve Nevzat Toroslu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 19. Baskı, 2019), 34.

⁸ Kadir Gündoğan, Cihan Koç ve Coşkun Özbudak, *Kolluğun Önleyici Ve Adli Görevleri*, (Ankara: Sözkesen Matbaası, 8. Baskı, 2013), 456-457.; Kayaer, “Türk Ceza”, 46.; Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 59.; Erdinç Avşar, “Cumhuriyet Savcısının Delil Değerlendirmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 12/46(2021):124.; Cengiz Apaydın, *Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2020), 17.

⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 351.; Dilaver Nişancı, *Ceza Muhakemesinde Yargılanmanın Yenilenmesi*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 3. Baskı, 2023), 176.

¹⁰ Mustafa Tören Yücel, *Türkiye’de Yargının Etkinliği*, (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008), 288.; Tuba Kelep Pekmez, “Ceza Muhakemesinde Objektif Bir Taraf Olarak Savcılık Makamı”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/2(2021):285.

¹¹ Nurcan Gündüz, “Ceza Muhakemesinde Savcılık”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016), 106.

¹² Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 199.

¹³ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 106.; Hakan Karakehya ve Murat Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4, (2016): 2059-2061.; Yusuf Başlar, “Ceza Muhakemesinde İspat”. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/2(2022):1384.; Akif Yıldırım, *Anayasal Düzeyde Bir Güvence Olarak Ceza Muhakemesinde Tanık Sorgulama Hakkı*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), 23.; Furkan Batuhan Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri”, (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022), 40.

¹⁴ RG, S.25673, 17.12.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>, E.T 20.06.2024

soruşturma aşamasında diğer görevleri ise genel olarak gerektiği ve şartlar oluştuğu takdirde koruma tedbirlerine başvurmak, gerekli gördüğü takdirde soruşturma dosyası için bilirkişi görevlendirmek, beden muayenesi ve vücuttan örnek alma, fizik kimliğin tespiti, keşif, yer gösterme, otopsi, uzlaştırma kapsamında kalan suçlarda iddianame düzenlemeden önce tarafların uzlaşması için gerekli olan işlemleri yapmak şeklinde sayılabilir. Kovuşturma aşamasında ise kanun yollarına başvurmak gibi görevleri bulunmaktadır. Görüldüğü üzere ceza muhakemesinde savcılık kurumuna fazlasıyla önem verilmiş ve önemli görevler yüklenmiştir. Bu sebeple de Cumhuriyet savcısının yargılamaya katılmaması da CMK’da mutlak bir bozma sebebi olarak düzenlenmiştir¹⁵ (CMK 289/1-e).

1.2. Savcılık Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Ceza muhakemesi açısından savcılık kurumu çok eski temellere dayanmamaktadır.¹⁶ Tarihi süreç içerisinde bireysel itham sisteminden vazgeçilip itham etme ve kamu davası açma yetkisi devlet adına kamu görevlisi sıfatı taşıyan kişilere verilmiştir.¹⁷ Toplumun merkezi otorite ile yönetilmeye başlamasıyla birlikte suçluların soruşturulması işlemi de kamu görevi haline gelmiş ve 14.yüzyılda krallar ile asillerin ceza ve hukuk davalarında çıkarlarını korumak amacıyla savcılık kurumu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kralın görevlerinden birisi olan soruşturma, kralın görevlendirdiği bir kamu görevlisi tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁸ Cumhuriyet rejimine geçilmesi ile birlikte ise savcılık kurumu kralın menfaatlerinden ziyade toplum yararını gözetten bir kurum haline gelmiştir.¹⁹ Böylece savcılar suç işleyen kişileri toplum yararına itham ederek kamu düzeninin koruyucuları olmuştur.

Savcılık kurumunun temelleri ise Fransız hukukuna dayanmaktadır.²⁰ “1789 Fransız İhtilali” ile birlikte insan hakları önem kazanmış savcılık kurumu da insan haklarının

¹⁵ Kayaer, “Türk Ceza”, 46.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 212.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 145.

¹⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 23.

¹⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 25.

¹⁸ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 21-22.; Asım Kaya, “Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Görevi”, (Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020), 115.

¹⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 39.

²⁰ Hakan Ayyıldız, *Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk Ve Soruşturmadaki Rolü*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 14.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 22.; Yakup Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Soruşturma Evresinin Tarihsel Gelişimi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/1(2022):177.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 34.; Atilla Tanrıvermiş,

korunmasında önemli bir araç görüldüğünden savcılık kurumu için “Devrimin çocuğu” ifadesi kullanılmıştır.²¹ 1808 tarihli “*Napolyon Kanunları*” ise modern anlamda savcılık kurumunun gelişmesinde önemli rol oynamıştır.²² 1810 tarihli “*Fransız Ceza Muhakemeleri Kanunu*” ile birlikte ise savcılık kurumu günümüzdeki teşkilat yapısına kavuşmuştur.²³

Osmanlı İmparatorluğunda ise başlangıçta şer-i mahkemelerde yargılama yapılmakta ve savcılık teşkilatı yer almamakla birlikte; itham görevi bireyler tarafından yerine getirilmekte, ayrıca suçu haber alan kadı da dava açabilmekteydi.²⁴ 19. Yüzyıldan itibaren ise batılılaşma hareketleri çerçevesinde ve özellikle Tanzimat dönemi sonrasında yargı sisteminde değişiklikler olmaya başlayıp kanunlaştırma hareketleri hızlanmıştır.²⁵ 1840 yılında “*Ceza Kanunnamesi*” kabul edilmiş, bu Kanunname yeterli olmayınca yerini 1851 yılında “*Kanun-ı Cedit*” almıştır. Bu Kanun’un da yetersiz kalması neticesinde 1858 yılında “*Ceza Kanunname-i Humayun*” kabul edilmiştir.²⁶ 1858 tarihli bu kanunda devlete karşı işlenen suçlarla birlikte bireylere karşı işlenen suçların da devlet tarafından soruşturulacağı düzenlenmekle birlikte; soruşturmanın kim tarafından gerçekleştirileceği belirtilmemiştir.²⁷ İlk kez 1864 tarihli “*Vilayet Nizamnamesi*” ile birlikte savcılıkla ilgili hükümlere yer verilmiş ve temyiz mahkemelerinde hakim dışında hukuki bilgiye sahip özel görevli memurun bulunacağı düzenlenmiş ancak bu kişilere herhangi bir unvan verilmemiştir.²⁸ 1870 tarihli “*Dersaadet ve Mülhakatı İdare-i Zabıta ve Mülkiyyeye ve Mehakemi Nizamiyyesine Dair Nizamname*” ile savcının görevlerine benzer görevlerden bahsedilmiş ve bu görevlilere ilk kez “*müdde-i umumi*” adı verilmiştir.²⁹ Müdde-i kelimesi davacı, umumi ise genel anlamına gelmekte olup³⁰ genel davacı anlamına gelen bu kelime ile günümüzdeki kamu davasını açma görevini üstlenen savcı tanımlanmıştır. 1876 tarihli “*Kanun-u Esasi*” ile birlikte ceza hukukunu ilgilendiren konularda kamu

Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 395.

²¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 41.

²² Gündüz, “*Ceza Muhakemesinde*”, 22.; Kaya, “*Cumhuriyet Savcısının*”, 115.

²³ Gündüz, “*Ceza Muhakemesinde*”, 23.; Duranoğlu, “*Türk Ceza*”, 177; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 41.

²⁴ Kaya, “*Cumhuriyet Savcısının*”, 115.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 44.

²⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 45.; Karagöz, “*Cumhuriyet Savcısının*”, 18.

²⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 45.

²⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 45-46.

²⁸ Duranoğlu, “*Türk Ceza*”, 180.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 31.

²⁹ Duranoğlu, “*Türk Ceza*”, 180.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 31

³⁰ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 25.06.2024

yararını korumak adına görev ve yetkileri kanunlarla düzenlenen kamu görevlerinin bulunacağı açıkça düzenlenmiş ve bu kişilere aynı şekilde “*müddeiumumi*” adı verilmiştir.³¹ Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu’nun çevirisi olan 1879 tarihli “*Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilatı Kanunu Muvakkatı*” tarafından savcılar devlet tarafından görevlendirilen kamu davası açmakla ve kamu güvenliğini korumakla görevli memurlar olarak düzenlenmiştir.³² Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte de yeni yönetime uygun kanunlar çıkartılmaya başlanmıştır.³³ 1985 yılında ise 3206 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³⁴ ile birlikte müdde-i umumi kelimesi yerine savcı kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.³⁵ Günümüzde ise Cumhuriyet savcısı ifadesi³⁶ kullanılmakta ve yönetim şekli olan Cumhuriyet kelimesinden ziyade “*Cumhura/umuma ait*” anlamını taşımaktadır.³⁷

1.3. Ceza Yargılamasında Savcılık Kurumunun Önemi

Ceza muhakemesi hukuku ceza kanunlarının ihlal edilip edilmediğini, edildi ise bu ihlal karşısında failin hangi mahkemede nasıl yargılanacağını ve ne tür bir yaptırım uygulanacağını düzenleyen hukuk dalıdır.³⁸ Ceza muhakemesi hukukunu ilgilendiren uyuşmazlıklar toplum düzenini yakından ilgilendirdiği için önem arz etmektedir.³⁹ Ceza muhakemesinin amacı tespit edilirken tarihi süreç içerisinde farklı anlayışlar benimsenmiştir.⁴⁰ 18. yüzyılın yarısına kadar suçlu ile sanık arasında ayırım yapılmamakta ve amaç sanığın cezalandırılarak toplumun menfaatini korumaktır. Bu düşüncede amaç toplum menfaatini korumak olduğu için ceza muhakemesinin temel amacı da sanığın

³¹ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 116.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 32.

³² Duranoğlu, “Türk Ceza”, 180.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 47.

³³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 49.

³⁴ RG, S.18774, 04.06.1985, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18774.pdf>, E.T. 24.06.2024

³⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 32.

³⁶ Cumhuriyet savcısı ifadesinin kullanılmaya başlaması hakkında bilimsel eserlerde rastlanılmayan aktarımlara göre dönemin Adalet Bakanı ile Atatürk arasında geçen konuşmada Atatürk’ün neden Cumhuriyet savcısı denildiğini sorması üzerine Mahmut Esat Bozkurt şöyle cevap vermiştir: “*Çünkü öyle zaman olur ki, Cumhuriyeti korumak için başbakandan, bakandan, müsteşardan, validen, büyükelçiden bile hesap sormak gerekebilir. İşte o hesabı soracak olan Cumhuriyet savcısıdır.*”, *İçinden*; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 32-33.

³⁷ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 181.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 33.

³⁸ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2-3.; Kürşat Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği ve Lekeleneme Hakkı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 16.; Başlar, “Ceza Muhakemesinde” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/2(2022): 1384.

³⁹ Hakan Karakehya, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65/2 (2007): 137.

⁴⁰ Günce Artantaş, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Gizliliği* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 21.

suçlu olduğunu ortaya koymaktır.⁴¹ Bundan dolayı ikrar için işkence ve çeşitli yöntemlere de başvurulmakta iken Aydınlanma Çağı ile birlikte ceza muhakemesinin amacı değişmiş ve kişiyi koruyan sisteme geçilmiştir.⁴² Böylece suç şüphesi altında bulunan kişinin suçsuzluğu ispatlanana kadar masum olduğu ilkesi olan “masumiyet karinesi” ilkesi benimsenmiştir. Bu aşama ile birlikte şüpheli veya sanığın hakları korunmaya başlanmıştır.⁴³ Ancak ceza muhakemesinde başka sùjeler de bulunduğu için ceza muhakemesinin gayesinin sanığın korunması olması yetersiz kalmış son aşamada suçtan zarar gören kişiler ile birlikte toplumun da menfaatini korumak adına ceza muhakemesinin amacı kişilerin hak ve özgürlüklerini, toplumun çıkarlarını ve toplumsal düzeni korumak olarak belirlenmiştir.⁴⁴ Diğer iki evreden farklı olarak günümüzde toplumsal menfaat korunmakla beraber sanığın haklarına da önem verilmektedir. Bununla birlikte ceza muhakemesinin özünü oluşturan bir diğer amaç şüphesiz maddi gerçeğin ortaya çıkartılması ve adaletin sağlanmasıdır.⁴⁵

Günümüzde ceza muhakemesi tez, antitez ve sentez olmak üzere yargılama sùjelerinden oluşmaktadır.⁴⁶ Sùje, ceza muhakemesinde işlem yapma, taleplerde bulunma hakkına sahip olan kendine özgü statüsü olan kişilerdir.⁴⁷ Sùjeler makam itibariyle olabileceği gibi şahıs itibariyle de olabilir. Ceza muhakemesi bakımından kişisel menfaati olmayan

⁴¹ Hakan Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 124.; Timur Demirbaş, *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 7.Baskı, 2022), 37.

⁴² Hakan Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 124.; Mehmet Emin Artuk, “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1(2006):3.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 12.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 37.

⁴³ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 37.

⁴⁴ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 38.

⁴⁵ Erol Cihan, “Ceza Muhakemesi Hukukunun Gayesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 28/3-4(1962):702.; Uğur Ersoy, “Ceza Muhakemesinin Amacı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, içinde *Uğur Alacakaptan’a Armağan Cilt I.*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 291.; Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 138.; Can Canpolat, “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/2(2020):457.; Yuzarsif Selçuk Coşkun, “Ceza Muhakemesinde Susma Hakkı ve Bağlantılı Haklar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 157(2021):209.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 453.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 24.; Fatih Birtok, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2(2013): 955-956.; Başlar, “Ceza Muhakemesinde”, 1383.; Fatih Özkul, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9(2017):397.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 38.; İbrahim Dülger, “Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/1-2(2007): 673.

⁴⁶ Kayaer, “Türk Ceza Yargısında”, 45.

⁴⁷ Alp Tolgahan Serttaş, “Ceza Yargılamasında Cumhuriyet Savcısının Tarafsızlığı Sorunu”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 12/2, (2022):905.; Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2060.

süjeler makam itibariyle, kişisel menfaati bulunanlar ise şahıs itibariyle s jelerdir. Dolayısıyla ceza muhakemesinde sanık ve suçtan zarar gören kişiler şahıs itibariyle, m dafı, hakim ve savcı ise makam itibariyle muhakeme s jeleridir.⁴⁸ Ceza muhakemesine hakim olan bu süjelerden bireysel iddia makamı olarak mağdur/ suçtan zarar gören ve kamusal iddia makamı olarak savcılık⁴⁹ tezi, savunma makamı olarak sanık (bireysel) ve m dafı (kamusal) antitezi, yargılama makamı olan hakim ise sentezi oluşturmaktadır.⁵⁰ Günümüzde ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak için kullanılan yöntem ise çelişme yöntemidir.  elişme yöntemine göre ceza muhakemesinde tez ve antitez süjeleri delillerini ileri sürmekte, bu deliller mahkeme önünde (sentez) irdelenmektedir. Ayrıca taraflar kendileri ile ilgili konularda rahatça bilgi sahibi olabilmekte ve karşı tarafa soru yöneltebilmektedir.⁵¹ Böylece tarafların muhakemeye etkin bir şekilde katılımı sağlanmakta ve adil bir yargılama gerçekleşmektedir.⁵² çelişme yönteminin uygulanabilmesi için ise tez ve antitezin bulunması gerektiğinden savcının rolü önem taşımaktadır.⁵³ Her ne kadar soruşturma evresinde yargılama yapılarak nihai karar verilmeyecek olsa da bu evrede dosyada bulunan mevcut bilgiler savunma yapacak olan tarafa verilmeli ve bu bilgiler ışığında savunma yapabilmesi sağlanmalıdır.⁵⁴ CMK'da yer alan düzenlemeler incelendiğinde de Türk hukukunda ceza muhakemesinin amacının maddi gerçeğe ulaşmak olduğu sonucu çıkacaktır. Örneğin CMK m. 160/2 uyarınca Cumhuriyet savcısının emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına alması, şüphelinin haklarını koruması ve kanun maddesinde sayılmayan diğer soruşturma işlemlerini y r tmesindeki amaç maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesini sağlamaktır.⁵⁵ Maddi gerçek ise kuşkuya yer vermeyecek şekilde olmalıdır. Zira varsayımlara dayanarak, delillere ulaşmadan kişilerin mahkum edilmesi ceza muhakemesinin amacıyla

⁴⁸ Karakehya ve Arabacı, "Cumhuriyet Savcısının", 2060-2061.

⁴⁹ şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 213.

⁵⁰ Davut Arslan, "Soruşturma Aşamasında Cumhuriyet Savcısının Görev Ve Yetkileri", (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2021):2.; Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 908.

⁵¹ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 11.

⁵² Mehmet Kopuz, "Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak  elişmeli Yargılanma Hakkı", * ekmece İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/19 (2021):14.

⁵³ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 11.

⁵⁴ Kopuz, "Adil Yargılanma", 24.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 86.

⁵⁵ Canpolat, "Ceza Muhakemesi", 458.; Karakehya ve Arabacı, "Cumhuriyet Savcısının", 2064.; Sesim Soyer Güleç, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsiz Kararları  zerindeki Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2013): 1434.

bağdaşmadığı gibi adil de olmayacaktır.⁵⁶ Bu nedenle maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla medeni muhakemeden farklı olarak ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi benimsenmiş ve maddi gerçeğin açığa çıkartılmasına fayda sağlayabilecek her türlü belge delil kapsamında kabul edilmiştir.⁵⁷ Ancak bu gayeye ulaşmaya çalışırken her türlü yolun uygulanabileceği ileri sürülemez. Zira modern hukuk sisteminde soruşturma ve kovuşturma evrelerini yürüten makamların her ne pahasına olursa olsun maddi gerçeği açığa çıkartmalarına izin verilmemiş, hukuk devleti ilkesi kapsamında insan onuruna yakışır şekilde şüpheli/sanık sıfatıyla bulunan kişilere de birtakım haklar tanınmıştır.⁵⁸

1.4. Ceza Muhakemesi Sistemleri

Ceza muhakemesinin konusunu suç işleyen kişinin cezalandırılması oluşturmaktadır. Kişinin suç işlemesi ile birlikte kamu düzeninin bozulacağından şüphe yoktur. Bozulan kamu düzeni ise ancak Cumhuriyet savcısı tarafından etkin bir soruşturma yürütülerek iddianame düzenlenmesi ve mahkeme tarafından gerçekleştirilecek ceza yargılaması ile tekrar tesis edilebilmektedir.⁵⁹

İlkel dönemlerde toplumun yeterince gelişmemiş olması ve siyasal iktidarların mutlak olması nedeniyle ceza muhakemesinde uygulanan yöntemler daha çok cismaniydi. Ceza türleri olarak ölüm cezası, sürgün etme, toplumdan ayırma, kısas, işkence vb. türler mevcuttu.⁶⁰ Hapis cezaları ise Avrupa’da hafif suçlar için geçerli olmak üzere 15.yüzyılda uygulanmaya başlanmıştı. Hapis cezasının günümüzdeki haliyle cezalandırma sistemine dahil edilmesi ise Fransız İhtilali ile birlikte özgürlüğün temel insan haklarından

⁵⁶ Ersoy, “Ceza Muhakemesinin Amacı Üzerine”, 295.; Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 138.

⁵⁷ Canpolat, “Ceza Muhakemesi”, 458.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 955.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 129.; Cihan, “Ceza Muhakemesi Hukukunun”, 701.; Ahmet Bozdağ ve Kader Sarıusta, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/2(2017):573.; Metin Köse, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14/1(2019):177.; Semiyet Badem, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 12/45(2021):290.; Özkul, “Ceza Yargılamasında”, 398.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 95.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 25-27.; Filiz Berberoğlu Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde Bilirkişilik*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Baskı, 2018), 16.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 72.

⁵⁸ Alper Özboyacı, “Yasak İfade Alma ve Yasak Sorgu”, *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 2/16(2007), 69.; Canpolat, “Ceza Muhakemesi”, 471-472.; Başlar, “Ceza Muhakemesinde”, 1383.; Özkul, “Ceza Yargılamasında”, 399.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 37.

⁵⁹ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 4. Baskı, 2010), 49.

⁶⁰ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 172.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 69.

olmasının anlaşılmasıyla gerçekleşmiştir.⁶¹ Günümüzde ise yaptırımlar ceza ve güvenlik tedbirleri olarak ikiye ayrılmakta olup cezaları ise hapis cezası ve adli para cezası oluşturmaktadır.⁶² Kanunilik ilkesi gereğince suç işleyen kimseye bu ikisi dışında bir yaptırım uygulanamamaktadır.⁶³ Ancak ceza muhakemesi açısından tarihi süreç içerisinde soruşturma yürütülürken ve cezalar belirlenirken farklı sistemler belirlenmiştir. Bunlar itham, tahkik ve bu iki sistemin belirli özelliklerini taşıyan işbirliği sistemidir.⁶⁴ Çalışmanın bu kısmında itham, tahkik ve işbirliği sistemleri Cumhuriyet savcısının görevleri ile ilişkilendirilerek incelenecektir.

1.4.1. İtham Sistemi

Tarihi süreç içerisinde ilk ceza muhakemesi sistemlerinden olan itham sisteminde şahsi dava sistemi esas alınmıştır.⁶⁵ Bu nedenle kişinin cezalandırılması ancak başka bir kişi tarafından herhangi bir suç şüphesi ile karşı karşıya bırakılması ve ithamda bulunan kişi tarafından bu durumun ispatlanmasına bağlıdır.⁶⁶ Hakimin kendiliğinden yargılama faaliyetinde bulunabilmesi mümkün olmadığı gibi delilleri toplama ve resen değerlendirme yetkisi de bulunmamaktadır.⁶⁷ İtham sisteminde yargılama topluma açık olup sözlü yargılama ilkesi geçerlidir.⁶⁸ İtham sisteminde toplumu oluşturan her bir fert suç işlendiği iddiası ile dava açabilmektedir.⁶⁹ Zira itham sisteminde kişilerin haklarını en iyi şekilde koruyacak olan kişinin yine kendisi olduğu görüşü hakimdir.⁷⁰ Günümüzde ise ithamda bulunarak soruşturma yapmak ve kamu davasının açılması amacıyla iddianame düzenlemek görevleri Cumhuriyet savcısına aittir.⁷¹ Cumhuriyet savcısı soruşturma yürütürken sadece şüphelinin aleyhine olan delilleri değil lehine olan delilleri

⁶¹ Ahmet Gökçen, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1-2)2000, 205.

⁶² Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Cezanın Amacı*, 46.

⁶³ Ali Rıza Çınar, *Türk Ceza Hukukunda Cezalar*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2005), 23-24.

⁶⁴ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 169.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 17.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 23.

⁶⁵ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 169.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 99-100.; Hüseyin Tanfer Ayhan, *Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1. Maddesi Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2013), 23.

⁶⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 100.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 18.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 12.

⁶⁷ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 169.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 100.

⁶⁸ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 18.;

⁶⁹ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 19.

⁷⁰ Mehmet Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Baskı, 2021), 83.

⁷¹ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 11. Baskı, 2023), 170.

de toplayarak aynı zamanda şüphelinin haklarını korumaktadır. Yine aynı şekilde soruşturma evresinde şüphelinin sahip olduğu hakları hatırlatma ve bu haklara imkan sağlama görevi de Cumhuriyet savcısına ait olduğundan itham sisteminin aksine kişilerin haklarını kendilerinin koruması yerine bu hakların korunması görevi de Cumhuriyet savcısına bırakılmıştır.

İtham sisteminde delilleri sunma görevi iddia ve savunma makamına ait olması nedeniyle itham sisteminin uygulandığı dönemde iddia ve savunma makamlarına öncelik verilmiş, yargılama makamı ikinci plana atılarak yetkisi önüne gelen iddia ve savunmalara göre karar vermekle sınırlandırılmıştır.⁷² İtham sisteminde suçun niteliğinin değişmesi gibi bir durum söz konusu olmamakta, iddia duruşmada ispatlanabilmekte veya ispatlanamamaktadır.⁷³ Bu nedenle itham sisteminde iddia makamı iddiasını doğru şekilde nitelendirmek ve doğru delillerle gerekçelendirme yapmak zorundadır.⁷⁴ Dolayısıyla itham sisteminde ceza muhakemesi ile medeni muhakeme arasında bir fark bulunmamakta, tamamen pasif ve tarafsız konumda olan hakim itham eden ve itham edilen tarafların önüne getirdiği deliller neticesinde karar vermektedir.⁷⁵ Hakimin önüne gelen delillerle bağlı olması nedeniyle de maddi gerçeğin açığa çıkması ihtimalinin olması itham sisteminin eleştirilen yönlerinden birisidir.⁷⁶ Ayrıca taraflardan birisinin diğer taraftan daha güçlü olması, güçsüz olan tarafı tehdit, baskı, rüşvet vb. yöntemlerle davasından vazgeçirmeye çalışabilmesi, suçtan zarar görenin talebi olmadığı takdirde yargılama yapılamayacak olması nedeniyle suçlunun cezasız kalabilecek olması itham sisteminin eleştirilen bir diğer yönüdür.⁷⁷

⁷² Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 48-49.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 15.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 18.

⁷³ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 84.; Fatih Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı, 2017), 450.

⁷⁴ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 84.; Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 450.

⁷⁵ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 169.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 100.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 24.

⁷⁶ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 20.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 25.

⁷⁷ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 170.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 101.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 19-20.; Kübra Demir Arslan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 7/2(2022): 479.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 12.

1.4.2.Tahkik Sistemi

Orta Çağ'da otoriter devletlerin artması ile birlikte kamu yararı birey yararından daha ön planda tutulmuş ve suçluları cezalandırma yetkisi devletlerin tekeline geçmiştir.⁷⁸ Böylece özellikle Orta Çağ'ın ikinci yarısında itham sistemi yerine tahkik sistemi uygulanmaya başlanmıştır.⁷⁹ Tahkik sisteminde yargılama makamına öncelik verilmiş ve bireysel değerlerdense toplumsal değerler ön planda tutulmuştur.⁸⁰ Toplum yararının gözetilmesi nedeniyle de kişilere yargılama süjesinden ziyade birer obje olarak muamele edilmiş, gerektiğinde işkence yoluna başvurulmuş ve her ne şekilde olursa olsun maddi gerçeğin açığa çıkartılması ön planda tutulmuştur.⁸¹ Dolayısıyla da maddi gerçeğin açığa çıkarılabilmesi adına soruşturma işlemleri gizli yürütülmüştür.⁸² Tahkik sistemi soruşturma evresinin gizliliği ilkesini benimsemekle birlikte günümüzdeki soruşturma evresinden farklı özellikler taşımaktadır. Her şeyden önce günümüzde ceza yargılamasında şüpheli ceza yargılamasında obje değil bir yargılama süjesi konumundadır. Bunun doğal sonucu olarak da soruşturma evresinde şüphelinin hakları bulunmakta ve Cumhuriyet savcısı da şüphelinin bu haklarını korumakla görevlidir. Dolayısıyla soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının maddi gerçeği açığa çıkartmak amacıyla her türlü yola başvurabilmesi mümkün değildir. Zira CMK'da ispatın ancak hukuka uygun olarak elde edilen delillerle sağlanabileceği açıkça düzenlenmiştir (CMK m. 217/2). Bu nedenle de Cumhuriyet savcısının yetkisini aşarak şüpheliye işkence veya kötü muamele ile suçu ikrar etmesini sağlaması mümkün değildir. CMK m. 148/3 uyarınca da "*Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.*"

Tahkik sisteminde hakim bir suç işlendiğini öğrendiği takdirde suçtan zarar görenlerin itham etmesini beklemeden kendiliğinden incelemeye başladığından, bu sistemde itham eden kişi ile yargılamayı yürüten kişi aynı kişidir.⁸³ Buna bağlı olarak da ispat yükü

⁷⁸ Duranoğlu, "Türk Ceza", 170.

⁷⁹ Duranoğlu, "Türk Ceza", 170.; Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 50-51.; Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 16.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.

⁸⁰ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 16.; Duranoğlu, "Türk Ceza", 170.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 20.

⁸¹ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 20.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 28.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 271.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 24.

⁸² Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 22.

⁸³ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 16.; Duranoğlu, "Türk Ceza", 170.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 21.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 28.

iddiayı gündeme getiren hakime aittir.⁸⁴ Dolayısıyla tahkik sisteminde savcılık kurumunun usul işlemleri yönünden herhangi bir yetkisi bulunmayıp hakim aynı zamanda savcılık görevini de üstlenmektedir.⁸⁵ Bu nedenle itham sisteminden farklı olarak tahkik sisteminde Cumhuriyet savcısı etkin bir konumda değildir.

Bu sistemde ithamda bulunan kişi farklı bir kişi olsa dahi hakim itham ve savunmalarla da bağlı olmayıp kendisi de delil toplayabilmekte ve bu delilleri serbestçe takdir etme yetkisine sahiptir.⁸⁶ Tahkik sisteminde suçluların cezalandırılması için şikayete gerek olmadığından, hiçbir suçlunun cezasız kalmaması ve delillerin serbestçe takdir edilerek maddi gerçeğin ortaya çıkarılacak olması, sistemin avantajlarından olmakla birlikte; ithamda bulunan hakim ile sanık arasında silahların eşitliğinin bulunmaması ve tarafların yargılamada etkin konumda olmaması ise sistemin dezavantajları arasında sayılmaktadır.⁸⁷

1.4.3. İşbirliği Sistemi

1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle temel hak ve özgürlüklere öncelik verilmiş, bedensel cezalar yerini hapis cezası ve para cezasına bırakmaya başlamıştır. Bireysel hakların ön plana çıkmasıyla birlikte itham ve tahkik sistemi de eleştirilmeye başlanmış ve her iki sistemin kötü yönleri atılarak işbirliği sistemi kabul edilmiştir.⁸⁸ İtham sistemi ile tahkik sisteminin bazı özelliklerini bir arada taşıyan işbirliği sisteminde iddia makamı ile yargılama makamları birbirinden ayrılmıştır.⁸⁹

İşbirliği sisteminde her ne kadar hakimnin somut olayı inceleyebilmesi için itham sisteminde mevcut olduğu gibi bir ithama gerek duyulsa da hakim itham eden konumda olmayıp bu yetki, birey tarafından veya kamu adına devlet organı olan Cumhuriyet

⁸⁴ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 86.

⁸⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.

⁸⁶ Duranoğlu, "Türk Ceza", 171.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 28.

⁸⁷ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 50-51.; Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 16.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.

⁸⁸ Duranoğlu, "Türk Ceza", 171.; Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 51.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 102.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 21.; Arslan, "Avrupa İnsan", 484.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 22.

⁸⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 103.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 21.

savcısı tarafından kullanılmaktadır.⁹⁰ İşbirliği sisteminde soruşturma evresinin özellikleri olan soruşturmanın gizliliği, yazıllığı ve Cumhuriyet savcısının resen delil toplama yetkileri mevcuttur.⁹¹ Böylece işbirliği sisteminde Cumhuriyet savcısı resen delil toplayarak etkin bir soruşturma gerçekleştirebilecek ve maddi gerçeğe ulaşılabilmesine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla işbirliği sisteminde soruşturma aşamasında etkin konumda olan makam Cumhuriyet savcısı iken kovuşturma aşamasındaysa hakim veya mahkemedir.⁹² Hakimin itham sistemindeki gibi ithamla bağlı olması söz konusu olmadığı için hakim pasif konumda olmadığı gibi tahkik sistemindeki gibi kendiliğinden olayı mahkeme önüne getiremediği için de taraflar karşısında üstünlüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla işbirliği sisteminde hakimin pasifliği veya üstünlüğü söz konusu olmayıp silahların eşitliği geçerlidir.⁹³

1.5. Savcılık Teşkilatı

Savcılık kurumunun teşkilatlanması 5235 sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*”⁹⁴ 16-22. maddeleri arasında düzenlenmiştir.⁹⁵ Savcılıklar mahkeme makamı yanında örgütlenmiştir. Dolayısıyla mahkeme olmayan yerde savcılık teşkilatının bulunabilmesi de mümkün değildir.⁹⁶ Kanunun 16. maddesi⁹⁷ uyarınca savcılıklar ayrı olarak konumlandırılmamış, mahkemelerin bulunduğu yere bağlı olması belirtilmiştir.⁹⁸ Dolayısıyla mahkemelerin bulunduğu her il merkezi ve ilçelerde Cumhuriyet başsavcılığı da bulunmaktadır.⁹⁹ Cumhuriyet başsavcılıklarında bir Cumhuriyet başsavcısı ile yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunmakta ayrıca gerekli görüldüğü takdirde Adalet Bakanlığı

⁹⁰ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 51-52.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 20.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 103.

⁹¹ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 86.

⁹² Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 87.

⁹³ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 21.

⁹⁴ RG, S.25606., 26.09.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041007.htm>, E.T. 24.06.2024

⁹⁵ Kayaer, “Türk Ceza”, 50.

⁹⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 103.

⁹⁷ “Mahkeme kuruluşu bulunan her il merkezi ve ilçede o il veya ilçenin adı ile anılan bir Cumhuriyet başsavcılığı kurulur. Cumhuriyet başsavcılığında, bir Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur. Gerekli görülen yerlerde Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kararıyla bir veya birden fazla Cumhuriyet başsavcivekili atanır.”

⁹⁸ Gündoğan, Koç ve Özbudak, *Kolluğun Önleyici*, 443.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 106.

⁹⁹ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 52.

önerisi ve Hakimler Savcılar Kurulu kararı ile Cumhuriyet başsavcivekili atanabilir.¹⁰⁰ Savcılık kurumu hiyerarşik düzene tabi olup Anayasa (AY) m. 140/6 ile 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu¹⁰¹ m. 5/3 gereği¹⁰² hiyerarşik düzenin başını Adalet Bakanı oluşturmaktadır.¹⁰³ Yine aynı şekilde 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 5/1 “... *Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet savcıları üzerinde, Danıştay Başsavcısı, Danıştay savcıları üzerinde, ağır ceza Cumhuriyet başsavcıları, merkezdeki Cumhuriyet savcıları ile bağlı ilçe Cumhuriyet başsavcıları ve Cumhuriyet savcıları üzerinde, gözetim ve denetim hakkına sahiptir.*” 5235 sayılı “Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun” m. 17/2-3;

“Ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının; ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde görevli Cumhuriyet başsavcıları, Cumhuriyet başsavcivekilleri, Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır. Asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının o yer yargı çevresinde görevli Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır.”

demek suretiyle hiyerarşik düzeni açıkça vurgulamıştır. Bu hiyerarşik yapıda Başsavcılıklara bağlı olan savcılar yetki alanı içerisinde ve Başsavcı tarafından verilen işbölümü çerçevesinde makam itibarıyla süje görevini yerine getirmektedir.¹⁰⁴

Savcılıklar mahkeme yanında teşkilatlandıkları halde mahkemeler gibi çeşitliliğe sahip olması söz konusu değildir. Hiyerarşik yapısı bulunan savcılık kurumunun “birlik” özelliği bulunmaktadır.¹⁰⁵ Bu özellik “*Savcılık bir küldür.*” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Savcılık kurumunun bir bütün olması nedeniyle de bölünmezlik kuralı geçerli olup, savcılar yapmış oldukları bütün işlemleri Başsavcılık adına yapmaktadır.¹⁰⁷ Dolayısıyla bir savcı tarafından başlatılan soruşturma işlemlerine bir başka savcının devam edebilmesi mümkündür. Ancak birlik ve bölünmezlik ilkesi sadece aynı savcılık

¹⁰⁰ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 39.; Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2065.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 107-108.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 54.

¹⁰¹ RG, S.17971, 26.02.1983, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17971.pdf>, E.T. 25.06.2024

¹⁰² 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m.5/3; “*Adalet Bakanı, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hakim ve savcılar üzerinde gözetim hakkını haizdir.*” şeklindedir.

¹⁰³ Kayaer, “Türk Ceza”, 51.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 87-89.

¹⁰⁴ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 110.

¹⁰⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 87.; Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 115-116.

¹⁰⁶ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 115.

¹⁰⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 87-88.

teşkilatı içerisinde geçerlidir. Yargı yetkisi dışında kalan bir savcılık işlemi için savcının yetkisi bulunmamakta ancak istinabe yoluyla ilgili yerdeki savcılıktan talep edilebilmektedir.¹⁰⁸

1.6. Savcılık Kurumunun Hukuki Niteliği

Devletin erkleri yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Savcılık kurumunun görevlerinin ise yasama faaliyetleri kapsamında olmadığı açıktır.¹⁰⁹ Savcılık kurumunun hukuki statüsünün yargı erki içerisinde mi yoksa yürütme erki içerisinde mi olduğu konusu ise öğretide oldukça tartışmalı olup, bu konuda farklı görüşler mevcuttur.¹¹⁰ Savcılık kurumunun yargı erki içerisinde yer alan adli bir yapıya sahip olduğunu ileri sürenler olduğu gibi yürütme erki içerisindeki idari bir yapı olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Bir diğer görüşe göre ise savcılık kurumu adli-idari karma bir yapıya sahip olup hem yargı hem de yürütme erki içerisindedir.¹¹¹

1.6.1. Savcılık Kurumunun Yargı Erki İçerisinde Yer Aldığı Görüşü

Öğretide savcılığı yargı erki içerisinde kabul eden görüşlerin temel dayanağı Anayasa'da¹¹² savcılık kurumunun yargı bölümünde düzenlenmesi ve Türk Ceza Kanunu¹¹³ (TCK) m. 6/1-d bendinde¹¹⁴ Cumhuriyet savcılarının yargı organları içerisinde sayılmasıdır.¹¹⁵ Savcılık kurumunun yargı erki içerisinde yer aldığını ileri süren görüşün bir diğer dayanağı ise adli faaliyetlerin salt yargılama faaliyetine indirilemeyeceğine dayanmaktadır. Zira kamu düzeninin korunması adli faaliyetler ile sağlanmakla birlikte hakimler, savcılar ve adli kolluk memurları bu faaliyetlere birlikte yardımcı olmaktadır.¹¹⁶ Dolayısıyla savcının kamu düzenini korumak ve adaleti sağlamak için yetkilerinin bulunması savcılık kurumunu adli bir organ yapmaktadır. Ayrıca savcının bir

¹⁰⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 88.

¹⁰⁹ Karakehya ve Arabacı, "Cumhuriyet Savcısının", 2068.; Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 277.

¹¹⁰ Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 276.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 75.

¹¹¹ Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 914.

¹¹² RG, S.17863(Mükerrer), 09.11.1982, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf , E.T. 22.06.2024

¹¹³ RG, S.25611, 12.10.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>, E.T. 20.05.2024

¹¹⁴ TCK m.6/1-d: "Yargı görevi yapan deyiminden; yüksek mahkemeler, adli ve idarî mahkemeler üye ve hakimleri ile Cumhuriyet savcısı ve avukatlar" şeklindedir.

¹¹⁵ Kayaer, "Türk Ceza", 53.; Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 911.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 72.; Karagöz, "Cumhuriyet Savcısının", 24.

¹¹⁶ Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 280.

diğer görevi de maddi gerçeğin araştırılması, kanunların uygulanmasını sağlamak olup bu görevler de yargı faaliyetine dahildir.¹¹⁷ Savcının hiyerarşik düzene tabi olması şekli bir konu olup savcılık kurumunun tek başına yürütme erkine dahil edilmesi için yeterli değildir.¹¹⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararda;

“... Anayasal düzenimiz içerisinde yer alan üç kuvvetten birisi olan yargı, bir denge unsuru olarak düzenlenmiş; bağımsızlığı özel olarak teminat altına alınmıştır. Hakimler ve cumhuriyet savcıları da yargı mensubu olmakla yargı erkinden ayrık düşünülemez....Ceza yargılamasında savcılık, iddia görevini yerine getiren, gereğinde sanığın haklarını da gözeten bir yargılama makamı olması yanında, yargılama faaliyeti içinde fiilen ve hukuken yer alan bir unsur olarak da kabul edilmektedir. İdari görevlerinin varlığı savcılığın aynı zamanda yargılama görevlerinin varlığını kabule engel değildir. Nitekim, hâkimlerin de idari görevleri vardır ve bu görevler yargısal görevlerini ortadan kaldırmamaktadır.”

demek suretiyle savcılık kurumunun yargı erki içerisinde yer aldığını belirtmiştir.¹¹⁹

1.6.2 Savcılık Kurumunun Yürütme Erki İçerisinde Yer Aldığı Görüşü

Öğretide genel olarak kabul edilen görüş ise savcılık kurumunun yürütme erkine dahil olduğu görüşüdür.¹²⁰ Savcılık kurumunun yürütme erkinin içerisinde olduğunu ileri süren görüşe göre yürütme organının görevlerinden birisi de kamu düzenini korumaktır.¹²¹ Suç işlendiği takdirde bozulan kamu düzenini tekrar sağlamak için devlet adına kamu davası açma yetkisinin Cumhuriyet savcısında olduğu göz önüne alındığında savcılık kurumu yürütme organının bir parçasıdır.

Savcılık kurumu yargı erki içerisinde değerlendirildiği takdirde hukuk devletinin temel ilkesi gereğince yargı erkinin tamamen bağımsız olması şartını da sağlamalıdır. Her ne kadar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) dönemindeki Adalet Bakanının savcıya dava açması yönünde emir verebilme yetkisi kaldırılmış olsa da bu durum savcılarının tamamen bağımsız olduğu anlamına gelmemektedir. Savcılar başsavcıya bağlı olarak çalışmakta, emir ve talimat almaktadırlar. Anayasa’da da mahkemelerin

¹¹⁷ Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 277., Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 72.

¹¹⁸ Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2067.

¹¹⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 07.10.2009, E. 2009/361, K. 2009/399. HGK., E. 2009/361 K. 2009/399 T. 7.10.2009 - Yargıtay Kararı | LEXPERA, E.T. 30.09.2023

¹²⁰ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 73.

¹²¹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde” Savcılık”, 29.

bağımsızlığı düzenlenmiş, savcılarının bağımsızlığına ilişkinse herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.¹²²

Savcılık kurumunun yürütme erki içerisinde olduğunu savunan bir diğer görüşe göre ise ceza muhakemesinde bireylerin ve toplumun menfaatleri göz önünde tutulduğu gibi devlet menfaatleri de göz önünde tutulmalıdır. Dolayısıyla suçtan zarar gören devletin (yürütme erkinin) görüşleri yargılama makamına savcı aracılığı ile iletilmektedir. Bu görüşe göre savcı yürütme organının yargı organı içerisindeki temsilcisi konumunda olup yürütmeden bağımsız düşünülmesi mümkün değildir.¹²³

Bir başka görüşe göre ise Anayasa tarafından yargılama yetkisinin hakim ve mahkemelere verilmiş olması da savcılık kurumunun yargı organı içerisinde olmadığını göstergesidir.¹²⁴ Şık'a göre de AY m. 9'da yargı yetkisi düzenlenmiş ve yargı yetkisinin Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yerine getirileceği düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı her ne kadar iddianame düzenleyerek kamu davası açılması yönünde ilk adımı atsa da yargılama yaparak hüküm kurma yetkisi Anayasa uyarınca sadece mahkemelere ve hakimlere verilmiştir. Dolayısıyla muhakeme süreçlerinden hakim ve savcılarının görev ve yetkileri kesin olarak ayrılmış olup yargı yetkisine sahip olan organ hakimliktir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının yargı organı içerisinde yer alması mümkün değildir.¹²⁵ Ayrıca savcılık kurumunun yargı bölümünde düzenlenmiş olması yargı erkine dahil edilmesi için yeterli değildir. Örneğin Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) da yargı bölümünde düzenlenmiş olmasına rağmen HSK'nın idari bir kurul olup yargı faaliyetinde bulunmadığı hususunda tartışma bulunmamaktadır.¹²⁶

1.6.3 Savcılık Kurumunun Hem Yargı Hem de Yürütme Erki İçerisine Dahil Olduğunu İleri Süren Görüş

Karma görüş olarak da adlandırılan bu görüşe göre ise savcı ne tam olarak adli bir makam ne de idari makamdır. Savcılık kurumu kendine özgü bir yapıya sahiptir ve bünyesinde her iki erkin de yetkilerini taşımaktadır.¹²⁷ Savcılık kurumunu salt olarak adli veya idari

¹²² Karakehya ve Arabacı, "Cumhuriyet Savcısının", 2066-2067.; Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 280.

¹²³ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 29.; Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 908.

¹²⁴ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 30.

¹²⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 76.; Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 909.

¹²⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 76.

¹²⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 74.

makama indirgemek savcılık kurumunun özelliklerini açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır.¹²⁸ Zira Cumhuriyet savcısı hem adli hem de idari görevlere sahiptir. Örneğin Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyerek kamu davası açması adli görev olup, yapılan yargılama sonucunda verilen hükmün infazını sağlaması ise idari bir görevdir.¹²⁹

Karakehya/Arabacı ve Pekmez'e göre de savcının temel görevi soruşturmayı yürütmek ve kovuşturma aşamasında iddia görevini yerine getirmektir. Yargılama yaparak uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak ise hakimin görevi olup savcıların yargılama görevinden söz edilemez. Dolayısıyla savcıların görevi yargısal faaliyet kapsamında değerlendirilemeyecektir. Bununla birlikte savcının gerçekleştirdiği faaliyetlerin adli faaliyet olduğu konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Bu nedenle savcılık kurumunun hukuki statüsü adli alana ilişkin idari bir faaliyet olarak değerlendirilmelidir.¹³⁰

Bizim de katıldığımız karma görüşe savcılık kurumu hukuki niteliği itibarıyla tam olarak yargı erkine dahil olmadığı gibi tam olarak yürütme erki içerisine de dahil olmayıp karma yapıya sahiptir. Her şeyden önce savcılık kurumunun ceza yargılaması içerisinde yer almadığını ileri sürmek ceza muhakemesinin mantık ve işleyişine ters düşmektedir. Zira ceza muhakemesinin temelini Cumhuriyet savcısının düzenlemiş olduğu iddianame oluşturmaktadır. Ancak Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmesi Cumhuriyet savcısını tek başına yargı erkine dahil etmeye yetmemektedir. Anayasa uyarınca da yargı yetkisi bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından kullanılmaktadır. Savcılık kurumunun ise tam olarak bağımsız ve tarafsız olduğunu ileri sürebilmek mümkün değildir. Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 5. maddesi de;

“Yargıtay, bütün adalet mahkemeleri üzerinde, Danıştay, bütün idari mahkemeler üzerinde yargı denetimi ve gözetimi; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet savcıları üzerinde, Danıştay Başsavcısı, Danıştay savcıları üzerinde, ağır ceza Cumhuriyet başsavcıları, merkezdeki Cumhuriyet savcıları ile bağlı ilçe Cumhuriyet başsavcıları ve Cumhuriyet savcıları üzerinde, gözetim ve denetim hakkına sahiptir.”

demek suretiyle savcılarının bağımsız olmadığını ve denetim altında olduğunu belirtmiştir. Savcının tam olarak yargı erkine dahil edilememesi ise direkt olarak yürütme erki

¹²⁸ Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2069.; Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 912.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 25.

¹²⁹ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 911.

¹³⁰ Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2066.; Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 280.

içerisine dahil edilebileceği anlamına da gelmemektedir. Zira Anayasa uyarınca da yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır. Başkanlık sisteminin uygulandığı ve Cumhurbaşkanı'nın partisinden istifa etmek zorunda olmadığı ülkemizde savcılık kurumunu direkt yürütme erkine dahil etmek savcılık kurumunun siyaset üstü olması gereken tarafsız yapısı ile de bağdaşmayacaktır. Ancak bu durum savcılık kurumunun idari faaliyetleri olmadığı anlamına da gelmemekte, Cumhuriyet savcısının noter ve icra dairelerini denetimi, ceza infaz kurumlarının yönetimi gibi idari görevleri de bulunmaktadır.¹³¹ Bu nedenle savcılık kurumunu sadece yargı veya sadece yürütme erki ile kısıtlamak mümkün olmayıp savcılık kurumunun her iki erkin de özelliklerini taşıyan karma bir hukuki niteliği bulunmaktadır.

1.7. Savcının Bağımsızlığı Sorunu

Bağımsızlık, bir konu hakkında karar verirken herhangi bir dış faktörden etkilenmeden, baskı altında kalmadan karar verilebilmesidir.¹³² Hukuka ve vicdani kanaate göre adil bir karar vermesi gereken hakimlerin tamamen bağımsız olmaları gerektiği konusunda şüphe bulunmamaktadır. Ancak Türk hukuku açısından aynı durum savcılar için söylenememektedir.¹³³ Zira AY m. 138 mahkemelerin bağımsızlığını düzenlemiş, hakimlerin görevlerini yerine getirirken emir ve talimat alamayacaklarını, mahkeme ve hakimlere yargılama yetkisinin kullanılmasına ilişkin tavsiye verilemeyeceği düzenlenmiştir.¹³⁴ Savcıların bağımsızlığına ilişkin ise Anayasa'da herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte savcılar da mesleki yönden görevlerini etkin bir şekilde yürütebilmek adına AY m. 139/1'da "*Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun*

¹³¹ Karagöz, "Cumhuriyet Savcısının", 22.

¹³² Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 56.

¹³³ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 56.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 94.

¹³⁴ Anayasa m.138; "*Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.*

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." şeklindedir.

kılinamaz.” demek suretiyle hakimler gibi teminat altında oldukları belirtilmiştir.¹³⁵ Ancak bağımsızlık ve teminat altında olmak farklı kavramlar olup savcılarının da teminat altında olması bağımsız oldukları anlamına gelmemektedir.¹³⁶ Şık’a göre de savcılarının bağımsız olmaması, hukuk kurallarına riayet etmeleri gerekliliğine aykırı davranacakları anlamını taşımamaktadır. Savcılık kurumuna yargı mercileri gibi bağımsızlık özelliği atfedildiği takdirde ise adeta kürsüde iki hakim bulunacaktır. Silahların eşitliği ve çelişme ilkesinin uygulanabilmesi için ise savcılık kurumunun yargılama merciinden ayrı tutulması gerekmektedir. Bu nedenle de savcılar bağımsız olmamakla birlikte, adil yargılanmanın sağlanabilmesi için hukuk devleti ilkesine riayet etmeli ve hakkaniyetli karar vermelidir.¹³⁷

Savcılarının bağımsız olduğunu düşünenlere göre ise adaletin sağlanabilmesi için sadece mahkemelerin bağımsızlığı yeterli değildir. Bizim de katıldığımız görüşe göre yargılamayı yapan mahkeme kadar yargılama yapılması için davayı mahkeme önüne getiren savcılarının da bağımsız olması gerekmektedir.¹³⁸ Savcının yürütme bakımından Adalet Bakanlığına bağlı olması yürütmenin savcılık üzerindeki genel bir düzenleme ve denetim yetkisine ilişkin olup bu durum savcılarının iddia görevini yerine getirirken bağımsız olmasına engel olmamalıdır.¹³⁹ Ayrıca CMK yürürlüğe girmeden önce Adalet Bakanı’nın dava açması için savcıya emir verme yetkisi kaldırılmış bu şekilde savcının bağımsızlığı da artırılmıştır.¹⁴⁰ Salt olarak savcının Adalet Bakanlığına bağlı olmasının savcının bağımsızlığına engel olacağı görüşü kabul edilemez. Zira Anayasa uyarınca hakimler de savcılar gibi idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar (AY m. 140/6). Bu durumda hakimlerin de bağımsız olmadıklarını kabul etmek gerekir ki bu da Anayasa’ya açıkça aykırıdır.¹⁴¹ Ayrıca savcılık kurumunun bir bütün olmasının doğal sonucu olarak savcılar ile başsavcı arasında ast üst ilişkisi bulunmaktadır. Ast üst ilişkisinin doğal sonucu olarak Cumhuriyet savcıları başsavcıdan emir ve talimat almaktadır. 7328 sayılı “*Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı*

¹³⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 94-95.

¹³⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 57.

¹³⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 95- 96.

¹³⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 72.

¹³⁹ Kayıhan İçel, “Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları ‘Budapeşte İlkeleri’ Işığında Savcıyı Ret Sorunu”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/14(2008): 31.

¹⁴⁰ İçel, “Savcılar İçin”, 31.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 46.

¹⁴¹ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 911.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 72.

Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”¹⁴² ile 5235 sayılı Kanun’un 18. maddesinde değişiklik yapılmış ve son fıkrası “Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet savcılarının soruşturmayı sonlandıran kararları arasında oluşabilecek farklılıkların giderilmesi ile bu kararların kanuna uygunluğunun denetlenmesi hususlarında görevli ve yetkilidir.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet başsavcısı, kararların kanuna uygunluğunu denetleyen amir konumundadır. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kararlar hukuka ve kanuna uygun olduğu sürece Cumhuriyet başsavcılarının denetim yetkisine sahip olması Cumhuriyet savcısının görevini yerine getirmeye engel bir durum teşkil etmemektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Cumhuriyet başsavcısının vereceği emirler de hukuka uygun olduğu sürece Cumhuriyet savcılarının bağımsız olmadığı şeklinde değerlendirilmemelidir.¹⁴³

Hakimler ve Savcılar Kurulu kararı ile yayınlanan “Türk Yargı Etiği Bildirgesi”¹⁴⁴ uyarınca da;

“Hakimler ve savcılar bağımsızlıklarıyla adil yargılanmanın ve hukuk devletinin güvencesidirler. Yargı bağımsızlığının, yargılama fonksiyonunun baskı ve tesirden uzak bir şekilde yerine getirilmesi için tanındığının bilinciyle hareket ederler. Bağımsızlıklarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilecek baskı ve tesiri kayıtsız şartsız reddederler. Kararlarını; kişilerin, kurumların ya da kamuoyunun tepkisini çekeceği endişesi duymaksızın ve onları memnun etme kaygısı taşımaksızın bağımsız olarak verirler...”

demek suretiyle hakimler için koşulsuz olarak kabul edilen bağımsızlığın savcılar için de geçerli olduğu belirtilmiştir.

Her ne kadar Anayasa’da savcılarının bağımsızlığına ilişkin hüküm bulunmasa da iç hukukta da hüküm doğuran bazı uluslararası hukuk ilkeleri doğrultusunda savcılar da görevlerinde bağımsızdır.¹⁴⁵ Örneğin 31 Mayıs 2005'te Avrupa Savcıları Konferansı'nda kabul edilen “Savcılar İçin Etik Ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa İlkeleri (Budapeşte İlkeleri)”¹⁴⁶ savcılarının bağımsız ve tarafsız olduğuna vurgu yapmış ve

¹⁴² RG, S. 31522, 25.06.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210625-1.htm>, E.T. 24.06.2024

¹⁴³ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 47.

¹⁴⁴ RG, S.30714, 14.03.2019 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190314-4.pdf>, E.T. 30.05.2024.

¹⁴⁵ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 57.

¹⁴⁶ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>, E.T. 30.05.2024.

“Savcılar, ceza soruşturması çerçevesinde görev yaparken her zaman; görevlerini adil, tarafsız, objektif olarak, hukukun koyduğu hükümler çerçevesinde ve bağımsız olarak icra etmelidirler.” demek suretiyle savcının bağımsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Avrupa Savcılar Danışma Konseyi’nin “9 (2014) sayılı Savcılara ilişkin Avrupa norm ve prensipleri”¹⁴⁷ uyarınca da;

“Savcılık makamının bağımsızlığı ve özerkliği yargının bağımsızlığının olmazsa olmaz bir sonucunu oluşturmaktadır. Bu nedendir ki, savcılık makamının bağımsızlığının ve etkin özerkliğinin genişletilmesine yönelik genel eğilim teşvik edilmelidir. Savcılar karar alma süreçlerinde özerk olmalı ve vazifelerini, kuvvetler ayrılığı ve hesap verebilirlik prensipleri ışığında, dışarıdan gelecek baskı veya müdahalelerden arınmış bir şekilde yerine getirmelidir. Savcıların, hukukun üstünlüğü açısından şart olan bağımsızlığı, kanunen, mümkün olan en üst seviyede, hakimlerinkine benzer bir şekilde teminat altına alınmalıdır.”

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Cezai Adalet Sisteminde Savcılığın Rolü İle İlgili Üye Devletlere Sunduğu (2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı”nda¹⁴⁸ da savcılarının bağımsızlığı “Savcılığın teşkilatlanması, dâhili işleyişi ve özellikle iş dağılımı, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri gözetilerek ve mesleki yeterlilik ile uzmanlık seviyeleri temel alınarak -ceza adalet sisteminin en iyi şekilde işlemesi doğrultusunda- en üst seviyede kurulmalı ve yürütülmelidir.” şeklinde düzenlenmiştir.

1.8. Savcının Tarafsızlığı Sorunu

Ceza muhakemesinde taraf; yargılamada hak sahibi olabilen, iddiada veya savunmada bulunabilme hakkına sahip olan yargılama süjesi olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁹ Tarafsızlık ise objektif olabilmeyi, taraflardan birine diğerine kıyasla daha yakın olmamayı ifade etmektedir. Cumhuriyet savcısının taraf sıfatını taşıyıp taşımadığı ve tarafsız olup olmadığı da öğretilerde tartışmalı konulardan birisidir.¹⁵⁰ Bu nedenle de önce Cumhuriyet savcısının taraf sıfatına sahip olup olmadığına ilişkin görüşlere değinilecek daha sonra da tarafsız olup olmadığı hususu üzerinde durulacaktır.

¹⁴⁷ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/26b555c0-9084-4429-a3e0-584a96a9e77a.pdf>, 30.05.2024. E.T.

¹⁴⁸ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/c8dd1278-8757-4143-8ce4-67bb5c296320.pdf>, 30.05.2024. E.T.

¹⁴⁹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 71.

¹⁵⁰ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 914.; Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 275.

Ceza muhakemesinde süjeler makam itibariyle süjeler ve şahıs itibariyle süjeler olmak üzere ikili bir ayrıma tabi olup makam itibarıyla süje, kişilerin bireysel çıkarları olmadan hak ve yükümllklere sahip olmasıdır. Makam itibarıyla süjeye yetkiler kişisel olarak verilmemiş olup makama verilen yetkililerdir. Dolayısıyla savcı iddia makamı adına iddiada bulunmakta, hakim ise yargılama makamı adına karar vermektedir.¹⁵¹ Toroslu ve Feyzioğlu'na göre de savcı şahsi olarak değil ancak iddia makamı olarak ceza muhakemesinde görev almaktadır. Bu nedenle devlet adına iddiada bulunan savcı ceza muhakemesinde taraf sıfatını taşımaktadır.¹⁵²

Yurtcan'a göre taraf sıfatına sahip olabilmek için muhakemeye katılarak bağımsız olarak talepte bulunabilme şartının gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Cumhuriyet savcısı da katılan ve sanıktan bağımsız olarak haklara sahip olduğu için ceza muhakemesinde taraftır. Ancak Cumhuriyet savcısı şahıs itibariyle değil makam itibariyle taraftır. Zira muhakeme sırasında Cumhuriyet savcısının değişebilmesi ve muhakemeye Bağsavcılık adına başka Cumhuriyet savcısının devam edilmesi, Cumhuriyet savcısının şahıs itibariyle taraf olmadığının göstergesidir.¹⁵³

Bununla birlikte bir diğer görüş ise savcıyı kamu davasında taraf olarak görmemekte, hakimler gibi muhakeme faaliyetine katılan bir adalet organı olarak değerlendirmektedir. Bu görüşü savunanlara göre savcı toplum menfaatini korumakla ve kanunların uygulanmasını sağlamakla görevlidir. Bu nedenle de iddia ve savunma süjeleri arasında bir yarış bulunmamakta, maddi gerçeğin ortaya çıkartılabilmesi için süjeler iş birliği içerisinde hareket etmektedir.¹⁵⁴ Kayaer'e göre savcı görevini devlet adına yerine getirmekte, bu nedenle de uyuşmazlıktan etkilenen mağdur veya suçtan zarar gören taraflarla eşit konumda düşünülerek taraf sıfatı verilmesi uygun düşmemektedir.¹⁵⁵

Karakehya ile Arabacı'ya göre savcı sanığın lehine olduğu kadar aleyhine olan delilleri de toplamakla yükümlüdür. Bununla birlikte savcının sanık lehine de kanun yollarına

¹⁵¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 78.

¹⁵² Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 130.

¹⁵³ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 16. Baskı, 2019), 147.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 79.

¹⁵⁴ Selahattin Keyman, *Ceza Muhakemesinde Savcılık*, (Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970), 198.

¹⁵⁵ Kayaer, "Türk Ceza", 67.

başvurduğu göz önüne alındığında savcının tek amacı maddi gerçeğe ulaşmak olup, savcı uyumsuzluğun tarafı değildir.¹⁵⁶

Avşar'a göre savcı için önemli olan toplum yararı olup savcı toplumun tarafındadır. Suçluların cezalandırılmaması da toplum barışını bozacağı için savcının görevi suç işleyen kişilerin iddia makamı olarak kamu adına cezalandırılmasını istemektir.¹⁵⁷

Serttaş'a göre de Cumhuriyet savcısı ceza muhakemesinde taraf konumunda veya herhangi bir tarafın temsilcisi konumunda değildir. Cumhuriyet savcısının asıl görevi maddi gerçeğin açığa çıkartılarak adil bir yargılanma yapılmasını sağlamaktır.¹⁵⁸ Ayrıca Cumhuriyet savcısının bir diğer görevi de şüpheli lehine olan delilleri de toplamak ve şüphelinin haklarını korumaktır. Cumhuriyet savcısı taraf kabul edildiği takdirde ise bu görevlerin objektif bir şekilde yerine getirilmesi mümkün değildir. Ayrıca Cumhuriyet savcısının sanık lehine kanun yoluna başvurabilmesi ve yargılama aşamasında sanığın beraatini talep edebilmesi de taraf sıfatı taşımadığının göstergesidir.¹⁵⁹

Tarafsızlık ise taraf sıfatını taşımaktan bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Tarafsızlık şüpheli veya suçtan zarar gören taraflardan birisini kayırmaması şeklinde açıklanmalıdır.¹⁶⁰ Pekmez'e göre de taraf olmak ile tarafsızlık kavramının iç içe geçmesi ve ikisi arasında ayırım yapılmaması yanlış değerlendirmeye yol açmaktadır.¹⁶¹ Taraf olmak ile tarafsız olmak (objektif olmak) aynı anlamlara gelmemektedir.¹⁶² Savcının taraf olarak kabul edildiği durumda da objektif davranma (tarafsız olma) yükümlülüğü bulunmakta olup savcının muhakemede taraf olması objektif davranma yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.¹⁶³ Objektif davranma ise savcı benzer olayda yine aynı şekilde karar verebiliyorsa mümkündür. Adil yargılanma hakkı ve hukuk devleti ilkesi gereğince, maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için savcının objektif davranma yükümlülüğü bulunmaktadır.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Karakehya ve Arabacı, "Cumhuriyet Savcısının", 2075.

¹⁵⁷ Avşar, "Cumhuriyet Savcısının", 124.

¹⁵⁸ Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 920.

¹⁵⁹ Serttaş, "Ceza Yargılamasında", 919.

¹⁶⁰ Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 282-283.

¹⁶¹ Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 283.

¹⁶² Karagöz, "Cumhuriyet Savcısının", 51.

¹⁶³ Pekmez, "Ceza Muhakemesinde", 283., Ömer Ömeroğlu, *Ceza Muhakemesinde Hakim ve Savcının Yasaklılığı, Reddi ve Çekinmesi*, (Bursa: Ekin Yayınları, 20212), 98.

¹⁶⁴ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 81.

CMK’da Cumhuriyet savcısının tarafsız olması gerektiği dolaylı da olsa düzenlenmektedir. CMK uyarınca savcının sanığın hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplama yükümlülüğünün bulunması, objektif davranma yükümlülüğünün bir yansımasıdır.¹⁶⁵ CMK m. 160’da savcıya suç şüphesini öğrendiğinde hemen işin gerçeğini araştırma görevi yüklenmiştir.¹⁶⁶ Cumhuriyet savcısının maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için ise objektif davranması gerektiği şüphesizdir.¹⁶⁷ Ancak tüm bu belirtilen hususlara rağmen CMK’da tarafsızlığı sağlamaya yarayan yasaklılık, red ve çekinme kurumları yalnızca hakim için düzenlenmiş önüne gelen bir uyuşmazlıkla ilgili Cumhuriyet savcısı yönünden yasaklılık, red veya çekinme halleri düzenlenmemiştir.¹⁶⁸ Aynı şekilde Avukatlık Kanunu’nun¹⁶⁹ “*Avukatın hâkim veya savcı ile hısımlık veya evlilik münasebeti*” başlıklı 13. maddesinde “*Bir hâkim veya Cumhuriyet Savcısının eşi, sebep veya nesep itibariyle usul ve fîruundan veya ikinci dereceye kadar (Bu derece dahil) hısımlarından olan avukat, o hakim veya Cumhuriyet Savcısının baktığı dava ve işlerde avukatlık edemez.*” şeklinde düzenleme bulunmakla birlikte bu düzenlemede de yasaklı olan ve davaya bakamayacak olan taraf avukat olup Cumhuriyet savcısına yönelik bir düzenleme mevcut değildir.

Cumhuriyet savcısının tarafsız olmasını engelleyebilecek bir durumla karşılaşıldığında ise ne yapılacağı konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre Cumhuriyet savcısının tarafsızlığından şüphe duyulduğu takdirde hakimler için düzenlenmiş olan hakimlin yasaklılığı ve reddi kurumunun kıyas yoluyla uygulanması gerektiğidir. Kaya’ya göre de savcılar yürütme organı içerisinde yer almasına ve Başsavcılığa bağlı olmasına rağmen bu durum adli görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsız olmalarına engel teşkil etmez. Savcılar da hakimler gibi görevlerinde bağımsız ve tarafsızdır. Bu nedenle hakimler için geçerli olan yasaklılık ve red kurumları savcılar için de uygulanabilir olmalıdır.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 284.

¹⁶⁶ Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 124.; Ayhan, “Ceza Muhakemesi”, 46.

¹⁶⁷ Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 284.

¹⁶⁸ Kayaer, “Türk Ceza”, 55.; Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2075.; Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 905.; Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 275.; İçel, “Savcılar İçin”, 26.

¹⁶⁹ RG, S. 13168, 7/4/1969, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13168.pdf>, E.T. 26.04.2024

¹⁷⁰ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 122.

Bir başka görüşe göre ise CMK’da hakim, zabıt katibinin ve hatta bilirkişinin de yasaklılık ve çekinme halleri ayrıntılı düzenlenmişken Cumhuriyet savcısı için düzenlenmemesi kanun koyucunun bilinçli olarak boşluk bıraktığının göstergesi olup bu durumda kıyas yoluna başvurulamayacaktır.¹⁷¹ Ayrıca hakimler için kural önüne gelen uyuşmazlığı çözmek olmakla birlikte yasaklılık ve red halleri istisnai durumlardır. Dolayısıyla hakimler için istisnai olarak düzenlenen bir durumun kıyas yoluyla savcılar için de geçerli hale gelebilmesi mümkün değildir.¹⁷²

Böyle bir durumla karşılaşıldığı takdirde Başsavcılık bir bütün olduğundan dolayı Başsavcılığa başvurulduğu takdirde Başsavcı tarafından dosya için başka bir savcı görevlendirilebilir.¹⁷³ Ancak bu durum Cumhuriyet savcısının tarafsızlığını sağlayabilmek ve etkin bir soruşturma gerçekleştirilerek adil yargılanmanın sağlanabilmesi açısından yeterli değildir.¹⁷⁴ Zira Başsavcılığa başvuru yolu ve Başsavcının vereceği cevaba ilişkin ilgili kanunlarda hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısı ile Cumhuriyet savcısının değiştirilip değiştirilmeyeceği tamamen Başsavcının takdirindedir.¹⁷⁵ Başsavcı tarafından Cumhuriyet savcısı değiştirilmediği takdirde ise bu karara karşı herhangi bir kanun yolu bulunmamaktadır.¹⁷⁶ Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının tarafsızlığını etkileyen bir durumda Başsavcıya başvurmak uygulamada bu sorunu çözmeye yeterli değildir.¹⁷⁷

Serttaş’a göre de hakim ve savcılar tabi olduğu 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu’nda da Cumhuriyet savcısının da hakim gibi tarafsız olduğunu açıkça düzenlemiştir. “Özel Durumlarda Atama” başlıklı m. 46/3’te

“Bulundukları yerde kendi kusurları olmaksızın; herhangi bir nedenle hakimlik ve savcılık mesleğinin gerekli kıldığı şeref veya tarafsızlıkla görev yapamayacakları veya bulundukları yerde kalmaları mesleğin nüfuz ve itibarını sarsacağı soruşturma veya belgelerle anlaşılanlar, isteklerine bakılmaksızın bulundukları bölge içinde başka bir yere atanırlar.”

¹⁷¹ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 923.

¹⁷² Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2077.; Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 287.

¹⁷³ Pekmez, “Ceza Muhakemesinde”, 285.

¹⁷⁴ İçel, “Savcılar İçin”, 33.

¹⁷⁵ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 922.

¹⁷⁶ Ömeroğlu, *Ceza Muhakemesinde Hakim ve Savcının*, 100.

¹⁷⁷ Ömeroğlu, *Ceza Muhakemesinde Hakim ve Savcının*, 100.

demek suretiyle Cumhuriyet savcısının da tarafsız olması gerektiğini bunu gerçekleştiremeyecek bir durumla karşılaşıldığında ise başka bir yere atanacaklarını düzenlemiştir. Aynı şekilde “Yaptıkları işler veya davranışlarıyla görevini doğru ve tarafsız yapamayacağı kanısını uyandırmak” kanunun m. 68/1-b’de yer değiştirme cezası başlıklı kısımda düzenlenmiştir.¹⁷⁸

Hakimler ve Savcılar Kurulu kararı ile yayınlanan “Türk Yargı Etiği Bildirgesi” de savcılarının tarafsızlığını “Hakim ve savcılar tarafsızdırlar. Adil yargılamanın gereği olarak, herhangi bir tarafa iltimas göstermeden ve ayrımcılık yapmadan tarafsız bir şekilde hareket ederler. Tarafsız hareket etmekle yetinmez, objektif bir bakış açısıyla tarafsızlıklarına ilişkin her türlü kuşkıyı bertaraf edecek bir duruş sergilerler.” şeklinde belirtilmiş ve savcılarının da tarafsız olması gerektiği vurgulanmıştır.

Savcılarının bağımsızlığına ilişkin olduğu gibi tarafsızlığına ilişkin olarak da uluslararası ilkelere önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. 31 Mayıs 2005'te Avrupa Savcıları Konferansı'nda kabul edilen “Savcılar İçin Etik Ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa İlkeleri (Budapeşte İlkeleri)” savcılığın tarafsızlığına ilişkin olarak görevlerini her zaman ve her koşulda tarafsız ve adil bir şekilde yerine getirecekleri belirtilmiştir.¹⁷⁹ Avrupa Savcıları Danışma Konseyi'nin “9(2014) sayılı Savcılara ilişkin Avrupa norm ve prensipleri” uyarınca;

“Tüm hukuk sistemlerinde, savcılar kendi yetkileri dahilindeki tüm davalarda ve tüm yargılama aşamalarında adil, tarafsız ve etkili bir yargı idaresi yürütülerek, hukukun üstünlüğü ilkesinin güvence altına alınmasının sağlanmasına katkıda bulunmaktadır...Savcılar daima tarafsız ve objektif hareket etmeli ve en yüksek etik ve meslek standartlarına uymalıdır. Bu nedenle, bağımsız ve tarafsız olmaya ve görünmeye gayret etmeli, tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmayan siyasi faaliyetlerden uzak durmalı ve kişisel menfaatlerinin veya davayla ilgisi bulunan kişilerle olan ilişkilerinin tarafsızlıklarını zedeleyebileceği davalarda görev almamalıdır...”¹⁸⁰

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Cezai Adalet Sisteminde Savcılığın Rolü İle İlgili Üye Devletlere Sunduğu (2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı”nda ise “Savcılar, muhakeme

¹⁷⁸ Serttaş, “Ceza Yargılamasında”, 920-921.

¹⁷⁹ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>, E.T. 25.06.2024.

¹⁸⁰ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/26b555c0-9084-4429-a3e0-584a96a9e77a.pdf>, E.T. 25.06.2024.

işlemleri esnasında nesnel ve tarafsız olmalıdırlar. Özellikle, adaletin doğru işleyişi için gerekli ilgili tüm maddi ve hukuki olguların mahkemeye sunulmuş olmasını sağlamalıdırlar... Savcılar, tarafsız bir araştırmanın suç isnadının mesnetsiz olduğunu gösterdiği durumlarda, soruşturmayı başlatmamalı ya da devam ettirmemelidir.”¹⁸¹

Bizim de katıldığımız görüşe göre öncelikle Cumhuriyet savcısı ceza yargılamasında şahıs itibarıyla olmasa da makam itibarıyla taraftır. Ceza yargılaması süjelerinden tez süjesinin bireysel ayağını mağdur/suçtan zarar gören oluşturmaktayken kamusal ayağını ise Cumhuriyet savcısı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir suç işlendiği iddiası ile karşı karşıya kalan Cumhuriyet savcısı kamu adına bu iddiayı araştırarak gerekli gördüğü takdirde kamu davasının açılması amacıyla iddianameyi düzenlemelidir. Bu nedenle kamusal iddia makamı (tez) olarak Cumhuriyet savcısının taraf sıfatına haiz olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Ancak Cumhuriyet savcısının taraf sıfatına sahip olması, taraflardan birisine daha yakın olacağı anlamına da gelmemektedir. Yargılamada taraf sıfatını taşımakla birlikte bireysel iddia makamını oluşturan suçtan zarar gören/mağdur/şikayetçi ile ya da antitezi oluşturan süje olan sanık ile aynı mesafededir. Zira CMK’da da Cumhuriyet savcısına hem mağdurun hem de sanığın haklarını korumak görevi yüklenmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı her iki tarafa da eşit mesafede duran bir konumda yani tarafsız olmalıdır. Ancak CMK’da savcının tarafsızlığına ilişkin açık hüküm bulunmaması veya hakimler için düzenlenmiş olan yasaklılık ve red sebeplerinin savcılar açısından düzenlenmemiş olması CMK açısından bir eksikliktir. Zira yukarıda açıklanan gerekçeler doğrultusunda Cumhuriyet savcısı da objektif davranma yükümlülüğü altındadır. Objektif davranma yükümlülüğünün güvencesi ise savcının reddi ve çekinmesi kurumlarının düzenlenmesi ile mümkündür.¹⁸² Bu kapsamda CMK’da Cumhuriyet savcılarının tarafsızlığını etkileyecek bir durum söz konusu olduğunda nasıl bir yol izleneceğine ilişkin düzenlemeler yapılmalıdır.

¹⁸¹ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/c8dd1278-8757-4143-8ce4-67bb5c296320.pdf> , E.T. 25.06.2024.

¹⁸² Ömeroğlu, *Ceza Muhakemesinde Hakim ve Savcının*, 99.

İKİNCİ BÖLÜM

SORUŞTURMA EVRESİNDE CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI

2.1. Soruşturma Evresinin Başlaması

Bir ülkede yaşayan insanların kamusal açıdan kendilerini güvende hissedebilmelerinin en önemli nedeni devletin cezalandırma yetkisinin bulunmasıdır. Bir hukuk devletinde bu yetkinin başrolünde ise Cumhuriyet savcısı bulunmaktadır.¹⁸³ Cumhuriyet savcısı etkin ve başarılı bir soruşturma yürüttüğü takdirde kişilerde de bu güven duygusunun olacağı şüphesizdir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı bir suç işlendiği iddiası olduğu takdirde bu iddianın gerçek olup olmadığı hususunda soruşturma yapmakla görevlidir (CMK m. 160/2).

Soruşturma evresi CMK'ya göre suç şüphesinin öğrenilmesi ile iddianamenin kabul edildiği ana kadar geçerli olan evre olarak tanımlanmıştır.¹⁸⁴ Burada geçerli olan şüphe CMK m. 160/2 kapsamında “suç işlendiği izlenimini veren hal” olan ve tahmine dayanan basit şüphedir.¹⁸⁵ Soruşturma evresi yetkili makamların bir suç işlendiği iddiasına ilişkin bilgi sahibi olduğu ve Cumhuriyet savcısının haberdar edildiği hallerde resen başlayabileceği gibi ihbar veya şikayet ile de başlayabilmektedir.¹⁸⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) da vermiş olduğu bir kararında CMK uyarınca soruşturma evresinin başlangıcının nasıl yorumlanması gerektiğini tartışmıştır. Bu kararda CMK m. 158’de suç ihbarının kolluğa da yapılabileceğinin açıkça düzenlenmesinden yola çıkmıştır. CMK m.

¹⁸³ Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2074.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 35.

¹⁸⁴ Duranoğlu, “Türk Ceza”, 168.; Hüseyin Turan ve Fatih Şahin, “Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisine Getirilen Kısıtlamanın Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/10(2017), 601.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 22., Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 954.; Demirbas. *Soruşturma Evresinde*, 39.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 41.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 5

¹⁸⁵ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 22.; huriyet Savcısının”, 137.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 17.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 61.

¹⁸⁶ Kayaer, “Türk Ceza”, 46.; Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 9.; Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1448.; Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 600., Hüsamettin Uğur, “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 23(2007):257.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 201.

160'ta belirtilen suç haberini alan Cumhuriyet savcısının işin aslını araştırmaya başlaması ise soruşturma evresinin başlangıcı olarak değil Cumhuriyet savcısının soruşturma yapma yükümlülüğüne ilişkin bir düzenleme olarak yorumlanmalıdır. Dolayısıyla YCGK, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları ile görev yapmakta olan adli kolluğa yapılan ihbar ve şikayete de soruşturma evresinin başlayabileceğine karar vermiştir.¹⁸⁷

Ancak Cumhuriyet savcısının resen soruşturmaya başlayabilmesi için işlendiği iddia edilen suç, takibi şikayete bağlı suçlardan olmamalıdır. Şikayet, işlenen bir suçtan zarar gören veya mağdur olan kişinin bu suçun takibinin yapılmasını istemesidir.¹⁸⁸ Türk ceza hukukunda kural, savcının suç şüphesini öğrenince resen harekete geçmesi ise de bazı suçlarda soruşturma için suçtan zarar görenin şikayeti gerekmektedir.¹⁸⁹ Bu nedenle bu suçlarda soruşturma evresinin başlaması için öncelikle mağdur veya suçtan zarar gören şikayetçi olarak başvuruda bulunmalı, resen başlatılan soruşturmanın şikayete tabi olduğu anlaşıldığında ise ilgili kişi davet edilerek beyanı alınmalı ve şikayetçi olup olmadığı sorulmalıdır.¹⁹⁰ Şikayet şartının olması istisnai olarak ayrıca düzenlendiği için ilgili suçta ayrıca gösterilmesi gerekmektedir.¹⁹¹ İhbar ise resen soruşturulan suçlar açısından geçerli olup işlenen suçun yetkili makamlara haber verilmesi olarak tanımlanmıştır.¹⁹² Soruşturmanın resen yapıldığı suçlarda suçtan zarar gören kişinin bildirimi ise şikayet olarak değil, ihbar olarak değerlendirilmektedir.¹⁹³ İhbar için ise uygulamada “suç duyurusu” ifadesi kullanılmakta olup suç duyurusunda bulunan kişi suçtan zarar gören veya suçla ilgisi olmayan üçüncü bir kişi de olabilmektedir.¹⁹⁴

Şikayet ve ihbar Cumhuriyet Başsavcılığına yapılabileceği gibi kolluk birimlerine de yazılı veya tutanağa geçirilmek suretiyle sözlü olarak yapılabilir (CMK m. 158/1, CMK m. 158/5).¹⁹⁵ Ayrıca valilik, kaymakamlık ve mahkemeye de ihbar ve şikayette bulunulabilmesi mümkün olup bu durumda ilgilinin ihbar veya şikayeti Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (CMK m. 158/2). Yurt dışında işlenen ve ülkede takibi gereken

¹⁸⁷ YCGK, E. 2019/388, K. 2020/332, T. 30.06.2020, <https://legalbank.net/belge/y-cgk-e-2019-388-k-2020-332-t-30-06-2020/3846116/>, E.T. 22.06.2024

¹⁸⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 404.

¹⁸⁹ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 64.

¹⁹⁰ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 215.

¹⁹¹ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 148.

¹⁹² Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 63.

¹⁹³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 149.

¹⁹⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 400-401.

¹⁹⁵ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 61.

suçlarda ise ihbar ve şikayet Türkiye’deki elçilik ve konsolosluklara yapılabilir (CMK m. 158/3). Kamu görevinin yürütülmesi ile ilgili olarak işlendiği iddia edilen suçlarda ise ilgili kurumlara yapılan ihbar ve şikayetler de Cumhuriyet Başsavcılığına gecikmeksizin iletilir (CMK m. 158/4). Tüm bu ihbar ve şikayetlerin gecikmesizin Cumhuriyet Başsavcılığına iletilmesi, etkin bir soruşturma açısından önem taşımaktadır. Zira bildirimin geç yapıldığı takdirde delillerin karartılması, yok edilmesi, bilgi sahibi olanların tanıklık için engellenmesi gibi durumlar ortaya çıkacak ve delillerin tam olarak toplanarak soruşturmanın etkin bir şekilde tamamlanması güçleşecektir. Ayrıca CMK m. 159 uyarınca, bir ölümün doğal yollardan olmadığı şüphesini uyandıran bir durum olduğunda veya ölünün kimliğinin tespit edilememesi halinde de yetkili kişiler¹⁹⁶ durumu derhâl Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmekle yükümlüdürler.

Bazı hallerde ise Cumhuriyet savcısının soruşturma işlemlerine başlayabilmesi için özel olarak düzenlenen izin prosedürünün işletilmesi gerekmektedir. Cumhuriyet savcısının izin talebi izin vermeye yetkili merciler tarafından reddedildiğinde Cumhuriyet savcısı idari yargıda itiraz hakkını kullanarak izin talebinin kabul edilmesini isteyebilir. İdari yargıda da izin talebi reddedildiğinde ise Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemlerine başlayamayacağı için “işleme konulmama kararı” vererek dosyayı kapatmalıdır. Zira bu durumda soruşturma evresi hiç başlamadığı için bu karara karşı CMK m. 173’te düzenlenmiş olan itiraz yolu da işletilemeyecektir.¹⁹⁷

2.2.Soruşturma Evresinin Özellikleri

Soruşturma evresinin özellikleri “yazılılık”, “gizlilik”, “danışıklık”, “kamusallık”, “mecburilik” olarak sayılabilmektedir.¹⁹⁸

Soruşturma işlemlerinde “yazılılık” ilkesinin uygulanacağı CMK m. 169’da soruşturma işlemlerinin tutanağa bağlanacağı belirtilerek açıkça düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca gerçekleştirilen her soruşturma işlemi tutanağa bağlanmak zorundadır. Tutulan tutanak ise adli kolluk, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hakimi ile hazır bulunan zabıt katibi

¹⁹⁶ CMK 159’da yetkili kişiler olarak kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler sayılmıştır.

¹⁹⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 322-323.

¹⁹⁸ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 44-45.; Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 601.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 41.

tarafından imzalanır. Müdafinin veya vekilin hazır bulunduğu işlemlerde ise müdafî veya vekilin de imzası bulunmalıdır. Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hakimi tarafından gerçekleştirilen şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgusu, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi veya keşif ve muayene sırasında yanlarında zabıt katibi bulunması zorunludur. Acele hallerde ise zabıt katibi bulunmadığı takdirde başka bir kişi yemin verilmek suretiyle zabıt katibinin görevini yerine getirebilir (CMK m. 169/1).

Soruşturma işlemlerinin yazılılık esasına dayanması şeffaflık ve objektiflik açısından önem taşımakla birlikte; tutanakların kovuşturma aşamasında da geçerli olabilmesini sağlamaktadır.¹⁹⁹ Ayrıca tutanakta işlemin yapıldığı yer, tarih ve hazır bulunanların bilgileri de yer alacağı için soruşturma işlemlerinin zamanında yapılıp yapılmadığı hususunun denetlenebilir olması açısından önemlidir.²⁰⁰

Soruşturma evresinde “gizlilik” ilkesinin uygulanması ise temelde suçsuzluk karinesi kapsamında şüphelinin lekelenmeme hakkını korumaya bir yandan da delillerin karartılmasını veya şüphelinin kaçmasını önlemeye yöneliktir.²⁰¹ Bu nedenle soruşturma evresinin gizliliğine son derece önem verilmiştir. Nitekim TCK’da da m. 258’de “*göreve ilişkin sırrın açıklanması*” başlıklı madde ile kamu görevlisinin görevi nedeniyle elde edindiği bilgi ve gizli kalması gereken belgeleri açıklaması, yayınlaması suç olarak düzenlenmiştir. Kanun koyucu bununla da yetinmeyip kamu görevlisinin görevi sona erdikten sonra da aynı sorumluluğunun devam ettiğini m. 258/2’de belirtmiştir.²⁰² Aynı

¹⁹⁹ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 42.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 41.

²⁰⁰ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 154.

²⁰¹ Güneş Okuyucu Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59/2(2010): 245-246., Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 597.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 397.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 131.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 42-44.

²⁰² Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 174.

şekilde TCK m. 285'te²⁰³ ise “soruşturmanın gizliliğinin alenen ihlal edilmesi” suç olarak düzenlenmiştir.²⁰⁴

1412 sayılı CMUK döneminde soruşturma evresinin gizliliği ilkesine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş olup; bu ilke ilk kez 5271 sayılı CMK döneminde düzenlenmiştir.²⁰⁵ CMK m. 157'de savunma haklarına zarar vermemek kaydıyla ve kanunda başka bir düzenleme bulunmadığı takdirde soruşturma işlemlerinin gizli yürütüleceği düzenlenmiştir.²⁰⁶ Muhakeme işlemlerine katılan hakim, savcı, tanık, bilirkişi, tercüman ve diğer ilgili kişiler de buna uymakla yükümlüdürler.²⁰⁷ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nde²⁰⁸ (YGİY) de soruşturmanın gizliliği esas alınmış ve m. 27'de kişinin suçu işlediği sabit olana kadar masum sayılacağı ve soruşturmanın da gizli yürütüleceği düzenlenmiştir.²⁰⁹ Aynı maddede gözaltındaki kişinin suçlu sıfatıyla kamuoyuna bildirilmesi, basın önüne çıkartılması, görüntülerinin alınarak teşhir edilmesi ve soruşturma evraklarının yayımlanması yasaklanmıştır.²¹⁰

²⁰³ “Gizliliğin İhlali” başlıklı TCK m.258;
“(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için;
a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi,
b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması, gerekir.
(2) Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.
(3) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.
(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, ceza yarısına kadar artırılır.
(5) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
(6) Soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmaz.” şeklindedir.

²⁰⁴ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 158.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 43.

²⁰⁵ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 56.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 43.

²⁰⁶ Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, 245.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 46.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 42.

²⁰⁷ Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, 245.

²⁰⁸ RG, S.25832, 01.06.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm>, E.T. 10.06.2024.

²⁰⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 411.

²¹⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 412.

CMK m. 153 ise soruşturma evraklarının şüpheli, müdafî ile mağdur ve şikayetçi vekili tarafından incelenip örnek alabileceğini düzenlemektedir. Ancak m. 153/2 uyarınca Cumhuriyet savcısı dosyanın incelenmesinin soruşturma evresinin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını tehlikeye düşüreceğini düşünüyor ise hakimden dosyanın incelenmesinin ve örnek alınmasının kısıtlanmasını isteyebilir.²¹¹ Cumhuriyet savcısına tanınan bu yetki ise tüm suçlar için geçerli olmayıp ancak CMK m. 153/2’de sayılan ve nispeten soruşturulması daha kapsamlı ve nitelikli suç türleri için geçerlidir.²¹² Ancak bu suçlarda dahi müdafî veya vekilin yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanakların incelenmesi ve örnek alınması kısıtlanamaz²¹³ (CMK 153/3). Talep edilen kısıtlama, iddianamenin kabulüne kadar geçerli olup iddianamenin kabul edildiği andan itibaren kovuşturma aşamasında müdafî ve vekilin dosyayı inceleme ve örnek alma hakkı kısıtlanamaz²¹⁴ (CMK 153/4). Aksi halde kovuşturma evresinde sanığın etkin bir savunma gerçekleştirmesi mümkün olmayıp savunma hakkının ihlali ve silahların eşitliği ilkesine aykırılık gündeme gelecektir. Silahların eşitliği ilkesi ise bir tarafın diğer taraftan avantajlı veya dezavantajlı olmadan savunma yapılabilmesini ifade etmektedir.²¹⁵ Dolayısıyla eğer savunma makamı kendisine tanınan hakları gerçekten

²¹¹ Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 598.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 47.

²¹² CMK 153/2 uyarınca gizlilik kararı; “a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),

2. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),

3. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),

4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),

5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),

6. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),

7. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316),

8. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337).

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 160 ıncı maddesinde tanımlanan zimmet suçu.

d) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.” için istenebilir.

²¹³ Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 607.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 63.

²¹⁴ Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 602.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 201.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 44.

²¹⁵ AYM, 16.05.2013, B. No:2013/1134, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1134>, E.T. 17.05.2023.

aktif olarak kullanabiliyorsa silahların eşitliği ilkesi sağlanabilmiş demektir.²¹⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de vermiş olduğu bir kararda “*Eğer müdafî, müvekkilinin tutukluluğunun hukukiliğine etkili biçimde itiraz edebilmesi için önem arz eden dosya içeriğini inceleme hakkından mahrum bırakılıyorsa, tarafların eşitliği sağlanmamış demektir.*” şeklinde karar vererek müdafinin dosyayı inceleyebilmesinin silahların eşitliği ilkesinin sağlanması açısından önem taşıdığını vurgulamıştır.²¹⁷ Sulh ceza hakimi tarafından kısıtlanma kararı verildiğinde, bu kısıtlama kararı Cumhuriyet savcısının talepte bulunduğu tüm evrakları kapsamak zorunda değildir. Zira “*çoğun içinde az da vardır*” ilkesi gereğince sulh ceza hakimi bir kısım soruşturma evraklarının kısıtlanması kararı da verebilmektedir. Burada önemli olan husus hakimin kararı gerekçeli olmalı ve hangi nedene dayanarak kısıtlama kararı verildiği kararda açıkça belirtilmelidir.²¹⁸ Soruşturma dosyasının kısıtlanmasını gerektiren sebebin ortadan kalktığı hallerde ise Cumhuriyet savcısı, sulh ceza hakiminin kararına ihtiyaç duymadan resen kısıtlama kararını kaldırabilir. Zira soruşturma evresinin asıl yetkili kişisi Cumhuriyet savcısı olup sulh ceza hakimi kararıyla işlem yapılması istisnai olarak düzenlenmiştir.²¹⁹

Soruşturma evresinin bir diğer özelliği de “*dağınık*” olmasıdır. Başsavcılık bir bütün olup savcılar tarafından gerçekleştirilen her bir işlem Başsavcılık adına yapılmış sayılmaktadır.²²⁰ Dolayısıyla Cumhuriyet Başsavcılığının yetkili olduğu bir alan içerisinde yürütülen soruşturma tek bir savcı tarafından yürütülebileceği gibi birden fazla savcı tarafından birlikte de yürütülebilir. Savcılığın bir bütün olması nedeniyle bir savcının başlattığı soruşturma bir başka savcı tarafından devam ettirilip tamamlanabilir.²²¹ Bu durumda bir arada görev alan savcılar arasında koordinasyonun sağlanması önemli olup yapılan işlemlerin tekrar yapılması engellenerek soruşturmanın makul sürede tamamlanması önem taşımaktadır. Aynı durum kolluk için de geçerli olup

²¹⁶ Bahri Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 10. Baskı, 2023), 76.

²¹⁷ AİHM, 17.07.2012, 8140/08, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=8140%2f08&t=17.07.2012>, E. T. 01.10.2023.

²¹⁸ Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, 253.; Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma”, 606.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 60.

²¹⁹ Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, 255.; Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1394.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 61.

²²⁰ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 43.

²²¹ Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2063.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 43.

soruşturmada tek bir kolluk görevlisi olabileceği gibi birden fazla kolluk görevlisi de soruşturma işlemlerini gerçekleştirebilir.²²² Bununla birlikte soruşturma evresinde işlemlerin herhangi bir sıraya tabi olmaması da dağınıklık özelliğinin bir yansımasıdır. Soruşturmanın özelliğine göre delillerin araştırılma yöntemlerini belirlemede ve delillerin toplanmasında, dinlenecek olan tanığın ne zaman dinleneceği konusunda, somut olaya ilişkin alınacak tedbirlerde ve diğer usul işlemleri konusunda soruşturma işlemlerinin makul sürede ve etkin bir şekilde tamamlanabilmesi amacıyla Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmaktadır.²²³

“*Kamusallık*” ilkesi ise devlet adına iddia makamı olarak Cumhuriyet savcısının soruşturma yapma zorunluluğunun bulunmasıdır. Böylece bireylerin haklarını kendi imkanlarıyla savunmalarının önüne geçilmiş ve “*ihkak-ı hak yasağı*” getirilmiştir.²²⁴ Suç işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının soruşturma yaparak kamu davası açılması amacıyla iddianame düzenlemesi ise “*ceza davasının kamusallığı*” ilkesini oluşturmaktadır.²²⁵ Ancak istisna olarak CMK m. 163’e göre suçüstü hali veya gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında Cumhuriyet savcısına ulaşamıyorsa veya işin niteliği gereği Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa bu takdirde soruşturma aşamasında yetkili kurum sulh ceza hakimliği olarak düzenlenmiştir. Ancak bu durumda dahi sulh ceza hakimi savcı adına hareket etmekte ve soruşturma işlemlerini de savcı adına yürütmektedir.²²⁶

“*Mecburilik*” ilkesi ise suç işlendiği öğrenildiğinde yetkili kurumların resen harekete geçmesidir.²²⁷ CMK m. 160/1’de de Cumhuriyet savcısına suç işlendiği iddiasını öğrenince araştırmaya başlama görevi yüklenmiştir.²²⁸ Dolayısıyla mecburilik ilkesi kendi içerisinde araştırma yükümlülüğünü ve kamu davası açma yükümlülüğünü de barındırmaktadır. Suç işlendiği öğrenildiğinde Cumhuriyet savcısının araştırma yaparak işin aslını öğrenmesi gerekmektedir. Araştırma sonucu elde edilen deliller suçun işlendiği

²²² Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 150.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 43.

²²³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 151-152.; Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1414.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 43-44.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 204.

²²⁴ İhkak-ı hak kişilerin kendiliğinden hak alması olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.adalet.gov.tr>. E.T. 05.06.2024

²²⁵ Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 121.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 397.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 44.

²²⁶ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 45.

²²⁷ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 123.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 37.

²²⁸ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 156.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 126.

hususunda yeterli şüpheyi oluşturduğu takdirde ise istisnai haller dışında Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davası açılmalıdır.²²⁹ Dolayısıyla kural mecburilik ilkesi olsa da bazı durumlarda soruşturmanın yapılması belirli şartlara bağlanabilmektedir. Bu durumda muhakeme şartının gerçekleşme ihtimali bulunması halinde Cumhuriyet savcısı beklemeli; aksi halde kamu davası açmaya yer olmadığı kararı vermelidir.²³⁰ Bu durumla ise en çok suçun şikayete tabi olması veya soruşturulmasının/kovuşturulmasının izin veya talebe bağlı olduğu suçlarda karşılaşılmaktadır.²³¹ Suç iddiasında bulunulan şüpheli hakkında ceza davası açılmasını gerektiren yasal şartlar oluştuğu takdirde Cumhuriyet savcısı ceza davasını açmaya mecbur olup bu durum “*kamu davasının mecburiliği*” olarak adlandırılmaktadır.²³² Ancak kamu yararına bağlı olarak da savcı gerektiğinde dava açılmasının suçtan meydana gelen zarardan veya şüphelinin cezasız kalmasından daha zararlı olacağını düşündüğü takdirde kamu davası açmayabilir. Bu durum ise “*maslahata uygunluk ilkesi*” olarak adlandırılmaktadır.²³³ Maslahat ise emir, buyruk anlamına gelmekte hukuken de kamu yararı anlamını taşımaktadır.²³⁴ Dolayısıyla maslahata uygunluk ilkesi gereğince kamu davasının açılması için kamu yararının bulunması gerekmektedir.²³⁵ Kamu davasının açılmasında takdir yetkisinin uygulanması cezaların şahsileştirilmesini kolaylaştıracak ve katı bir şekilde eşitlik ilkesi uygulanmayıp cezalarda oranlılık ilkesi gerçekleştirilebilecektir.²³⁶ Savcının kamu davası açılmasında takdir yetkisinin bulunması ise yeterli şüphe oluştuğu noktada takdir yetkisini değil, yeterli şüphe oluştuğu halde kamu davası açma noktasında kamu yararı olup olmadığına ilişkin takdir yetkisini ifade etmektedir. CMK m. 171/1 uyarınca cezayı ortadan kaldıran şahsi sebeplerden olan etkin pişmanlık uygulanmasını gerektirecek durum veya kanunda

²²⁹ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 38.; Birtok, “Cumhuriyet Savcısının”, 956.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 102.

²³⁰ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 172.

²³¹ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 53-54.

²³² Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 56.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 183.; Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 257.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 400.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 126.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 47.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 70.

²³³ Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 258.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 31.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 103.

²³⁴ Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 258.

²³⁵ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 52.

²³⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 190.; Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 265-268.

düzenlenmiş olan şahsi cezasızlık sebepleri bulunduğu hallerde Cumhuriyet savcısına kamu davası açma noktasında takdir yetkisi verilmiştir.²³⁷

Şahsi cezasızlık sebepleri suç işlendiği anda failde mevcut olan belirli sebepler dolayısıyla failin işlemiş olduğu fiil nedeniyle cezalandırılmaması veya cezada indirim yapılması halidir.²³⁸ Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisi de failin cezalandırılmamasını öngören şahsi cezasızlık halleri için geçerli olup cezada indirim öngören şahsi cezasızlık hallerinde Cumhuriyet savcısının kamu davası açma noktasında takdir yetkisini kullanması mümkün değildir.²³⁹ Etkin pişmanlık halleri ise TCK'da tek tek sayılmıştır. Bazı suçlar açısından düzenlenen etkin pişmanlık halleri cezada indirim öngörürken bazı suçlarda düzenlenen etkin pişmanlık hallerinde ise ceza verilmeyeceği öngörülmüştür.²⁴⁰ Kamu davası açma hususunda takdir yetkisini belirtilen etkin pişmanlık halleri ise cezayı azaltan bir etkin pişmanlık hali olmamalı, cezayı tamamen ortadan kaldıran bir etkin pişmanlık hali olmalıdır.²⁴¹ Cezayı azaltan bir etkin pişmanlık halinde Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi olmayıp kamu davasını açması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturma yapılmasına yer olmadığı kararına karşı itiraz yolu mümkünken; kamu davasının açılmaması hususunda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisine karşı itiraz yolu bulunmamaktadır.²⁴² Kamu davası açılması hususunda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisine karşı herhangi bir itiraz yolunun öngörülmemiş olması ise etkin soruşturmanın denetlenebilmesi açısından eksikliklerdir.²⁴³ Ancak uygulamada çoğunlukla Cumhuriyet savcısının CMK m. 171/1 uyarınca kendilerine tanınan takdir yetkilerini kullanmaktan kaçınarak iddianame düzenledikleri ve kararı mahkemenin takdirine bıraktığı görülmektedir.²⁴⁴ Bu durum şahsi cezasızlık veya etkin pişmanlık sebebiyle yargılama sonucunda ceza almayacak

²³⁷ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 37-38.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 39.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 982.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 125-126.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 31.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 331.

²³⁸ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 59.

²³⁹ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 59-60.

²⁴⁰ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 90-91., Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 333.

²⁴¹ Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 273.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 983.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 91-92., Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 337.

²⁴² Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 152.; Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 274.; Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 115.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 344.

²⁴³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 152., Uğur, “Ceza Muhakemesinde”, 274.

²⁴⁴ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 117.

kişinin gerekmediği halde sanık sıfatı almasına ve lekelenmeme hakkının ihlal edilmesine neden olacağı gibi mahkemelerin iş yükünü de artırmaktadır.²⁴⁵

2.3. Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Gerçekleştirme Yükümlülüğü

Devletlerin, kişilerin hak ve özgürlüklerine fazlasıyla müdahalede bulunabilme yetkisine sahip olduğu alanlardan birisi de hiç şüphesiz ceza hukuku alanıdır. Bu nedenle şüphelinin hak ve özgürlüklerine hatalı müdahalede bulunulmaması adına soruşturma aşamasında savcının şüphelinin haklarını da koruması, şüphelinin lehine ve aleyhine delilleri toplaması, etkin bir soruşturma gerçekleştirerek maddi gerçeğin açığa çıkarılması önem arz etmektedir.²⁴⁶ Etkin soruşturma ise genel olarak soruşturma aşamasında delillerin eksiksiz bir şekilde toplanması, araştırılabilecek tüm hususların araştırılması ve bu işlemler yapılırken hukuk kurallarına riayet edilmesi şeklinde tanımlanabilir.²⁴⁷ Maddi gerçeğin açığa çıkarılması için ortaya konulan delillerin son derece önemli olduğu soruşturma aşamasında delillerin hukuka uygun olarak elde edilebilmesi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağlı kalınarak bozulan kamu düzeninin sağlanması açısından soruşturmanın baş aktörü olan Cumhuriyet savcısına önemli sorumluluklar düşmektedir. Zira Cumhuriyet savcısı tarafından etkin bir soruşturma yapılması başta makul yargılanma hakkı olmak üzere birçok hakla yakından ilişkili olup etkin bir soruşturma tamamlanarak kovuşturma evresine geçildiği takdirde kovuşturma evresinin de daha kısa sürede ve şüpheyi yer vermeksizin tamamlanacağı şüphesizdir. Bu aşamada savcının soruşturmayı yönetme, delilleri toplama ve topladığı deliller neticesinde iddianame düzenleyerek kamu davası açıp açmaması yönünde karar verme gibi önemli görevleri bulunmaktadır.²⁴⁸

Etkin soruşturma kapsamında AY'nin 36. ve 38. maddeleri önem taşımaktadır. AY m. 36'ya göre *“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.”* AY m. 38 ise etkin soruşturma ile ilgili olarak *“Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.”* (AY m. 38/4) ve *“Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.”* (AY m. 38/6) düzenlemelerini

²⁴⁵ Ayhan, *Ceza Muhakemesi*, 118.

²⁴⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 138.; Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 23.

²⁴⁷ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 26.

²⁴⁸ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 122-123.

içermektedir.²⁴⁹ Dolayısıyla maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla savcılık tarafından yapılabilecek tüm araştırmaların yapılması, masumiyet karinesine riayet edilmesi ve delillerin hukuka uygun olarak elde edilmiş olması etkin bir soruşturma için önem arz etmektedir. Bu noktada AY m. 139'da düzenlenen hakimlik ve savcılık teminatı önem taşımaktadır. AY m. 139/1 *“Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.”* şeklinde düzenlenmiştir. Soruşturma evresinde önemli görevler üstlenen Cumhuriyet savcısının etkin bir soruşturma gerçekleştirebilmesi için her şeyden önce mesleki teminatının olduğunu ve gerçekleştirdiği soruşturma neticesinde hukuka uygun olmayan bir muamele ile karşı karşıya kalmayacağını bilmesi, soruşturmayı etkin bir şekilde yürütebilmesi açısından önemlidir.²⁵⁰

CMK incelendiğinde de soruşturma evresinde savcıya önemli görevler düştüğü ve savcının soruşturma evresinde etkin rol alacak şekilde düzenlendiği görülecektir.²⁵¹ Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yükümlülüğü CMK m. 160/2, CMK m. 164/2 ve CMK m. 172/3'te de yer bulmaktadır. CMK m. 160/2 *“Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”* şeklinde olup savcının soruşturma işlemlerini bizzat yapabileceği gibi adli kolluk makamları aracılığıyla da yaptırabileceği düzenlenmiştir.²⁵² CMK m. 164/2'de de soruşturma işlemlerinin Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda adli kolluk görevlileri tarafından yerine getirileceği düzenlenmiştir.²⁵³ Bu nedenle de soruşturmanın etkin bir şekilde tamamlanabilmesi için savcı ile kolluk arasındaki iletişim ve işbirliği önemlidir. Savcı ile kolluk uyum içinde çalıştığı takdirde soruşturma işlemleri daha hızlı ve doğru bir şekilde

²⁴⁹ Esra Bahar, “Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Adil Yargılanma Hakkı”, *Adalet Dergisi*, 68(2022):268.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 133.

²⁵⁰ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 74.

²⁵¹ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1394.; Sık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 199.

²⁵² Gündoğan, Koç ve Özbudak, *Kolluğun Önleyici*, 446.; Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 141.; Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2062.; Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1394.; Sık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 202., Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 67.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 39.

²⁵³ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 18.

yürütülecek, aynı zamanda deliller de hukuka uygun olarak zamanında toplanabileceği için etkin bir soruşturma gerçekleştirilebilecektir. CMK m. 172/3'e göre ise;

“Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır.”

Görüldüğü üzere AIHM tarafından da etkin soruşturma üzerinde önemle durulmakta ve soruşturmanın etkin bir şekilde tamamlanmadan kovuşturmayaya yer olmadığı kararının verilmesi halinde, tekrar soruşturma açılarak etkin bir soruşturma gerçekleştirilmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır.²⁵⁴ Zira etkili bir savunma yapılmadan yürütülen soruşturma evresi sonucunda kovuşturma evresine geçildiği takdirde, yargılama sonucunda verilecek olan yargı kararının da sağlıklı olamayacağı şüphesizdir. Bu nedenle etkin soruşturma yargı kararlarına da sıklıkla konu olmuştur. Örneğin Anayasa Mahkemesi (AYM);

“Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı kapsamında sahip olduğu usul yükümlülüğü çerçevesinde devlet, her türlü fiziksel ve ruhsal saldırı olayının sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili resmî bir soruşturma yürütmek durumundadır. Bu tarz bir soruşturmanın temel amacı, söz konusu saldırıları önleyen hukukun etkin bir şekilde uygulanmasını güvenceye almak ve kamu görevlilerinin ya da kurumlarının karıştığı olaylarda, bunların sorumlulukları altında meydana gelen olaylar için hesap vermelerini sağlamaktır. Yürütülecek ceza soruşturmaları, sorumluların tespitine ve cezalandırılmalarına imkân verecek şekilde etkili ve yeterli olmalıdır. Soruşturmanın etkili ve yeterli olduğundan söz edebilmek için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek olayı aydınlatabilecek ve sorumluların tespitine yarayabilecek bütün delilleri toplamaları gerekir.”

şeklinde değerlendirmede bulunarak etkin soruşturmanın önemini vurgulamıştır.²⁵⁵ YCGK da vermiş olduğu bir kararda;

“...Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde ortaya çıkarılmasıdır. Böylelikle bir taraftan suçlulukla mücadele edilirken, diğer taraftan suçsuzluk karinesinin korunması amaçlanmaktadır. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması yöntemi; soruşturma

²⁵⁴ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1394.

²⁵⁵ AYM, 24.03.2016, B.No: 2013/1951, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1951>, E.T 24.06.2024.

ve (gerektiğinde) kovuşturma makamlarınca muhakeme konusu fiil ve faile ilişkin tüm araştırmaların eksiksiz biçimde yürütülmesi ve nihayet 'kuşkunun yenilmesi' olup; bunun sağlanamaması halinde ise kuşkunun fail lehine yorumlanmasıdır. Kuşkular yenilmeksizin, gerekli tüm araştırmalar etkin şekilde yürütülmeksizin verilmiş bir hükmün adil bir yargılama mahsulü olamayacağı tartışmasızdır... Ceza muhakemesi hukukunda bu denli önem taşıyan ve özellikle ülkemizin AİHM nezdinde birçok ihlal kararı ile anılmasının maalesef gerekçesini oluşturan etkin soruşturma yükümlülüğünün yerine getirilmesi kanaatimizce Ceza Adalet Sistemimiz açısından hayati bir önemi haizdir. Bu anlamda soruşturma ve kovuşturma makamları suç araştırmalarında titizlikle tüm araştırmaları tamamlamalı; eksiksiz delille dava açılması sağlanmalı ve nihayetinde tüm soruşturma işlemleri tamamlandıktan sonra hüküm kurulmalıdır.”

şeklinde değerlendirmede bulunmuş ve ceza muhakemesi açısından etkin soruşturma yükümlülüğünün önemini belirtmiştir.²⁵⁶

Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yükümlülüğü Anayasa ve CMK ile sınırlı kalmamış uluslararası bazı belgelerde de bu yükümlülük açıkça düzenlenmiştir. Bunların başında ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)²⁵⁷ gelmektedir. AİHM etkin soruşturma gerçekleştirilmeden soruşturma evresinin bitirildiği kanaatine vardığı takdirde, üye devlet AİHM’in belirlediği kriterler çerçevesinde soruşturmayı etkin bir şekilde tekrarlamakla yükümlüdür.²⁵⁸ Soruşturmayı gerçekleştirecek olan makamların etkin soruşturma kavramından ne anlaması gerektiği ise mahkemenin içtihatlarından anlaşılmaktadır.²⁵⁹ AİHM kararlarında belirlenen kriterler uyarınca etkin bir soruşturmanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle ilgili devletin kanunlarında soruşturmayı yürütmekle görevli olarak sayılan kişiler tarafınca başlatılmış resmi bir soruşturma bulunmasıdır.²⁶⁰ Soruşturmayı yürütecek makamların şüphelilerden tamamen bağımsız olması, soruşturma işlemlerinin kamuoyu tarafından takip edilebilmesine yeterli derecede imkan sağlanmalı, gerçekleştirilen soruşturma, suçu işleyen kişilere ulaşabilmeyi sağlayacak nitelikte olmalı ve maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla soruşturma olabildiğince hızlı ve özenli bir şekilde yürütülmelidir.²⁶¹

²⁵⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK), 25/04/2017, E.2015/1167, K.2017/247, CGK., E. 2015/1167 K. 2017/247 T. 25.4.2017 - Yargıtay Kararı | LEXPERA, E.T. 01.10.2023.

²⁵⁷ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR, E.T. 01.10.2023.

²⁵⁸ Burak Bilge, “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/2(2014), 369.

²⁵⁹ Bilge, “AİHM İçtihatları”, 370-372.

²⁶⁰ Bilge, “AİHM İçtihatları”, 374.

²⁶¹ Bilge, “AİHM İçtihatları”, 373.

AİHS 6. maddesinde adil yargılanma hakkı ve 13. maddede etkili başvuru hakkı kapsamında etkin soruşturmaya ilişkin değerlendirmeler mevcuttur. AİHS m. 6'da yer alan adil yargılanma hakkı ayrı bir başlık altında değerlendirilmiş olup burada üzerinde durulacak olan AİHS m. 13'te yer alan etkili başvuru hakkı *“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”* şeklinde düzenlenmiştir. Kişilerin haklarını arayabilmesi için öncelikle etkili bir başvuru imkanı tanınmalıdır. Kişilerin haklarını arayabilmesinin ceza muhakemesindeki boyutu ise soruşturma aşaması ile başlamakta ve Cumhuriyet savcısı etkin bir soruşturma ile suç işleyen kişilerin kamu adına cezalandırılmasını sağlamaktadır.²⁶² Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma gerçekleştirmekle yükümlü olduğu AİHM kararlarına da sıklıkla konu olmaktadır. Örneğin AİHM Aksoy/Türkiye davasında başvuru Zeki Aksoy’un gözaltında iken işkence gördüğü ancak savcının buna ilişkin soruşturma yürütmediği iddiasına ilişkin;

“Savcılar, kendilerine bir şikayet yapılmaya bile, haberdar oldukları ciddi suç iddialarını soruşturmakla görevlidirler. Sözleşme’nin 3. maddesinde güvence altına alınan hakkın özelliği, 13. madde üzerinde sonuçlar doğurmaktadır. İşkence yasağının büyük önemi ve özellikle işkence mağdurlarının korunmasız durumu düşünüldüğünde, iç hukukta kullanılabilir diğer haklar saklı kalmak kaydıyla, Sözleşme’nin 13. maddesini devletlere işkence olayları hakkında tam ve etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğü yükler. Buna göre, bir kimsenin devlet görevlileri tarafından kendisine işkence yapıldığına dair savunulabilir bir iddiası varsa, Sözleşme’nin 13. madde bakımından “etkili hukuk yolu” kavramı, uygun bir tazminatın ödenmesinin yanı sıra, işkenceden sorumlu olanların belirlenmesini ve cezalandırılmalarını sağlayabilen ve şikayetçinin etkili bir biçimde katılmasını içeren bir usulle, tam ve etkili bir soruşturma yapılmasını gerektirir. Gerçekten de Türk hukukuna göre savcılar soruşturma yapmakla görevlidir. Ne var ki, Aksoy savcıya açık bir şikayette bulunmuş olsa da olmasa da, savcı başvuru kişinin işkenceye tabi tutulduğuna dair gözle görülebilir delilleri görmezlikten gelmiş ve herhangi bir soruşturma yapmamıştır. Bir soruşturmanın yapılmaması durumu göz önünde tutan Mahkeme, başvuru kişinin işkence gördüğü iddiaları karşısında etkili bir hukuk yoluna sahip olmadığını tespit etmektedir.”

²⁶² Bilge, “AİHM İçtihatları”, 374.

şeklinde karar vererek savcının şikayete rağmen soruşturma görevini yerine getirmemesini etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirmiş ve AİHS m. 13’de düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.²⁶³

AİHS dışında da savcılarının etkin soruşturma yükümlülüğünü ve buna ilişkin yetkileri düzenleyen uluslararası belgeler bulunmaktadır. Örneğin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “*Cezai Adalet Sisteminde Savcılığın Rolü İle İlgili Üye Devletlere Sunduğu (2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı*” incelendiğinde etkin soruşturmanın gerçekleştirilebilmesi için savcılara belirli yükümlülükler yüklendiği ve bu yükümlülüklerin;

“Savcılar kanunlar önünde eşitliği sağlamalı, şüphelinin durumunu etkileyen gerek lehine gerek aleyhine olan tüm ilgili hususları araştırmalıdır. Savcılar, tarafsız bir araştırmanın suç isnadının mesnetsiz olduğunu gösterdiği durumlarda, soruşturmayı başlatmamalı ya da devam ettirmemelidir. Savcılar, yasaya aykırı yöntemlerle elde edildiğini bildikleri veya buna makul nedenlerle inandıkları delilleri şüpheliye karşı kullanmamalıdır. Herhangi bir şüphe durumunda, savcılar delillerin kabul edilebilirliği hususunun mahkeme tarafından karara bağlanmasını talep etmelidir. Yasada aksinin belirtildiği durumlar saklı kalmak kaydı ile savcılar sahip oldukları ve işlemlerin adillliğini etkileyebilecek her türlü bilgiyi diğer taraflara sunarak, silahların eşitliği ilkesini gözetmelidir. Yasa ve adalet gereği ifşası zorunlu olan haller dışında, savcılar üçüncü şahıslardan elde ettikleri gizli bilgileri, özellikle masumiyet karinesinin tehlikede olduğu durumlarda, gizli tutmalıdır.”

şeklinde sıralandığı görülecektir.²⁶⁴ Avrupa Savcıları Danışma Konseyi’nin “*9(2014) sayılı Savcılara ilişkin Avrupa norm ve prensipleri*” ise savcılarının delillerin sağlam temellere dayanması gerektiğinin vurgulamış ve soruşturmanın etkin bir şekilde tamamlanması için;

“Savcılar yalnızca, güvenilir ve kabul edilebilir olduğuna makul ölçüde inanılan sağlam delillere dayanarak kovuşturma kararı vermelidir. Savcılar bilhassa ağır bir insan hakları ihlaline yol açan durumlarda, hukuka aykırı yöntemlere başvurularak elde edilmiş olduğuna makul ölçüde inanılan delilleri kullanmayı reddetmelidir. Bu tür yöntemlerin kullanımından veya başkaca hukuka aykırılıklardan sorumlu olan kişilere karşı uygun yaptırımların getirilmesini sağlamaya çalışmalıdır. Savcılar katı, ancak adil bir şekilde hareket etmelidir. Savcılar, mahkemelerin adil

²⁶³ AİHM, 18.12.1996, 21987/9, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=21987%2f93&t=18.12.1996>, E.T. 25.06.2024.

²⁶⁴ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/c8dd1278-8757-4143-8ce4-67bb5c296320.pdf>, E.T. 24.06.2024.

hükümlere varmasına yardımcı olmaktadır ve adalet sisteminin etkili, süratli ve verimli bir şekilde işlemesine katkıda bulunmalıdır.”

şeklinde tavsiyelerde bulunmuştur.²⁶⁵ Avrupa Savcıları Danışma Konseyinin “*Cezai Soruşturmalarda Savcıların Rolüne İlişkin 10(2015) sayılı Görüşü*”ne göre de “*Savcılar, soruşturmanın mümkün olan en uygun ve etkin bir şekilde, hukukun üstünlüğü ile usuli haklara daimi şekilde saygı duyulan bir biçimde yürütüldüğünden emin olmaları gerekmektedir.*”²⁶⁶ 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansı’nda kabul edilen “*Savcıların Rolüne Dair İlkeler*” uyarınca;

“Savcılar görevlerini hukuka uygun olarak, adil, sürekli ve süratli bir biçimde, insan onuruna saygı gösterip koruyarak, insan haklarının yanında yer alarak yürütürler ve bu suretle adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunurlar. Savcılar, tarafsız bir soruşturmanın isnadın temelsiz olduğunu göstermesi halinde kovuşturma başlatmaz veya devam etmezler veya muhakemeyi durdurmak için her türlü çabayı gösterirler. Savcılar, kovuşturmanın adillliğini ve etkililiğini sağlamak için, polisle, mahkemelerle, hukukçularla, kamu için çalışanlarla ve diğer idari kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak için çaba gösterirler.”

tavsiyelerine yer verilmiştir.²⁶⁷

2.4. Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Gerçekleştirme Yükümlülüğü ile İlişkili Temel Haklar

2.4.1. Adil Yargılanma Hakkı

Bir ülke sınırları içerisinde işlenen suçlarda hem bireyler hem de kamu düzeni zarar görmektedir. Devlet ise cezalandırma yetkisini kullanıp suç işleyen kişileri cezalandırarak bozulan kamu düzenini sağlamaktadır. Ancak suç işleyen kişilerin yargılanması yapılırken devlet de sınırsız yetkilere sahip değildir. Bu nedenle şüpheli/sanığın haklarına hukuk devleti çerçevesinde riayet edilmelidir. Hukuk devleti ilkesinin geçerli olabilmesi için olmazsa olmaz hakların başında da adil yargılanma hakkı gelmektedir.²⁶⁸ Adil yargılanma hakkı, nesnel bir yargılama sonucunda hukuk devleti ilkeleri gereğince adil karar

²⁶⁵ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/26b555c0-9084-4429-a3e0-584a96a9e77a.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁶⁶ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/cd93900a-eea4-4742-9e7b-62e75b4a016b.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁶⁷ <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/847b13--Savcilarin-Rolune-Dair-Ilkeler.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁶⁸ Kopuz, “Adil Yargılanma”, 14.

verilmesini güvence altına alan haktır.²⁶⁹ Adil yargılanma hakkı AİHS'e üye bütün devletler için bir güvence oluşturmaktadır. Ancak 1959-2022 yılları arasındaki AİHM ihlal kararları incelendiğinde en fazla ihlal edilen hakkın adil yargılanma hakkı olduğu görülecektir.²⁷⁰

Ceza muhakemesi açısından adil yargılanma hakkı son derece önem taşımakta olup gerek Anayasa'da gerekse AİHS'de bu konu üzerinde fazlasıyla durulmuştur.²⁷¹ AY m. 36 *"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."* şeklinde olup adil yargılanma hakkı bireylerin temel haklarından sayılmıştır.²⁷² AİHS'in 6. maddesi incelendiğinde de adil yargılanma hakkı güvencesi kapsamında *"yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından"*, *"makul sürede yargılanma"*, *"suçluluğu sabit olana kadar suçsuz sayılma"*, *"kendisine yönelik suçlamanın niteliğinden anlayacağı şekilde en kısa sürede haberdar edilme"*, *"kendisini savunabilmesi için imkan sağlanması"*, *"mahkemede kendisini ifade edemediği takdirde tercüman yardımından faydalanmasını sağlamak"* olarak sayılabilir.²⁷³ Görüldüğü üzere adil yargılanma hakkı aslında birden fazla hakkı da içinde barındırmaktadır.²⁷⁴ Bu sayılan haklar temelde adil yargılanma hakkının içinde yer alan diğer haklar niteliğinde olsa da Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma gerçekleştirme yükümlülüğüne ilişkin olarak bu sayılan hakları sağlamaya yönelik görev ve sorumlulukları bulunduğundan bu haklar da çalışmamızın bu bölümünde ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

²⁶⁹ Sibel İncoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı*, (Ankara:MRK Baskı, 2018), 1.; Kopuz, "Adil Yargılanma", 14.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 247.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 85.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 79.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 79.

²⁷⁰ <https://inhak.adalet.gov.tr/>, E.T. 25.06.2024.

²⁷¹ Hakan Karakeyha ve Asuman İnce Tunçer, "Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9/17(2021):333.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 246.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 86.

²⁷² Karakeyha ve Tunçer, "Ceza Muhakemesinde", 334.; Hakan Karakeyha, "Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar", *Ombudsman Akademik*, 1(2014):85.; Bahar, "Türkiye Anayasa", 253.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 86.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 78.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 79.; Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 77.

²⁷³ Karakeyha ve Tunçer, "Ceza Muhakemesinde", 335. Bahar, "Türkiye Anayasa", 255.; Kopuz, "Adil Yargılanma", 15.; Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 25.

²⁷⁴ Kopuz, "Adil Yargılanma", 14.; Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 40.

Ceza muhakemesi açısından adil yargılanma hakkının etkin bir şekilde sağlanabilmesi ise ancak soruşturma ve kovuşturma evrelerine katılan tüm makamların adil yargılanma hakkının getirmiş olduğu yükümlülüklerle riayet etmesiyle mümkündür. Bu açıdan soruşturma evresi kapsamında da savcıya etkin bir soruşturma yaparak adil yargılanma hakkını sağlaması adına önemli yükümlülükler düşmektedir. CMK m. 160/2’de bu görevlerin bir kısmına “*Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür*” şeklinde değinilmiştir. Burada adil yargılanma yapılabilmesi için Cumhuriyet savcısına şüphelinin haklarını koruma yükümlülüğü yüklenmiştir.²⁷⁵ Soruşturma aşamasında etkin soruşturma kapsamında savcıların temel görevlerinden birisi de delillerin toplanmasını sağlayarak maddi gerçeğe ulaşılmasını sağlamaktır. Ancak savcı delilleri toplarken sadece şüpheliyi cezalandırmak amacıyla aleyhe olan delilleri toplamamalı, aleyhe olan deliller kadar lehe olan delilleri de toplamalıdır.²⁷⁶ Zira ceza muhakemesinin amaçlarından birisi de şüpheli ve sanık haklarını korumaktır. Savcı da soruşturma aşamasında şüphelinin hak ve menfaatlerini korumakla görevli olup, şüpheli lehine olan delilleri de toplayarak adil yargılanma hakkını sağlamalıdır.²⁷⁷ Yine aynı şekilde savcılar iddianame düzenlerken dikkatli davranmalı, yeterli delil ve şüpheyne ulaşmadığı takdirde iddianame düzenlememelidir. İddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği takdirde, şüphelinin sanık sıfatını alacağı da göz önüne alındığında, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin delillerin değerlendirilmesi yapılarak somut olayla ilişkilendirilip, açıkça anlaşılan ve gerekçeleri belirtilen bir iddianame olması adil yargılanma hakkı açısından önemlidir.²⁷⁸

Savcıların adil yargılama hakkına ilişkin yükümlülüklerinin bulunduğu bazı uluslararası belgelerde de açıkça belirtilmektedir. Bunlardan ilki hiç şüphesiz yukarıda detaylı olarak açıklandığı üzere AIHS’dir.²⁷⁹ Bunun dışında da Avrupa Savcılar Danışma Konseyi’nin “9 (2014) sayılı Savcılara ilişkin Avrupa norm ve prensipleri” uyarınca Cumhuriyet

²⁷⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 250.

²⁷⁶ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde”, 85.; Kopuz, “Adil Yargılanma”, 14.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 80.

²⁷⁷ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 26-28.; Birtok, “Cumhuriyet Savcısının”, 984.

²⁷⁸ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 173.; Birtok, “Cumhuriyet Savcısının”, 959.

²⁷⁹ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde”, 86.

savcılarının görevlerini yerine getirirken masumiyet karinesine, silahların eşitliği ilkesine, hukuk devleti ilkesine ve adil yargılanma ilkesine riayet etmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁸⁰

Avrupa Savcıları Danışma Konseyi'nin "*Cezai Soruşturmalarda Savcıların Rolüne İlişkin 10(2015)sayılı Görüşü*"nde de Cumhuriyet savcılarının görevleri kapsamında hukuka uygun davranmaları ve sanığın adil yargılanma hakkına saygı göstermeleri ve bu hakların teminatını sağlamaları gerektiği düzenlenmiştir.²⁸¹

Avrupa Savcıları Konferansı tarafından 31 Mayıs 2005'te kabul edilen "*Savcılar İçin Etik Ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa İlkeleri (Budapeşte İlkeleri)*"ne göre de Cumhuriyet savcıları görevlerini ifa ederken AİHS m.6'da belirtilen ve AİHM içtihatlarında da yer alan adil yargılanma hakkı ilkesine riayet etmeli ve bu kapsamda sanık ve müdafine gerekli bilgileri vermek suretiyle silahların eşitliği ilkesine uygun davranmalıdır.²⁸² Yine aynı şekilde 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansında kabul edilen "*Savcıların Rolüne Daire İlkeler*" Cumhuriyet savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak, makul sürede, insan onuruna saygılı bir şekilde, adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunmaları gerektiği vurgulanmıştır.²⁸³

Adil yargılanma hakkının mağdurları veya şikayetçileri de kapsayıp kapsamadığı hususu ise tartışmalıdır. Ceza muhakemesinde asıl geçerli olan sistem resen harekete geçme olup, yetkili makamlar suç işlendiği iddiasını öğrendiği takdirde soruşturma başlamaktadır. Dolayısıyla ceza muhakemesinde medeni muhakemeden farklı olarak şahısların hak iddiasında bulunması veya medeni haklarını ileri sürme imkanları bulunmadığı için adil yargılanma hakkının mağdurları ve şikayet edenleri kapsamadığı sonucu çıkmaktadır.²⁸⁴ AYM'de vermiş olduğu bir kararda;

²⁸⁰ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/26b555c0-9084-4429-a3e0-584a96a9e77a.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁸¹ <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/cd93900a-eea4-4742-9e7b-62e75b4a016b.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁸² <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁸³ <https://paylasim.ombusman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/847b13--Savcilarin-Rolune-Dair-Ilkeler.pdf>, E.T. 24.06.2024.

²⁸⁴ Kaya, "Cumhuriyet Savcısının", 34.

“Sözleşme’nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin “medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyumsuzlukların” ve bir “suç isnadının” esasının karara bağlanması esnasında geçerli olduğu belirtilerek hakkın kapsamı bu konularla sınırlandırılmıştır. Bu ifadeden, hak arama hürriyetinin ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilmek için, başvurunun ya medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili bir uyumsuzluğun tarafı olması ya da başvurucuya yönelik bir suç isnadı hakkında karar verilmiş olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen hâller dışında kalan adil yargılanma hakkının ihlali iddiasına dayanan başvurular Anayasa ve Sözleşme kapsamı dışında kalacağından, bireysel başvuruya konu olamaz. 5271 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesi ile ceza muhakemesinde şahsi hak iddiasında bulunma imkânı ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla başvuru hukukunun ceza muhakemesi sürecinde medeni haklarını ileri sürme imkânı bulunmamaktadır.”

demek suretiyle adil yargılanma hakkına ilişkin hakların, ceza muhakemesinde şahsi hak davası söz konusu olmadığı için mağdurlar ve yakınları bakımından uygulanamayacağını belirtmiştir.²⁸⁵ Ayrıca AİHS m. 6 uyarınca “*cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar*” adil yargılanma hakkının kapsamında kalmaktadır. Bu nedenle şikayet eden veya mağdur olan kişi suç isnadı altında olmadığından dolayı adil yargılanma hakkı kapsamında değildir.²⁸⁶ Dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle suçtan zarar gören kişiler ile mağdurların başvuru hakkı kabul edilmemiş ilgili hak ihlali nedeniyle başvuru hakkı şüpheli ve sanığa tanınmıştır.²⁸⁷

2.4.2. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

Ceza muhakemesi kamusal düzeni bozan sorunları gidererek hukuki barışın ve adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bunun yollarından birisi de maddi gerçeğin araştırılmasının sınırsız bir süreye tabi tutulmasını engellemektir. Zira bu takdirde mahkeme kararlarının sürekli olarak değişebilme ihtimali gündeme gelecek ve bu kararlar ilgisi bulunan kişilerin de adalete ve hukuki güvenlik ilkesine olan güvenleri zedeleneyecektir.²⁸⁸ Bu nedenle de makul yargılanma hakkı adil yargılanma hakkının

²⁸⁵ AYM, 17.7.2014, B. No: 2012/848, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, E.T. 24.06.2024.

²⁸⁶ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 117.

²⁸⁷ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde”, 88.

²⁸⁸ Karakehya, “Ceza Muhakemesinin”, 135.; Canpolat, “Ceza Muhakemesi”, 477-478.; Ayşe Özkan Duvan, “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68/1(2019):288-289.; Coşkun Koç, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1(2020), 89-90.

sağlanabilmesi için gerekli olan temel haklardan birisidir.²⁸⁹ Makul süre kavramı ise daha soyut nitelikte olup somut olayın özelliklerine göre değişebilmektedir. Zira bir yargılama için makul sayılabilecek süre bir başka yargılama için makul sürede yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olabilir.²⁹⁰ AYM'nin vermiş olduğu karara göre de makul yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği “*bir yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurucunun yargılamanın ivedilikle sonuçlandırılmasındaki menfaati*” göz önüne alınarak belirlenmelidir.²⁹¹ Bu noktada yargılama sürecinde tarafların tutumuna ise ayrı bir parantez açmak gerekir. Zira kimi zaman da makul sürede yargılanma hakkını ihlal edecek davranışlar adli makamlardan ziyade şüphelinin davranışlarından kaynaklanabilmektedir. Şüphelinin ifadeye gelmemesi, kaçması veya bilerek yargılamayı uzatmaya çalışması gibi durumlar buna örnek olarak gösterilebilir. Bu gibi durumlarda makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğinden söz etmek doğru olmayacaktır. Ancak AİHM vermiş olduğu Berlin/Lüksemburg kararında davanın uzamasına başvurucunun tutumunun sebep olduğu kabul edildiği takdirde dahi tarafların tutumu ne olursa olsun yargılamanın gereğinden fazla uzun sürmesini makul sürede yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.²⁹²

Makul sürede yargılanma hakkının herhangi bir tanımı yapılmamakla birlikte gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemelerde makul sürede yargılanma hakkına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.²⁹³ Makul sürede yargılanma hakkı AİHS m. 6'da adil yargılanma hakkının içerisinde düzenlenen haklardan birisi olup 1.fıkra da herkesin davasının “*makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına*” sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde AY m. 141/4 “*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*” demek suretiyle makul sürede yargılanma hakkı düzenlenmiştir.²⁹⁴ AYM de vermiş olduğu bir kararda;

²⁸⁹ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 288.; Koç, “Anayasa Mahkemesi”, 91.; İsmail Şahin, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 4(2019), 223.

²⁹⁰ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 291.; Koç, “Anayasa Mahkemesi”, 93.; Şahin, “Anayasa Mahkemesi”, 235.

²⁹¹ AYM, 20/9/2017, B. No: 2014/17411, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/17411>, E.T. 24.06.2024.

²⁹² AİHM, 15.07.2003, 44978/98, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=44978%2f98&t=15.07.2003>, E.T. 22.06.2024

²⁹³ Şahin, “Anayasa Mahkemesi”, 226.

²⁹⁴ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 287.; Koç, “Anayasa Mahkemesi”, 89.; Şahin, “Anayasa Mahkemesi”, 226.

“Somut başvurunun dayanağını oluşturan makul sürede yargılanma hakkı adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil olup, ayrıca davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğunu belirten Anayasa’nın 141. maddesinin de, Anayasa’nın bütünselliği ilkesi gereği, makul sürede yargılanma hakkının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gerektiği açıktır.”

şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.²⁹⁵

Ceza muhakemesi açısından makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği tespit edilirken başlangıç noktası olarak suç işlendiğine yönelik şüpheyile birlikte soruşturma evresinin başlaması tarihi esas alınmaktadır.²⁹⁶ Bu nedenle kişilerin makul sürede yargılanabilmesini sağlamak amacıyla soruşturma evresinin başındaki Cumhuriyet savcısına önemli görevler düşmektedir. Zira soruşturma evresini gereksiz yere uzatmaya yol açacak her bir işlem kişinin makul sürede yargılanmasını etkileyecektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı dosyasını ivedi bir şekilde ve elinden geldiğince olgunlaştırdıktan sonra iddianame düzenleyerek kamu davasının açılmasını sağlamalıdır.²⁹⁷ Böylece kovuşturma aşamasında mahkeme eksik delilleri temin etmekle zaman kaybetmeyerek daha hızlı bir şekilde yargılamayı tamamlayabilecektir. Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında dosyayı bilirkişiye gönderdiği takdirde makul sürede yargılanmanın tamamlanabilmesi için dosya akıbetini takip etmeli, bilirkişiye dosyanın tekrar tekrar gönderilmesini engellemek için bilirkişiden tespitte bulunmasını istediği noktaları açık ve anlaşılır bir şekilde belirtmelidir.²⁹⁸ Bunların dışında Cumhuriyet savcısının geçerli bir sebep olmadan soruşturma evresini uzatması veya iddianameyi geç düzenlemesi de makul sürede yargılanma hakkının ihlalini oluşturabilecektir.²⁹⁹

Cumhuriyet savcısının soruşturmayı makul sürede yargılanma hakkını ihlal etmeden tamamlayabilmesi için CMK m. 161’de “*Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi*

²⁹⁵ AYM, 2/7/2013, B.No:2012/13, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/13>, E.T. 24.06.2024.

²⁹⁶ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 79.

²⁹⁷ Duvar, “Bireysel Başvuru”, 295.

²⁹⁸ Duvar, “Bireysel Başvuru”, 296.

²⁹⁹ Duvar, “Bireysel Başvuru”, 311.

isteyebilir.” şeklinde düzenleme mevcuttur. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı gerçekleştirdiği soruşturma kapsamında hiçbir makamı aracı kılmadan ilgili kamu kurumundan soruşturma ile ilgili istediği bilgi ve belgeyi isteme yetkisine sahiptir. Cumhuriyet savcısının istediği bilgiye cevap verilmemesi halinde gerçekleştirilecek işlem ise CMK m. 332’de düzenlenmiştir. CMK m. 332 uyarınca;

“(1) Suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı süre içinde bildirilir.

(2) Bilgi istenen yazıda yukarıdaki fıkra hükmü ile buna aykırı hareket etmenin Türk Ceza Kanununun 257 nci maddesine aykırılık oluşturabileceği yazılır. Bu durumda haklarında kamu davasının açılması, izin veya karar alınmasına bağlı bulunan kişiler hakkında, yasama dokunulmazlığı saklı kalmak üzere, doğrudan soruşturma yapılır.”

Bu düzenleme Cumhuriyet savcısının soruşturma kapsamında gerekli olan bilgi ve belgeleri kısa süre içerisinde toplayarak soruşturmayı makul sürede tamamlayabilmesi açısından önemli bir düzenlemedir. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısı kurumlara yazılan müzekkerelerin akıbetini takip ederek ilgili kurumdan on günlük süresi içerisinde cevap gelmediğini gördüğü takdirde uygulamada “Tekit yazısı” olarak ifade edilen ikinci bir müzekkere yazmaktadır. Kimi hallerde ise Cumhuriyet savcısının talep ettiği bilgi ve belgelerin niteliği gereği toplanmasının daha uzun sürebildiği görülmektedir. Bu durumda Cumhuriyet savcısı bu durumu göz önünde bulundurarak işin niteliğine göre bilgi ve belgeler hakkında bilgi verilmesi için makul bir süre beklemelidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bilgi istendiği halde cevap verilmediği hallerde TCK m. 257 kapsamında görevi kötüye kullanma suçu ile ilgili kamu görevlileri hakkında Cumhuriyet savcısının doğrudan soruşturma yapma yetkisi bulunmaktadır (CMK m. 332/2). Ancak TCK m. 257 yalnızca kamu görevlileri hakkında uygulanabileceği için özel hukuk tüzel kişilerinden bilgi ve belge istendiği takdirde cevap verilmediğinde CMK m. 332/2 uyarınca işlem

yapılabilmesi mümkün değildir. Bu durumda 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nda³⁰⁰ düzenlenen “*emre aykırı davranış*” kapsamında idari para cezası verilmelidir.³⁰¹

Cumhuriyet savcısının bilirkişiye gönderdiği dosyanın veya kurumlara yazılan yazıların akıbetini sorarak işlem gerçekleştirmesi soruşturma dosyalarının işlemsiz kalmaması açısından da önem arz etmektedir. Zira uygulamada soruşturma aşamasında uzun süre boyunca işlemsiz bırakılan dosyalar olduğu görülmektedir. Bu durum soruşturmanın etkin ve olabildiğince hızlı bir şekilde tamamlanmasını engellemekte ve makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açmaktadır. Bu durum HSK Teftiş Kurulu Tavsiye Kararları kapsamında “...*soruşturmaların etkin, eksiksiz bir biçimde ivedi ve özenle yürütülmesi, olabilecek en kısa sürede muktezaya bağlanması için gereken çabanın esirgenmemesi, evrakının sık sık gözden geçirilerek gerekli işlemlere tevessül edilmesi, sorumluluğu mucip olacak ihmal ve gecikmelere sebebiyet verilmemesi*” tavsiyesi ile açıkça belirtilmiştir.³⁰² Soruşturma dosyasının işlemsiz bırakılması durumu zamanaşımı bakımından da önem taşımaktadır. Zira uzun süre işlemsiz bırakılan veya işlemlerin takip edilmediği takdirde dava zamanaşımının dolmasına sebebiyet verilebilecektir. Dava zamanaşımı dolan bir dosya hakkında ise soruşturma evresinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı, kovuşturma evresinde ise düşme kararı verilmesi gerekecek ve böylece soruşturma veya kovuşturmayaya devam edilemeyecektir. Bu nedenle HSK Teftiş Kurulu Tavsiye Kararları kapsamında Cumhuriyet savcısının soruşturma evraklarını sık sık gözden geçirerek dava zamanaşımı süresi dolmadan soruşturma işlemlerinin sonlandırılmasını tavsiye edilmektedir.

Sanık sıfatını alan kişinin muhakeme süreci boyunca zan altında olması ve toplumsal baskıya maruz kalması da makul sürede yargılanma hakkının önemini artırmaktadır.³⁰³ Bununla birlikte yargılamanın başında suç isnad edilen kişi hakkında soruşturma evresinde hürriyetini veya temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayacak önlemler

³⁰⁰ RG, S. 25772(Mükerrer), 31.04.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050331M1-2.htm>, E.T. 04.06.2024

³⁰¹ Kabahatler Kanunu “Emre Aykırı Davranış” başlıklı 32. maddenin 1. fıkrası; “Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir.” şeklindedir.

³⁰² <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/a0976113-5559-4ac5-bbde-2cb4d36b7c50.pdf>, E.T. 05.06.2024

³⁰³ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 289-290.

alınabilmekte ve bu önlemler muhakeme süresince devam edebilmektedir.³⁰⁴ Her ne kadar bu koruma tedbirleri için azami süreler öngörülmüş olsa da özellikle tutuklama koruma tedbirlerinin çok uzun süre devam etmesi makul sürede yargılanma hakkını zedelemektedir.³⁰⁵ Bu nedenle soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı koruma tedbirlerine başvururken dikkatli olmalı somut olayda koruma tedbiri uygulanmasının gerekip gerekmediği detaylı olarak incelemelidir.

CMK m. 174/1 uyarınca Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianameyi iade etmek için mahkemenin on beş günlük süresi bulunmaktadır. Bu süre zarfında iade edilmeyen iddianame ise kabul edilmiş sayılacak ve kovuşturma evresi başlayacaktır.³⁰⁶ Bu düzenleme de makul sürede yargılamanın bitirilebilmesi için getirilmiş önemli bir düzenlemedir. Böylece mahkeme önüne gelen iddianameyi keyfi olarak incelememezlik yapamayacağı gibi dilediği zaman savcılığa iade ederek muhakemeyi de uzatamayacaktır. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısına kamu davası açma noktasında takdir hakkı tanınması (CMK m. 171), uzlaşma (CMK m. 253) ve önödeme (TCK m. 73) kurumlarının kapsamının genişletilmesi, şüphelinin uzun sürecek olan yargılama aşamasına maruz kalmamasını önlemeye yönelik önemli ve yerinde düzenlemelerdir.³⁰⁷ Yine CMK m. 206/2-c bendinde mahkemeye sunulan deliller sadece yargılamayı uzatma kastı ile sunuluyorsa bu delillerin incelenmesinin mahkeme tarafından reddedileceği düzenlenerek tarafların da yargılamayı uzatması engellenmek istenmiştir.

2.4.3.Savunma Hakkı

Savunma kavramı genel olarak suç işlediği iddia edilen kişinin, yetkili merciler önünde bu iddiaya ilişkin olarak yaptığı açıklamalar olarak tanımlanabilmektedir.³⁰⁸ Suç işlenmesi nedeniyle bozulan kamu düzeninin tekrar sağlanması ancak maddi gerçeğin ortaya çıkartılması ve suçluların cezalandırılması ile mümkündür. Yargılama erkinin kullanmış olduğu suçluyu cezalandırma hakkının etkin bir şekilde yerine getirilebilmesinin temel şartı gerçekten suç işleyen kişinin yargılanması ile mümkün

³⁰⁴ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 289.

³⁰⁵ Duvan, “Bireysel Başvuru”, 306.; Koç, “Anayasa Mahkemesi”, 98.

³⁰⁶ Koç, “Anayasa Mahkemesi”, 96.

³⁰⁷ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 79.

³⁰⁸ Hamide Zafer, “Savunma Hakkı ve Sınırları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2(2013):509.; İzzet Özgenç, Cumhuri Şahin, “İddia ve Savunma Hakkı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2(2001); 1.

olabilir. Bu da ancak yargılanmakta olan kişiye etkin ve gerçek bir şekilde kendisini savunma fırsatı sunularak elde edilebilir.³⁰⁹ Bu bağlamda savunma hakkı, gerek AY m. 36'da gerekse AİHS m. 6/3'te düzenlenen temel bir haktır. Savunma hakkı, AY m. 36'da *"hak arama hürriyeti"* başlığı altında düzenlenmiştir. Bu madde gereğince *"herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."*³¹⁰

Ceza hukukunda ise devlet adına iddiada bulunma yetkisi kamusal makam olan Cumhuriyet savcısına aittir.³¹¹ Kendisine isnat edilen suç iddiasına ilişkin olarak ise gerek bireysel savunma makamı olarak şüpheli gerekse kamusal savunma makamı olan müdafî aracılığı ile savunma yapma hakkına sahiptir³¹² (AİHS m. 6/3-c). Dolayısıyla savunma hakkı, hukuk devleti ilkesinin, hak arama özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının doğal bir parçasıdır.³¹³ Ancak belirtmek gerekir ki AY m. 38/5 uyarınca susma hakkı kapsamında kişinin konuşmamayı tercih etmesi de bir savunma biçimidir.³¹⁴ AY m. 38/5 *"Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz."* şeklindedir.³¹⁵ Dolayısıyla maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasında şüpheli/sanığın savunması şüphesiz ki önem taşısa da böyle bir zorunluluğu bulunmamakta ve susma hakkı adil yargılanma hakkı kapsamında masumiyet karinesinin bir unsuru olduğu için kişi dilediği takdirde susma hakkını kullanmakta özgürdür.³¹⁶ (AİHS m. 6/2). AYM'nin vermiş olduğu bir karara göre de susma hakkı ve bu hakkın yansıması olan kendi aleyhinde beyanda bulunmaya ve delil göstermeye zorlanamama hakkı, suçsuzluk karinesinin ve adil yargılanma hakkının temel unsurlarındandır.³¹⁷ AİHM de bir kararında *"Kendini suçlandırmama hakkı, bir ceza davasında iddia makamının, sanığın iradesini sakatlayan baskı ve zorlama metotlarıyla"*

³⁰⁹ Zafer "Savunma Hakkı", 507.

³¹⁰ Özgenç ve Şahin, "İddia ve Savunma", 5.; Hakan Karakehya, "Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 3/2(2015):201.

³¹¹ Özgenç ve Şahin, "İddia ve Savunma", 9.

³¹² Turan ve Şahin, "Müdafinin Soruşturma", 603.

³¹³ Güleç, "Ceza Muhakemesi", 1446.; Zafer "Savunma Hakkı", 507.; Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 26.

³¹⁴ Zafer "Savunma Hakkı", 508.

³¹⁵ Coşkun, "Ceza Muhakemesinde Susma Hakkı", 213.; Asuman İnce Tunçer, "Susma Hakkı Bağlamında Birtakım Ceza Muhakemesi İşlemlerinin Değerlendirilmesi", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2(2018), 356.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 273.

³¹⁶ Cihan, "Ceza Muhakemesi Hukukunun", 705.; Tunçer, "Susma Hakkı", 358.

³¹⁷ AYM, 15.10.2014, B. No: 2012/543, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/543>, E. T. 24.06.2024.

elde edilmemiş delillerle sanık aleyhindeki iddiasını kanıtlamak istediğini varsayar. Bu anlamda bu hak, Sözleşme'nin 6(2). fıkrasındaki masumiyet karinesiyle yakından ilgilidir.” şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.³¹⁸ Bu nedenle de şüpheli veya sanığın masum olduğunu ispat etme zorunluluğu bulunmamaktadır.³¹⁹

Ceza muhakemesi açısından şüpheli veya sanığın ispat yükümlülüğü olmadığı sabit olmakla birlikte ispat yükümlülüğünün hangi yargılama süjesine ait olduğu üzerinde durulması gereken tartışmalı bir husustur.³²⁰

Öğretide bir görüşe göre bu yükümlülük iddiada bulunan makam olan Cumhuriyet savcısına aittir.³²¹ Zira devletin cezalandırma yetkisini kullanabilmesine araç olan kurum iddiada bulunma yetkisine sahip olan savcılık kurumudur.³²² Dolayısıyla suç iddiasında bulunan Cumhuriyet savcısı iddiasını ispatla da yükümlüdür. AİHM’de vermiş olduğu Barberà, Messegué ve Jabardo/ İspanya kararında mahkemelerin sanığın suçu işlediğine yönelik önyargı ile yargılamaya başlamaması gerektiğini, suçsuz olduğunu ispatlama yükünün sanıkta olmadığını ve savcının sanığın suçlu olduğunu ispatlayacak delilleri mahkeme önüne getirmekle yükümlü olduğunu belirtmiştir.³²³

Bir başka görüşe göre ise ispat külfeti medeni muhakeme için geçerli olup ceza muhakemesi açısından istisnalar dışında³²⁴ ispat külfetine ilişkin bir mesele yoktur.³²⁵ Zira medeni muhakemede ispat külfeti kendisine ait olan taraf bu durumu delillerle ispatlayamazsa uyuşmazlık aleyhine çözülmekte iken ceza muhakemesinde hâkim iddia

³¹⁸ AİHM, 02.08.2005, 35811/97, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=35811%2f97&t=02.08.2005>, E.T. 10.10.2023.

³¹⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 318.; Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2072.

³²⁰ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 417.

³²¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 318., Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2072.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 141.

³²² Karakehya ve Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının”, 2074.

³²³ AİHM, 13.06.1994, 10588/83, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=10588%2f83&t=13.06.1994>, E.T. 05.06.2024.

³²⁴ Kanun koyucu tarafından olayın doğruluğunun önceden kabul edildiği bazı hallerde hâkimin şüpheyi ortadan kaldırmak amacıyla araştırma yapmasına gerek yoktur. Bu duruma sahteliği veya aksi sabit olana kadar geçerli olan belgeler örnek olarak verilebilir. Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 546.

³²⁵ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 546.

ve savunma makamının sunduğu delillerle bağlı olmayıp resen delil araştırabildiği için ispat külfeti sorunu ortaya çıkmamaktadır.³²⁶

Bir başka görüşe göre ise maddi gerçeğin açığa çıkartılmasında hem Cumhuriyet savcısının hem de mahkemenin üzerine düşen görevler bulunmaktadır. Birtek'e göre de delilleri değerlendirmeye yönelik ispat faaliyetinin temel amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmak olduğundan “*ispat yükü*” yerine “*maddi gerçeği açığa çıkarma yükümlülüğü*” kavramını kullanmak daha doğrudur.³²⁷ Bu kapsamda maddi gerçeğin açığa çıkartılması Cumhuriyet savcısı ve mahkemenin ortak sorumluluğundadır.³²⁸ Mahkeme önüne gelen delilleri değerlendirerek ve gerektiğinde resen delil araştırması yaparak vicdani kanaatini oluşturmaktadır.³²⁹ Mahkemenin vicdani kanaatinin oluşabilmesi ise suçun işlendiğine yönelik şüpheyi ortadan kaldırarak maddi gerçeğe ulaşabilmesi ile mümkündür.³³⁰ CMK maddi gerçeğe ulaşılabilmesini sağlamak amacıyla elde edilen tüm delillerin mahkeme önünde tartışılması gerektiğini belirtmiş ve CMK m. 217/1 ise “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla CMK bir bütün halinde incelendiğinde maddi gerçeğin açığa çıkarılabilmesi için soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına, kovuşturma aşamasında ise mahkemeye görevler düşmektedir.³³¹

Kanaatimizce de CMK sistemiği incelendiğinde delillerin toplanmasını sağlama görevinin Cumhuriyet savcısına verildiği pek çok maddeden anlaşılmaktadır (CMK m.160, m. 161, m. 170, m. 172/1 vb.). Bu kapsamda delilleri toplayarak iddiayı ispatlama yükümlülüğünün temelde Cumhuriyet savcısına ait olduğunun kabulü gerekmektedir. Soruşturma aşamasında delilleri toplayarak yeterli şüpheyi ulaşan ve iddianame düzenleyen Cumhuriyet savcısı kovuşturma aşamasında da bu delilleri kullanarak sanığın suçu işlediğini ispatlamaya çalışmaktadır. Zira ceza yargılamasının temelini işlendiği iddia edilen suçun gerçekten sanık tarafından işlenip işlenmediğine ilişkin uyumsuzluğun

³²⁶ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 546., Birtek, *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 424.

³²⁷ Birtek, *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 425.

³²⁸ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 88., Birtek, *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 425.

³²⁹ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 135.

³³⁰ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 140.

³³¹ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 167.

özölmesi oluşturmaktadır. Uyuşmazlığın özölümü noktasında ortaya konulması gereken delillerin Cumhuriyet savcısı tarafından toplanmasına yönelik düzenlemeler CMK’da açıkça yer almasına rağmen mahkemenin delil toplama yetkisine ilişkin düzenlemeler oldukça sınırlı olup CMK m. 192/1’de “*Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmayı yönetir ve sanığı sorguya eker; delillerin ikame edilmesini sağlar.*” demek suretiyle mahkemenin de delil toplayabileceği hüküm altına alınmıştır. Mahkemenin uyuşmazlığı çözebilmesi için ise toplanan tüm deliller neticesinde failin suı işlediğine yönelik şüpheyi ortadan kaldırması gerekmektedir.³³² Ancak bu şüphenin ortadan kaldırılabilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu noktada ise ceza yargılamasının temel ilkelerinden birisi olan “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi doğrultusunda sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulamayacaktır. CMK’da beraat kararı verilebilecek durumlar incelendiğinde “*yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması*” ile “*yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması*” hali de beraat kararı verilmesi gereken hal olarak düzenlenmiştir (CMK m. 223/2-a, m. 223/2-e). Dolayısıyla sanığın suı işlediği yönünde mevcut olan şüphe somut delillerle ispatlanamadığı takdirde de sanık hakkında beraat kararı verilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki mahkeme sanığın suı işlemiş olabileceğine duyulan şüpheden yola çıkarak değil önyargısız olarak sadece mahkeme önüne getirilmiş ve tartışılmış delillere göre karar vermelidir. Bununla birlikte hükümde ortaya konulan delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi gerektiği, böylece hangi delillerin hükme esas alındığını veya reddedildiğinin belirtmesi ispat noktasında mahkemeye yüklenen bir yükümlölüktür (CMK m. 230/1-b). Dolayısıyla mahkeme somut olayda toplanan deliller neticesinde suçun işlendiğine yönelik vicdani kanaate varamadığında mahkûmiyet hükmü kuramamaktadır. Bu kapsamda mahkemenin ispat yüküne ilişkin hiçbir yükümlölüğünün olmadığının ileri sürölmesi de CMK ile bağdaşmamaktadır.

İspat yükü hangi makamda olursa olsun ispat yükünün temel amacı şüphenin yenilmesidir.³³³ Bu şüphe ise ancak hukuka uygun elde edilmiş delillerle yenilebilir.³³⁴ CMK m. 147/1-e uyarınca da şüpheli veya sanığa yüklenen suç hakkında açıklama yapmamasının kanuni hakkı olduğu açıklanmak zorundadır.³³⁵ Bu nedenle ifade alacak

³³² Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 137-138.

³³³ Birtok, *AİHM, Anayasa Mahkmesi ve Yargıtay Kararları*, 395.

³³⁴ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 167.

³³⁵ Tunçer, “Susma Hakkı”, 357.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 273.

olan kolluk görevlisi veya Cumhuriyet savcısı kişiye susma hakkını hatırlatmalıdır. Yine aynı şekilde CMK m. 148 uyarınca şüpheli savunmasını yaparken özgür olmalı, kanuna aykırı vaatlerle, yorarak, tehdit, cebir kullanarak veya aldatarak farklı ifadeye zorlanmamalıdır. Aksi halde bu durum savunma hakkının ihlali niteliğinde olacak ve bu ifade hukuka uygun elde edilen delil kapsamında olmayacak dolayısıyla gerçekleştirilen soruşturma da etkin bir şekilde tamamlanamayacaktır.

Savunma hakkına ilişkin olarak bir diğer önemli kurum ise müdafilik kurumudur. CMK m. 2/1-c’de “*Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukat*” müdafî olarak tanımlanmıştır. Mevcut sistemde ceza muhakemesinde kural olarak kişinin kendisini avukat ile temsil etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Hukukumuzda avukatın müdafî sıfatıyla ceza muhakemesine katılması kural olarak zorunlu olmayıp savunma hakkını kullanan şüpheli veya sanığın takdirine bırakılmıştır.³³⁶ CMK m. 149/1 “*Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafîin yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafî seçebilir.*” şeklinde olup bu kanun maddesinden de kural olarak müdafî seçiminin şüpheli veya sanığın takdirinde olduğu görülecektir.³³⁷

Müdafî seçimi her ne kadar şüpheli veya sanığın takdirine bırakılmış olsa da şüpheli veya sanığın her zaman müdafî seçebilecek gücü olmayabilir. Bu durumda mali imkânı bulunmayan şüpheli veya sanığa talebi halinde avukattan faydalanma imkanı sunulmalıdır. Bu durum AİHS m. 6/3-c’de “*...eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek*” şeklinde düzenlenmiştir. Bazı özel durumlarda ise şüphelinin müdafî tarafından temsil edilmesi kişinin kendi takdirine bırakılmamıştır. Bunun temel nedeni bazı durumlarda kişinin kendisini savunabilmesinin normal şartlara göre daha zor olması ve genelde yeterli hukuki bilgiye sahip olmayan şüpheli veya sanığın hak kaybına uğramasının önüne geçilmesini sağlamaktır.³³⁸ Kişi kendisini savunabilecek durumda olmadığı takdirde

³³⁶ Zafer, “Savunma Hakkı”, 508.; Cahit Nalbantoğlu, “Uygulamada Savunmanın Yeri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(1988):115.

³³⁷ Zafer, “Savunma Hakkı”, 508-509.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 172.

³³⁸ Zafer, “Savunma Hakkı”, 521.; Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 161.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 48.

kendisine devlet tarafından zorunlu olarak müdafî görevlendirilmekte ve kişinin savunmasını daha kolay ve etkin bir şekilde yapabilmesi sağlanmalıdır. Kamusal iddia makamı olarak devlet adına iddiada bulunan Cumhuriyet savcısına karşı silahların eşitliğinin sağlanabilmesi adına da zorunlu müdafilik önem taşımaktadır.³³⁹ AYM vermiş olduğu bir kararda şüphelinin müdafiden yararlandırılma hakkına sahip olmasının yeterli olmadığı, aynı zamanda bu imkanın da fiziken kendisine sağlanması gerektiği, bu durumun adil yargılama kapsamında silahların eşitliği ilkesinin bir gerekliliği olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁴⁰

Centel³⁴¹ ve Şık'a³⁴² göre de savunma makamının gerçekten etkin bir savunma yapabilmesi silahların eşitliği ilkesi gereği suçlanan taraf ile ithamda bulunan taraf arasında dengenin bulunmasıyla mümkündür. Zira adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için kamu gücüne sahip olan iddia makamının suç isnat ettiği şüpheli/sanığa silahların eşitliği ilkesi gereğince etkin bir savunma yapabilme imkanı tanınmalıdır.³⁴³ Bu kapsamda soruşturma aşamasında savunma makamını oluşturan şüpheli veya müdafinin iddia makamının topladığı deliller hakkında bilgi sahibi olabilmesi ve bu toplanan delillere karşı cevap verebilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilecek araçlar ise soruşturma aşamasında şüpheli veya müdafisi tarafından dosyanın incelenebilmesi ve soruşturma evresinde yapılan işlemlerden haberdar edilerek bu işlemlere karşı cevap verebilme imkanının sağlanmasıdır.

CMK'da müdafinin dosya inceleme ve örnek alma yetkisi düzenlenmekle birlikte şüpheli veya sanığın bu hakkına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.³⁴⁴ Ancak bu durum şüpheli veya sanığın böyle bir hakkı olmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Zira şüpheli veya sanığı savunacak olan müdafî için böyle bir hak tanınmışken suç şüphesiyle bizzat muhatap olan kişinin evleviyetle bu hakka sahip olması gerekmektedir. Şüpheli ve sanığın dosya inceleme yetkisi ise *Bölge Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri*

³³⁹ Muharrem Özen, “Savunma Hakkı ve Avukatlık Mesleği”, içinde “*Hukuk Kurultayı, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı*”, (Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı, 2004), 44.

³⁴⁰ AYM, 17/9/2014, B. No: 2014/3836, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/3836>, E. T.10.10.2023.

³⁴¹ Nur Başar Centel, “Ceza Soruşturmasında Müdafin Rolüne Eleştirel Yaklaşım”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72/2(2014):703.

³⁴² Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 105.

³⁴³ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 100.

³⁴⁴ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde Sanığın”, 204.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 53.

İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik ile güvence altına alınmıştır. İlgili yönetmelik m. 137/2’de “*Şüpheli ve müdafii soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini fizikî ya da elektronik ortamda harçsız olarak alabilir.*” demek suretiyle belirtilmiştir.³⁴⁵ Cumhuriyet savcısının talebi ile soruşturma evresinde dosya hakkında gizlilik kararı verilmesi ise soruşturma evresinin gizliliği kısmında detaylı olarak açıklanmıştır.

Soruşturma aşamasında silahların eşitliği ilkesinin sağlanabilmesinin bir diğer yolu da iddia makamı olan Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan işlemlerden şüphelinin ve müdafisinin haberdar edilerek bu işlemlere karşı cevap verme imkanı sağlanmasıdır. Ancak uygulamada şüpheli ve müdafisinin yalnızca soruşturma evresinin sonunda karar verildikten sonra haberdar edildiği görülmektedir. Örneğin CMK m. 172 kovuşturmayaya yer olmadığı kararını düzenlemekte ve soruşturma sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildiğinde bunun şüpheliye tebliğ edileceğini düzenlemiştir. Bu durumda da kararın “*önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye*” tebliğ edileceği düzenlenmiştir (CMK m. 172/1).³⁴⁶ Her ne kadar şüphelinin ifadesinin alınmasını düzenleyen CMK m. 147/1-f’de “*Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.*” şeklinde düzenleme yer alsa da uygulamada kimi durumlarda şüphelinin ifadesi alınmadan da iddianame düzenlenebildiği görülmektedir. Dolayısıyla soruşturma aşamasında yapılan işlemlerin çoğundan haberdar olamayan şüpheli ancak hakkında düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ve sanık sıfatı almasıyla birlikte öğrenebilmektedir.³⁴⁷ CMK kapsamında sanığın iddianameye itiraz hakkı da

³⁴⁵ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde Sanığın”, 204.

³⁴⁶ CMK m. 172/1 “*Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.*” şeklindedir.

³⁴⁷ CMK m. 176/1 “*İddianame, çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur. (Ek cümle:8/7/2021-7331/20 md.) Ayrıca, iddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma tarihi; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de bildirilir, ancak çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar bu durumda uygulanmaz.*” şeklinde olup buna göre iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilip kovuşturma evresine geçilmesiyle birlikte sanığa tebliğini düzenlemektedir.

düzenlenmediğinden fail çoğu işlemde haberi dahi olmadan sanık sıfatını almakta olup bu durum silahların eşitliği ilkesine açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Soruşturma aşamasında silahların eşitliğinin sağlanamadığı durumlardan birisi de kovuşturma aşamasında mahkeme ve tarafların huzurunda dinlenen tanığın soruşturma aşamasında beyanı alınırken şüpheli ve müdafinin hazır edilmemesidir.³⁴⁸ Dolayısıyla CMK'ya genel olarak bakıldığında her ne kadar silahların eşitliğine ilkesine ilişkin düzenlemeler mevcut olsa da (örneğin CMK m. 176, 177, 201, 215, 216) soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının talebiyle dosya için gizlilik kararı aldırılabilmesi, soruşturma aşamasındaki işlemlerin çoğunun şüpheliye ve müdafiiine tebliğ edilmemesi ve tanık dinlenirken şüpheli ve müdafinin hazır edilmemesi gibi sebeplerle soruşturma aşaması açısından silahların eşitliği ilkesinin tam ve etkin bir şekilde sağlandığı söylenememektedir.

Savunma hakkı, temelde hukuk devleti ilkesi ile de yakından ilişkilidir. Ceza muhakemesinde yargılama erkinin hukuk kurallarına uygun davranıp davranmadığını denetleyebilecek mekanizmalardan en önemlisi müdafidir. Dolayısıyla savunma hakkı amacıyla kişinin müdafiden yararlandırılması aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir.³⁴⁹ Bu amaçla CMK'da soruşturma aşamasında zorunlu müdafilik gerektiren haller; “*şüphelinin müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan edip müdafii talep etmesi*” halinde, “*şüphelinin gözlem altına alınmasında*”, “*şüpheli Cumhuriyet savcısı tarafından tutuklanma talebi ile sulh ceza hakimliğine sevk edildiğinde*”, “*tutukluluk halinin uzatılması halinde*”, “*şüpheli; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olduğunda*”, “*alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma söz konusu olduğunda*” zorunlu müdafii görevlendirileceği düzenlenmiştir.³⁵⁰ Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı şüpheliye isnat edilen suçun zorunlu müdafii gerektirip gerektirmediğine dikkat etmelidir. Aksi halde sanığın savunma hakkı kısıtlanacak ve etkin bir soruşturma gerçekleştirilemeyecektir. AİHM'e göre de adil yargılanma ve savunma hakkının

³⁴⁸ Birtok, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 430.

³⁴⁹ Zafer “Savunma Hakkı”, 507.

³⁵⁰ Demirbaş, Soruşturma Evresinde, 172-174.

sağlanabilmesi için kolluk aşamasından itibaren şüpheliye müdafî imkanı sağlanmalıdır.³⁵¹

2.4.4.İsnadın Niteliği Hakkında Bilgi Alma Hakkı

İsnadın niteliği hakkında bilgi alma hakkı savunma hakkı ile doğrudan bağlantılı olan haklardan birisidir. Şüpheliye hangi olay veya hangi suça ilişkin suç iddiasında bulunduğu en kısa sürede ve anlayacağı dilde detaylı olarak izah edilmelidir. (AİHS m. 6/3-a) Zira hangi suçlama ile karşı karşıya olduğunun bilincinde olmayan bir kişinin savunma hakkını etkili olarak kullanamayacağı ortadadır.³⁵² Ancak kişiye isnad edilen olay hakkında bilgi vermek yeterli olmayıp, olayın hukuki niteliği ve boyutu hakkında da açık ve anlaşılır şekilde bilgilendirilmelidir.³⁵³

CMK'da kendisine isnad edilen suç hakkında bilgilendirilmesini içeren hükümlerden birisi de CMK 90. maddesidir. CMK m. 90 uyarınca kolluk tarafından yakalanan kişiye hakları derhal bildirilmelidir. CMK m. 147 uyarınca da ifade ve sorgudan önce şüpheli veya sanığa kendisine yüklenen suç anlatılır. İddianame kabul edildiğinde sanığa tebliği de yine kişinin isnad hakkında bilgi sahibi olması ve savunmasını hazırlayabilecek zaman bulması açısından önemlidir.³⁵⁴ Yargıtay 16. Ceza Dairesi de vermiş olduğu bir kararda uzun ve çok sayıda eki olan bir iddianameye karşı sanık ve müdafisine okuyup, delilleri inceleyerek detaylı bir savunma hazırlama için yeterli süre verilmemesini adil yargılanma hakkının ihlali kapsamında değerlendirmiştir. Ayrıca bu durum sanığın kendisine isnad edilen suçu sağlıklı bir şekilde öğrenmesine engel oluşturmakta ve sanığın isnad edilen suçu öğrenme hakkının da ihlalini doğurmaktadır.³⁵⁵ Bu nedenle Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında ifade almadan önce şüpheliye isnat edilen suçu detaylı olarak açıklamalı ve şüphelinin savunmasını bu açıklamalar doğrultusunda yapmasına fırsat tanımalıdır.

³⁵¹ AİHM, 26.04.2007, 36391/02, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=36391%2f02&t=26.04.2007>, E.T. 25.06.2024.

³⁵² Karakehya, “Ceza Muhakemesinde”, 203.

³⁵³ Coşkun, “Ceza Muhakemesinde Susma Hakkı”, 216.

³⁵⁴ Karakehya, “Ceza Muhakemesinde Sanığın”, 204.

³⁵⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 21/04/2016, E. 2015/4672, K. 2016/2330, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/16-ceza-dairesi-e-2015-4672-k-2016-2330-t-21-4-2016>, E.T. 24.06.2024.

Bilgi alma hakkı kapsamında şüpheli veya sanığın dosyayı inceleyebilmesi ve örnek alabilmesi de önemlidir. Ancak müdafî ve şüphelinin dosya inceleme yetkisi yukarıda detaylı olarak açıklandığından tekrara düşmemek adına yeniden bu konuya değinilmeyecektir. Ancak belirtmek gerekir ki Cumhuriyet savcısı dosyada şüpheli ve müdafîin dosyayı incelemesine olanak tanımalı ve dosyada yer alan bilgiler ışığında kendisine savunma hakkı verilmelidir. AYM'ye göre de *“Sanığın, hakkındaki isnadı bir an önce öğrenmesi ve buna göre savunma yapması için isnadın sanığa zamanında bildirilmesi gerekir. Bunun için isnat, kovuşturmaya başlanmadan veya sanığın mahkeme önüne çıkmasından önce savunma hazırlamaya olanak verecek bir sürede bildirilmelidir.”*³⁵⁶ Gerektiğinde kendisine yöneltilen iddiaya yönelik şüpheli veya sanığın tercüman eşliğinde savunmasını yapma imkanı sağlanması da savunma hakkını kolaylaştıracak bir başka uygulamadır (AİHS m. 6/3-e).

2.4.5. Lekelenmeme Hakkı

Lekelenmeme hakkı ceza muhakemesinde kişinin birey olarak onur ve haysiyetinin korunmasını, suçu sabit olmadığı sürece suçlu muamelesi yapılmayarak toplum nezdinde değerinin azaltılmamasını ifade etmektedir.³⁵⁷ Özyurt'a göre de lekelenmeme hakkı *“suç işlediği iddiası ile hakkında soruşturma/ kovuşturma işlemleri yürütülen bir kişinin bu işlemler tamamlanıp suçlu olduğu kesinleşene kadarki evrede suçlu muamelesi yapılmayarak onur ve şerefının toplum nezdinde küçük duruma düşürülmesine neden olacak davranışlardan kaçınılması”* olarak tanımlamıştır.³⁵⁸ Yargıtay ise lekelenmeme hakkını;

“...Lekelenmeme hakkı ise kısaca; Anayasamız'ın 38. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenen "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." hükmü uyarınca masumiyet karinesinin doğal sonucu olan bir haktır. Ceza yargılamasında sanığın en önemli haklarından biri olan lekelenmeme hakkı suç şüphesi nedeniyle hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülen kişinin bu işlemlerden dolayı şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının zedelenmemesi, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş kişinin masumiyetine zarar verecek, kişiyi toplum nezdinde mahkum edecek nitelikte her türlü davranıştan kaçınmak...”

³⁵⁶ AYM, 2.2.2017, B. No: 2014/ 875, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/875>, E.T. 24.06.2024.

³⁵⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 45.

³⁵⁸ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 102.

olarak tanımlamıştır.³⁵⁹ Bu nedenle kişinin suçluluğu ispatlanana kadar masum olduğunu ileri süren masumiyet karinesi ilkesi ile lekelenmeme hakkı birbiriyle bağlantılı, iç içe geçmiş ve birbirine hizmet eden haklardır.³⁶⁰ Masumiyet karinesinin temelindeki mantık gereği kişilerin suçu sabit olmadıkça suçlu sayılması ve lekelenmesi engellenmektedir.

Soruşturma aşamasında da şüphelinin lekelenmeme hakkının zedelenmemesi adına Cumhuriyet savcısına önemli görevler düşmektedir. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında kişilerin lekelenmeme haklarına ve etkin soruşturma yükümlülüğüne uygun olarak Cumhuriyet savcısının önemli görevleri olduğunu belirtmiş, makul sürede şüphelinin lehine ve aleyhine olan delillerin toplanması gerektiğini ancak sadece yargılamanın mahkumiyetle sonuçlanacağını düşündüğü durumları dava konusu yapması gerektiği, Cumhuriyet savcısının adeta filtre görevi görerek beraatle sonuçlanacağını düşündüğü hususları lekelenmeme hakkı kapsamında dava konusuna dahil etmemesi gerektiği belirtilmiştir.³⁶¹ Soruşturma aşamasının özellikleri kısmında bahsedildiği üzere soruşturma aşamasının temel özelliklerinden birisi olan gizlilik ilkesi de lekelenmeme hakkı ile doğrudan bağlantılıdır.³⁶² Cumhuriyet savcısı da soruşturma aşamasında bu ilkeye riayet etmeli ve suçu henüz sabit olmayan şüphelinin toplum nezdinde “suç işlemiş kişi” olarak nitelendirilmesinin önüne geçmelidir. Bu nedenle soruşturma aşamasının gerektirdiği işlemlerin dışına çıkmaktan kaçınmalı, kamuoyunda şüphelinin suçu işlediğine yönelik ön kanı oluşturulmasını engellemelidir.³⁶³ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nde de soruşturmanın gizliliği esas alınmış ve m. 27’de kişinin suçu işlediği sabit olana kadar masum sayılacağı ve soruşturmanın da gizli yürütüleceği düzenlenmiştir. Aynı maddede gözaltındaki kişinin suçlu sıfatıyla kamuoyuna bildirilmesi, basın önüne çıkartılması, görüntülerinin alınarak teşhir edilmesi ve soruşturma evraklarının yayımlanması yasaklanmıştır.³⁶⁴

³⁵⁹ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 29.12.2014, E. 2014/ 32524, K. 2014/37202, <https://legalbank.net/belge/y-13-cd-e-2014-32524-k-2014-37202-t-29-12-2014-elektrik-enerjisi-hakkinda-hirsizlik-sucu/1452259/>, E. T. 22.10.2023.

³⁶⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 54.

³⁶¹ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2019/21389, K. 2020/6367, T.03.06.2020, <https://legalbank.net/belge/y-18-cd-e-2019-21389-k-2020-6367-t-03-06-2020/3828480/>, E.T. 22.10.2023.

³⁶² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 409.

³⁶³ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 398.

³⁶⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 412.

Cumhuriyet savcısının lekelenmeme hakkı kapsamında dikkat etmesi gereken hususlardan birisi de koruma tedbirleridir. Koruma tedbirleri başlıklı kısımda detaylı inceleneceği üzere her koruma tedbirine başvurulabilmesi için belirli şartların oluşması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı koruma tedbirine başvurabileceği hususunda kanun tarafından kendisine yetki verilen hallerde bu yetkisini dikkatli kullanmalı ve gerekmedikçe bu koruma tedbirlerine başvuramamalıdır. Zira koruma tedbirleri kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ciddi olarak kısıtlamakta ve maddi-manevi olarak da zarar görmelerine neden olabilmektedir.³⁶⁵ Ayrıca şüpheli hakkında koruma tedbirleri uygulandığı takdirde toplum nezdinde kişiye suçlu gözüyle bakılması ve kişilerin lekelenmeme hakkının zedelenmesi de gündeme gelebilmektedir.³⁶⁶

Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlardan birisi olan soruşturmaya yer olmadığı kararı da lekelenmeme hakkı kapsamında önem taşımaktadır. Soruşturmaya yer olmadığı kararı verilebileceği düzenlenmeden önce Cumhuriyet savcısı gelen tüm ihbar ve şikayetleri araştırmak ve soruşturma açmakla görevli olduğu için her ne kadar önüne gelen iddia soyut veya araştırma gerekmesizin suç oluşmadığı anlaşılabiliyor olsa dahi soruşturma açmakta ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmekteydi. Kişi hakkında kamu davası açılmasa dahi soruşturma geçirmekte ve lekelenmeme hakkı zedelenmekteydi. Soruşturmaya yer olmadığı kararının verilebileceğinin düzenlenmesi ile birlikte ise Cumhuriyet savcısı önüne gelen ihbar ve şikayet soyut iddialara veya araştırma gerekmesizin suç oluşmadığı anlaşılan iddialara dayanıyorsa hiç soruşturmaya başlamadan direkt soruşturmaya yer olmadığına karar verebilmekte ve böylece kişi şüpheli sıfatını da almamaktadır. Dolayısıyla kişilerin lekelenmeme hakkı korunmakta ve soyut iddialar nedeniyle kişilerin soruşturma geçirmesi engellenmektedir.

5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un³⁶⁷ 16. Maddesine eklenen ikinci fıkra ile birlikte ise kolluğa yapılan şikayetlerde Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde bu karar derhal kolluk birimlerine gönderilerek gerekli işlem ve düzeltmelerin yapılması

³⁶⁵ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 126.

³⁶⁶ Özyurt, *Soruşturmanın Gizliliği*, 127-128.

³⁶⁷ RG, S.25772, 31.03.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050331M1-1.htm> , E.T. 23.06.2024.

gerektiği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile de kişilerin lekelenme hakkının ihlal edilmemesi ve kişilerin hak kaybına uğraması engellenmeye çalışılmıştır.

2.4.6. Hak Arama Hürriyeti

Hak arama hürriyeti, menfaati zarar gören kişilerin zararlarının giderilmesini ilgili mercilerden isteyebilme hakkı olarak tanımlanabilir.³⁶⁸ Diğer yönüyle hak arama hürriyeti ise kişinin kendisine isnat edilen suç için ceza yargılaması yapılarak ceza muhakemesi sonucunda karar verilmesini isteme hakkını da içermektedir.³⁶⁹

Hak arama hürriyeti AY m. 36'da *"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz"* şeklinde belirtilmiştir.³⁷⁰ Aynı şekilde AY m. 40/1 *"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir"*. AY m. 40/2 ise *"Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır"* demek suretiyle kişilerin hak arama hürriyetine değinmiştir. AİHS m. 13 ise *"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir"* şeklinde olup Anayasa'ya paralel şekilde kişilerin hak arama hürriyetlerine değinmiştir. AYM'nin hak arama hürriyetine ilişkin değerlendirmesi ise;

"...Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti, yargılama usulüne ilişkin güvencelerle hakkaniyete uygun yargılama yapılmasını hedefleyen ve demokratik toplumda vazgeçilmez nitelikte olan adil yargılanma hakkını da kapsayan geniş bir içeriğe sahiptir...Bu doğrultuda Anayasa'nın 40. maddesinde hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkesin, "yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahip" olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 74. maddesinde düzenlenen yasama organına dilekçe verme hakkı ile bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakları da anayasal güvence altına alınan hak arama yolları arasındadır..."

³⁶⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 102.

³⁶⁹ Kaya, *"Cumhuriyet Savcısının"*, 36.

³⁷⁰ Arslan, *"Avrupa İnsan"*, 488.

şeklindedir.³⁷¹ Hak arama hürriyetinin etkin soruşturma ile ilişkisi bilgiye erişim hakkı ve dilekçe hakkı ile de yakından etkilidir. Şüpheli hak arama hürriyetinden faydalanabilmesi için öncelikle kendisinin sahip olduğu hakları bilmelidir.³⁷² Zira şüpheli kendisinin sahip olduğu hakları ve dosyanın içeriğini bilmediği takdirde etkili bir savunma gerçekleştiremez. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı isnat edilen suç hakkında şüphelinin ifadesine başvurmadan önce şüpheliyi hakları konusunda açık ve anlaşılır şekilde bilgilendirmek zorundadır. Savunma hakkı kısmında da detaylı olarak incelendiği üzere bu konuda müdafinin ve şüphelinin dosyayı inceleyebilmesi ve dosyadan bilgi alabilmesi de oldukça önem taşımaktadır. Bu noktada Cumhuriyet savcısının gerekmedikçe dosya için gizlilik kararı aldırması ve olabildiğince müdafî ile şüphelinin dosyayı inceleyebilmesine imkan sağlaması da etkin soruşturma kapsamında önem taşımaktadır. Şüpheliye kanun yollarına başvuru hakkı tanınması da hak arama hürriyeti kapsamında önem taşımaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen kararların gerekçeli olması kadar kanun yollarına hangi süre içerisinde ve hangi mercie başvurulabileceğinin gösterilmesi de önemlidir. Zira kanun yollarına başvuru hakkı etkin bir soruşturma yürütülüp yürütülmediğinin denetlenmesi açısından önem taşımaktadır.³⁷³

2.5.Cumhuriyet Savcısı Tarafından Delillerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Cumhuriyet savcısı bir suçun işlendiğini öğrendiği takdirde işin gerçeğini araştırmak ve araştırma sonucunda suçun işlendiği yönünde yeterli delile ulaştığı takdirde kamu davası açması gerekmektedir. İşlendiği yönünde şüphe bulunan suça ilişkin olarak yapılacak araştırma, Cumhuriyet savcısı tarafından çeşitli deliller toplanarak gerçekleştirilmektedir.³⁷⁴ Zira ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak ancak deliller ile mümkün olabilir.³⁷⁵ CMK m. 160/2 uyarınca Cumhuriyet savcısı aleyhe olan delilleri topladığı kadar lehe olan delilleri de toplamakla ve delilleri muhafaza altına almakla yükümlüdür. Gerçekleştirilen soruşturma neticesinde delillerin değerlendirilmesi de savcının görevlerinden birisidir.³⁷⁶ Bu doğrultuda Cumhuriyet savcısı etkin bir soruşturma

³⁷¹ AYM, 27.12.2018, E. 2018/71, K. 2018/118, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2018/118?EsasNo=2018%2F71>, E.T. 24.06.2024.

³⁷² Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 36.

³⁷³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 39.

³⁷⁴ Başlar, “Ceza Muhakemesinde”, 1389.

³⁷⁵ Bozdağ ve Sarıusta, “Ceza Yargılamasında”, 575-576.

³⁷⁶ Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 138.

gerçekleştirilebilmesi için elde edebileceği tüm delilleri toplamalı ve toplanan delillerin kamu davası açma noktasında yeterli şüpheyi oluşturup oluşturmadığını takdir etmelidir.³⁷⁷ Soruşturma başlatmak için gerekli olan basit şüphe, delillerin değerlendirilmesi neticesinde yeterli şüpheyi oluşturması halinde savcı iddianame düzenleyecektir.³⁷⁸

İddianamede bulunması gereken unsurlardan birisi de suçun delilleri olarak düzenlenmiştir (CMK m. 170/3-j). Dolayısıyla savcı yeterli şüpheyi ulaştığı takdirde bu delilleri iddianamesinde göstererek suçla ilişkilendirmelidir³⁷⁹ (CMK m. 170/4). Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu deliller mutlaka hukuka uygun olarak elde edilen deliller olmalıdır.³⁸⁰ Hukuka aykırı delillere dayanarak iddianame düzenlenemeyeceği gibi ceza yargılaması da yapılamamaktadır. Zira CMK m. 217/2’de kişiye isnat edilen suçların ancak hukuka uygun olarak elde edilen deliller ile ispatlanabileceği düzenlenmiştir. Aynı şekilde CMK m. 289’da da temyize ilişkin olarak “hukuka kesin aykırılık halleri” düzenlenmiş ve hukuka aykırı delillere dayanarak hüküm kurulması bozma sebebi olarak sayılmıştır.³⁸¹ AY m. 38’de de “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*” denilmiş ve hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır.³⁸² Tüm bu nedenlerle Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında delilleri toplarken “*hukuka aykırı delil yasağına*” riayet etmeli, emrindeki kolluk görevlilerinin işlemlerinin hukuka uygun olarak gerçekleştirmesini sağlamalıdır. Aksi halde soruşturma aşamasında yapılması gereken tüm usul işlemleri tamamlansa dahi elde edilmiş olan delillerle iddianame düzenleyerek kamu davası açılabilmesi mümkün değildir. Bu durumda da suça ilişkin deliller kullanılamayacağı için etkin bir soruşturma gerçekleştirilemeyecektir.

Hukuka aykırı delil noktasında “*tesadüfen elde edilen delillerin*” değerlendirilmesi önem taşımaktadır. CMK m. 138 uyarınca tesadüfen elde edilen delillerin arama veya elkoyma tedbiri ile ve telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi tedbiri ile ilgili

³⁷⁷ Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 964.

³⁷⁸ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 163.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 125.

³⁷⁹ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 10.

³⁸⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 332.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 972.; Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 133.; Başlar, “Ceza Muhakemesinde”, 1393.

³⁸¹ Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 972-974.; Özkul, “Ceza Yargılamasında”, 415.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 273.

³⁸² Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 133.

olması durumunda yapılması gereken usulü işlemlere yönelik olarak ikili bir ayrım gözetilmiştir.³⁸³

CMK m. 138/1 uyarınca “Arama veya elkoyma koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.” Bu durumda tesadüfi elde edilen delilin vasfına veya hangi suça ilişkin olduğuna bakılmaksızın kolluk tarafından Cumhuriyet savcısına bilgi verilmelidir.³⁸⁴ Zira kolluğun delillerin değerlendirilmesi kapsamında herhangi bir takdir yetkisi bulunmamakta olup bu yetki soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına aittir.³⁸⁵ Dolayısıyla arama ve elkoyma tedbiri sırasında elde edilen tesadüfi deliller yönünden delil yasağı bulunmamakta olup bu şekilde elde edilen deliller hukuka uygun niteliktedir.³⁸⁶ Ancak belirtmek gerekir ki verilmiş olan arama ve elkoyma kararının hukuka uygun olması, tesadüfen elde edilen delillerin de hukuka uygun olabilmesinin ön şartıdır.³⁸⁷ Aksi halde hukuka uygun olmayan arama ve elkoyma tedbiri neticesinde elde edilen hiçbir delil hukuka uygun olmayacaktır. CMK m. 138/2 ise iletişimin denetlenmesi tedbirine ilişkin olup;

“Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, 135 inci maddenin altıncı fıkrasında sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.”

şeklindedir. Dolayısıyla iletişimin denetlenmesi tedbiri sırasında elde edilen tesadüfi delillerin hukuka uygun delil niteliğinde olabilmesi için katalog suçlara ilişkin elde edilen tesadüfi bir delil olmalıdır. Aksi halde elde edilen tesadüfi delil hukuka aykırı delil niteliğinde olacaktır.³⁸⁸ Bununla birlikte tesadüfi deliller neticesinde ele geçirilen

³⁸³ Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 328.

³⁸⁴ Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 328.

³⁸⁵ Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 303-304.

³⁸⁶ Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 328.

³⁸⁷ Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları, 328-329.

³⁸⁸ YCGK’da vermiş olduğu bir kararda “...Silah kaçakçılığı suçuna ilişkin ilk iletişimin denetlenmesi tedbiri bakımından hem sanığın söz konusu soruşturma kapsamında bulunmaması hem de hakkında delil elde edilen rüşvet veya görevi kötüye kullanma suçlarının yapılmakta olan soruşturmayla ilgisinin olmaması, rüşvet suçuna ilişkin ikinci tedbir yönünden ise sanığı aynı olsa bile görevi kötüye kullanma suçunun tedbir uygulanan rüşvet suçundan farklı olması nedenleriyle elde edilen delillerin tesadüfi delil niteliği taşıdıkları; ilkinde silah kaçakçılığı, ikincisinde ise rüşvet suçu ile ilgili olmak üzere katalog suçlardan soruşturma yapılırken soruşturma kapsamında hakim kararına

şüpheli hakkında da iletişimin denetlenmesi tedbirine devam edilebilmesi mümkün olmayıp yeni şüpheli yönünden de bu tedbire başvurulacaksa ayrıca usulüne uygun olarak karar alınması gerekmektedir.³⁸⁹

Hukuka uygunluk nedenleri yönünden savcının değerlendirme yapıp yapamayacağı ise somut olaya göre değerlendirilmelidir. Hukuka uygunluk nedeni kesin olarak tespit edilebiliyor ise savcı hukuka uygunluk nedeni bulunduğu için yeterli şüphe elde edilemeyeceğinden dolayı CMK m. 172 uyarınca “kovuşturma olanağının bulunmaması” ifadesinden bahisle kamu davası açmaya yer olmadığı kararı vermelidir.³⁹⁰ Zira hukuka uygunluk sebebi olması halinde suç da oluşmamıştır. Suçtan söz edilemediği takdirde kovuşturmadan da söz edilemeyecektir.³⁹¹ Hukuka uygunluk nedeni olması halinde cezalandırılabilir bir fiil olmadığı için delillerin değerlendirilmesine de gerek bulunmamaktadır.³⁹² Ayrıca hukuka uygunluk hali tespit edildiği ve suç oluşmadığı halde kişi hakkında iddianame düzenlemek masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ilkeleriyle de bağdaşmamaktadır.³⁹³ Ancak somut olayda hukuka uygunluk nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında tereddüt olması halinde şüpheden sanık yararlanır ilkesi soruşturma aşamasında geçerli olmadığı için savcı yeterli şüphe ile iddianame düzenleyerek kamu davası açmalı ve hukuka uygunluk nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda takdir yetkisini mahkemeye bırakmalıdır.³⁹⁴ Cumhuriyet

dayalı elde edilen tesadüfi delillerin usul ve kanuna uygun olarak elde edildikleri, ancak bu delillerin katalog suçlar arasında sayılmayan görevi kötüye kullanma suçunun ispatında ve bu suçtan kurulan hükmün dayanağı olarak kullanılmasının yasal olarak kabul edilemeyeceği, CMK'nın 138. maddesinin ikinci fıkrasındaki açık düzenleme uyarınca katalog suçlardan birinin katalog olmayan bir suça dönüşmesi halinde de kullanma yasağının söz konusu olacağı, bu anlamda kamu davasının katalog suçlardan birinden açılmış olup olmaması veya dönüştürmenin soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı veya kovuşturma evresinde mahkeme tarafından yapılması arasında herhangi bir fark bulunmadığı, aksi düşüncenin kabulünün, kanunda yer alan katalog kısıtlamasını dolanmak niyetiyle katalog suç görüntüsü altında tedbire başlanıp deliller elde edildikten sonra bu delillerin katalog dışı bir suç için kullanılması sonucunu doğuracağı hususları birlikte değerlendirildiğinde; her iki iletişimin denetlenmesi yoluyla elde edilen delillerin hukuka aykırı nitelikte olduğu ve CMK'nın 217. maddesinin ikinci fıkrasına göre hükme esas alınamayacağı kabul edilmelidir. şeklinde değerlendirmede bulunmuş ve iletişimin denetlenmesi sırasında tesadüfen elde edilen delilin CMK m.135'de sayılan katalog suçlardan olması gerektiğini belirtmiştir. YCGK, E. 2016/1440, K. 2019/719, T. 24.12.2019, www.legalbank.net, E.T. 12.06.2024

³⁸⁹ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 331.

³⁹⁰ Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 980-981.

³⁹¹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 979.

³⁹² Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 167.

³⁹³ Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 980.

³⁹⁴ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 163-164.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının”, 981.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 40.

savcısı delil elde edebilme adına soruşturma aşamasında şüphelinin, mağdurun, tanıkların veya olaya ilişkin bilgi sahibi olanların ifadesini alabilir. Gerektiğinde bilirkişiye başvurabileceği gibi çeşitli araştırma faaliyetlerinde de bulunabilmektedir. Ancak bu delillere ilişkin olarak konumuzla sınırlı olabilmesi adına sadece Cumhuriyet savcısının yetkileri kapsamında kalan ve genel olarak soruşturma aşaması ile sınırlı tutulmuştur.

2.5.1. Şüphelinin İfadesinin Alınması

CMK uyarınca şüpheli, soruşturma evresinde, suçu işlediği yönünde üzerinde şüphe bulunan kişi olarak tanımlanmıştır.³⁹⁵ İfade ise; ceza muhakemesinde delil etme araçlarının başında gelmektedir. İfade alma “*suç konusu olay ile ilgili olarak Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlisi tarafından şüphelinin dinlenmesidir*” (CMK m. 2/1-g).³⁹⁶ Kolluk tarafından ifade alınması ise ancak Cumhuriyet savcısı tarafından verilen emirle gerçekleştirilebilir.³⁹⁷ Ancak CMK m. 148/5 gereğince kolluk tarafından alınan ifade işlemi bir kereye mahsus olup kişinin tekrar ifadesine başvurulacağı takdirde bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilebilir.

Maddi gerçeğin açığa çıkartılmasında en etkili delil elde etme yöntemlerinden birisi de şüphesiz ki ifade almadır. Ancak ifade alma hem insan hakları yönünden önem taşımakta hem de maddi gerçeğin açığa çıkarılarak suç işleyen kişinin cezalandırılması açısından önemlidir. Bu nedenle ifade alma noktasındaki kamu yararı ile kişilerin hakları dengede tutulmalıdır.³⁹⁸ CMK m. 147’de de ifade ve sorgunun nasıl yapılacağı ve CMK m. 148’de ise ifade ve sorguda yasak olan usuller detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 23 ve 24’üncü maddelerinde de ifade almanın esasları ve ifade almada yasak usullere değinilmiştir.³⁹⁹

Şüpheli ifade için CMK m. 145 uyarınca çağrı kağıdı ile çağrılır. Çağrı kağıdında çağrılma nedeni ve gelmediği takdirde zorla getirileceği de belirtilir.⁴⁰⁰ İfadede öncelikle şüphelinin kimlik bilgileri tespit edilir.⁴⁰¹ Her ne kadar şüphelinin isnad edilen suça ilişkin

³⁹⁵ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 44-45.

³⁹⁶ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 58.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 203.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 75.

³⁹⁷ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 131.

³⁹⁸ Özboyacı, “Yasak İfade”, 69.

³⁹⁹ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 236.; Özkul, “Ceza Yargılamasında”, 413.

⁴⁰⁰ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 131.

⁴⁰¹ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 77.

açıklama yapmama hakkı (susma hakkı) bulunsa da kimliğine ilişkin soruları doğru cevaplama yükümlülüğü bulunmaktadır. Kişi kimlik bilgilerine ilişkin sorularda suskun kaldığı takdirde Kabahatler Kanunu uyarınca⁴⁰² idari para cezası ile cezalandırılmalıdır.⁴⁰³ Şüpheli kimliği ile ilgili bilgilerde sessiz kaldığı takdirde fizik kimliğin tespiti gündeme gelebilir. Ancak fizik kimliğin tespiti üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabilmektedir. Dolayısıyla şüpheliye isnat edilen suçun üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektirmediği takdirde fizik kimliğin tespitine de başvurulamamaktadır. Ardından şüpheliye isnat edilen suç ve suçun niteliği anlatılmalı ve susma hakkı, yakınlarının bilgilendirilmesi, şüphelinin suçlamadan kurtulmasını sağlayabilecek delillerin toplanmasını istemesi, lehine delilleri ortaya koyabileceği ve müdafî seçme hakkının olduğu hatırlatılmalıdır.⁴⁰⁴ Şüphelinin kendisine müdafî seçecek durumu olmadığı takdirde ise barodan müdafî görevlendirilir. İfade işlemlerinin kaydında teknik imkanlardan da faydalanılarak beyanlar sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilir.⁴⁰⁵ İfade tamamlandığında ise bu durum tutanağa geçirilerek ifade alma işleminin nerede gerçekleştiği, tarih ve saati yazılıp hazır bulunanların imzası alınır.⁴⁰⁶ Maddi gerçeğin ortaya çıkartılabilmesi için ifadenin usule uygun ve doğru bir şekilde alınabilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle teknik imkanlardan faydalanma ve ifadenin tutanağa geçirilmesi ileride oluşabilecek tereddütlerin önüne geçilebilmesi adına önem taşımaktadır. Her ne kadar şüphelinin ifadesinin alınacağı zamana ilişkin CMK’da hüküm bulunmayıp soruşturma işlemlerinin dağınık olması özelliği gereği bu konuda takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına ait olsa da suça konu fiilin gerçekleştiği andan itibaren en kısa zamanda ifade alınması araya zaman girmeyeceği ve şüphelinin gerçeğe yakın beyanlarda bulunma ihtimali yüksek olduğu için daha doğrudur. Aksi halde şüpheli ifadeye yönelik stratejiler geliştirerek gerçek beyanlardan uzaklaşma ihtimali

⁴⁰² Kabahatler Kanunu’nun ‘‘Kimlik Bildirmeme’’ başlıklı 40.maddesi; ‘‘1)Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermekten kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye, bu görevli tarafından elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

(2) Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılmıyaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.

(3) Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir. ’’ şeklindedir.

⁴⁰³ Kaya, ‘‘Cumhuriyet Savcısının’’, 237.; Tunçer, ‘‘Susma Hakkı’’, 364.

⁴⁰⁴ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 143-146.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 204.

⁴⁰⁵ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 241.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 204-205.

⁴⁰⁶ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 237.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 204-205

bulunmaktadır.⁴⁰⁷ Şüpheli ifadesinde susma hakkına sahip olduğu gibi ikrarda (kabul) da bulunabilir. Zira ikrar da bir delildir.⁴⁰⁸ Ancak Cumhuriyet savcısı ikrarı da bir delil olarak incelemeli, vicdani kanaatine göre karar vererek kamu davası açılması gerekip gerekmediğini takdir etmelidir.

CMK m. 148'e göre ise *"Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez"* (CMK m. 148/1-2). Aksi halde bu ifadeler şüphelinin rızası ile verilmiş olsa dahi yasak delil kapsamında olup değerlendirilmeye alınması mümkün değildir (CMK m. 148/3).⁴⁰⁹ AİHM de vermiş olduğu kararlarda şüphelinin avukatı olmadan baskı ve işkence ile ifadesinin alınmasını ve bu ifadelere dayanarak iddianame düzenlenmesini 6. maddede düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlali kapsamında değerlendirmiştir.⁴¹⁰ Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı da şüphelinin ifadesinin alınması hususuna son derece dikkat etmeli ve kolluk tarafından alınan ifadelerin baskı, işkence ve tehdit altında alınıp alınmadığını kontrol etmelidir. İfade kolluk tarafından alındığı takdirde eğer müdafî ifadede hazır bulunmadıysa bu alınan ifadenin hükme esas alınabilmesi için şüpheli veya sanık tarafından hakim veya mahkeme huzurunda doğrulanması gerekmektedir (CMK m. 148/4). Ancak bu durum sadece kolluk görevlileri tarafından müdafî hazır bulunmadan alınan ifade için geçerlidir. Cumhuriyet savcısı tarafından müdafî hazır olmadan da şüphelinin ifadesi alınabileceği gibi bu ifade hükme esas da alınabilir.

Kural ifadenin kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından alınabilmesi ise de bazı hallerde ifade alma yetkisi kolluk kuvvetlerine verilmemiş ifadenin Cumhuriyet savcısı tarafından alınma zorunluluğu getirilmiştir. Örneğin Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) m. 15'te düzenlenen suça sürüklenen çocuklar hakkında yürütülen soruşturmalarda, Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 94'te düzenlenen hakim ve savcılarının ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde yapılan soruşturmalarda ve Avukatlık

⁴⁰⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 209.

⁴⁰⁸ Cihan, "Ceza Muhakemesi Hukukunun", 115.

⁴⁰⁹ Avşar, "Cumhuriyet Savcısının", 134; Özkul, "Ceza Yargılamasında", 413.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 205.

⁴¹⁰ AİHM, 35811/97.

Kanunu m. 58’de belirtilen avukatların göreve ilişkin suçlarında kolluğa ifade alma yetkisi tanınmamış olup ifade bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınmalıdır.⁴¹¹

2.5.2. Mağdur ve Müşteki Beyanının Alınması

Cumhuriyet savcısı tarafından delil elde etme yöntemlerinden birisi de olayın mağdurunu veya müştekisini dinlemektir. Ancak mağdur kişi olayın tarafı olduğu için objektif olarak beyanda bulunabilmesi genelde düşük bir ihtimaldir.⁴¹² CMK’da ifade alma sadece şüpheli açısından düzenlenmiş olup şüpheli dışındaki diğer kişilerin beyanlarına başvurulması ise bilgi alma olarak adlandırılmaktadır. Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 4. maddesine göre de bilgi alma bir suçun aydınlatılmasına ilişkin olarak suç şüphesi altında olmayan diğer kişilerin bilgisine başvurma olarak tanımlanmıştır.⁴¹³

Soruşturma aşamasında mağdurun veya müştekinin dinlenmesi ise Cumhuriyet savcısı tarafından çağrı kağıdı gönderilmesi ile gerçekleştirilir (CMK m. 233/1). Mağdurların olayın tanığı olarak dinlenmesinde ise yemin hariç olmak üzere tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir⁴¹⁴ (CMK m. 236/1). Bu düzenleme mağdurların çağırılması ve dinlenmesi açısından tanıklarla aynı hükümlere tabi olduğunu belirtmek için getirilmiş olup mağdurun tanık olduğu anlamına gelmemektedir.⁴¹⁵ Zira tanık olayın tarafı olmayıp olaya şahit olmuş üçüncü kişileri ifade etmekte iken suç oluşturan fiilin kendi üzerinde gerçekleştiği kişi ise mağdurdur.

Mağdura soruşturma aşamasında tanınan bazı haklar da bulunmaktadır. Bunlar delillerin toplanmasını isteme, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiği takdirde bu karara itiraz etme, soruşturmanın gizliliğini bozmamak şartıyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme, soruşturma dosyasını inceleme ve en önemlisi vekil yardımından faydalanmasıdır (CMK m. 234/1) Ancak bu hak bütün mağdurlar için düzenlenmemiştir. CMK m. 234/1-a.3 uyarınca mağdurun müdafiden faydalandırılabilme hakkı “*Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı, çocukların cinsel*

⁴¹¹ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde* 69.

⁴¹² Bozdağ ve Sariusta, “Ceza Yargılamasında”, 573.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 214.

⁴¹³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 215.

⁴¹⁴ Badem, “Ceza Muhakemesi”, 293.

⁴¹⁵ Bozdağ ve Sariusta, “Ceza Yargılamasında”, 587.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 217.

*istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme” şeklinde düzenlenmiştir.*⁴¹⁶

Mağdurların dinlenmesinde ise çocuklar ve psikolojisi bozulmuş olan mağdurlar önemli bir yer tutmaktadır. CMK m. 236/2 uyarınca işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulan çocuk veya mağdurlar zorunluluk bulunmadığı takdirde tanık olarak yalnızca bir kez dinlenebilir.⁴¹⁷ Ayrıca mağdur çocukların beyanlarının sesli veya görüntülü olarak kayıt altına alınması çocuğun tekrar tekrar aynı olayı anlatarak psikolojisinin olumsuz olarak etkilenmemesi açısından zorunluluk teşkil etmektedir (CMK m. 52/3.a). Mağdur çocuk olduğu takdirde veya işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş olan mağdurun dinlenmesi ise psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin hazır bulunmasıyla gerçekleştirilir (CMK m. 236/3).

Mağdurların beyanının alınmasında da kural, beyanların Cumhuriyet savcısının huzurunda alınması ise de Cumhuriyet savcısı ifade veya beyanın özel ortamda alınması gerektiğini düşünürse ya da çocuk veya mağdurun şüpheli/sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca görmesi halinde bu kişilerin ifade ve beyanları özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır (CMK m. 236/4). Bu özel ortamlar “*Adli Görüşme Odaları*” (AGO) ve “*Çocuk İzlem Merkezleri*” (ÇİM) dir.⁴¹⁸ AGO, mağdur olan tüm çocuklar için kullanılabilirken ÇİM sadece cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların beyanına başvurmak için kullanılmaktadır.⁴¹⁹ CMK m. 236/5-6 uyarınca da; TCK m. 102/2’de düzenlenen “*cinsel saldırı*”, TCK m. 103/2’de belirtilen “*cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi*” durumunda dinlenecek olan mağdur çocuğun beyanı bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde (ÇİM), Cumhuriyet savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır.⁴²⁰ TCK m. 103/2 kapsamında işlenen suçta mağdurun beyan ve görüntülerinin kayda alınması zorunlu iken TCK m. 102/2’de

⁴¹⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 216.

⁴¹⁷ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 357.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 217.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 78.

⁴¹⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 220-221.

⁴¹⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 221.

⁴²⁰ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 320-321.

belirtilen suçlarda mağdurun beyan ve görüntülerinin kayda alınması için ise mağdurun rızası gereklidir (CMK m. 236/6).

2.5.3. Tanığın Dinlenilmesi

Soruşturma aşamasında maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla dinlenebilecek bir diğer kişi de tanıktır.⁴²¹ Tanık olayın tarafı olmaması ve olaya sadece dışardan dahil olması nedeniyle şüpheliye veya mağdura göre daha objektif beyanlarda bulunmaktadır.⁴²² Bununla birlikte tanık uyuşmazlık konusu olaya beş duyu organından birisi ile dahil olduğu için tanık delili “*doğrudan delil*” olarak nitelendirilmektedir.⁴²³ Bu nedenle uyuşmazlık konusuna ilişkin taraf sıfatı teşkil etmeden bilgisi olan herkes tanık olarak dinlenebilmektedir. Dolayısıyla ceza muhakemesi kanununda dinlenen tanığın yaşı bakımından bir sınır getirilmemiş olup somut olayın niteliğine göre 4-5 yaşlarındaki bir çocuk tanık olarak dinlenebileceği gibi; akıl hastası bir kişi de tanık olarak dinlenebilmektedir.⁴²⁴ Dinlenen kişinin sorulan sorulara cevap verebilme yetkinliğine sahip olup olmadığı hususunda takdir yetkisi ise Cumhuriyet savcısına aittir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken husus ise kolluğun tanık sıfatıyla kişileri dinleyip dinleyemeyeceğine ilişkindir. CMK’da buna yönelik açık hüküm bulunmamakla birlikte Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu⁴²⁵ (PVSK) m. 15’de “*Polis; yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat لازمگelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar.*” demek suretiyle kolluğa “*ifadelerine müracaat لازمگelen kimseleri*” çağırma yetkisi verilmiştir. Yürütülen bir soruşturma kapsamında Cumhuriyet savcısının emir ve talimatıyla kolluk olaya tanık olan kişileri dinleyebilmektedir.⁴²⁶ Ancak kolluğun kişilerin ifadesine başvurması durumu tam anlamıyla tanık dinleme işlemi ile aynı nitelikte değildir.⁴²⁷ Kolluğun kişilerin ifadesine başvurma yetkisi daha çok soruşturma kapsamında tanık olabilecek kişilerin belirlenebilmesi amacıyla “bilgi sahibi” sıfatıyla ifadelerine başvurma niteliğindedir.⁴²⁸ Ancak belirtmek gerekir ki kolluğun ifadesini

⁴²¹ Arslan, “Avrupa İnsan”, 479.; Badem, “Ceza Muhakemesi”, 298.

⁴²² Badem, “Ceza Muhakemesi”, 294.

⁴²³ Fatih Birtok, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında İletişimin Tespiti Koruma Tedbirine Başvurulup Başvurulamayacağı Sorunu”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 17/49(2022): 190.

⁴²⁴ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 34., Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 78.

⁴²⁵ RG, S.2751, 14.07.1934, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2751.pdf>, E.T. 08.06.2024

⁴²⁶ Badem, “Ceza Muhakemesi”, 310.

⁴²⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 658.

⁴²⁸ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 658., Badem, “Ceza Muhakemesi”, 310.

aldığı kişiye yemin verdirme ve bu kişiler hakkında zorla getirme tedbirine başvurabilmesi de mümkün değildir.⁴²⁹

Birtek'e göre de her ne kadar PYSK m. 15/3'te "*Polis; müşteki, mağdur veya tanık ifadelerini, talepleri hâlinde ikamet ettikleri yerlerde veya işyerlerinde de alabilir.*" şeklinde düzenleme yer alsa da bu düzenleme kolluğun tanık dinleme yetkisine sahip olduğu şeklinde yorumlanmamalı, PYSK m.15/1 kapsamında "bilgi alma" olarak değerlendirilmelidir.⁴³⁰

Tanığın dinlenme usulü CMK m. 43'te düzenlenmiş ve tanıkların çağrı kağıdı ile çağrılacağı belirtilmiştir. Usule uygun olarak çağrıldığı halde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık hakkında ise zorla getirilme kararı verilebilir (CMK m. 44/1). Tanığın çağrılmasında telefon, faks ve telgraf gibi teknolojik araçların kullanılabilmesi mümkünse de çağrı kağıdının sonuçları bu tür teknolojik aletlerin kullanılması durumunda geçerli değildir. (CMK m. 48/2) Dolayısıyla çağrı kağıdı ile değil de diğer teknolojik araçlarla davet edilip tanıklık için gelmeyen kişi için zorla getirme kararı çıkarılamayacaktır. Tutuklu işlerde ise çağrı kağıdı gönderilmeden de tanık hakkında zorla getirme kararı çıkartılabilmesi mümkündür⁴³¹ (CMK m. 48/1).

Tanık dinlenirken öncelikle kimliğe ilişkin sorular sorularak kimlik tespiti yapılmaktadır.⁴³² Kural, olay ile bilgisi olan tanıkların tek tek ve ayrı ayrı dinlenmesi ise de tanıklar soruşturma evresinde gecikmede sakınca bulunan hallerde veya kimliğin belirlenmesine ilişkin olarak birbiriyle veya şüpheli ile yüzleştirilebilmektedir⁴³³ (CMK m. 52/2). Kimi suçlarda ve durumlarda ise tanığın kimliği açık bir şekilde beyanda bulunması halinde meydana gelecek tehlike, kamu yararından daha büyük olabilmektedir.⁴³⁴ Böyle durumlarda tanığın korunabilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlere örnek olarak tanığın kolluk tarafından fiziken korunması, tanığın fiziksel özelliklerinin değiştirilmesi, tanığın kimlik bilgilerinin

⁴²⁹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 657.

⁴³⁰ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında*, 129.

⁴³¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 223.

⁴³² Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 314.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 224.

⁴³³ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 45.

⁴³⁴ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 307-308.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 225.

açıklanmaması, tanığın tanınmasını engelleyecek şekilde ses ve görüntüsünün değiştirilerek dinlenmesi verilebilir.⁴³⁵ CMK m. 58/2’de de;

“Tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturacaksa; kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemler alınır. Kimliği saklı tutulan tanık, tanıklık ettiği olayları hangi sebep ve vesile ile öğrenmiş olduğunu açıklamakla yükümlüdür. Kimliğinin saklı tutulması için, tanığa ait kişisel bilgiler, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından muhafaza edilir.”

demek suretiyle gerekli önlemlerin alınacağı düzenlenmiştir. Bu önlemler dağınık olarak farklı kanunlarda yer alsa da Türk hukukunda tanıkların korunmasına ilişkin 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu⁴³⁶ (TKK) 05.01.2008 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ilk kanundur.⁴³⁷ Tanığın korunmasına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler ise Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik⁴³⁸ ile belirlenmiştir.⁴³⁹ Bu kanunla da tanığı korumaya ilişkin tedbirler m. 5’te detaylı olarak açıklanmış⁴⁴⁰ ve m.6’da soruşturma

⁴³⁵ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 309.

⁴³⁶ RG, 05.01.2008, S.26747, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/01/20080105-1.htm>, E.T. 31.03.2024.

⁴³⁷ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 309.

⁴³⁸ RG, 11.11.2008, S.27051, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081111.htm>, E.T. 12.05.2024.

⁴³⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 225.

⁴⁴⁰ Tanık Koruma Kanunu Madde 5;

“(1) Bu Kanun kapsamında bulunanlar hakkında uygulanabilecek tanık koruma tedbirleri şunlardır:

a) *Kimlik ve adres bilgilerinin kayda alınarak gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi.*

b) *Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi.*

c) *Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi.*

ç) *Fizikî koruma sağlanması.*

d) *Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi:*

1) *Adli sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik ve benzeri bilgi ve kayıtlarının değiştirilmesi ve düzenlenmesi.*

2) *Nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma ve her türlü ruhsat gibi resmî belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi.*

3) *Taşınır ve taşınmaz mal varlığıyla ilgili haklarını kullanmasına yönelik işlemlerin yapılması.*

e) *Geçici olarak geçimini sağlama amacıyla maddî yardımda bulunulması.*

f) *Çalışan kişinin iş yerinin ya da iş alanının değiştirilmesi veya öğrenim görenin devam etmekte olduğu her türlü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi.*

g) *Yurt içinde başka bir yerleşim biriminde yaşamının sağlanması.*

ğ) *Uluslararası anlaşmalara ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde, geçici olarak başka bir ülkede yerleştirilmesinin sağlanması.*

h) *Fizyolojik görünümün estetik cerrahi yoluyla veya estetik cerrahi gerektirmeksizin değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi.*

aşamasında bu tedbirleri almaya yetkili olan kişinin Cumhuriyet savcısı olduğu belirtilmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise eğer tanık önlem alınmasını istediye Cumhuriyet savcısı karar verene kadar kolluk amirinin yazılı emri ile fiziki korumaya ilişkin gerekli önlemler alınabilmektedir. Ancak yine bu tedbir de Cumhuriyet savcısına derhal bildirilmelidir (TKK m. 6/2).

İstisnai haller dışında tanıklık yapmak ve doğru bilgiler vermek tanıklar için zorunluluktur.⁴⁴¹ Dolayısıyla tanıklık yapmak için çağrılmasına rağmen gelmeyen kişi hakkında zorla getirme kararı verilebileceği gibi CMK m. 60/1 kapsamında⁴⁴² disiplin hapsine de hükmedilebilmektedir.⁴⁴³ Ancak belirtmek gerekir ki soruşturma aşamasında disiplin hapsine hükmedilmesine karar verme yetkisi sulh ceza hakimine aittir (CMK m.60/2). Tanıklık kurumunun önemine binaen TCK m. 272’de tanığın doğruları söylemediğinin sabit olması halinde yalan tanıklık suçundan cezalandırılacağı düzenlenmektedir.⁴⁴⁴

Ancak tanıklık yapma zorunluluğunun bazı istisnaları bulunmaktadır.⁴⁴⁵ Bu noktada ise tanıklıktan çekinme hakkı önem taşımakta olup bu haller mevcut olduğunda bu hakkı tanığa hatırlatılmalıdır. CMK m. 45’te şüpheli/sanık ile olan yakınlıktan kaynaklı olarak⁴⁴⁶ tanıklıktan çekinme hakkı düzenlenmiştir. CMK m. 46’da meslek ve sürekli

(2) Bu maddede yazılı olan tedbirlerden biri veya birkaçı aynı anda uygulanabilir. Bununla birlikte aynı sonuç daha hafif bir tedbir ile elde edilebiliyor ise bu durum da göz önünde tutulur.

(3) Bu madde hükümlerine göre uygulanacak koruma tedbirlerinin esas ve usulleri yönetmelikte gösterilir.”

⁴⁴¹ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 191.

⁴⁴² CMK m. 60/1 “Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhâl serbest bırakılır.” şeklindedir.

⁴⁴³ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 191.

⁴⁴⁴ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 191.

⁴⁴⁵ Erdener Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının Başvuru Kitabı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 7. Baskı, 2016), 124.

⁴⁴⁶ “Tanıklıktan çekinme” başlıklı CMK m. 45;

“(1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir:

a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.

b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.

c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy.

d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.

e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

(2) Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

uğraşları sebebiyle⁴⁴⁷ avukatlar, stajyerleri veya yardımcılarının, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla öğrendikleri bilgilere ilişkin olarak tanıklıktan çekinme hakları bulunmaktadır. Ancak burada avukatlar, stajyerleri veya yardımcıları ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuş ve ilgilinin rızası olsa dahi tanıklıktan çekinmek zorunda oldukları düzenlenmiştir. Ancak diğer meslek grupları için aynı düzenleme geçerli olmayıp ilgilinin rızası olduğu takdirde bu meslek grupları tanıklık yapabilirler.⁴⁴⁸ CMK m. 47’de devlet sırrı nedeniyle⁴⁴⁹, CMK m. 48’de ise kendisi veya yakınları aleyhine ceza kovuşturmasına neden olabilecek tanıkların tanıklıktan çekinebilecekleri düzenlenmiştir.⁴⁵⁰

Kişi tanıklıktan çekinmeyeceğini belirttiği takdirde dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinme hakkı vardır⁴⁵¹ (CMK m. 45/3). Çekinme sebeplerine ilişkin olarak da her ne kadar tanığın beyanda bulunması gerekmesede Cumhuriyet savcısı şüpheli bir durum tespit ettiğinde tanıktan çekinme sebeplerine ilişkin beyanda bulunmasını isteyebilir ve

(3) Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.”

⁴⁴⁷ “Meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme” başlıklı CMK m.46;

“(1) Meslekleri ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır:

a) Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler.

b) Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler.

c) Malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler.

(2) Yukarıdaki fıkranın (a) bendinde belirtilenler dışında kalan kişiler, ilgilinin rızasının varlığı halinde, tanıklıktan çekinemez”

⁴⁴⁸ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 269.

⁴⁴⁹ “Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık” başlıklı CMK m.47:

“(1) Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, Devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.

(2) Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması halinde; tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zâbit kâtibi dahi olmaksızın dinlenir. Hâkim veya mahkeme başkanı, daha sonra, bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir.

(3) Bu madde hükmü, hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.

(4) Cumhurbaşkanının tanıklığı söz konusu olduğunda sırrın niteliğini ve mahkemeye bildirilmesi hususunu kendisi takdir eder.” şeklindedir.

⁴⁵⁰ Arslan, “Avrupa İnsan”, 491.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 44.

⁴⁵¹ Köse, “Ceza Muhakemesinde”, 181.

gerektiğinde yemin verdirebilir.⁴⁵² Tanığın çekinme hakkı yoksa veya hakkı olmasına rağmen çekinme hakkını kullanmadıysa dinlenmesine başlanmadan önce de tanığa yemin verdirilir. Ancak CMK m. 50 uyarınca tanık olarak dinlediğinde on beş yaşını doldurmamış olan çocuklar, yeminin önemini anlayabilecek ayırt etme gücüne sahip olmayanlar ve yürütülen soruşturmaya ilişkin suça iştirakten, suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten dolayı şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar yeminsiz olarak dinlenmektedir.⁴⁵³ Çekinme hakkı olduğu halde çekinmeyen tanığın yeminden de çekinme hakkı vardır ve kendisine bu hakkı hatırlatılmalıdır.⁴⁵⁴ Ancak kişinin çekinme sebepleri olmadığı halde çekinme hakkı hatırlatılmış ve tanık da çekinerek beyanda bulunmadığında maddi gerçeğe ulaşılmasını etkilemiş olabilir. Bu durumda ise verilen hüküm açısından geçerli bir istinaf sebebi var sayılmaktadır.⁴⁵⁵ Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı etkin bir soruşturma gerçekleştirebilmek ve maddi gerçeğe ulaşabilmek için somut olayda tanığın beyanına başvururken çekinme hakkına sahip olmadığını irdelemeli ve doğru tespitte bulunmalıdır.

Kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet savcısının tanık dinlenilmesine ilişkin yetkileri tanığa doğrudan soru sorma ve tanık dinletilmesini talep etme olarak sayılabilir. Bu nedenle duruşmada tanık dinlendikten sonra Cumhuriyet savcısı aydınlatılması gereken kısımları görürse tanığa doğrudan (mahkeme başkanı veya hakim aracılığı olmadan) soru sorabilir.⁴⁵⁶ Aynı zamanda Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin açığa çıkartılmasında fayda sağlayabileceğini düşündüğünde tanık dinletilmesini talep etme hakkına da sahiptir. Zira Cumhuriyet savcısının kovuşturma aşamasında da görevlerinden birisi sanığın haklarını korumak, sanığa ilişkin olarak aleyhe ve lehe hususları da öne sürmektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı aleyhe olduğu kadar lehe olarak da tanığa soru sorabilir veya tanık dinletilmesini talep edebilir.⁴⁵⁷

⁴⁵² Köse, “Ceza Muhakemesinde”, 183.; Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 270.

⁴⁵³ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 268.

⁴⁵⁴ Köse, “Ceza Muhakemesinde”, 183.; Badem, “Ceza Muhakemesi”, 305.

⁴⁵⁵ Köse, “Ceza Muhakemesinde”, 182.

⁴⁵⁶ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 48-49.

⁴⁵⁷ Yıldırım, *Anayasal Düzeyde*, 52.

2.5.4. Bilirkişiyeye Başvurulması

CMK m. 63/3 uyarınca Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında gerekli gördüğü takdirde bilirkişiyeye de başvurabilmektedir. CMK'nın “Bilirkişinin Atanması” başlıklı 63. maddesinin 1. fıkrası;

“Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/42 md.) Ancak, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiyeye başvurulamaz. (Ek cümle: 3/11/2016-6754/42 md.) Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez.”

şeklindedir. Dolayısıyla bilirkişinin düzenlediği raporun hukuki niteliği delilden ziyade maddi gerçeği açığa çıkartmak amacıyla delilleri değerlendirme aracıdır.⁴⁵⁸ Ancak belirtmek gerekir ki konunun çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerden olup olmadığını takdir yetkisi de soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına aittir.⁴⁵⁹ Bazı haller de ise bilirkişiyeye başvurmak Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmamış, konunun “çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerden olduğu” baştan kabul edilerek bilirkişi görevlendirilmesi zorunlu tutulmuştur.⁴⁶⁰ Örneğin sahte paranın incelenmesi, yaş grubuna göre kusur yeteneğinin tayini, şüpheli veya sanığın akıl sağlığının yerinde olup olmadığının tayini, ölü muayenesi ve otopsi, zehirlenme şüphesi, moleküler genetik inceleme, çocuğun soy bağının araştırılması buna örnek gösterilebilir.⁴⁶¹

Cumhuriyet savcısı tarafından atanacak olan bilirkişi, alanında uzman olup düzenlediği rapor da soruşturma açısından yeterli değerlendirmeleri taşımalıdır.⁴⁶² Cumhuriyet savcısının, raporun yeterli olmadığı kanaatine varması halinde, yeniden rapor talep etme

⁴⁵⁸ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 15.; Burcu Dönmez, “Yeni CMK’da Bilirkişi Kavramı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/Özel Sayı(2007): 1149., Birtok, *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 24-25.

⁴⁵⁹ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 1515.

⁴⁶⁰ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 15.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 251., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 105.

⁴⁶¹ Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt I, 20. Baskı, (Ankara: Adalet Yayınları, 2023), 697-699.; Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 15.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 251., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 105.

⁴⁶² Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 41.; Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 139.

yetkisi de bulunmaktadır.⁴⁶³ Bilirkişi de bu aşamada kendi uzmanlık alanı dışında bir konuda aydınlatılmasını Cumhuriyet savcısından isteyebileceği gibi gerek gördüğünde ilgili tedbirlerin alınmasını da isteyebilir (CMK m. 66/3-4). Ayrıca bilirkişi, mağdura veya şüpheliye Cumhuriyet savcısı aracılığıyla soru sorabilir. Cumhuriyet savcısı bilirkişinin doğrudan soru sorabilmesine izin de verebilir. Bunun istisnası ise muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişidir. Bu durumda bilirkişi Cumhuriyet savcısı aracılığıyla değil zorunlu saydığı soruları mağdur veya şüpheliye doğrudan yöneltebilir⁴⁶⁴ (CMK m. 66).

Cumhuriyet savcısının bilirkişiye yönelik takdir yetkilerinden birisi de bilirkişinin sayısıdır. Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde gerekçe göstermek şartıyla birden çok bilirkişi görevlendirebilir⁴⁶⁵ (CMK m. 63/2-3). Gerekli incelemeleri yapması için bilirkişiye verilen süre üç ayı geçmemek üzere bilirkişi atama kararında belirtilir. Gerekli görüldüğü takdirde ise yine üç ayı geçmemek üzere yeni bir süre verilebilir. Belirlenen süre içerisinde raporunu sunmayan bilirkişi ise derhal değiştirilebileceği gibi bilirkişiye ödeme yapılmamasına karar verme yetkisi de Cumhuriyet savcısına aittir (CMK m.66). Bilirkişinin verilen süre içerisinde raporu tamamlaması başta makul sürede yargılanma hakkı ve etkin soruşturma ile de yakından ilgilidir. AİHM de vermiş olduğu bir kararında dava sırasında sahte evraka ilişkin olarak bilirkişiden istenen raporun uzun süre gönderilmemesini ve buna dayanarak duruşmaların sürekli ertelenmesini makul sürede yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.⁴⁶⁶

Tanıklık kurumundan farklı olarak bilirkişinin görevi kabul etme zorunluluğu kural olarak bulunmamaktadır.⁴⁶⁷ Zira olaya şahit olan tanığın yerine yenisini koyabilmek çoğu zaman mümkün değilken aynı konuda uzman başka bir bilirkişinin atanması mümkündür.⁴⁶⁸ Bilirkişilik görevini reddedemeyecek kişiler ise CMK m. 65 uyarınca resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar, bilirkişilik bölge kurulu tarafından

⁴⁶³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 139.; Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 664.

⁴⁶⁴ Dönmez, “Yeni CMK’da”, 1162.; Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 668.

⁴⁶⁵ Dönmez, “Yeni CMK’da”, 1155, Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 662.

⁴⁶⁶ AİHM, 33620/02, 21.12.2006, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124256>, E.T. 22.06.2024.

⁴⁶⁷ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 27.; Dönmez, “Yeni CMK’da”, 1158.; Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 665.

⁴⁶⁸ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 27.; Dönmez, “Yeni CMK’da”, 1153., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 120.

hazırlanan listede yer alan kişiler, soruşturma konusu olaya ilişkin olarak bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ile mesleği yapmaya resmen yetkili olanlardır.

Kamu görevi ifa eden bilirkişinin objektif ve tarafsız olması ise en öncelikli koşuldur.⁴⁶⁹ Bu nedenle tanıklıktan çekinme halleri bilirkişiler için de geçerli olup, hakimin reddi sebepleri⁴⁷⁰ ise aynı zamanda bilirkişilerin reddi için de geçerlidir. Soruşturma evresinde bilirkişinin reddi talebini inceleme yetkisi Cumhuriyet savcısına ait olup; talep reddedildiğinde ise sulh ceza hakimi tarafından incelenmektedir (CMK m.69). Kovuşturma aşamasında görevlendirilmiş olan bilirkişiyi reddetme hakkı ise Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, katılan ve katılan vekiline aittir.⁴⁷¹

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından bilirkişi incelemesi yaptırıldığı takdirde bilirkişi inceleme raporunun taraflara tebliğine ilişkin bir düzenleme ise CMK'da açıkça yer almamakla birlikte CMK m. 67/4 “*Bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örnekleri, duruşma sırasında Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafii veya kanunî temsilciye doğrudan verilebileceği gibi; kendilerine iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir.*” şeklindedir. Yine CMK m. 67/5'in ilk cümlesi incelendiğinde “*Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, yeni bilirkişi incelemesi yapılması veya itirazların bildirilmesi için istemde bulunabilmelerini sağlamak üzere Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafii veya kanunî temsilciye süre verilir.*” şeklinde olduğu görülecektir. Dolayısıyla CMK m. 67 kapsamında bilirkişi raporunu taraflara tebliğ görevinin genel olarak mahkemeye ait olduğu ve bilirkişi raporlarına itirazların kovuşturma aşamasında mümkün olabileceği anlamı çıkmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki bu durum Cumhuriyet savcısının bilirkişi raporunu şüpheliye veya taraflara tebliğ etmesinin önünde bir engel olarak

⁴⁶⁹ Yenipınar, *Ceza Mahkemelerinde*, 48.; Dönmez, “Yeni CMK'da”, 1151.

⁴⁷⁰ Hâkimin reddi sebepleri ve ret isteminde bulunabilecekler CMK madde 24'te düzenlenmiştir:
“ (1) Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.
(2) Cumhuriyet savcısı; şüpheli, sanık veya bunların müdafii; katılan veya vekili, hâkimin reddi isteminde bulunabilirler.
(3) Bunlardan herhangi biri istediği takdirde, karar veya hükme katılacak hâkimlerin isimleri kendisine bildirilir.”

⁴⁷¹ Dönmez, “Yeni CMK'da”, 1169.; Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 669.

yorumlanmamalıdır. Aksine CMK m. 67/5 kıyasen soruşturma evresinde de uygulanmalıdır.⁴⁷²

Cumhuriyet savcısının bilirkişi raporu geldiğinde bu raporu taraflara tebliğ etmesi şüpheli lehine olduğu gibi silahların eşitliği ilkesinin sağlanabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Cumhuriyet savcısı özellikle de soruşturma sonucunda bilirkişi raporuna dayanarak kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verecekse veya kamu davasının açılmasında takdir yetkisini kullanacaksa (CMK m. 171) bilirkişi raporunu taraflara tebliğ ederek raporun tartışılabilmesine veya rapora karşı itiraz edilebilmesine imkan sağlamalıdır.⁴⁷³ Zira CMK m. 171 uyarınca Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasında takdir yetkisini kullandığı takdirde bu karar kesin olup herhangi bir kanun yolu öngörülmemiştir.⁴⁷⁴ Bu kapsamda soruşturma evresinde silahların eşitliğinin sağlanması ve etkin bir soruşturma gerçekleştirilebilmesi için bilirkişi raporlarının taraflara tebliğ edilmesi önem taşımaktadır.⁴⁷⁵ Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının bilirkişi raporunu taraflara tebliğ etmesi gerektiğine yönelik CMK’da açık hükümler bulunmaması silahların eşitliği ilkesi kapsamında bir eksiklik olarak değerlendirmek gerektiği ve CMK’da buna yönelik düzenlemeler yapılması gerektiği kanısındayız.

CMK’da ayrıca Cumhuriyet savcısının uzman mütalaasına başvurabileceği düzenlenmiştir. CMK m. 67/6 uyarınca Cumhuriyet savcısı “*yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında*” uzman görüşüne başvurabilir.⁴⁷⁶ Ancak hukuki konularda bilirkişi raporuna başvurulabilmesi mümkün değilken uzman mütalaasına başvurulabilmektedir.⁴⁷⁷

2.6. Cumhuriyet Savcısının Delil Elde Edebileceği Diğer Araştırma Faaliyetleri

⁴⁷² Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 239.

⁴⁷³ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 239.

⁴⁷⁴ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 239.

⁴⁷⁵ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 239.

⁴⁷⁶ Dülger, “Ceza Muhakemesi”, 673.

⁴⁷⁷ Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları*, 243.

Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinde suçun işlendiği yönünde delil elde edebilmek için yapabileceği araştırma faaliyetleri de bulunmaktadır. Araştırma faaliyetlerindeki temel amaç delil elde etmekle birlikte var olan delillerin yok olmasını önlemek amacını da taşımaktadır. CMK’da düzenlenen araştırma faaliyetleri ise; *şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması, molekül genetik incelemeler, fizik kimliğin tespiti, keşif, yer gösterme, ölü kimliğinin belirlenmesi ve adli muayene, otopsi, yeni doğanın cesedinin adli muayenesi veya otopsi, zehirlenme şüphesi üzerine yapılan işlemler, gözlem altına alma* olarak sayılabilir. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisi kapsamında da araştırma faaliyetleri bulunmaktadır.

Gözlem altına alma CMK’nın 74. maddesinde düzenlenmiş olup, suç işlediği yönünde kuvvetli şüphe bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığı, akıl hastası olduğu takdirde ise bu hastalığın davranışlarını yönlendirmede ne gibi etkisi olduğunu belirlemek amacıyla başvurulanan tedbirdir. Gözlem altına alma zorunlu müdafiliğin düzenlendiği durumlardan birisi olup uzman hekimin önerisi üzerine Cumhuriyet savcısı ile müdafî dinlendikten sonra hakim veya mahkeme tarafından bu tedbirin uygulanıp uygulanmayacağı yönünde karar verilmektedir.⁴⁷⁸ Dolayısıyla gözlem altına alma hususunda karar mercii hakim veya mahkeme olup Cumhuriyet savcısının talep etme yetkisi dışında karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Gözlem altına alma süresi ise kural olarak en fazla üç hafta olup sağlık kuruluşu gerekli gördüğü takdirde üçer haftalık sürelerle uzatılabilir.⁴⁷⁹ Toplam süre ise en fazla üç ay olabilmektedir. (CMK m. 74/3)

Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması ise CMK m. 75’te düzenlenmektedir. Buna göre üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlara ilişkin olarak Cumhuriyet savcısının veya mağdurun istemi ile ya da resen hakim veya mahkeme kararı ile, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı kararı ile şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına karar verilebilmektedir.⁴⁸⁰ Kanun koyucu Cumhuriyet savcının kararının yirmi dört saat içinde

⁴⁷⁸ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 143.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 238.

⁴⁷⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 239.

⁴⁸⁰ Tunçer, “Susma Hakkı”, 366.; Bahri Öztürk, Behiye Kazancı ve Sesim Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 5.Baskı, 2022), 230.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 228-229.

hakim veya mahkeme onayına sunulmasını, hakim veya mahkemenin de yirmi dört saat içinde kararını vereceğini düzenlemiştir. Aksi halde verilmiş olan karar geçersiz olacak, elde edilen bulgular ise delil olarak kullanılamayacaktır⁴⁸¹ (CMK m. 75/1). Şüphelinin/sanığın beden muayenesi iç beden muayenesine ya da vücuttan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine ilişkin düzenlemedir. CMK m. 75/4 uyarınca cinsel organlar veya anüs bölgesinde yapılan muayene de iç beden muayenesi sayılmaktadır.⁴⁸² Belirtmek gerekir ki şüpheli/ sanığın rızası olduğu takdirde üst sınırı iki yılı geçmeyen suçlar yönünden de iç beden muayenesi mümkündür.⁴⁸³ Ancak bu durumda da hakim kararı gerektiği unutulmamalıdır.⁴⁸⁴ Ayrıca suçun üst sınırının iki yıl olması kuralına mevcut düzenlemelerde istisnalar da bulunmaktadır. Örneğin ceza infaz kurumlarına kabulde kan örneği alınması, Karayolları Trafik Kanunu(KTK)⁴⁸⁵ m.48 uyarınca araç sürücülerinin kanındaki alkol miktarlarının tespiti bunlara örnek olarak verilebilir.⁴⁸⁶ Ancak belirtmek gerekir ki sürücüler teknik cihazla alkol tespitine karşı çıktıkları takdirde en yakın sağlık kuruluşuna götürülerek kan, tükürük ve idrar örneği alınabilmekte olup bu takdirde CMK 75. maddede düzenlenen usul izlenmelidir.⁴⁸⁷

CMK m.76 ise diğer kişilerin beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasını düzenlemektedir.⁴⁸⁸ Kanun koyucu CMK m. 76’da diğer kişilere yalnızca mağdur ve soybağı araştırılacak çocukları dahil etmiştir.⁴⁸⁹ Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik⁴⁹⁰ m. 7 mağdur ve diğer kişilerin beden muayenesini, m. 8 mağdur ve diğer kişilerin vücudundan örnek alınmasını düzenlemekte iken soybağının tespiti m. 9’da ayrıca düzenlenmiştir.⁴⁹¹ Bu nedenle öğretide mağdur ve soybağı araştırılacak çocuklar dışında kalan diğer kişiler

⁴⁸¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 229.

⁴⁸² Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 239.

⁴⁸³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 246.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 229.

⁴⁸⁴ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 229.

⁴⁸⁵ RG, S. 18195, 18.10.1983, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18195.pdf>, E.T. 15.06.2024.

⁴⁸⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 230.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 86.

⁴⁸⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 231.

⁴⁸⁸ Tunçer, “Susma Hakkı”, 368.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 254.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 232.

⁴⁸⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 255.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 232.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 87.

⁴⁹⁰ RG, 01.06.2005, S.25832 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-13.htm>, E.T 12.11.2023.

⁴⁹¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 232.

açısından beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması yoluna başvurulup başvurulamayacağı tartışmalıdır.⁴⁹² Yönetmeliğin kanun maddesini aştığı için uygulanamayacağını ileri sürenler olduğu gibi yönetmeliğin yürürlükte olduğu için uygulanabilir olacağını aksi halde diğer kişilerden örnek alınamamasının maddi gerçeğin açığa çıkartılmasını engelleyebileceği belirtilmektedir.⁴⁹³

Bizim katıldığımız görüşe göre de ceza yargılamasında belirlilik ilkesi mevcuttur. CMK m.76'da ise diğer kişilerin mağdur ve soybağı araştırılacak çocuk olduğu açıkça düzenlenmiştir. Bu nedenle sınırları açıkça belirtilen kanun maddesinin geniş yorumlanarak düzenleme dışına çıkılması hukuka aykırılık oluşturacaktır. Zira mevcut durumda kanun koyucunun bilinçli susması hali mevcuttur. Ayrıca normlar hiyerarşisi gereğince yönetmelikler kanunların belirlediği sınırlara aykırı olarak düzenlenmemeli ve çatışma olduğu takdirde kanun maddelerine öncelik vermelidir. Ancak kanımızca bu belirsizliği engellemek amacıyla kanun maddesinde düzenleme yapılması daha doğru bir düzenleme olacaktır.

CMK m. 76/1'de diğer kişilerin vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılabilmesine, vücutundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine ilişkin bir düzenleme olup bunun için de CMK m. 75'te belirtilen izin prosedürünün işletilmesi gerektiği düzenlenmiştir.⁴⁹⁴ Şüpheli veya sanığın rızası olsa da iç beden muayenesi ya da vücuttan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesi için CMK m. 75'te belirtilen prosedüre uygun olarak yapılmış olması gerekmektedir.⁴⁹⁵ Bu düzenleme şüpheli ve sanığın haklarını koruyabilmek adına yerinde bir düzenlemedir. CMK m. 75'ten farklı olarak bu işlemlere diğer kişilerin rızasının bulunması takdirde ise yukarıda bahsedilen prosedüre gerek yoktur⁴⁹⁶ (CMK m. 76/2). Ancak soruşturma evresinde yazılılık ilkesi gereğince mağdurun rızasının bulunduğu sözlu olarak belirtilmesi ile yetinilmemeli ve

⁴⁹² Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 232.

⁴⁹³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 233.

⁴⁹⁴ Karagöz, "Cumhuriyet Savcısının", 87.

⁴⁹⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 249.

⁴⁹⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 255.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 233.

Cumhuriyet savcısı tarafından mağdurun rızasının bulunduğu tutanak altına alınmalıdır.⁴⁹⁷

Yine aynı şekilde CMK m. 76/4 uyarınca tanıklıktan çekinme sebepleri bulunan kişilerin muayeneden veya vücuttan örnek alınmasından kaçınılabileceği düzenlenmiştir. Çocuk ve akıl hastaları açısından karar kanuni temsilcileri tarafından verilir. Kanuni temsilcinin somut olayın şüpheli olması durumunda ise hakim karar vermesi gerekmektedir.⁴⁹⁸ Dolayısıyla soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı bu tedbire başvuracağı takdirde bu kişilere çekinme hakkını mutlaka hatırlatmalıdır. Ancak CMK m. 75 kapsamında kalan şüpheli veya sanığa böyle bir hak tanınmamıştır.⁴⁹⁹

CMK m. 75-76 uyarınca elde edilen örneklerin şüpheli veya sanığa ya da diğer kişilere ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması hâlinde moleküler genetik incelemeler yapılabileceği CMK m. 78’de düzenlenmektedir. Moleküler genetik inceleme yapılması kararı ve yapacak bilirkişinin belirlenmesine karar vermekte yetkili makam hakimlik olup Cumhuriyet savcısının moleküler genetik inceleme yapılması hususunda takdir yetkisi bulunmamaktadır.⁵⁰⁰ Cumhuriyet savcının moleküler genetik inceleme işlemine ilişkin tek görevi inceleme sonuçlarının gizliliğini sağlamaktır. Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı yasal itiraz süresinin dolması veya itiraz reddedildiği takdirde, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek kamu davası açtığı durumlarda ise yargılama sonucu beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde inceleme sonucu elde edilen veriler Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edilir ve bu husus dosyasında muhafaza edilmek üzere tutanağa geçirilir (CMK m. 80/2).

CMK m. 81 uyarınca üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezası olan suçlarda gerekli olması halinde ise şüpheli veya sanığın fiziki kimliğinin tespiti yapılabilmektedir.⁵⁰¹ Fiziki kimlik tespitinde ise yetkili makam Cumhuriyet savcısıdır. Cumhuriyet savcısı şüpheli veya sanığın fotoğrafının çekilmesine, parmak izinin alınmasına, beden

⁴⁹⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 233.

⁴⁹⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 235.

⁴⁹⁹ Tunçer, “Susma Hakkı”, 368.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 253.

⁵⁰⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 270.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 236.

⁵⁰¹ Tunçer, “Susma Hakkı”, 372.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 276-277.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 237.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 83.

ölçülerinin belirlenmesine, teşhisi kolaylaştıracak özelliklerinin tespit edilmesine, sesinin veya görüntüsünün kayda alınmasına karar verebilmektedir.⁵⁰² Ancak bu tedbir sayesinde elde edilen delillerin sınırsız olarak saklanması kanun koyucu tarafından uygun görülmemiş şüpheli hakkında kamu davası açmaya yer olmaya karar verildiği ve bu karara karşı yasal itiraz süresinin dolması halinde veya itiraz edilse dahi itiraz kesin olarak reddedildiği takdirde veya kamu davası açılıp da sanık hakkında beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı takdirde bu deliller Cumhuriyet savcısının huzurunda yok edilecek ve bu durum tutanağa geçirilecektir.⁵⁰³

Keşif ise suçu oluşturan olayın meydana geldiği yeri, suçta kullanılan eşyayı, olayın meydana geliş şeklini tespit edebilmek ve bunlara ilişkin delil toplayabilme işlemidir.⁵⁰⁴ Bu nedenle canlı veya cansız her şey keşfe konu olabilmektedir.⁵⁰⁵ Keşif işleminde delil elde etme veya elde edilen delillerin değerlendirilmesi amacıyla icra edildiği yerdeki durumun özelliğine göre bulunan deliller kadar bulunacağı umulup bulunamayan delillerin tespit edilebilmesi de önemlidir⁵⁰⁶ (CMK 83/2). Kanun koyucu tarafından hakimnin veya mahkemenin başvurabileceğini düzenlemekle birlikte gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından da keşif yapılabileceği CMK m. 83'te düzenlenmiştir.⁵⁰⁷ Keşif işleminin mahkeme veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilecek olması şüphelinin, sanığın, mağdurun veya şikayetçinin keşif talebinde bulunmasına engel değildir.⁵⁰⁸ Zira soruşturma aşamasında şüpheli sıfatını taşıyan kişi üzerindeki şüpheyi kaldırmak için lehine delillerin toplanmasını isteme hakkına sahip olduğu gibi mağdur veya şikayetçi de delillerin toplanmasını isteme hakkına sahiptir.⁵⁰⁹ Yine aynı şekilde CMK m. 84/1 uyarınca “*Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler*”. Ancak bu kişilerin bulunması zorunluluğu mevcut olmadığı için bu

⁵⁰² Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 143.; Tunçer, “Susma Hakkı”, 372.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 277.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 83-84., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 111.

⁵⁰³ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 144.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 84., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 112.

⁵⁰⁴ Ali Kemal Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65(1): 2007, 128.

⁵⁰⁵ Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 52.

⁵⁰⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 239.

⁵⁰⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 239-240., Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 128.

⁵⁰⁸ Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 140.

⁵⁰⁹ Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 140.

kişiler olmadan yapılan keşif işleminin hukuka aykırı olduğu da ileri sürülemeyecektir.⁵¹⁰ CMK m. 84/2 ise *“Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak koşuluyla, işlerin yapılması gününden önce haberdar edilirler.”* şeklindedir. Burada kanun koyucu haber vermek için herhangi bir süre belirlememiş sadece işlerin yapılması gününden önce haberdar edilmeyi yeterli saymıştır. Ancak bu sürenin ilgililerin işleme katılımını sağlayabilecek makul bir süre olması gerektiği şüphesizdir. Aksi durum adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecektir.⁵¹¹

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının keşif yapabilmesi için gecikmesinde sakınca bulunan halin mevcut olması gerekmekte, aksi halde keşif talebi sulh ceza hakimliğinden talep edilmelidir.⁵¹² Keşif yapılacak yer Cumhuriyet savcısının yetki alanı dışında kaldığı takdirde ise Cumhuriyet savcısı yetkili yer savcılığından istinabe yoluyla yetkili sulh ceza hakiminden keşif talebinde bulunulmasını istemelidir. Burada Cumhuriyet savcısının yetki alanı dışındaki sulh ceza hakimliğinden doğrudan keşif talep etmesi mümkün olmayıp bu yetki keşif yapılacak yerdeki savcılığa aittir.⁵¹³ Bu nedenle Cumhuriyet savcısı doğrudan yetkili yerdeki sulh ceza hakimliğine talebini iletememekte, yetkili yerdeki savcılıktan sulh ceza hakimliğinden talepte bulunmasını istemelidir.

Cumhuriyet savcısı şüpheliye yer gösterme işlemi de yaptırabilmektedir. 1412 sayılı CMUK’da yer gösterme işlemine yer verilmemiş olup bu işlem CMK’da düzenlenmiştir.⁵¹⁴ Bununla birlikte Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 28’de de yer gösterme işlemi düzenlenmektedir.⁵¹⁵ Yer gösterme işlemi şüphelinin olay yerine veya delillerin bulunduğu yere götürülmesidir.⁵¹⁶ Ancak yer gösterme işlemi yaptırılabilmesinin şartı şüphelinin üzerine atılı suça ilişkin açıklamalarda bulunmuş olmasıdır.⁵¹⁷ Yer gösterme işlemi konusunda yetki doğrudan Cumhuriyet savcısına aittir.⁵¹⁸ Dolayısıyla yer gösterme işlemi soruşturma evresine ait

⁵¹⁰ Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 141.

⁵¹¹ Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 142.

⁵¹² Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 137.

⁵¹³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 240.

⁵¹⁴ Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif”, 127.

⁵¹⁵ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 679.

⁵¹⁶ Demirbaş, *Soruşturma Evresinde*, 233.

⁵¹⁷ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 144.; Artantaş, *Ceza Muhakemesi*, 50.; Şık, *Türk Adli*, 242., Yaprak Öntan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme İşlemi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62/4(2013):1087.

⁵¹⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 243.

bir işlem olup kovuşturma evresinde yer gösterme işlemi uygulanabilmesi mümkün değildir.⁵¹⁹ Bu durumun istisnası ise hükümlü veya tutuklu bulunan kişiye yer gösterme işlemi yaptırılmasıdır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGİK)⁵²⁰ m. 92/2 uyarınca hükümlü ve tutukluya terör ve örgüt suçları kapsamında yer gösterme işlemi yaptırılabilmesi için öncelikle hükümlü veya tutuklu bulunan kişinin buna rıza göstermesi gerekmektedir.⁵²¹ Bununla birlikte ilgili makamın ve Cumhuriyet savcısının talebi ile sulh ceza hakiminin bu yönde kararı gerekmektedir.⁵²² Görüldüğü üzere CMK kapsamında düzenlenen yer gösterme işlemi ile CGİK kapsamında düzenlenen yer gösterme işlemi farklı usullere tabidir.⁵²³

CMK m. 85/1 uyarınca bazı suçlar bakımından adli kolluk amiri tarafından da yer gösterme işlemi yapılabilmesine kanun koyucu cevaz vermiştir.⁵²⁴ Adli kolluk amiri tarafından yer gösterme işlemi yapılacak olan suçlar ise CMK m. 250/1 kapsamındaki suçlar olarak belirtilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki CMK'nın 250. maddesi 02.07.2012 tarihli, 6352 sayılı “*Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava Ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun*”⁵²⁵ m. 105 ile mülga edilmiştir. Yerine ise 17.10.2019 tarihli, 7188 sayılı “*Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*”⁵²⁶ ile seri muhakeme usulü getirilmiştir. Ancak 6352 s.k. geçici m. 2/7’de yer alan “*Mevzuatta Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemelerine yapılmış olan atıflar, Terörle Mücadele*

⁵¹⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 243., Öntan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme”, 1095.
⁵²⁰ RG, S. 25685, 29.12.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041229.htm>, E.T. 06.06.2024

⁵²¹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 680.

⁵²² CGİK m. 92/2 “*Terör ve örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak alınan bilgilerin doğruluğunun araştırılması bakımından zorunlu görülen hâllerde, hükümlü veya tutuklular, rızaları alınmak koşuluyla, ilgili makamın ve Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine sulh ceza hâkimi kararı ile geçici sürelerle ceza infaz kurumundan alınabilirler. Bu süreler, hükümlü veya tutuklu dinlendikten sonra işin niteliğine göre, her defasında dört günü ve hiçbir surette onbeş günü geçmemek üzere hâkim tarafından tayin olunur ve hükümlülük ve tutuklulukta geçmiş sayılır. Ceza infaz kurumundan ayrılış ve dönüşlerinde hükümlü veya tutuklunun sağlık durumu doktor raporu ile tespit edilir. Yer gösterme sırasında yapılan işlemlere ilişkin belgelerin bir örneği ilgilinin dosyasında muhafaza edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.*” şeklindedir.

⁵²³ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 680.

⁵²⁴ Öntan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme”, 1097.

⁵²⁵ RG, S. 28344, 05.07. 2012, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120705-2.htm>, E.T. 06.06.2024

⁵²⁶ RG, S. 30928, 24.10.2019, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191024-25.htm>, E.T. 06.06.2024

Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerine yapılmış sayılır.” şeklinde açık düzenleme bulunmaktadır. Dolayısıyla adli kolluk amirinin yer gösterme yapabileceği suçlardan kasıt seri muhakeme usulünün uygulandığı suçlar değil terör suçlarıdır.⁵²⁷ Ancak bu durumda da yer gösterme işlemine karar verme yetkisi değil kararın icrası adli kolluk amirine bırakılmıştır. Dolayısıyla yer gösterme kararının bu hallerde de Cumhuriyet savcısı tarafından verilmesi gerekmektedir.

Soruşturmayı geciktirmemesi koşuluyla müdafî de yer gösterme işleminde hazır bulunabilir (CMK m. 85/2). Ancak yer gösterme de bir ifade alma işlemi sayıldığı için zorunlu müdafî gerektiren hallerde yer gösterme işleminde müdafîin bulunması zorunlu olup burada Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır.⁵²⁸

Ölü muayenesi ile otopsi de bir keşif türüdür.⁵²⁹ Her iki işlem de etkin soruşturma açısından oldukça önem taşımakta olup tüm kuşkuları giderecek şekilde Cumhuriyet savcısının huzurunda yapılmalıdır.⁵³⁰ Ölü muayenesi savcı huzurunda hekim tarafından yapılan dış muayene olup bu muayenede ölümün zamanı ve sebebi teşhis edilmeye çalışılır.⁵³¹ Bazı hallerde ise adli vaka niteliği taşımayan ölüm hallerinin de Cumhuriyet savcısına bildirildiği görülmektedir. Böyle bir durumda Cumhuriyet savcısı ölü muayenesine gerek olup olmadığına hekim incelemesine göre karar verme yetkisindedir.⁵³²

Ölü muayenesi yapıldığı durumda ölüm sebebi hakkında hekimin görüşü alındıktan sonra Cumhuriyet savcısı otopsi yapıp yapılmayacağına karar verir.⁵³³ Otopsi ise yine Cumhuriyet savcısının huzurunda *“birisi adli tıp diğeri de patoloji uzmanı veya diğer tıp dallarından birisi ile veya birisi pratisyen olan iki hekim tarafından”* ceset el verdiği takdirde baş, göğüs ve karın bölgesinin açılması ile yapılmaktadır. (CMK m. 87/1-2) İnceleme yapılacak olan ceset gömüldüğü takdirde ise mezarın açılması ve otopsi işlemlerinin yapılması konusunda yetkili makam soruşturma evresinde Cumhuriyet

⁵²⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 680.

⁵²⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 245.

⁵²⁹ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 79.

⁵³⁰ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 251.

⁵³¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 252.

⁵³² Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 79.

⁵³³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 253., Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 80.

savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkemedir.⁵³⁴ Bu işleme ise uygulamada “*feth-i kabir*” adı verilmektedir.⁵³⁵ Zehirlenme şüphesi olduğu takdirde ise zehirlenme şüphesi bulunan organlardan parça alınmasına veya inceleme yapılmasına karar verme yetkisi Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye aittir.⁵³⁶ Ölü muayenesi ve otopsinin ayrıca düzenlendiği alanlardan birisi de yeni doğmuş bebeklere ilişkindir. Bu durum CMK m. 88’de “*Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisine dayalı olarak yapabileceği kabul edilen delil elde etme faaliyetleri de bulunmaktadır. Örneğin CMK’da iletişimin tespiti koruma tedbirinin şüpheli veya sanığa yönelik olarak başvurulabileceği düzenlenmektedir (CMK m. 135/6). Bununla birlikte Yargıtay’a göre mağdurun iletişiminin tespiti genel soruşturma yetkisi kapsamında değerlendirilmekte olup şüpheli ve sanık dışındaki kişiler yönünden de tedbire başvurulabileceği kabul edilmektedir.⁵³⁷ Yargıtay vermiş olduğu bir kararında bu uygulamayı “*Yargıtayımızın istikrar bulmuş içtihatları uyarınca, müşteki-mağdurun iletişiminin tespiti işleminin, 5271 sayılı CMK’nın 135. maddesi kapsamında değil, Cumhuriyet Savcısı ve mahkemelerin genel soruşturma ve delil toplama yetkisi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.*” şeklinde belirtmiştir.⁵³⁸⁵³⁹ Ancak belirtmek gerekir ki CMK m. 135/9 “*Bu maddede belirlenen esas*

⁵³⁴ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 144.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 253-254.

⁵³⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 253.

⁵³⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 144.

⁵³⁷ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 198.

⁵³⁸ Yargıtay 13. CD, E. 2011/23240, K. 2011/6986, T. 30.11.2011, <https://legalbank.net/belge/y-13-cd-e-2011-23240-k-2011-6986-t-30-11-2011-iletisimin-tespiti-dinlenmesi-ve-kayda-alinmasi/934181/> , E.T. 09.06.2024

⁵³⁹ Yargıtay kendisine yönelik suç işlenen mağdurun tekrar delil elde etme imkanı bulunmadığı takdirde karşı tarafla yaptığı görüşmeleri kayda almasını da usule uygun elde edilmiş delil kapsamında değerlendirmektedir. Konuya ilişkin YCGK kararı “*Katılanın sanıklar ile aynı ortamda ve telefonda yaptığı görüşmeleri cep telefonuna kayıt ettiği sırada, sanıklar hakkında yetkili organlarca başlatılmış bir soruşturma veya kovuşturma bulunmadığından, dolayısıyla 5271 sayılı CYY’nın 2. maddesinde tanımı yapılan şüpheli veya sanık kavramlarının konuşmaların kayıt edildiği aşamada sanıklar yönünden söz konusu olmaması, 5271 sayılı CYY’nın 135. maddesinde düzenlenmiş olan iletişimin denetlenmesi tedbirinin yalnızca şüpheli veya sanık sıfatına sahip kişiler hakkında uygulanmasının*

ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz.” şeklinde olmakla birlikte şüpheli veya sanık dışındaki kişilerin iletişimin tespiti, sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ve mobil cihazın yerinin tespitine ilişkin bir değerlendirmede bulunmamaktadır. Bununla birlikte “Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi Ve Kayda Alınmasına Dair Usul Ve Esaslar İle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik”⁵⁴⁰ m.4 “Bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini tespit edemez, dinleyemez, sinyal bilgilerini değerlendiremez ve kayda alamaz.” şeklindeki düzenleme ile belirtilen tüm koruma tedbirleri yönünden şüpheli veya sanık dışındaki kişilere yönelik olarak uygulanamayacağını belirtmiştir.⁵⁴¹ Bizim de katıldığımız görüşe göre CMK m. 135/6 açıkça şüpheli ve sanığa yönelik olarak düzenlenmiş olup mağdur yönünden uygulanabilmesi mümkün değildir.

mümkün bulunması karşısında da, katılan tarafından elde edilen kayıtların 5271 sayılı CYY'nın 135. maddesi kapsamında değerlendirilmesi ve hakim kararı olmaksızın gerçekleştirildiklerinden bahisle hukuka aykırı kabul edilmesi isabetli bir yaklaşım tarzı değildir. Somut olay bu kapsamda değerlendirildiğinde; henüz yasaya göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilerek soruşturmaya başlanılmayan bir dönemde katılanın kendisinden rüşvet istedikleri gerekçesiyle sanıklar ile aynı ortamda ve telefonda yaptığı görüşmeleri cep telefonuna kayıt etmek suretiyle elde ettiği kayıtların 5271 sayılı CYY'nın 135. maddesi kapsamında değerlendirilmesi olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, katılanın kendisinden rüşvet istedikleri gerekçesiyle sanıklar ile aynı ortamda ve telefonda yaptığı görüşmeleri cep telefonuna kayıt etmek suretiyle elde ettiği kayıtların Yargıtay 5. Ceza Dairesi tarafından 5237 sayılı CYY'nın 135. maddesi kapsamında değerlendirilmesi ve hakim kararı olmaksızın gerçekleştirildiklerinden bahisle hukuka aykırı kabul edilmesi isabetli değildir. Diğer taraftan, katılan tarafından elde edilmiş olan kayıtların 5237 sayılı TCY'nın Özel Hükümler başlıklı İkinci kitabının kişilere karşı suçlar başlıklı ikinci kısmının dokuzuncu bölümünde düzenlenen özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar kapsamında kabulü de olanaklı değildir. Zira katılan eylemi bir başkasının özel hayatına müdahale olmayıp, kendisine karşı işlendiğini düşündüğü suçla ilgili olarak kaybolma olasılığı bulunan kanıtların kaybolmasını engelleyerek, yetkili makamlara sunmak amacıyla güvence altına almaktır.” şeklindedir. YCGK, E. 2012/1270, K. 2013/248, T. 21.05.2013, <https://karararama.yargitay.gov.tr/#>, E.T. 14.06.2024.

⁵⁴⁰ RG, S. 25989, 10.11.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051110-6.htm>, E.T. 09.06.2024.

⁵⁴¹ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 198.

Yargıtay tanık yönünden de suç soruşturması kapsamında genel yetkiye dayanarak tanığın iletişiminin tespit edilebileceğini kabul etmektedir.⁵⁴² Tanığa yönelik iletişimin tespitinin amacı ise tanığın doğruyu söyleyip söylemediği veya olay yerinde olup olmadığına ilişkin bilgi edinmedir.⁵⁴³ Ancak bunun için tanığın bu koruma tedbirine başvurulmasına rıza göstermesi gerekmektedir.⁵⁴⁴ Tanığın tek taraflı olarak rızasının hukuka uygunluk nedeni sayılabilmesi ise birçok sorunu da beraberinde getirecektir. Öncelikle tanığın iletişiminin tespiti ile özel hayata yönelik kişisel veri niteliğinde bilgiler elde edilebileceği gibi tanık hakkında TCK m. 272 uyarınca yalan tanıklık suçundan işlem yapılması da kolaylaşmış olacaktır.⁵⁴⁵ Bu nedenle tanığın bu konu hakkında önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir. Zira CMK m. 48 düzenlemesi “*Tanık, kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir.*” şeklindedir.⁵⁴⁶

CMK m. 135/6 kapsamında yukarıda izahı yapılan konular tanık için de geçerlidir. Dolayısıyla katıldığımız görüşe göre genel soruşturma yetkisi kapsamında tanığa ilişkin olarak da iletişimin tespiti yapılarak koruma tedbirlerinin kıyas yoluyla genişletilebilmesi mümkün değildir.⁵⁴⁷ Bu nedenle kanun kapsamının dışına çıkılarak kıyasen şüpheli ve sanık dışındaki kişiler yönünden bu tedbire başvurulabilmesi kanunilik ilkesiyle bağdaşmadığı gibi temel hak ve özgürlüklere de müdahale niteliğindedir.⁵⁴⁸ Dolayısıyla şüpheli ve sanık dışındaki kişilerin iletişiminin tespitine yönelik mevcut uygulamanın “*suç soruşturmasındaki genel yetki kapsamında*” değerlendirilmesi yerine şüpheli ve sanık dışındaki kişilerin iletişiminin tespitine yönelik olarak CMK’da düzenleme yapılması daha yerinde ve hukuki olacaktır.

Şüpheliye yönelik olarak gerçekleştirilen fiziki takip de uygulamada sıklıkla uygulanan bir yöntem olsa da CMK’da fiziki takibe ilişkin herhangi bir düzenleme

⁵⁴² Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 189.

⁵⁴³ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 203.

⁵⁴⁴ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 189.

⁵⁴⁵ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 208.

⁵⁴⁶ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 208.

⁵⁴⁷ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 203.

⁵⁴⁸ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 199.

bulunmamaktadır.⁵⁴⁹ Fiziki takip suça ilişkin delil etmek amacıyla şüpheli veya sanığın herhangi bir teknik araç olmaksızın kamuya açık alanlarda takip edilmesidir.⁵⁵⁰ Fiziki takibe benzetmekle birlikte teknik araçlarla takip ise CMK m. 140'ta koruma tedbiri olarak ayrıca düzenlenmiş ve başvurulabilmesi için “katalog suçların işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin bulunması” ve “başka türlü delil elde etme imkanının olmaması” gibi ağır şartlar öngörülmüştür.⁵⁵¹ Ayrıca soruşturma aşamasında teknik araçlarla izleme kararını vermeye yetkili mercii kural olarak hakim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısıdır. Ancak belirtmek gerekir ki özünde her iki takip de kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale niteliğindedir. Teknik araçlarla takip yapıldığında şüphelinin ses ve görüntüleri kayda alınmakta ve özel hayatına müdahale edilmektedir. Aynı şekilde fiziki takipte de şüpheli veya sanık herhangi bir teknik araçla da olmasa da uzun süre gözlem altında tutulduğu için yaşamına ilişkin özel nitelikte bilgilerin elde edilmesi de mümkün olduğundan fiziki takip de kişilerin haklarına müdahale niteliğindedir.⁵⁵² Dolayısıyla her iki takip yöntemi de kamuya açık alanlar için geçerliken ve benzer nitelik taşımaktadır. Teknik araç kullanıldığı için teknik araçlarla izleme tedbiri koruma tedbiri olarak düzenlenmiş ve sıkı şekil şartları öngörülmüşken, fiziki takibin her suç için başvurulabilmesi ve başvurulabilmesi için hiçbir şart aranmaması isabetsizdir. Ayrıca gerek CMK'da gerekse PVSK'da fiziki takibe ilişkin açık düzenlemelerin yer almaması ve fiziki takibi gerçekleştiren kolluğun herhangi bir sınırlamaya tabi olmaması kolluğun yetkilerinin genişletilmesine ve ölçülülük ilkesinin aşılmasına yol açabilecek niteliktedir.⁵⁵³ Bu nedenle fiziki takibe ilişkin de yasal dayanak oluşturacak düzenlemeler kanunlara eklenmelidir.

Bununla birlikte özellikle uyuşturucu ve fuhuş suçlarında kolluk kuvvetinin sıfatını gizleyerek şüpheli ile temas kurması da şüphelinin suç işlediğine yönelik delil elde etme amacıyla yapılan yaygın bir uygulamadır. Bu yönetime ilişkin de açık bir düzenleme yer almamakla birlikte uygulamada bu yöntem Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisi kapsamında kolluğa verebileceği bir talimat olarak görülmektedir. Bu uygulama,

⁵⁴⁹ Serkan Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip Kavramının Anlamı ve Bir Koruma Tedbiri Olarak Kanunla Düzenlenmesi Gerekliği Üzerine Bir İnceleme”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 15/44(2020): 865.

⁵⁵⁰ Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip”, 866.

⁵⁵¹ Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip”, 870.

⁵⁵² Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip”, 868.

⁵⁵³ Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip”, 899.

CMK m. 139 kapsamında gizli soruşturmacı görevlendirme koruma tedbirine benzetmekle birlikte bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Çalışmamızın son bölümünde inceleyeceğimiz koruma tedbirleri ise Cumhuriyet savcısının görevine ilişkin koruma tedbirleri ile daraltıldığı ve gizli soruşturmacı görevlendirme konusunda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi bulunmadığı için gizli soruşturmacı görevlendirme tedbirine çalışmanın bu kısmında yer verilmiştir. Gizli soruşturmacı görevlendirme tedbirine yalnızca soruşturma aşamasında başvurulabilmektedir. Ancak buna rağmen bu konuda Cumhuriyet savcısına herhangi bir takdir yetkisi verilmemiştir. Cumhuriyet savcısının tedbire ilişkin yetkisi tedbirin uygulanmasını hakimden istemekle sınırlıdır. Bununla birlikte gizli soruşturmacı görevlendirme tedbiri ancak katalog olarak öngörülen suçlara ilişkin “*suçun işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi hâlinde*” uygulanabilmektedir.

Şüpheli ile temasa geçerek suça ilişkin delil elde etmek amacıyla kolluğa talimat verilmesi için ise herhangi bir düzenleme ve sınırlama bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisi kapsamında her türlü soruşturma dosyası açısından delil toplanmasına yönelik olarak kolluğa bu yönde talimat vermesi yeterlidir. Dolayısıyla kolluğun bu konuda keyfi olarak hareket etme yetkisi mümkün olmayıp ancak Cumhuriyet savcısının bu yöndeki emir ve talimatı ile bahse konu uygulamayı gerçekleştirebilirler. Yargıtay’ın konuya ilişkin olarak vermiş olduğu;

“Kolluk görevlisinin, Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda ve genel görevi kapsamında, kimliğini gizleyerek, alıcı rolüne girip, kışkırtma yoluna gitmeden (suça azmettirmeden veya teşvik etmeden), şüpheliden uyuşturucu madde alması mümkün olup bu şekilde elde edilen delil hukuka uygundur... Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda ve genel görevleri kapsamında, kimliklerini gizleyerek, alıcı rolüne girip sanıktan esrar almaları mümkün olduğundan, somut olaydaki iki kolluk görevlisini, gizli soruşturmacı değil 'kimliğini gizleyen kolluk görevlisi' olarak kabul etmek gerekir.”

şeklindeki karardan da anlaşılacağı üzere kolluğun alıcı rolüne girerek delil elde etmesi hukuka uygun olup bu uygulama ise “gizli soruşturmacı görevlendirme” kapsamında değil “gizli soruşturma yapan adli kolluk” kapsamındadır.⁵⁵⁴

Ancak Yargıtay kararında da belirtildiği üzere delil toplama faaliyetini gerçekleştiren kişi gizli soruşturmacı da olsa adli kolluk da olsa bu şekilde elde edilen deliller şüpheli suçta teşvik ettirilmeden veya suçta azmettirilmeden elde edilmelidir. Dolayısıyla bu yöntemle delil elde edebilmek için adeta ilk hareketlerin şüpheliden gelmesi gerekmekte ve şüphelinin suçta ilişkin hareketlere başlamış olması gerekmektedir. Aksi halde delillerin hukuka uygun olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. AİHM de polislerin uyuşturucu kaçakçılığına ilişkin delil elde etmek amacıyla başvuru dışında üçüncü bir kişi ile uyuşturucu temini için temas kurması ve bu kişinin tedarikçi olarak başvuruçunun ismini vermesi üzerine polislerin başvuru ile iletişime geçerek başvuruçuya uyuşturucu temin ettirdiği olaya ilişkin olarak vermiş olduğu Teixeira De Castro/Portekiz kararında başvuruçunun sivil giysili polisler tarafından suç işlemeye teşvik edildiği için kendisi hakkında mahkumiyet hükmü kurulduğunu, polislerin azmettirmesi olmasaydı suç işlemeyeceği şeklindeki savunması kabul görmüştür. Mahkeme polislerin eyleminin gizli soruşturmacı faaliyetinin ötesine geçtiğini, başvuruçuyu suç işlemeye teşvik ederek adil yargılanma hakkının ihlal edildiği yönünde karar vermiştir.⁵⁵⁵

2.7.Cumhuriyet Savcısının Verebileceği Kararlar

2.7.1.Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı

694 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin⁵⁵⁶ 145. maddesi ile CMK’nın 158. maddesinin 6.fıkrasında araştırma gerekmeksizin suç oluşmadığı anlaşılan iddialar ile soyut iddialara karşı soruşturmaya yer olmadığı kararı verilebileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme öncesinde ise genel ve soyut nitelikteki ihbarlarda ne yapılması gerektiğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Uygulamada ise bu nitelikteki ihbar ve şikayetleri içeren dilekçelerin

⁵⁵⁴ YCGK, E. 2014/454, K. 2015/156, T. 12.05.2015, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T, 14.06.2024.

⁵⁵⁵ AİHM, 09.06.1998, 25829/94, <https://insanhaklari.gen.tr/Karar.aspx?b=25829%2f94&t=09.06.1998>, E.T, 14.06.2024.

⁵⁵⁶ RG, 25.08.2017, S.30165, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf>, E.T. 31.05.2024.

işleme alınmaması söz konusuydu. Bu durum ise hem AY m. 74'te düzenlenen dilekçe hakkının ihlal edilmesi sonucunu hem de TCK m. 121'de düzenlenen dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi suçunu doğurmaktaydı.⁵⁵⁷ CMK m. 158/6 ise;

“İhbar ve şikâyet konusu filin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.”

şeklindedir.⁵⁵⁸ Bu madde etkin bir soruşturma gerçekleştirilebilmesi ve lekelenmeme hakkı kapsamında önemli bir düzenlemedir. Bu düzenleme ile birlikte kötü niyetli olarak yapılan şikayet ve ihbarlarla kişilerin şüpheli sıfatı almaları ve her ne kadar kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilecek olsa da bu kararın yol açacağı mağduriyetlerin önüne geçilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle soruşturmaya yer olmadığı kararı verilirken hakkında bu karar verilecek kişi açısından “şüpheli” ifadesi değil “şikayet edilen” veya “ihbar edilen” ifadesi yer almaktadır.⁵⁵⁹ Ancak kovuşturmayaya yer olmadığı kararında olduğu gibi bu karar da itiraz yoluyla denetime tabidir. Karar şikayet edilene tebliğ edilmeyerek yalnızca şikayette bulunan kişiye tebliğ edilmeli ve kişinin itirazının sulh ceza hakimliğince kabul edilmesi halinde soruşturma açılmalıdır.⁵⁶⁰

Ayrıca soruşturma açmaya yer olmadığı kararı verilebilmesi savcılıkların iş yükünün azalması açısından da önem taşımaktadır. Örneğin 2018-2021 yılları Türkiye geneli Cumhuriyet başsavcılıkları ihbar dosyalarına ilişkin iş yükü tablosu incelendiğinde;

“2018 yılında Türkiye geneli Cumhuriyet başsavcılıklarında çıkan ihbar dosyalarının %65,7'si hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir. İhbar dosyalarının %16,7'si soruşturma açma kararı ile sonuçlanırken %17,7'si diğer kararlarla sonuçlanmıştır. 2019 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarında çıkan ihbar dosyalarının %71,5'i hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilerek soruşturma evresine geçmesi ve soruşturma evresinde yıl içinde gelen soruşturma dosya

⁵⁵⁷ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 146.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 201.

⁵⁵⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 201.

⁵⁵⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 314.

⁵⁶⁰ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 315.

sayısının %2,8 oranında artması engellenmiştir. İhbar dosyalarının yalnızca %13,7'si soruşturma açma kararı ile sonuçlanmıştır. 2020 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarında çıkan ihbar dosyalarının %74,5'i hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilerek soruşturma evresine geçmesi ve soruşturma evresinde yıl içinde gelen soruşturma dosya sayısının %3,5 oranında artması engellenmiştir. İhbar dosyalarının yalnızca %10,3'üne soruşturma açma kararı verilmiştir. 2021 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarına yıl içinde gelen ihbar dosyalarının 2020 yılına göre %32,4 oranında, yıl içinde çıkan ihbar dosyalarında verilen soruşturmaya yer olmadığı kararlarının ise %39,6 oranında arttığı görülmektedir. 2021 yılı içerisinde Cumhuriyet başsavcılıklarında çıkan ihbar dosyalarının %75,1'i hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilerek soruşturma evresine geçmesi önlenmiş olup, yıl içinde gelen soruşturma dosya sayısının %4,3 oranında artması engellenmiştir. İhbar dosyalarının yalnızca %9,3'üne soruşturma açma kararı verilmiştir.”⁵⁶¹

Dolayısıyla gerek iş yükünün artmaması gerekse kişilerin şüpheli sıfatını almaları lekelenmeme haklarını zedeleyeceği için Cumhuriyet savcısı önüne gelen somut olayın suç oluşturmadığı açıkça belli ise veya ihbar/ şikayet soyut ve genel nitelikte ise soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar vermelidir.

2.7.2. Önödeme ve Uzlaştırma

Günümüzde suç işlenmesinin artmasıyla birlikte mahkemelerin iş yükü sürekli artmakta ancak iş gücü aynı oranda desteklenememektedir.⁵⁶² Bu nedenle iş yükünü azaltmak ve usul ekonomisini sağlamak amacıyla uyuşmazlıkların çözümünde alternatif yollara başvurulmuş ve bazı uyuşmazlıkların mahkeme dışı yöntemlerle çözülmesi sağlanmıştır.⁵⁶³ Alternatif uyuşmazlıklar genel olarak niteliği itibariyle hafif suçlar yönünden ve fail için kamu davası açılarak cezalandırılmasının daha büyük zararlara yol açabileceği suçlarda uygulanmaktadır.⁵⁶⁴ Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisi de önödeme ve uzlaştırmadır.

Önödeme TCK m. 75'te düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca uzlaşma kapsamındaki suçlardan ve kanunda önödemenin uygulanamayacağı açıkça belirtilen suçlardan⁵⁶⁵

⁵⁶¹ Adli İstatistikler Yayın Arşivi (adalet.gov.tr), E.T. 31.06.2024.

⁵⁶² Canpolat, “Ceza Muhakemesi”, 485.

⁵⁶³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 29.

⁵⁶⁴ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 198-199.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 297.; Canpolat, “Ceza Muhakemesi”, 485-486.

⁵⁶⁵ Bu madde hükümleri;
“a) Bu Kanunda yer alan;

olmamak şartıyla, yalnızca adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı altı ayı aşmayan suçlar açısından şüpheli önödemeye tabi tutulabilmektedir. Suç hem önödemeye hem de uzlaştırmaya tabi olduğu takdirde ise uzlaştırmaya öncelik verilmeli ve önödeme yoluna gidilmemelidir. Zira uzlaşma tarafların kendi arasında uzlaşması olup bu noktada kamusal güç olan devlet ikinci planda iken önödemede şüphelinin devlet adına Cumhuriyet savcısı ile uzlaşması söz konusudur.⁵⁶⁶

Şartlar oluştuğu takdirde ise önödeme teklifinin şüpheliye yapılması zorunlu olup bu konuda Cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanınmamıştır.⁵⁶⁷ CMK m. 174/1-c’de de önödemenin şartları oluştuğu halde şüpheliye önödeme teklif edilmeden iddianame düzenlenmesi iddianamenin iade sebebi olarak belirtilmiştir.⁵⁶⁸ Önödeme şartları oluştuğu takdirde; soruşturma giderleri ile birlikte şüphelinin ödemesi gereken miktar TCK m. 75/1’de;

“Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını, hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için otuz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı, hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını”

şeklinde gösterilmiş ve tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde ödemek suretiyle kamu davasının açılmasını engelleyebilmektedir.⁵⁶⁹ Bu durumda şüpheli hakkında kamu davası açılmasına yer olmadığı kararı verilecektir.⁵⁷⁰ Şüphelinin belirtilen miktarı birer ay ara ile üç taksit halinde ödemesine Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilmektedir. Ancak

-
1. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (98 inci maddenin birinci fıkrası),
 2. Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması (madde 171),
 3. Çevrenin taksirle kirlenmesi (182 nci maddenin birinci fıkrası),
 4. Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (264 üncü maddenin birinci fıkrası),
 5. Suçu bildirmeme (278 inci maddenin birinci ve ikinci fıkraları), suçları,
 - b) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 108 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suç,
 - c) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan suç,
 - d) 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanununun 32 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suç, bakımından da uygulanır. Bu fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmaz.”

⁵⁶⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 299.

⁵⁶⁷ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 118.

⁵⁶⁸ Ercan Yaşar, *Maddi ve Şekli Suç Hukuku Boyutlarıyla Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2022), 179.

⁵⁶⁹ Karakeyha ve Tunçer, “Ceza Muhakemesinde”, 337.; Yaşar, *Maddi ve Şekli*, 194.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 300.

⁵⁷⁰ Yaşar, *Maddi ve Şekli*, 204.

şüpheli taksitleri ödemediği takdirde ise önödeme hükümsüz kalmakta ve Cumhuriyet savcısı soruşturmaya devam etmek zorundadır.

Önödeme kurumu kural olarak soruşturma aşamasında uygulanmakla birlikte kovuşturma aşamasında hüküm kesinleşene kadar da uygulama alanı bulabilmektedir.⁵⁷¹ Örneğin soruşturma evresinde önödeme kapsamında kalan suç yönünden önödeme teklif edilmeden kovuşturma aşamasına geçildiğinde ve bu durum kovuşturma aşamasında fark edildiği takdirde mahkeme sanığa önödeme teklifinde bulunmalı, sanık tarafından kabul edildiği takdirde ise düşme kararı verilmelidir.⁵⁷² Aynı şekilde istinaf aşamasında önödeme teklifi uygulanmadığı fark edildiğinde ise hüküm CMK m. 280/1-f uyarınca bozulmalıdır.⁵⁷³

Uzlaştırma kapsamına giren suçlar ise CMK m. 253/1'de sayılmıştır. Bu madde kapsamında soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlar ile birlikte, şikâyete tabi olmasa da bazı suçlar uzlaştırma kapsamına alınmıştır.⁵⁷⁴ Bununla birlikte özel kanunlarda uzlaşma kapsamına alınan suçlarda da uzlaştırma yoluna başvurulabilmektedir (CMK m. 253/2). Ancak dikkat edilmesi gereken husus soruşturma

⁵⁷¹ Yaşar, *Maddi ve Şekli*, 187.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 301.

⁵⁷² Yaşar, *Maddi ve Şekli*, 204.

⁵⁷³ CMK m. 280/1-f “Soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmediğinin veya önödeme ve uzlaştırma usulünün uygulanmadığının anlaşılması ya da davanın ilk derece mahkemesinde görülmekte olan bir dava ile birlikte yürütülmesinin zorunlu olması hâlinde hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolünmek üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine, Diğer hâllerde, gerekli tedbirleri aldıktan sonra davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına, karar verir.” şeklindedir.

⁵⁷⁴ CMK 253/1; “Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar.

b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi),

6. Hırsızlık (madde 141),

7. Güveni kötüye kullanma (madde 155),

8. Dolandırıcılık (madde 157),

9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165),

10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),

11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suçta sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.” şeklindedir.

konusu suç uzlaşma kapsamında olsa dahi Cumhuriyet savcısı direkt dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermemeli, öncelikle somut olayda yeterli şüphenin oluşup oluşmadığı irdelendikten sonra yeterli şüphe oluşuyor ise dosya uzlaştırma bürosuna gönderilmeli aksi halde kovuşturmayla yer olmadığına karar vermelidir⁵⁷⁵ (CMK m. 253/4). Taraflar arasında uzlaşma sağlanmışsa ancak belirlenen edim ileri bir tarihe bırakılmış veya belirli aralıklarla yapılacağı kararlaştırılmışsa bu durumda Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verip edim yerine getirildiği takdirde kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar vermeli aksi halde ise iddianame düzenlemelidir.⁵⁷⁶ Öndemede olduğu gibi uzlaştırmada da kural soruşturma aşamasında uygulanması ise de kovuşturma aşamasında da uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkündür. Zira kamu davası açıldıktan sonra soruşturma evresinde uzlaştırma teklifinde bulunulmadığı anlaşıldığında veya suçun niteliği değişerek suç uzlaştırma kapsamında giren suçlardan birisine dönüştüğünde mahkeme, dosyayı ara karar ile uzlaştırma bürosuna göndermelidir.⁵⁷⁷ Taraflar uzlaştığı takdirde mahkeme düşme kararı vermeli; aksi halde ise yargılamaya devam etmelidir.⁵⁷⁸ Şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesini gerektiren yeterli şüphe oluşmasına rağmen kamu davası açılmadan önce uzlaşmaya başvurulması ve uzlaşma faaliyeti sırasında müzakerenin gizli yürütülmesi, bu aşamadaki beyanların herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada kullanılamaması da şüphesiz ki lekelenmeme hakkı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı önüne gelen somut olayın uzlaştırmayı gerektiren suçlardan oluşup oluşmadığını iyi analiz etmelidir.

Uzlaştırma aynı zamanda iş yükünün azalması açısından da fayda sağlamaktadır. 2017-2021 yılları Türkiye geneli uzlaştırma bürolarına gelen dosya sayıları incelendiğinde;

“2021 yılında uzlaşma sağlanan dosyaların 2017 yılına göre %2,9 oranında, 2020 yılına göre de %4,7 oranında arttığı görülmektedir. Ayrıca 2017 yılı sonu itibarıyla gelen dosyaların %15,2’si uzlaştırmacıya tevdi edilmeyi beklerken, 2021 yılında bu oran %5,3’e düşmüştür. 2017-2021 yılları Türkiye geneli uzlaştırma bürolarında uzlaştırmacıya tevdi edilen dosyaların sonuçları incelendiğinde; 2017 yılında %49,4 olan uzlaşma sağlanan dosya oranının 2021’de %49,2 olduğu,

⁵⁷⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 297.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 305.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 117.

⁵⁷⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 307.

⁵⁷⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 308.

⁵⁷⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 309.

2017 yılında %12,2 olan uzlaşma sağlanamayan dosya oranının 2021'de %9,3'e düştüğü, uzlaşma teklifi kabul edilmeyen dosya oranının ise 2017 yılında %38,4 iken 2021'de %41,5 olduğu görülmektedir.⁵⁷⁹

2.7.3.Seri Muhakeme Usulünün Uygulanması

Seri muhakeme usulü CMK m. 250'de düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca kanunda açıkça sayılmış suçlarla ilgili olarak⁵⁸⁰ kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanmaktadır.⁵⁸¹ CMK uyarınca öncelikle Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlilerinin seri muhakeme ile ilgili olarak şüpheliyi bilgilendirecekleri düzenlenmiştir. Ancak seri muhakeme usulünün uygulanması sonucundaki neticeler göz önüne alındığında bu bilgilendirmenin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması gerektiği hususunda şüphe bulunmamaktadır. Seri muhakeme usulünün uygulanması teklifi ise Cumhuriyet savcısına bırakılmış, şüpheli müdafî huzurunda teklifi kabul ettiği takdirde seri muhakeme usulünün uygulanabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla seri muhakeme usulünün uygulanması zorunlu müdafîlik gerektiren hallerden birisi olarak kanunda açıkça belirtilmiştir. Şüpheli seri muhakeme usulünü kabul ettiği takdirde Cumhuriyet savcısı TCK m. 61/1'de belirlenen hususlara göre isnad edilen suç için öngörülen alt ve üst sınır arasında belirleyeceği ceza miktarından ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler

⁵⁷⁹ Adli İstatistikler Yayın Arşivi (adalet.gov.tr), E.T. 31.06.2024.

⁵⁸⁰ Seri muhakeme uygulanacak suçlar;

“a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),

2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),

3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),

4. Gürültüye neden olma (madde 183),

5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),

6. Mühür bozma (madde 203),

7. Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),

8. Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (madde 228, birinci fıkra),

9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268), suçları.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13 üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.

d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde belirtilen suç.

e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.” olarak sayılmıştır.

⁵⁸¹ Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 139.

uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranında indirim uygulanarak ceza miktarını belirleyecektir (CMK m. 250/4). Bununla birlikte belirlenen ceza miktarı Cumhuriyet savcısı tarafından TCK m. 50 uyarınca seçenек yaptırımlara çevrilebileceğı gibi TCK m. 51'e göre ertelenebilmektedir. Cumhuriyet savcısına aynı zamanda belirlenen yaptırım için CMK m. 231 uyarınca kıyasen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verebilme yetkisi de tanınmıştır. Cumhuriyet savcısı yaptırımı belirledikten sonra şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını görevli mahkemeden talep eder⁵⁸² (CMK m. 250/8).

Ancak seri muhakeme usulü şartları oluşmadığında, savcı yaptırımında hata yaptığında, erteleme ve seçenек yaptırımlara çevirmenin şartları oluşmadığı takdirde veya cezanın niteliğine uygun bir güvenlik tedbiri belirlemediğı takdirde eksikliklerin düzeltilmesi için talep yazısı mahkeme tarafından iade edilebilir. Cumhuriyet savcısı bu durumda eksiklikleri düzelterek tekrar talep yazısını göndermelidir. Mahkeme ise şüpheliyi müdafii eşliğinde dinledikten sonra seri muhakeme usulü için şartların oluştuğı ve mahkumiyet hükmü kuracağı kanaatine varırsa Cumhuriyet savcısının belirlediğı yaptırımdan daha ağır olmamak üzere hüküm kurar. Aksi halde ise talebi reddedip soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlanması için dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderir (CMK m. 250/9). Görüldüğü üzere seri muhakeme usulünde hakime ait olan yargılama yaparak yaptırım belirleme ve hüküm kurma yetkisi kısmen de olsa Cumhuriyet savcısına verilmiştir. Bu usulde ara muhakeme evresi olmayacağı ve şartları oluştuğı takdirde Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilen yaptırım mahkeme tarafından uygulanacağı için Cumhuriyet savcısının delilleri toplama ve değerlendirme yükümlülüğü daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle etkin bir soruşturmanın gerçekleştirilmesi ve adil

⁵⁸² Cumhuriyet savcısının talep yazısında CMK m. 250/8 uyarınca;

"a) Şüphelinin kimliği ve müdafii,

b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi,

c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri,

d) İsnat olunan suçun işlendiğı yer, tarih ve zaman dilimi,

e) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,

f) İsnat olunan suçu oluşturan olayların özeti, g) Üçüncü fıkra da belirtilen şartların gerçekleştiğı,

h) Belirlenen yaptırım ile beşinci ve altıncı fıkra uygulanmış ise bunlara ilişkin hususlar ve güvenlik tedbirleri, gösterilir."

yargılanmanın sağlanabilmesi için Cumhuriyet savcısına verilen bu geniş yetki hukuka uygun olarak kullanılmalıdır.⁵⁸³

2.7.4.Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı

Ceza muhakemesinde temel kural kovuşturma mecburiyeti olmakla birlikte bazı hallerde Cumhuriyet savcısına takdir hakkı kullanma yetkisi verilmiştir.⁵⁸⁴ Dolayısıyla CMK m. 171/2 uyarınca erteleme şartları olduğu takdirde Cumhuriyet savcısı yeterli şüphe oluşmuş olsa dahi kamu davasının açılmasını beş yıl süre ile erteleyebilir. Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilmesi için öncelikle uzlaştırma ve ön ödeme kapsamında kalan suçlar hariç olmakla birlikte işlenmiş olan suçun üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezası olmalı, şüphelinin daha önce kasten işlenmiş bir suç nedeniyle hapis cezasına mahkum edilmemiş olması, şüphelinin verilecek olan erteleme kararı ile birlikte suç işlemekten çekineceği yönünde kanaate varılması, erteleme kararının şüpheli ve toplum açısından dava açmaktan daha faydalı olması ve son olarak Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen mağdurun veya kamunun uğradığı zararın şüpheli tarafından tamamen giderilmiş olması gerekmektedir. Ertelenmenin şartlarından kimisi objektif, kimisi ise sübjektif şartlardır. Bu nedenle takdir hakkı Cumhuriyet savcısında olup kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesi zorunluluk teşkil etmemekte, ertelenme kararı için şartlar oluşsa dahi kamu davası açılabilir.⁵⁸⁵ Ayrıca erteleme kararının verilebilmesi için mağdurun veya kamunun uğradığı zararın şüpheli tarafından tamamen giderilmiş olması gerektiği için erteleme kararının verilebilmesi şüphelinin de rızasına bağlıdır. Dolayısıyla masum olduğunu düşünen şüphelinin erteleme kararını kabul etmeyerek hakkında dava açılarak yargılama yapılmasını talep etme hakkı da bulunmaktadır. Ertelenme kararı verildikten sonra ise beş yıllık denetim süresi içerisinde şüpheli tarafından kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmekte; aksi halde kamu davası açılmaktadır.⁵⁸⁶ (CMK m. 171/4). Bu süre çocuklar açısından ise üç yıl olarak belirlenmiştir.⁵⁸⁷

⁵⁸³ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 73.

⁵⁸⁴ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 316.

⁵⁸⁵ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 122.

⁵⁸⁶ Karakeyha ve Tunçer, “Ceza Muhakemesinde”, 337.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 316.

⁵⁸⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 317.

Kural olarak takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına ait olsa da bu durumun istisnalarından bir tanesini TCK m. 191’de düzenlenen “*kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçu*” oluşturmaktadır. TCK m. 191/2 uyarınca bu suç için başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında TCK m. 171’de belirtilen şartların oluşup oluşmadığı aranmadan kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmektedir. Bu madde kapsamında kamu davasının ertelenmesi kararının verilmesi Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmamıştır. Ayrıca Cumhuriyet savcısı şüpheliyi erteleme süresi zarfında kendisine yüklenen yükümlülüklere uymadığı takdirde ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda uyarır (TCK m. 191/2). Şüpheli erteleme süresi içerisinde yükümlülüklere aykırı hareket ederse hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılmakta, aksi halde ise kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmektedir.⁵⁸⁸ Cumhuriyet savcısının takdir yetkisinin bulunmadığı bir diğer durum ise uzlaştırma kurumudur. CMK m. 253/19 uyarınca edimin ifası ileri bir tarihe bırakıldığında, takside bağlandığında veya edim süreklilik arz ettiği takdirde CMK m. 171’deki şartlar aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmektedir.

2.7.5.Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı

Gerçekleştirilen soruşturma sonucunda iddianame düzenlenmesi için gerekli olan yeterli şüpheyne ulaşılamadığı, kovuşturma imkanının bulunmaması veya Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlememe hususunda takdir yetkisinin kullanıldığı hallerde Cumhuriyet savcısının vereceği karar kovuşturmaya yer olmadığı karardır.⁵⁸⁹ Soruşturma evresinin sonucunda verilen en sık kararlardan birisi olan bu karara uygulamada “*takipsizlik kararı*” da denilmektedir.⁵⁹⁰

Savcının yeterli şüphe oluşmaması üzerine vermiş olduğu takipsizlik kararındaki şüphe temeli ise şüpheden sanık yararlanır ilkesine dayanmamaktadır. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği sanığın suçu işlediği kesin olmadığı, somut olaya ilişkin olayda kesinlik yerine şüphenin var olduğu durumlar için geçerlidir.⁵⁹¹ Kovuşturmaya yer

⁵⁸⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 317.

⁵⁸⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 324.

⁵⁹⁰ Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi*, 464.

⁵⁹¹ Avşar, “Cumhuriyet Savcısının”, 136.

olmadığı kararı ise iddianame düzenlemek için gerekli olan şüphe derecesi olan yeterli şüpheyeye ulaşamadığı takdirde verilebilecek bir karardır.⁵⁹² Yeterli şüphenin oluşup oluşmadığına ilişki takdir yetkisi ise Cumhuriyet savcısına aittir.⁵⁹³ Cumhuriyet savcısı bu takdir yetkisini kullanırken etkin bir soruşturma yürütmeli ve ulaşabilecek tüm delillere ulaşmaya çalışmalıdır.⁵⁹⁴

Kovuşturma olanağının bulunmaması da kovuşturmaya yer olmadığı kararının verilebileceği bir başka durumdur. Soruşturma konusu eyleme ilişkin olarak suçtan zarar görenin şikayetçi olmaması veya şikayetten vazgeçmesi, zamanaşımı süresinin dolması, şüphelinin ölmesi gibi hallerde kovuşturma olanağının bulunmadığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir.⁵⁹⁵ Aynı şekilde etkin pişmanlık ve şahsi cezasızlık hallerinde de Cumhuriyet savcısı takdir yetkisini kullanarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilmektedir. Bu durum savcılık kurumu kısmında detaylı olarak açıklandığı için tekrar açıklanmayacaktır.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirken karar somut gerekçelere dayanmalıdır.⁵⁹⁶ Kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar suçtan zarar görene ve ifadesi alınan şüpheliye tebliğ edilir⁵⁹⁷ (CMK m. 172/1). Suçtan zarar gören kişinin ise kararın tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu sulh ceza hakimliğine itiraz edebileceği kararda gösterilmelidir⁵⁹⁸ (CMK m. 173/1). Sulh ceza hakimliğine yapılan itiraz kabul edildiği takdirde Cumhuriyet savcısı kamu davası açmak zorundadır.⁵⁹⁹

Kovuşturma yapılmaya yer olmadığı kararı verildikten sonra aynı suça ilişkin yeni bir delil elde edilmedikçe ve sulh ceza hakimliğinin kararı olmadıkça şüpheli hakkında aynı fiilden dolayı tekrar soruşturma açılamamaktadır.⁶⁰⁰ Ancak burada üzerinde durulması

⁵⁹² Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1448.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 340.; Birtek, “Cumhuriyet Savcısının” 970.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 326.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 114.

⁵⁹³ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1450.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 325.

⁵⁹⁴ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 326.

⁵⁹⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 329.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 113-114.

⁵⁹⁶ Kaya, “Cumhuriyet Savcısının”, 54.; Şık, *Türk Adli*, 325.

⁵⁹⁷ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1448.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 425.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 325.

⁵⁹⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 325.

⁵⁹⁹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 343.

⁶⁰⁰ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1452.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 346.

gereken husus yeniden soruşturma açabilmek için elde edilecek olan delilin yeterli şüphe oluşturur boyutta olması gerektiğidir. Aksi halde elde edilen her delil ile kovuşturma yapılmasına yer olmadığı kararından sonra tekrar soruşturma açılması kişilerin hukuka olan güvenini zedeleyecek, hukuk devleti ilkesi ve adil yargılanma ilkesi ile bağdamayacak olup bu yönde gerçekleştirilen bir soruşturmanın etkinliğinden de bahsedilemeyecektir.⁶⁰¹ Yeterli şüphe oluşturacak boyuttaki yeni delille birlikte tekrar soruşturma açıldığı takdirde ise yeni delile dayanarak şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesi de mümkündür.⁶⁰² Ancak bu durumda CMK m. 172/2 uyarınca sulh ceza hakimliğinden bu yönde karar almak gerekmektedir.

Savcının takipsizlik kararına benzer olarak verebileceği bir diğer karar da ek kovuşturmaya yer olmadığı kararıdır. Şüpheliye aynı olayda birden fazla suç isnadında bulunduğu takdirde bu suçlardan birisini işlediği yönünde yeterli şüphe oluşmadığı takdirde veya birden fazla kişinin şüpheli olduğu durumlarda şüphelilerden birisinin suç işlemediğinin anlaşıldığı hallerde bu suça veya şüpheliye ilişkin olarak ek kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilerek diğer suç veya şüpheli yönünden soruşturmaya devam edilmektedir.

2.7.6.İddianame Düzenlenmesi

Soruşturma evresinin sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe olduğu takdirde dava açılması için Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen belgeye iddianame adı verilmektedir. Yeterli şüphe ise mevcut deliller neticesinde belli bir şüphe boyutuna ulaşılması ve suçun işlendiğine dair işlenmediğinden daha fazla şüphe duyulan durum ve mahkumiyet ihtimalinin beraat ihtimalinden daha fazla olması halidir.

İddianamede bulunması gereken unsurlar ise CMK m. 170/3'de tek tek sayılmıştır.⁶⁰³ Bununla birlikte Cumhuriyet savcısı iddianamede şüpheliye yüklenen suç delillerle

⁶⁰¹ Kaya, "Cumhuriyet Savcısının", 59.

⁶⁰² Güleç, "Ceza Muhakemesi", 1452.

⁶⁰³ CMK m. 170/3 " Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede;

a) Şüphelinin kimliği,

b) Müdafii,

c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,

d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanunî temsilcisi,

e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği,

f) Şikâyetle bulunan kişinin kimliği,

g) Şikâyetin yapıldığı tarih,

ilişkilendirerek açıklamalıdır (CMK m. 170/4). Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı şüpheliye yüklenen suç ve delilleri göstermekle yetinmeyerek bu delilleri suçla ilişkilendirmeli, delilleri tartışıp suçun gerçekleştiğine yönelik yeterli şüpheyi oluşturan sebepleri açıkça belirterek iddianamesini hazırlamadır.⁶⁰⁴ İddianamede dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi ise “*fiilin*” belirli olmasıdır. “*Davasız yargılama olmaz*” ilkesi gereğince Cumhuriyet savcısı fiilin diğer suçlardan ayırt edilebilecek şekilde sınırlarını çizmeli ve davanın konusunu belirlemelidir. Zira iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma aşamasında mahkemenin savcı tarafından iddianamede anlatılmayan bir fiil nedeniyle faile ceza vermesi mümkün değildir.⁶⁰⁵ Cumhuriyet savcısı iddianameye taşıdığı olay dışında başka bir fiili de iddianamesinde anlattığı takdirde ise sırf bu fiili de iddianamede anlatmasına dayanarak bu fiil nedeniyle de iddianame kapsamında kamu davası açtığını ileri sürmek mümkün değildir. Zira deliller ve somut olayla desteklenmeyen bir fiil nedeniyle şüphelinin etkin bir savunma yapması beklenemez.⁶⁰⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’na göre de;

“...Bir olayın açıklanması sırasında bir başka olaydan söz edilmesi, o olay hakkında dava açıldığını göstermez. İddianamede dava konusu yapılan fiilin bir başka olaya dayalı olmadan, bağımsız olarak açıklanması gerekir. Böylelikle sanık; iddianameden üzerine atılı suçun ne olduğunu hiçbir şüpheyi yer vermeyecek şekilde anlamalı, buna göre savunmasını yapabilmeli ve delillerini sunabilmelidir. Öğretide “davasız yargılama olmaz” ve “yargılamanın sınırlılığı” olarak ifade edilen bu ilke uyarınca hâkim, ancak hakkında dava açılmış bir fiil ve kişi ile ilgili yargılama yapabilecek ve önüne getirilen somut uyuşmazlığı hukuki çözüme kavuşturacaktır.”⁶⁰⁷

Dolayısıyla şüpheli iddianameyi okuduğunda hangi delil ve sebeplere dayanarak kendisine hangi suç isnadında bulunulduğunu açıkça anlayabilmelidir. İddianame düzenlenirken bir diğer önemli husus “*failin*” belirli olmasıdır. Suç iddiasında bulunan kişinin belirsiz olması halinde kovuşturma da yapılamayacağı için bu durum iddianameyi

h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,

i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,

j) Suçun delilleri,

k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri, gösterilir.” şeklindedir.

⁶⁰⁴ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 155.

⁶⁰⁵ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 174-175.

⁶⁰⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 175.

⁶⁰⁷ YCGK, E. 2019/527, K. 2022/208, T. 24.03.2022 <https://legalbank.net/belge/y-cgk-e-2019-527-k-2022-208-t-24-03-2022-/4297928>, E.T. 10.10.2023.

geçersiz kılacaktır.⁶⁰⁸ CMK m. 170/3'te de iddianamede bulunması gereken hususlardan birisinin şüphelinin açık kimliği olduğunu hükme bağlamıştır.

Etkin soruşturma kapsamında önemli müesseselerden birisi de iddianamenin iadesi müessesidir. İddianamenin iadesi kurumu ilk kez 5271 sayılı CMK'da düzenlenmiştir.⁶⁰⁹ Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianame somut gerekçelere dayanmalı, deliller açıkça gösterilmelidir. Zira soruşturma aşamasında yeterli şüphe için gereken deliller uygun olarak toplanılmadan iddianame düzenlendiği takdirde sağlıklı bir soruşturmadan bahsedilemez.⁶¹⁰ Somut gerekçelere, delillere ve yeterli şüpheye dayanmadan düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile birlikte kişi şüpheli sıfatından daha ağır olan sanık sıfatını alacak ve gizli yürütülen soruşturma işlemleri kovuşturma aşamasında aleniyet kazanacağı için lekelenmeme hakkı da zedeleneyecektir.⁶¹¹ Ayrıca soruşturma evresinde toplanması gereken deliller toplanmadan düzenlenen iddianame mahkeme tarafından kabul edilip kovuşturma aşaması başladığı takdirde bu delillerin mahkeme tarafından toplanması ciddi zaman kaybına yol açarak makul sürede yargılanma hakkını ve adil yargılanma hakkını büyük ölçüde ihlal edecektir.⁶¹² Bu nedenle iddianamenin yargılama makamı süjesi tarafından denetimi öngörülmüş ve iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından CMK m. 170/3'te sayılan iddianamede bulunması gereken şartları taşımayan veya CMK m. 174'te öngörülen usullere uygun olmayan⁶¹³ iddianamenin iade edileceği düzenlenmiştir.

⁶⁰⁸ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 178.

⁶⁰⁹ Vesile Sonay, "İddianamenin İadesi", içinden Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, ed. Köksal Bayraktar. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk Ceza Hukuku Derneği, Cilt 2, 2008,813.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 430.; Karagöz, "Cumhuriyet Savcısının", 112.

⁶¹⁰ Ayyıldız, *Ceza Muhakemesinde*, 11.

⁶¹¹ Kaya, "Cumhuriyet Savcısının", 288.; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten*, 424.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 358.

⁶¹² Evik, "İddianamenin İadesi", 814.; Canpolat, "Ceza Muhakemesi", 458.

⁶¹³ CMK m.174/1; "Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

d) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen, İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir." şeklindedir.

İddianamenin iadesine itiraz hakkı ise CMK'da yalnızca Cumhuriyet savcısına tanınmış, şüpheliye, müdafine ve katılana bu hak tanınmamıştır (CMK m. 174/5). İddianame iade edildiği takdirde ise Cumhuriyet savcısı iade edilen iddianame ile bağlı olmayıp suçun nitelendirilmesini değiştirebilir, mahkeme tarafından iade sebebi olarak belirtilmeyen başka eksik hususları da fark ederse bu hususları düzeltebileceği gibi önceki kararından bağımsız olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilmesi de mümkündür.⁶¹⁴ İddianamenin iadesine yönelik olarak Cumhuriyet savcısına itiraz hakkı tanınmasına karşın, iddianamenin kabulüne ilişkin karara karşı şüpheli ve müdafine itiraz hakkı tanınmamış olması silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.⁶¹⁵

CMK'da soruşturma aşamasının sonunda düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmediği sürece şüpheliye, müdafine ve diğer ilgililere tebliğ edilmesi düzenlenmemiş ancak CMK m. 176/1 uyarınca mahkeme tarafından kabul edilip kovuşturma aşaması başlayınca iddianamenin, iddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma gün ve saatinin tebliğ edileceği düzenlenmiştir.⁶¹⁶ Bu noktada şüphelinin iddianameye itirazı veya iddianameye karşı savunma yapabilmesi mümkün değildir. Hatta ve hatta bazı dosyalarda sulh ceza hakimi tarafından gizlilik kararı alındığı takdirde şüphelinin dosyayı incelemesi dahi büyük ölçüde kısıtlanabilmektedir. Türk hukukunda iddianamenin kabul edilerek kovuşturma aşamasına geçilmediği müddetçe şüpheliye tebliği düzenlenmemiş olsa da karşılaştırmalı hukukta bunun örnekleri bulunmaktadır. Örneğin İtalyan hukukuna göre hazırlık soruşturması sonunda hazırlık aşamasının sona erdiği şüpheliye bildirilmekte ve hazırlık aşamasına ilişkin bilgiler, istediği takdirde dosyanın savcılık sekreterliğinden inceleyebileceği ve örneğinin alınabileceği, yirmi gün içerisinde delil bildirme, araştırılmasını istediği hususları talep etme ve ifadesinin alınmasını isteyebilme hakkı olduğu bildirilmektedir. Bu hakları şüpheliye bildirilmediği takdirde ise düzenlenen iddianame hükümsüz olmaktadır.⁶¹⁷

⁶¹⁴ Evik, "İddianamenin İadesi", 827.

⁶¹⁵ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 210.

⁶¹⁶ CMK m. 176/1 "İddianame, çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur. (Ek cümle:8/7/2021-7331/20 md.) Ayrıca, iddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma tarihi; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de bildirilir, ancak çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar bu durumda uygulanmaz." şeklindedir.

⁶¹⁷ Evik, "İddianamenin İadesi", 828.

Ceza muhakemesinde kamu adına iddiada bulunma ve iddianame düzenleme yetkisi kural olarak Cumhuriyet savcısında olmakla birlikte bu kuralın istisnaları mevcuttur. Bazı özel nitelikteki suçları soruşturma ve yeterli şüpheye ulaşıldığında kamu davası açma amacıyla “iddianame yerine geçen belge” düzenleme yetkisinin, Anayasa ve özel kanunlarla başka mercilere bırakılabilmesi mümkündür.⁶¹⁸ CMK m. 191/3-b uyarınca da “İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır” demek suretiyle iddianame yerine geçen belgelerin varlığı kabul edilmiştir.⁶¹⁹ Özel soruşturma niteliğindeki bu işlemler, soruşturma aşamasını yürüten ve bu aşamada en yetkili kişi konumunda olan Cumhuriyet savcısının soruşturmaya yönelik oldukça geniş olan yetkilerin başka mercilere devredilmesi yönünden önem taşıdığı için çalışmanın bu kısmında bazı özel soruşturma usullerine kısaca yer verilmiştir.

Özel soruşturma usullerinin ilkinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından verilen Yüce Divan’a sevk kararı örnek olarak verilebilir.⁶²⁰ Anayasa m. 105 Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunu ve buna ilişkin usuli işlemleri düzenlemektedir.⁶²¹ İlgili maddenin üçüncü fıkrası ise TBMM’nin “üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla” Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevkı yönünde karar verebileceğini

⁶¹⁸ Yakup Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame Ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30/1(2022): 1.; Enes Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası: İddianame Yerine Geçen Belge”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 16/174(2021): 250.

⁶¹⁹ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 3.

⁶²⁰ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 253.

⁶²¹ “Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.”

düzenlemiştir.⁶²² AY. m. 106/5 uyarınca ise Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili suç işlediği yönünde iddia olduğunda “*Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.*” Aynı maddenin 7. fıkrasına göre de “*Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir.*” TBMM kararı ile Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların yargılaması AYM tarafından Yüce Divan sıfatıyla yargılanmaktadır. AYM’ye verilen bu yetkinin dayanağı ise AY m. 148/6-7⁶²³ ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁶²⁴ (AyMKYUHK) kapsamında düzenlenmektedir.⁶²⁵ Dolayısıyla TBMM tarafından Yüce Divana sevk kararı ise iddianame yerine geçen belge niteliğindedir.⁶²⁶

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu⁶²⁷ da özel soruşturma usulüne ilişkin düzenlemelere yer vermektedir.⁶²⁸ Kanunun 53. maddesinde ilgili memurların⁶²⁹ “*görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar hakkında*” ceza soruşturmasının usulü düzenlenmiş olup ilk soruşturma ve son soruşturma şeklinde iki adım öngörülmüştür. Ön inceleme niteliğindeki ilk soruşturmayı yapmakla görevli merci Yükseköğretim Kanunu m.53/1-c-(1)’de “*Yükseköğretim Kurulu Başkanı için, kendisinin katılmadığı, Milli Eğitim Bakanının başkanlığındaki bir toplantıda, Yükseköğretim*

⁶²² Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 253.

⁶²³ “*Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.*”

⁶²⁴ RG, S.27894, 03.04.2011, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110403-1.htm>, E.T. 15.06.2024.

⁶²⁵ AyMKYUHK m.3/1-ç’de AYM’nin görevlerinden birisini de “*Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak.*” olarak belirtmiştir.

⁶²⁶ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 253.

⁶²⁷ RG, S. 17506, 06.11.1981, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17506.pdf>, E.T. 15.06.2024.

⁶²⁸ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 253.

⁶²⁹ Kanunun 53. maddesinde özel soruşturma usulüne tabi olan memurlar; “*Yükseköğretim üst kuruluşları başkan ve üyeleri ile yükseköğretim kurumları yöneticilerinin, kadrolu ve sözleşmeli öğretim elemanlarının ve bu kuruluş ve kurumların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurları*” şeklinde sayılmıştır.

Kurulu üyelerinden teşkil edilecek en az üç kişilik bir kurulca, diğerleri için, Yükseköğretim Kurulu Başkanınca veya diğer disiplin amirlerince doğrudan veya görevlendirecekleri uygun sayıda soruşturmacı tarafından yapılır.” şeklinde belirtilmiştir.⁶³⁰ Bu kapsamda soruşturmacı delilleri toplama, ifade alma ve tanık dinleme gibi çeşitli soruşturma faaliyetlerini yürütür.⁶³¹ Ön inceleme neticesinde ise son soruşturma aşamasına geçilip geçilmeyeceğine yetkili kurul⁶³² tarafından karar verilir.⁶³³

Toplanan deliller ve yapılan incelemeler neticesinde eylemin suç olmadığı anlaşıldığında verilecek olan karar “men-i muhakeme” kararı, eylemin suç oluşturduğu anlaşıldığı takdirde ise “lüzum-u muhakeme” kararı verilecektir.⁶³⁴ Lüzum-u muhakeme kararı iddianame niteliği taşıyacağından dolayı CMK m. 170 uyarınca iddianamede bulunması gereken unsurlar bu kararda da yer almalıdır.⁶³⁵ Lüzum-u muhakeme kararları için itiraz yolu öngörüldüğünden bu karar ilgisine tebliğ edilmelidir.⁶³⁶ İtirazları incelemeye yetkili merci ve sonrasında gerçekleştirilecek işlemler Kanunun 53/1-c-(4). fıkrasında;

“Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri hakkında Danıştayın 2 nci Dairesinde verilen lüzum-u muhakeme kararına itiraz ile men-i muhakeme kararlarının kendiliğinden incelenmesi Danıştayın İdari İşler Kuruluna aittir. Diğer kurullarca verilen lüzum-u muhakeme kararına ilgililerce yapılacak itiraz ile men-i muhakeme kararları kendiliğinden Danıştay 2 nci Dairesince incelenerek karara bağlanır. Lüzum-u muhakemesi kesinleşen Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyelerinin

⁶³⁰ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 31.

⁶³¹ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 32.

⁶³² Kanunun 53/1-c-(2). fıkrasında soruşturma aşamasına geçilip geçilmeyeceğine karar verme yetkisi; *a) Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri hakkında Danıştayın 2 nci Dairesi, b) Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumu rektörleri, rektör yardımcıları ile üst kuruluş genel sekreterleri hakkında, Yükseköğretim Kurulu üyelerinden teşkil edilecek üç kişilik kurul, c) Üniversite, fakülte, enstitü ve yüksekokul yönetim kurulu üyeleri, fakülte dekanları ve dekan yardımcısı, enstitü ve yüksekokul müdürleri ve yardımcısı ile üniversite genel sekreterleri hakkında, rektörün başkanlığında rektörce görevlendirilen rektör yardımcısından oluşacak üç kişilik kurul, d) Öğretim elemanları, fakülte, enstitü ve yüksekokul sekreterleri hakkında üniversite yönetim kurulu üyeleri arasından oluşturulacak üç kişilik kurul, e) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurlar hakkında, mahal itibarıyla yetkili il idare kurulu”* olarak belirlenmiştir.

⁶³³ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 33-34.

⁶³⁴ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 254.

⁶³⁵ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 35.

⁶³⁶ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 35.

yargılanması Yargıtay ilgili ceza dairesine, temyiz incelemesi Ceza Genel Kuruluna, diğer görevlilerin yargılanmaları suçun işlendiği yer adliye mahkemelerine aittir.”

şeklinde belirtilmiştir. Özel soruşturma usulünün istisnası niteliğindeki suçlar ise kanunun 53/1-c-(7). fıkrasında⁶³⁷ sayılmış olup bu suçlar işlendiğinde Cumhuriyet savcısı resen soruşturma yapar.⁶³⁸

Özel soruşturma usulüne dair bir diğer düzenleme ise 2004 sayılı İcra İflas Kanunu (İİK)⁶³⁹ m.349’da yer almaktadır.⁶⁴⁰ Bu madde uyarınca Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame olmadan şikayetçinin başvurusu ile kovuşturma aşaması başlamaktadır.⁶⁴¹ Dolayısıyla şikayetçinin başvuru dilekçesi iddianame yerine geçen belge niteliğindedir.⁶⁴² Kovuşturma aşaması ise İİK uyarınca kurulan ve ceza mahkemesi niteliğinde olan “*icra ceza mahkemesi*” tarafından yürütülmektedir.⁶⁴³ İcra ceza mahkemesi şikayetçinin dilekçesi ile sınırlı inceleme yaptığından dolayı iddianame yerine geçen belgenin iadesine ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır.⁶⁴⁴

CTK m.114 uyarınca trafik suçlarına ilişkin olarak düzenlenen tutanak da iddianame yerine geçen belge niteliğindedir. CTK’da yer alan trafik suçlarını işleyenler hakkında tutanak düzenleme yetkisi m.114/1 uyarınca kolluk görevlilerine aittir.⁶⁴⁵ CTK m. 114/3 ise “*Yargı yetkisine giren suçlarla ilgili tutanağın bir sureti ilgili mahkemeye 7 iş günü içinde gönderilir.*” şeklinde olup tutanak herhangi bir idari merci veya Cumhuriyet savcısı aracı kılınmadan doğrudan ilgili mahkemeye gönderilmektedir. Bu nedenle

⁶³⁷ “İdeolojik amaçlarla Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrılığına dayanılarak nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak maksadıyla işlenen suçlarla bunlara irtibatlı suçlar, öğrenme ve öğretme hürriyetini doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükun, huzur ve çalışma düzenini bozan boykot, işgal, engelleme, bunları teşvik ve tahrik, anarşik ve ideolojik olaylara ilişkin suçlar ile ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde, yukarıda yazılı usuller uygulanmaz; bu hallerde kovuşturmayı Cumhuriyet Savcısı doğrudan yapar.”

⁶³⁸ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 254.

⁶³⁹ RG, S. 2128, 19.06.1932, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2128.pdf>, E.T. 15.06.2024.

⁶⁴⁰ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 36.

⁶⁴¹ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 36.

⁶⁴² Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 36.; Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 258.

⁶⁴³ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 37.

⁶⁴⁴ Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri”, 37.

⁶⁴⁵ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 255.

düzenlenen tutanak ile mahkeme tarafından yargılama yapıldığı için bu tutanak iddianame yerine geçen belge niteliğindedir.⁶⁴⁶

Yukarıda sayılan özel soruşturma usullerine ek olarak 2797 sayılı Yargıtay Kanunu⁶⁴⁷ m. 46/1;

“Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri, daire başkanları, üyeleri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilinin görevleriyle ilgili veya kişisel suçlarından dolayı haklarında soruşturma yapılabilmesi Birinci Başkanlık Kurulunun kararına bağlıdır. Ancak, ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinin hazırlık ve ilk soruşturması genel hükümlere tabidir.”

şeklinde olup ilgili kişilerin ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında kalan bir suç işlediğinde gerçekleştirilecek soruşturma usulünü düzenlemektedir.⁶⁴⁸ Bu kapsamda Birinci Başkanlık Kurulu soruşturma yapılmasını gerekli görürse bunun için ceza dairesi başkanlarından birisini görevlendirmektedir. Başkanın soruşturma sonucunda düzenlediği rapor ise Birinci Başkanlık Kuruluna gönderilir. Beşinci fıkra uyarınca da Birinci Başkanlık Kurulu son soruşturmanın açılmasına karar verdiğinde evrakları *“görevle ilgili suçlarda Anayasa Mahkemesine, kişisel suçlarda Yargıtay ilgili ceza dairesine tevdi olunmak üzere dosyayı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir.”*

Aynı şekilde 2575 sayılı Danıştay Kanunu⁶⁴⁹ m.76’da ilgili kişiler yönünden⁶⁵⁰ yürütülecek özel soruşturma neticesinde düzenlenecek olan fezlekenin gerekli kararın alınması amacıyla İdari İşler Kurulu Başkanlığına gönderileceği düzenlenmiştir. Bu kapsamda gönderilen fezleke üzerine İdari İşler Kurulu Başkanlığı karar vereceği için bu fezleke de iddianame yerine geçen belge niteliğindedir.⁶⁵¹

⁶⁴⁶ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 255.

⁶⁴⁷ RG, S. 17953, 08.02.1983, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2797.pdf>, E.T.15.06.2024.

⁶⁴⁸ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 257.

⁶⁴⁹ RG, S. 17580, 20.01.1982, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17580.pdf>, E.T. 15.06.2024.

⁶⁵⁰ *“Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işlemiş bulundukları suçlardan dolayı, Danıştay Başkanının seçeceği bir daire başkanı ile iki üyeden oluşan bir kurul tarafından ilk soruşturma yapılır. Danıştay Başkanı hakkında soruşturma, kendisinin katılmayacağı Başkanlık Kurulunca seçilecek bir daire başkanı ile iki üyeden oluşan bir kurul tarafından yürütülür.”*

⁶⁵¹ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası”, 257.

İddianame yerine geçen belgenin ise CMK kapsamında düzenlenen iddianamede olduğu gibi iade edilip edilemeyeceği tartışmalıdır.⁶⁵² Öğretide bir görüşe göre CMK m.174'te sadece iddianamenin iadesi düzenlenmekte iddianame yerine geçen belgelerin iadesine ilişkin bir düzenleme ise yer almadığından bu nitelikte belgelerin iadesi mümkün değildir.⁶⁵³ Bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise soruşturma işlemleri hangi makam tarafından yapılırsa yapılsın soruşturma sonucunda düzenlenen belge ismen iddianame olmasa da iddianame ile aynı hukuki niteliği taşıdığı için iadesi de mümkündür.⁶⁵⁴ Aksi halde delillerin suçla ilişkilendirilmediği veya iddianamede yer alması gereken diğer unsurların yer almadığı bir iddianamenin iade edilememesi başta adil yargılanma hakkının ihlali niteliğindedir. Dolayısıyla her ne kadar CMK'da iddianame ve soruşturma evrakının iade edilebileceği belirtilse de CMK m. 191/3-b'de yer alan "*İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır*" şeklindeki düzenleme de göz önüne alınarak iddianame yerine geçen belgenin de iadesi mümkündür. AyMKYUHK m. 57/3'te de "*Yüce Divan, 5271 sayılı Kanundaki iddianamenin iadesi sebeplerinden başka esaslı hukuka aykırı hâllerin bulunması hâlinde de iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine karar verebilir.*" Yüce Divan'a iddianame ve iddianame yerine geçen belgelerin iadesine ilişkin olarak CMK'da belirtilen genel usulden daha geniş bir yetki verildiği görülmektedir. Bu kapsamda CMK'da belirtilen iade sebeplerinin dışında esaslı hukuka aykırı haller varsa Yüce Divan iddianameyi iade edebilmektedir.⁶⁵⁵ Bu kapsamda özel soruşturma usullerini düzenleyen diğer kanunlara da iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine ilişkin maddeler eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2.7.7. Yetkisizlik ve Görevsizlik Kararı

Cumhuriyet savcılarının yetkileri bulundukları il ve adli olarak kendi illerine bağlı olan ilçelerin idari sınırları içerisinde geçerlidir⁶⁵⁶ (5235 s.k. m. 21/1). Dolayısıyla işlenmiş olan suç Cumhuriyet savcısının yetki alanına dahil olmayan bir yerde gerçekleşiyse

⁶⁵² Köken, "Soruşturma Evresinin Kör Noktası", 260.

⁶⁵³ Feyzioğlu ve Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, 368.

⁶⁵⁴ Duranoğlu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri", 41.

⁶⁵⁵ Duranoğlu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri", 16.

⁶⁵⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 319.

Cumhuriyet savcısı yetkisizlik kararı vererek soruşturma dosyasını yetkili olan başsavcılığa göndermelidir.⁶⁵⁷ Gönderdiği başsavcılık tarafından da yetkisizlik kararı verildiğinde ikinci yetkisizlik kararını veren başsavcılığın dosyayı en yakın ağır ceza mahkemesine göndererek yetki konusunda karar verilmesini talep etmesi gerekmektedir. Aynı şekilde soruşturma konusunu oluşturan fiil adli yargının görev alanına girmediği takdirde bu kez de Cumhuriyet savcısı tarafından acil işlemler yapıp kaybolma ihtimali bulunan deliller toplanarak görevsizlik kararı verilmelidir.⁶⁵⁸

⁶⁵⁷ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 320.

⁶⁵⁸ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 320.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUMA TEDBİRLERİNE BAŞVURULMASI VE KOVUŞTURMA AŞAMASINDA CUMHURİYET SAVCISININ YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLARI

3.1. Koruma Tedbirlerine Başvurulmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü

Ceza muhakemesinin aşamalarından olan soruşturma ve kovuşturma evresinde suçun failinin belli olmama ihtimali olduğu gibi belli olsa dahi suç delillerinin yok edilmesi ihtimali de bulunmaktadır. Suç şüphesinin öğrenildiği ve böylece soruşturma aşamasının başladığı andan itibaren maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla kullanılan çeşitli araçlar bulunmaktadır. Bu araçların önemli bir kısmını ise koruma tedbirleri oluşturmaktadır. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla geçici olarak başvuru ve bazı temel hak ve özgürlüklere müdahale eden tedbirlere koruma tedbirleri denilmektedir.⁶⁵⁹ Dolayısıyla CMK’da belirtilen koruma tedbirleri kişilerin hak ve özgürlükleri ile yakından ilgilidir.⁶⁶⁰ Bu nedenle bu koruma tedbirlerine başvurulabilmesi için sıkı şekil şartları öngörülmüştür. Etkin bir soruşturma yapılırken aynı zamanda kişilerin hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi için bu koruma tedbirlerine hukuka uygun olacak şekilde başvurmak son derece önemlidir. AİHM de koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi için “iç hukukta yeterli güvenceleri içeren ayrıntılı düzenlemelerin yer alması ve müdahalenin, demokratik toplumda zorunlu olan ölçülerde yapılması gerektiğini, tedbire ilişkin verilen kararların sınırlı olması, aranılacak, kopyalanacak ve elkonulacak araçların kararda açıkça belirtilmesi gerektiğini” belirtmektedir.⁶⁶¹ Her bir koruma tedbiri için farklı usul şartları aranmakla birlikte koruma tedbirlerinin bazı ortak noktaları da bulunmakta olup bunlar koruma tedbirinin orantılı (ölçülü) olması, kanunla düzenlenmesi, geçici olması, henüz hüküm verilmeden önce uygulanması olarak

⁶⁵⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemeleri*

⁶⁶⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemeleri*

⁶⁶¹ Yusuf Yaşar ve İsmail Dursun “Bilgisaya

göz, “Cumhuriyet Savcısının”, 41.

ıyar Programlarında ve Kütüklerinde Arama,

Kopyalama ve Elkoyma Koruma Tedbiri” , *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/3(2013): 8-9.

sayılabılır.⁶⁶² Bu noktada koruma tedbirlerine değinilirken koruma tedbirleri tüm yönleriyle ele alınmayacak, çalışmanın amacına uygun olarak Cumhuriyet savcısının yetki ve görevlerine giren kısımlarla sınırlı tutulacaktır. Bu nedenle sadece Cumhuriyet savcısının yetkileri kapsamında kalan ve soruşturma evresinde başvurabildiği yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama ve elkoyma, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi ve teknik araçlarla izleme üzerinde durulacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki tutuklama ve adli kontrol kapsamında karar alma noktasında yetkili kişi sulh ceza hakimi olmakla birlikte bu koruma tedbirlerinin uygulanması ancak Cumhuriyet savcısının talebi ile mümkündür. Bu noktada bahse konu tedbirlere başvurulması noktasında somut olayda şartların oluşup oluşmadığını değerlendirerek talepte bulunma noktasında Cumhuriyet savcısına önemli görevler düşmektedir. Ayrıca soruşturma aşamasında tutuklama veya adli kontrol tedbirlerine başvurulduğunda Cumhuriyet savcısı belirli aralıklarla koruma tedbirinin gözden geçirilmesini sulh ceza hakiminden talep etmekle görevlidir. Bununla birlikte tutuklama gibi önemli bir koruma tedbirine yalnızca sulh ceza hakimi kararıyla başvurulabilmekteyken soruşturma aşamasında tedbirin gereksiz olduğu kanısına varan Cumhuriyet savcısına şüpheliyi resen tahliye etmek gibi önemli bir yetkide verilmesi bu koruma tedbirlerinde Cumhuriyet savcısına tanınan takdir yetkisini açıkça düzenlemektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısımda tutuklama ve adli kontrol tedbirlerine de ayrı başlıklar altında değinilmiştir.

Soruşturma evresindeki görevlerinden birisi de delilleri toplamak olan Cumhuriyet savcısı topladığı deliller neticesinde koruma tedbirinin türüne göre mevcut olan şüphe derecesine ulaştığı takdirde⁶⁶³ bu koruma tedbirlerine başvurabilir veya tedbirin niteliğine göre bu koruma tedbirine başvurulmasını hakimden isteyebilir.⁶⁶⁴ Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının uygulayabileceği tedbirlerde ise Cumhuriyet savcısı tedbiri uyguladıktan sonra kanunda öngörülen süre içerisinde tedbirin

⁶⁶² Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 30-31.; Ramazan Yazır, “Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü”, (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014), 86-87.

⁶⁶³ Kanun koyucu her koruma tedbiri için aynı şüphe derecesini yeterli görmemiştir. Örneğin arama ve el koyma tedbirine başvurabilmek için gerekli olan şüphe makul şüphe iken tutuklama koruma tedbiri için kuvvetli şüphenin bulunması şartını aramaktadır.

⁶⁶⁴ Turan ve Şahin, “Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisine Getirilen Kısıtlamanın Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/10(2017):615.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 256.

onaylanması için hakime başvurabilir.⁶⁶⁵ Koruma tedbirlerine ilişkin Cumhuriyet savcısının diğer görevleri ise koruma tedbirinin süresinin uzatılmasını sağlamak, uygulama şartlarının değişmesine karar vermek, koruma tedbirinin kaldırılmasına karar vermek olarak sayılabilir.⁶⁶⁶

3.1.1. Cumhuriyet Savcısının Başvurabildiği Koruma Tedbirleri

3.1.1.1. Yakalama

Yakalama koruma tedbiri, “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği” 4. maddesinde;

“Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasıdır.”

şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁶⁷ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 90. ve devamı maddelerde düzenlenen adli yakalamanın ceza muhakemesi çerçevesinde sınırları belirlenmiş ve yakalama koruma tedbirinin şartları ortaya konulmuştur.

Yakalama yetkisi; tutuklama kararı⁶⁶⁸ veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma imkanı bulunmadığı takdirde asıl olarak kolluk kuvvetlerine aittir⁶⁶⁹ (CMK m. 90/2). Bununla birlikte kişiye suç işlerken rastlanılması, suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya kimliğinin hemen belirlenme imkanının

⁶⁶⁵ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde” Savcılık”, 148-149.

⁶⁶⁶ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde” Savcılık”, 149.

⁶⁶⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 41.; Yazır, “Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması”, 87., Ahmet Aslan, *Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma*, (İstanbul: Legal Yayınları, 4. Baskı, 2016), 86.

⁶⁶⁸ Tutuklama kararı verilebilecek haller CMK m. 100’de düzenlenmiştir. Buna göre “*kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin varlığı*” ve “*tutuklama nedenlerinin*” olduğu hallerde yakalama yapılabilecektir. Tutuklama nedenleri ise CMK 100/2’de “*Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa, şüpheli veya sanığın davranışları; delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa*” şeklinde sayılmıştır. CMK m. 100/3’te belirtilen katalog suçların işlendiğine dair somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde ise tutuklama nedeni var sayılmaktadır.

⁶⁶⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 54.

olmaması halinde herkes tarafından da yakalama işlemi gerçekleştirilebilmektedir⁶⁷⁰ (CMK m. 90/1).

Yakalama emri ise genel itibariyle resen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim veya mahkeme tarafından düzenlenmekteyken⁶⁷¹; CMK m. 98/2’de yer alan *“Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü”* olduğu istisnai hallerde Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilmektedir. Düzenlenen bu yetki istisnai bir yetki olup, yakalama emrinin hakim veya mahkeme tarafından düzenlenmesini beklemek kaçan şüpheli, sanık, hükümlü veya tutuklu yakalamayı geciktireceği takdirde bu hüküm uygulanabilmektedir. Sayılan istisnai haller dışında ise Cumhuriyet savcısının yakalama koruma tedbirine ilişkin yetkisi soruşturma evresinde sulh ceza hakimliğinden, kovuşturma evresinde ise mahkemeden talepte bulunmakla sınırlıdır.

Soruşturma evresinde, CMK m. 98/1’de ifade edildiği üzere *“...çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir.”* Kovuşturma evresinde ise CMK m. 98/3 uyarınca *“Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir.”*

CMK m. 90/6 uyarınca *“Yakalama emrine konu işlemin yerine getirilmesi nedeniyle yakalama emrinin çıkarılma amacının ortadan kalkması durumunda mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yakalama emrinin derhâl iadesi istenir”*. Bu hükümle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını kısıtlayan bu koruma tedbirinin amaçsız kalması durumunda, kişi hak ve hürriyetlerinin daha fazla ihlal edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Yakalama koruma tedbirinin kişi özgürlüğünü ve güvenliğini kısıtlamasından dolayı kolluk, kişiyi yakaladığında CMK m. 90/4 gereği yakalanan kişinin kendisine veya

⁶⁷⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 48.

⁶⁷¹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 156.

başkasına zarar vermesini önleyecek tedbirleri alarak bu kişiye kanuni haklarını bildirmelidir. Ardından CMK m. 90/5 amir hükmü gereği yakalanan kişi ve olay hakkında kolluk tarafından derhal Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek, emri doğrultusunda işlem yapılmalıdır.⁶⁷² Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda yakalanan şüphelinin yakınına veya belirlediği başka bir kişiye derhal bilgi verilir⁶⁷³ (CMK m. 95). Somut olayın şartlarına göre Cumhuriyet savcısı şüphelinin gözaltına alınmasına karar verebileceği gibi serbest bırakılmasına da karar verebilir.⁶⁷⁴ CMK m. 94/3'e göre;

“İfadesi alınmak amacıyla düzenlenen yakalama emri üzerine mesai saatleri dışında yakalanan ve belirlenen tarihte yargı mercii önünde hazır bulunmayı taahhüt eden kişinin serbest bırakılması, Cumhuriyet savcısı tarafından emredilebilir. Bu hüküm her yakalama emri için ancak bir kez uygulanabilir. Taahhüdünü yerine getirmeyen kişiye, yakalama emrinin düzenlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından bin Türk lirası idari para cezası verilir.”

Bu hüküm uyarınca Cumhuriyet savcısı bir kereye mahsus olmak üzere kişinin belirlenen gün ve saatte hazır bulunmayı taahhüt etmesi halinde kişiyi serbest bırakabilmektedir. Ancak kişinin taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda idari para cezasına çarptırılacağı düzenlemesi kendine yer bulmuştur.⁶⁷⁵

3.1.1.2. Gözaltına Alma

Gözaltına alma, kişinin yakalanmasının ardından Cumhuriyet savcısı tarafından serbest bırakılmaması üzerine yapılacak soruşturma işlemlerinin tamamlanmasına ve herhalde kanuni sürelerin sonuna kadar hürriyetinin Cumhuriyet savcısı kararıyla kısıtlanmasıdır.⁶⁷⁶ Dolayısıyla gözaltı tedbirinde amaç şüphelinin cezalandırılması değil suça ilişkin delillere yok edilmeden veya karartılmadan ulaşılmasını sağlamaktır.⁶⁷⁷ Gözaltı koruma tedbiri, ülkemizde ceza soruşturmalarında sıklıkla uygulanan bir koruma tedbiridir. Ancak bu durum, kişiler hakkında yürütülen ceza soruşturmalarında mutlaka gözaltı tedbirine başvurulması gerektiği anlamına gelmemelidir. Zira tutuklama koruma

⁶⁷² Yazıcı, “Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması”, 89.

⁶⁷³ CMK m.95/2 uyarınca “Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir.”

⁶⁷⁴ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”,150.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi* , 64.

⁶⁷⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 75.

⁶⁷⁶ Mehmet Can Cihan, “Türk Ceza Hukukunda Durdurma, Yakalama ve Gözaltına Koruma Tedbirleri”, *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/8(2018):175.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 64.

⁶⁷⁷ Güleç, “Ceza Muhakemesi”, 1442.

tedbirine göre gözaltı tedbirinde daha kısa süreler öngörülmesine rağmen; en nihayetinde kişinin özgürlüğü elinden alınmış olmaktadır. Buna göre, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına saygı gösterilmesi ve bu hakkın ihlal edilmemesi adına gözaltı tedbiri, Anayasa ve CMK’da düzenlendiği gibi AİHS’de de sıkı şartlara tabi tutulmuştur.

Gözaltı tedbirine ilişkin temel düzenleme ise CMK’nın 91. maddesinde düzenlenmiştir. Gözaltı koruma tedbirine karar verecek kişi kural olarak Cumhuriyet savcısıdır. Gözaltı süresi ise CMK m. 91/1’de kural olarak yakalama anından itibaren yirmi dört saat olarak düzenlenmiştir. Ancak kişinin yakalandığı yere en yakın hakim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre yirmi dört saatlik süreye dahil değildir. Bu zorunlu süre ise on iki saat olarak belirlenmiştir.⁶⁷⁸ Toplu suçlarda ise Cumhuriyet savcısının emriyle her defasında bir günü geçmemek üzere üç günlük uzatmayla azami olarak dört günlük bir süre belirlenmiştir.⁶⁷⁹

Fakat 6638 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla⁶⁸⁰ CMK’ya m. 91/4 eklenmiş ve kolluk amirlerine de yirmi dört saate kadar şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda ise kırk sekiz saate kadar gözaltı yetkisi verilmiş ancak suçüstü hali ile CMK 91. maddesinin 4. fıkrasında bentler halinde sayılan katalog suçlarla sınırlandırılmıştır.⁶⁸¹ Ancak herhangi bir soruşturma kapsamında şüpheli veya şüpheliler hakkında kolluk tarafından gözaltı kararı verildiğini öğrenen Cumhuriyet savcısı öncelikle gözaltı koruma tedbirine başvurmak için gereken yasal şartlarının oluşup oluşmadığına ardından da kolluk amirinin gözaltı yetkisinin şartlarının oluşup oluşmadığına bakmalıdır. Tedbirin kanuna aykırı olarak uygulandığı kanaatine varırsa derhal şüpheli veya şüphelilerin serbest bırakılmasına yönelik talimat vermelidir.⁶⁸²

Gözaltına ilişkin söz konusu süreler ise, kişinin hakim önüne çıkarılması için tanınmış azami sürelerdir. Buna göre, gözaltında tutulan kişi hakkında yapılması gereken

⁶⁷⁸ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 70.; Cihan, “Türk Ceza”, 180.

⁶⁷⁹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 150.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 70.

⁶⁸⁰ RG, 27.03.2015, S.6638, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404-26.pdf>, E.T 10.04.2024.

⁶⁸¹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 66-67.

⁶⁸² Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 92.

soruşturma işlemlerinin erken tamamlanması durumunda hemen hakim önüne çıkarılmalıdır.⁶⁸³ Aksi halde işlemler tamamlandığı halde gözaltı süresinin dolmasını beklemek hukuka aykırı olacaktır. En geç sürelerin sonunda ise Cumhuriyet savcısı şüpheli hakkında tutuklama veya adli kontrol tedbiri öngördüğünde sulh ceza hakimine sevk edebileceği gibi gerekli görmediği takdirde şüphelinin salıverilmesine de karar verebilir.⁶⁸⁴ CMK gereğince söz konusu sürelerin şüphelinin *hakim önüne çıkarılması* için tanınan süreler olması nedeniyle gözaltı işlemleri tamamlanarak tutuklama veya adli kontrol talebiyle sulh ceza hakimliğine sevk edilen şüphelinin hakim önüne çıkartılana kadar bekletildiği sürede azami süreler dahildir. Uygulamada ise kimi zaman sulh ceza hakimlerinin iş yoğunluğu nedeniyle şüphelilerin hakim önüne çıkması için belirli bir süre bekletildiği görülmektedir. Bu nedenle soruşturma aşamasında gözaltı tedbirinin usule uygun olabilmesi için Cumhuriyet savcısı sulh ceza hakimliğine sevk edeceği şüphelinin sulh ceza hakimi karşısına çıkana kadar beklemesi muhtemel süreyi de hesaba katmalı ve gözaltı işlemlerini ivedilikle tamamlamaya özen göstermelidir.

Ancak burada dikkat etmek gerekir ki Cumhuriyet savcısı şüpheli hakkında tutuklama talep ettiği takdirde bu durum zorunlu müdafilik gerektirdiği için şüpheliye mutlaka müdafî atanması gerekmektedir. Aksi halde gerçekleştirilecek işlemler hukuka aykırı delil niteliğinde olacak ve şüphelinin savunma hakkı ihlal edilecektir.

Gözaltı tedbirine başvurabilmek için aranan şartlardan birisi soruşturma yönünden zorunlu olmasıdır.⁶⁸⁵ Dolayısıyla gözaltı tedbirine başvurmadan da soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkünse kişinin gözaltına alınması hukuka aykırı olacaktır.⁶⁸⁶ CMK'nın 91/2 maddesinde düzenlenen diğer şart gözaltı tedbirinde aranması gereken şüpheyeye ilişkindir. Buna göre, kişinin gözaltına alınabilmesi için bir suçu işlediği şüphesini gösteren "*somut delillerin*" bulunması gerekmektedir.⁶⁸⁷

CMK kapsamında yakalama, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılması kararının denetimi m. 91/5 gereğince sulh ceza hakimine verilmiştir.⁶⁸⁸ Sulh ceza hakimi, gözaltı

⁶⁸³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 72.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 261.

⁶⁸⁴ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 72.

⁶⁸⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 65.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 259.

⁶⁸⁶ Cihan, "Türk Ceza", 180.

⁶⁸⁷ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 150.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 65.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 259.

⁶⁸⁸ Cihan, "Türk Ceza", 181.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 72.

tedbirinin uygulanması için gereken şartların oluşup oluşmadığını ve gözaltına alınan şüphelinin bir suç işlediği yönündeki şüpheyne dair somut delillerin mevcudiyetini araştıracaktır.⁶⁸⁹ Kişi, gözaltı süresinin dolması veya hakim kararıyla salıverilmesine karar verilmesi üzerine serbest bırakılabilir. CMK m. 91/6'ya göre, aynı fiile ilişkin kişinin tekrar yakalanması ancak yeni bir delil elde edilmiş olmasına ve Cumhuriyet savcısının kararına bağlıdır.⁶⁹⁰

CMK kapsamında gözaltı koruma tedbiri açısından Cumhuriyet savcısına düşen önemli bir görev de gözaltı işlemlerinin denetiminin yapılmasını sağlamaktır. CMK m. 92 uyarınca;

“Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler.”

Uygulamada ise denetimlerin belirli zamanlarda veya denetleme zamanının kolluğa haber verilerek yapıldığı görülmektedir.⁶⁹¹ Gözaltına alınan kişinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edilmemesi için gözaltı tedbirinin hukuka uygun olması gerekmektedir. Gözaltı tedbirinin herhangi bir sebeple hukuka aykırı olarak gerçekleştirilmesi kişinin hak ve özgürlüklerini doğrudan ihlal edecektir. Bu nedenle, gözaltı tedbirine ilişkin düzenlemelerin sınırlayıcı olması ve uygulamada bu sınırlara uyulması son derece önemlidir. Dolayısıyla şekli uygulamalar yerine denetim zamanı kolluğa haber verilmeden veya nezarethanenin dolu olduğu zamanlarda denetimin yapılması gerek kolluk üzerindeki denetleme yetkisinin gerekse gözaltı tedbirinin hukuka uygun uygulanmasını sağlamak açısından yerinde olacaktır.⁶⁹²

3.1.1.3. Tutuklama

Henüz bir yargı kararı olmamasına rağmen, sanık veya şüphelinin tutukevine yerleştirilerek özgürlüğünün kısıtlanması dolayısıyla koruma tedbirleri arasında tutuklama çok büyük öneme sahiptir. Tutuklama; suçluluğu konusunda henüz kesin

⁶⁸⁹ Cihan, “Türk Ceza”, 181.

⁶⁹⁰ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 150.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 73.

⁶⁹¹ Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 93.

⁶⁹² Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 93.

hüküm bulunmayan, ancak suç işlediği konusunda “*kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunması*” halinde kişinin özgürlüğünün, kaçma veya delilleri karartma şüphesi nedeniyle hakim kararıyla geçici olarak kaldırılmasıdır. Tutuklamanın amacı, ceza muhakemesinin gerçekleştirilebilmesi veya muhtemel bir mahkûmiyetin ileride yerine getirilebilmesidir.⁶⁹³ AYM’ye göre de tutuklamanın amacı “...*Yürütülen soruşturma ve/veya kovuşturma sırasında kişinin tutuklanmasının temelini oluşturan şüphelerin doğruluğunu kanıtlayarak veya ortadan kaldırarak adli süreci daha sağlıklı bir şekilde yürütmektir...*”⁶⁹⁴

Tutuklama koruma tedbirine başvurulabilmesi için öncelikle “*kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller*” ve “*tutuklama nedeninin varlığı*” gereklidir. Fakat kuvvetli suç şüphesinin varlığından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu konuda takdir yetkisi karar verecek mercie bırakılmıştır. Tedbirin ağırlığı da göz önüne alındığında bu takdir yetkisi geniş yorumlanmamalıdır. AYM de bir kararında;⁶⁹⁵

“...Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaasında suç işlendiğine dair delil olarak kabul edilen “Bylock” üzerinden başvuru dışındaki kişiler arasında yapılan yazışmaların tek başına suç şüphesini gösterir kuvvetli bir belirti olarak değerlendirilmesi mümkün görülmemiştir. Bu itibarla Hâkimliğin ortaya koyduğu gerekçeler kapsamında somut olayda “suç işlendiğine dair kuvvetli belirti”nin yeterince ortaya konulamadığı, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır...”

demek suretiyle de somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin açıkça gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kuvvetli suç şüphesinin ise net bir tanımı yapılmamakla birlikte kuvvetli suç şüphesi kavramından ne anlaşılması gerektiği tartışmalıdır.

Öğretide bir görüş kuvvetli suç şüphesini şüphelinin bahse konu suçu işleme ihtimalinin fazla olması ve yapılacak yargılama sonucunda mahkum edilme ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha yüksek olduğu hal olarak tanımlamaktır.⁶⁹⁶

⁶⁹³ Nur Başar Centel, “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”, İstanbul *Hukuk Mecmuası*, 71/1 (2013):193.

⁶⁹⁴ AYM, 4/12/2013, 2012/1272, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1272>, E.T. 24.06.2024.

⁶⁹⁵ AYM, 11.01.2018, B. No: 2016/23672, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/01/20180119-9.pdf>, E.T. 26.11.2023.

⁶⁹⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 82.

Diğer bir görüşe göre ise kuvvetli suç şüphesi o an dosyada bulunan mevcut delillerin durumuna göre kişinin suçu işlediğine ilişkin güçlü kanaatin oluşması halidir.⁶⁹⁷ Bu nedenle de mahkumiyet kararı verecek derecede bir kanaat oluşturmaya dahi dosyanın o anki durumuna göre mevcut deliller neticesinde suçun işlendiğine yönelik kuvvetli şüphe oluşması koruma tedbirine başvurulabilmesi için yeterli bir dayanaktır.⁶⁹⁸ Bizim de katıldığımız bu görüşe göre kuvvetli suç şüphesinin ileride yapılacak olan yargılamada mahkumiyet kararı verip verilmeme durumuna göre değerlendirmek yerine o an için mevcut deliller kapsamında koruma tedbirine başvurup başvurmama hususunda incelenmesi ve buna göre karar verilmesi daha doğru olacaktır. Bununla birlikte yargılama aşamasında her an delillerin değişmesi ihtimali de mümkündür. Bu nedenle kuvvetli suç şüphesinin tespiti yapılırken ileride mahkumiyet verilip verilmeyeceğini temel kriter olarak belirlemek yerine dosyadaki mevcut delil durumuna göre karar vermek daha isabetlidir.

Ancak tutuklama koruma tedbirine başvurabilmek için kuvvetli suç şüphesi tek başına yeterli olmayıp şüpheyi destekleyecek somut delillerin de bulunması gerekmekte olup; ayrıca somut olayda tutuklama nedenlerinden en az birisinin de olması gerekir.

Tutuklama nedenleri ise CMK m. 100/2 uyarınca şüpheli/sanığın kaçacağına veya saklanacağına ilişkin şüphe uyandıracak somut olguların olması veya mevcut delillere etki edeceği, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapacağına ilişkin kuvvetli şüphe varsa tutuklama nedeni de var sayılır. Ancak kanun koyucu bazı suçların niteliğini göz önüne alarak suçun işlendiği hususunda “*somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığını*” yeterli görmüş, ayrıca tutuklama nedenlerinin bulunması şartını aramamıştır.

CMK m. 100/4’te ise suçun yaptırımı olarak sadece adli para cezasının öngörüldüğü suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir. Aynı şekilde ÇKK uyarınca da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında tutuklama kararı verilebilmesi için işlenen fiil üst sınırı beş yılı aşan hapis

⁶⁹⁷ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 130.

⁶⁹⁸ Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda*, 130-131.

cezasını gerektirmelidir. Aksi halde bu çocuklar açısından üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezaları için tutuklama kararı verilemeyecektir⁶⁹⁹ (ÇKK m. 21).

Bu noktada uygulamada göze çarpan sorunlarından birisi ise genel olarak ölümlü trafik kazalarında veya medyada yer edinen cinsel suçlara yönelik yürütülen soruşturmalarda şüphelinin suçu işlediği yönünde kuvvetli suç şüphesinin varlığı olmadığı halde, özellikle trafik kazalarında şüphelinin kusuru bulunmadığı halde Cumhuriyet savcıları tarafından şüphelinin tutuklama istemi ile sulh ceza hakimliğine sevk edildiği ve genel olarak da sulh ceza hakimi tarafından tutuklandığı görülmektedir. Ancak suç işlendiğine yönelik olarak toplumda infial oluşması veya ölümlü trafik kazalarında mağdurun yakınlarının öfkeli ve kızgın olması nedeniyle şüpheliye zarar verecekleri göz önünde bulundurularak şüphelinin tutuklanarak hürriyetinin kısıtlanması kişi hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine yol açacaktır. Dolayısıyla kanuni şartları oluşmadan sırf manevi gerekçelerle tutuklama gibi ağır bir koruma tedbirine başvurulmamalıdır.⁷⁰⁰

Tutuklama kararını ise soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimi, kovuşturma evresinde ise Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya resen mahkeme tarafından karar verilir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varırsa şüpheliyi resen tahliye etme yetkisine de sahiptir. Aynı şekilde şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirse şüpheli yine serbest bırakılır (CMK m. 103/2). Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı sulh ceza hakimliğinden tutuklama tedbirinin uygulanmasını talep etmeden önce şartların oluşup oluşmadığını veya tutuklama yasağı bulunup bulunmadığını incelemelidir. Cumhuriyet savcısı mahkemeden tutuklama koruma tedbirine başvurulmasını talep ettiği takdirde de gerekçelerini somut olay ile ilişkilendirmeli ve adli kontrol tedbirinin somut olay açısından yetersiz kalacağını belirten nedenleri ortaya koymalıdır.⁷⁰¹ Tutuklanmasına karar verilen şüphelinin, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine izin

⁶⁹⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 89.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 262-263.

⁷⁰⁰ Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 94.

⁷⁰¹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 157.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 92.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 264.

verilir. Ancak şüpheli yabancı olduğunda tutuklanma durumu, şüphelinin kendisi yazılı olarak karşı çıkmadığı takdirde vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir.

Bununla birlikte CMK m. 108 uyarınca Cumhuriyet savcısına şüphelinin tutukluluğunun gözden geçirilmesi görevi verilmiştir. Bu hükme göre Cumhuriyet savcısı en geç otuzar günlük süre içerisinde şüphelinin tutukluğunun gözden geçirilmesini sulh ceza hakiminden istemelidir.⁷⁰² Kovuşturma evresinde de Cumhuriyet savcısı otuzar gün aralıklarla sanığın tutukluluğunun gözden geçirilmesini isteyebileceği gibi hakim veya mahkemede her oturumda resen tutukluğu gözden geçirebilmektedir.

3.1.1.4. Adli Kontrol

Adli kontrol de soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine hükmedilen bir koruma tedbiridir.⁷⁰³ CMK'nın 109. maddesinde sayılan adli kontrol tedbirlerinden⁷⁰⁴ birinin veya birkaçının birlikte uygulanmasına Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimi tarafından karar verilebilir.⁷⁰⁵ Kovuşturma evresinde ise mahkeme Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya resen adli kontrole hükmedebilir.

Ancak adli kontrol kararının verilebilmesi için de tutuklama sebeplerinin varlığı aranmakla birlikte tutuklama tedbiri yerine adli kontrol uygulanılmasına karar

⁷⁰² Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 100.

⁷⁰³ Gündüz, "Ceza Muhakemesinde", 119.

⁷⁰⁴ CMK m. 109/3 uyarınca belirlenen adli kontrol tedbirleri;

"a) Yurt dışına çıkamamak.

b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.

c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek.

f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

g) Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.

h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak.

i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

j) Konutunu terk etmemek.

k) Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek.

l) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek." şeklinde sayılmıştır.

⁷⁰⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 111.

verilebilmektedir (CMK m. 109/1). Zira tutuklama tedbiri kişilerin temel hak ve özgürlüklerine ağır müdahale oluşturmaktadır. Ayrıca ölçülülük ilkesi gereği tutuklama tedbiri ile amaçlanan sonuca başka bir koruma tedbiri ile de ulaşılabiliriyorsa bu durumda tutuklama tedbirine başvurulması hukuka uygun değildir. CMK m. 109/7 uyarınca azami tutuklama süreleri dolması nedeniyle salıverilen şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol tedbirine başvurulabilir.⁷⁰⁶ Ayrıca belirtmek gerekir ki tutuklama yasakları, adli kontrol tedbirinin uygulanmasına engel olmayıp yukarıda sayılan tutuklama yasakları hallerinde de adli kontrol tedbirine başvurulabilir.⁷⁰⁷

Uygulamada ise bazen Cumhuriyet savcısının şüpheli için adli kontrol talebinde bulunmakla birlikte hangi adli kontrol tedbirlerinin uygulanması gerektiğini belirtmeden, uygulanacak tedbirleri sulh ceza hakiminin takdirine bıraktığı görülebilmektedir.

Koruma tedbirlerinin genel özelliklerinden birisinin de somut olayda gerekli olması olduğu için adli kontrol tedbiri de soruşturma için gerekliyse hangi somut yükümlülüklere tabi olacağının belirlenmesi de Cumhuriyet savcısının görevi olup bu yetki sulh ceza hakimine bırakılmamalıdır. Aynı zamanda Cumhuriyet savcısı yükümlülükleri belirlerken somut olay yönünden uygulanabilir ve soruşturmanın selameti açısından fayda sağlayacak yükümlülükleri seçerek tedbirin kağıt üzerinde kalmasına yol açmamalıdır.⁷⁰⁸

3.1.1.5. Arama ve El Koyma

Adli arama, Türk ceza hukukunda maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla uygulanan koruma tedbirleri arasında oldukça kritik bir öneme sahiptir. CMK, arama yapılabilmesi için gerekli olan koşulları ayrıntıları ile düzenlemiş ve ne şekilde yapılması gerektiğini detaylı bir şekilde açıklamıştır. Zira arama, kişi ve konut dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği gibi temel hak ve hürriyetlere müdahale oluşturan bir koruma tedbiri olduğundan, arama işleminin yapılması yetkili mercii kararı, ölçülülük, orantılılık, makul şüphenin varlığı

⁷⁰⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 117.

⁷⁰⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 118.

⁷⁰⁸ Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 98.

gibi birtakım şartlara bağlıdır. Anayasa, Kanunlar ve Adlî ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nde⁷⁰⁹ düzenlenen bu şartların yokluğunda yapılan arama, hukuka aykırı olacak ve bu arama sonucunda elde edilen deliller de hükme esas alınamayacaktır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da;

“...Somut olayda; aramanın hukuka aykırı olduğu ve arama sonucunda elde edilen kanıtın hükme esas alınamayacağı hususunda Yargıtay Öze l Dairesi ile Yargıtay C.Başsavcılığı arasında da bir görüş farklılığı söz konusu değildir. Çözümü gereken uyumsuzluk, hukuka aykırı aramada elde edilen maddi kanıt dışındaki diğer kanıtların, bu bağlamda hakkındaki ihbar ile sanığın mevcut ikrarının somut olayda mahkûmiyet için yeterli olup olmadığı hususunda toplanmaktadır...”

demek suretiyle hukuka aykırı gerçekleştirilen aramada elde edilen delillerin hukuka aykırı delil olduğunu ve hükme esas alınamayacağını açıkça belirtmiştir.⁷¹⁰Yönetmelik m. 5 adli aramayı;

“Bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında, aracında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlara göre yapılan araştırma işlemi”

olarak tanımlamıştır.⁷¹¹ CMK'nın 116-122. maddelerinde düzenlenen adli arama koruma tedbiri, bir suçun işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair “makul şüphe” duyulması üzerine başlatılan ceza yargılaması sürecinde başvuru en önemli uygulamalardan biridir. Makul şüphe kavramı ise detaylı olarak Yönetmeliğin 6. maddesinde açıklanmıştır. Şöyle ki, makul şüphe; “Hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir.” Devamında ise;

“Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir. Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması

⁷⁰⁹ RG, 01.06.2005, S.25832, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-15.htm>, E.T 05.11.2023.

⁷¹⁰ YCGK, E.2009/7-60, K. 2009/264, T.17.11.2009, <https://legalbank.net/belge/y-cgk-e-2009-7-160-k-2009-264-t-17-11-2009-hukuka-aykiri-bicimde-elde-edilen-deliller/690628/>, E. T. 05.11.2023.

⁷¹¹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, Ceza Muhakemesi, 129.

şarttır. Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır.”

ifadeleri yer alır.⁷¹² Bu doğrultuda arama, şüpheli veya sanığın yakalama, delil elde etme veya müsadereye konu eşyayı ele geçirme amacıyla yapılabilir.⁷¹³

AY’nin 20. maddesinde özel hayatın gizliliğine ilişkin olarak kimsenin, *“usulüne uygun verilmiş hakim kararı veya gecikmesinde sakında bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri olmadıkça”* aranamayacağı ve bunun da sadece kanunda belirtilen koşullarda yapılabileceği ifade edilmiştir. AY m. 21’de ise konut dokunulmazlığına ilişkin olarak arama ile yapılacak müdahalenin sınırları ve dayandırılabilmesi gerekçeler belirtilmiştir. Her iki madde de izlenecek usul açısından aynı hususları öngörmüştür. Bununla birlikte AIHS m. 8’de de Anayasa’ya benzer şekilde özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklere müdahalede bulunulabilmesi için ancak *“suç işlenmesinin önlenmesi”* amacıyla *“ölçülülük”, “orantılılık”* ve *“yasayla öngörülmüş olma”* ve *“yeterli şüphenin oluşmuş olması”* şartlarının yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁷¹⁴

Arama kural olarak şüpheli veya sanık üzerinde, istisna olarak ise şüpheli veya sanığın yakalanması ya da suç delillerinin elde edilmesi amacıyla bunların belirtilen yerlerde olduğuna dair somut delil var ise üçüncü kişiler nezdinde yapılabilir.⁷¹⁵ CMK’nın 116. maddesi *“Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir”* şeklindedir. CMK m. 117/1 ise üçüncü kişilere ilişkin arama yapılabilmesine *“Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.”* demek suretiyle cevaz vermiştir.⁷¹⁶ Ancak üçüncü kişilerin şüpheli veya sanık kadar arama yükümlülüğüne katlanması zorunluluğu bulunmadığı için üçüncü kişilere yönelik arama daha sıkı şekil şartlarına bağlıdır.⁷¹⁷ CMK m. 117/2’ye göre *“Bu hâllerde aramanın yapılması, aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde*

⁷¹² Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 154.; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 34.

⁷¹³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 140.

⁷¹⁴ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 142.

⁷¹⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 153.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 92.

⁷¹⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 154.

⁷¹⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 146.

bulunduğunun kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır.” Bu nedenle üçüncü kişiler nezdinde arama yapılması ihtimalden/şüpheden ziyade kabul edilebilir olayların varlığına bağlanmıştır. Ancak bu şart şüpheli/sanığın bulunduğu yerler ve izlenirken girdiği yerler için geçerli değildir. (CMK m. 117/3) Arama tedbiri kural olarak gündüz uygulanmalıdır.⁷¹⁸ CMK m. 118’e göre de kapalı yerlerde, konutta ve iş yerinde gece arama yapılamamaktadır. Bu yerlerde gece yapılacak arama ise ancak “suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalar” açısından geçerlidir (CMK m. 118/2). Ancak belirtmek gerekir ki; arama tedbirinin uygulanmaya başlaması için gündüz olması gerekmektedir. Gündüz başlayan arama tedbirinin uzun sürmesi nedeniyle gece de devam etmesinde ise hukuka aykırılık bulunmamaktadır.⁷¹⁹

Aramada hazır bulunabilecek kişiler CMK m. 120/1’de “Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir; kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur.” şeklinde belirtilmiştir. Kanun koyucu bulundurulur şeklinde açıkça düzenlediği için aramada hazır bulunması gereken kişilerin bulunmaması aramayı hukuka aykırı hale getirecektir.⁷²⁰ Üçüncü kişilere yönelik aramada zilyede veya kendisi bulunmadığında yerine çağrılacak kişiye aramanın amacı hakkında bilgi verilmelidir (CMK m. 120/2). Ayrıca imkanı varsa aramada avukatın hazır bulunması engellenmemelidir. (CMK m. 120/3)

Arama kararını kural olarak hâkim vermektedir. Soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise mahkeme, arama kararı verecektir.⁷²¹ İstisnai olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise karar Cumhuriyet Savcısı tarafından verilebilir.⁷²² Gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı Yönetmeliğin 4. maddesinde detaylıca açıklanmıştır. Buna göre gecikmesinde sakınca bulunan bir halin varlığını öne sürebilmek için “hâkime başvurup karar alınana kadar tedbirin uygulanmaz olması veya

⁷¹⁸ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 154.

⁷¹⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 155.

⁷²⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 166.

⁷²¹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 147.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 91.

⁷²² Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 147.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 269.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 91.

uygulanrsa bile tedbirden beklenen faydanın görülememesi, delil, iz ve emarelerin kaybolması veya şüphelinin kaçacak olması” gerekir.⁷²³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu da konuya ilişkin olarak;

“Arama işleminin yapıldığı tarihteki yasal düzenlemelere göre, arama ancak hakim kararıyla mümkündür. Cumhuriyet Savcıları ile onun yardımcısı sıfatıyla emirlerini yerine getirmekle görevli kolluğun arama emri yetkisi istisnai olup, bu yetkinin doğması için bir ön koşul olarak, gecikmesinde sakınca umulan halin gerçekleşmesi gerekir. Gecikmede sakınca bulunduğundan söz edebilmek için de, ilgilinin hakime başvurup karar aldıktan sonra tedbiri uygulamak istemesi halinde o tedbirin uygulanamaz duruma düşmesi ya da uygulanması halinde dahi beklenen faydayı vermemesi söz konusu olmalıdır.”

şeklinde karar vermiştir.⁷²⁴ Ancak Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu arama kararının hakim onayına sunulacağına ilişkin bir düzenleme CMK’da yer almamaktadır.⁷²⁵ Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilmektedir. Ancak kolluk amirinin arama emri verebilmesi sadece açık alanlar ile sınırlı tutulmuş, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda ancak hakim kararı ile veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile arama yapılabilir⁷²⁶ (CMK m. 119/1).

Arama kararını yerine getirecek makam ise kolluk görevlileridir. Cumhuriyet savcısının aranacak yerde bulunması genel olarak şart olmasa da kanunda belirtilen bazı durumlarda önem taşımaktadır. Örneğin konut, işyeri ve diğer kapalı alanlarda Cumhuriyet savcısı da hazır bulunmalıdır. CMK m. 119/4’e göre, eğer bulunamıyorsa o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulunmalıdır. Cumhuriyet savcısının bulunmadığı aramalarda bu iki kişinin bulunması zorunludur. Bu kişilere uygulamada “arama tanığı” adı verilmektedir.⁷²⁷ Bahsi geçen yerlerdeki arama işlemi sırasında bulunması gereken bu iki kişinin yokluğu aramayı hukuka aykırı hale getirecek ve bu aramadan elde edilen deliller hükme esas alınamayacaktır.⁷²⁸

⁷²³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 148.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 269.

⁷²⁴ YCGK, E.2009/7-60, K. 2009/264, T.17.11.2009, <https://legalbank.net/belge/y-cgk-e-2009-7-160-k-2009-264-t-17-11-2009-hukuka-aykiri-bicimde-elde-edilen-deliller/690628/>, E.T 05.11.2023.

⁷²⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 264.

⁷²⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 130.

⁷²⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 157.

⁷²⁸ Özkul, “Ceza Yargılamasında”, 412-413.

CMK m. 119/5 uyarınca askerî mahallerde yapılacak aramalarda da Cumhuriyet savcısının katılımı gerekmektedir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle de askerî makamların katılımıyla adlî kolluk görevlileri tarafından arama yapılabilir.⁷²⁹ CMK m. 122 uyarınca arama sonucunda ele geçirilen belge ve kağıtları inceleme yetkisi, hakim ve Cumhuriyet savcısına aittir. Dolayısıyla arama kararının icrasını gerçekleştiren kolluk görevlilerinin evrakları inceleme yetkisi bulunmamaktadır.

Elkoyma tedbirinin de bir koruma tedbiri olduğu göz önüne alındığında bu tedbirin de temel amacının maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olduğu kuşkusuzdur. Suç şüphesine dayanılarak başlatılan ceza soruşturması için gerekli olan eşyanın zarara uğramaması ve delil niteliğini kaybetmemesi amacıyla ya da eşya/kazanç müsaderesinin konusunu oluşturması nedeniyle elkoyma koruma tedbirine başvurulmalıdır. (CMK m. 123/1) Bu nedenle tedbirin diğer amacı ise yargılama için delil niteliği taşıyan eşyaların adlî makamların zilyetliğine geçirilmesini sağlamaktır.⁷³⁰ Dolayısıyla elkonulan eşyanın kime ait olduğu önem taşımamaktadır. CMK m. 123/2 maddesine göre eşyayı yanında bulunduran herkes elkoyma işleminin muhatabı olabilmektedir.⁷³¹ Dolayısıyla iyi niyetli üçüncü kişiler de bu tedbirin muhatabı olabileceğinden ötürü tedbirin hukuka aykırı olmaması ve özenli davranılması gerekmektedir. Ancak kişi kendi rızası ile eşyayı teslim ettiğinde burada elkoyma tedbirinden değil muhafaza altına almadan bahsedilmektedir.⁷³² Elkoyma tedbirinin amacı maddi gerçeğin açığa çıkarılması olduğu için bu tedbirin uygulanması gereken eşyayı yanında bulunduran kişinin CMK m. 124'e göre eşyayı gösterme ve teslim etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen kişiye yönelik CMK m. 60 kapsamında disiplin hapsi hükümlerinin uygulanabileceği düzenlenmiş fakat şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler hakkında istisna getirilmiştir⁷³³ (CMK m.124/2). Buna ilişkin bir diğer istisna ise CMK m. 126'da düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre “*şüpheli veya sanıkla yakınlığı nedeni*” (CMK m. 45) ile “*meslek ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinebilecek*

⁷²⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 162.

⁷³⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 171.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 272.

⁷³¹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 182.

⁷³² Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 173.

⁷³³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 180.

olanlar” (CMK m. 46) arasındaki belge ve mektuplara bu kişiler nezdinde bulunduğu sürece elkoyma işlemi yapılamayacaktır.

Elkoyma tedbirine karar verecek makam da hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığında ise kolluk amirinin yazılı emriyle elkoyma işlemi yapılabileceği düzenlenmiştir.⁷³⁴ Ancak şüpheyeye ilişkin herhangi bir belirleme yapılmamış olup bu durum somut olayın özelliğine göre değerlendirilmelidir.⁷³⁵ Cumhuriyet savcısı veya kolluk amiri tarafından verilen elkoyma kararı ise yirmi dört saat içerisinde hakim onayına sunulmalı, hakim de elkoymadan itibaren kırk sekiz saat içinde karar vermelidir.⁷³⁶ Aksi halde elkoyma kararı kendiliğinden kalkacaktır.(CMK m. 127/3)

Askeri mahallerde yapılacak elkoyma işlemi de CMK m. 127/6’da basit arama içerisinde düzenlenmiş ve buralarda yapılacak elkoyma işlemlerinin Cumhuriyet savcısı nezaretinde askeri makamların katılımı ile adli kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısının yazılı emri ve askeri makamların katılımı ile de adli kollu görevlileri tarafından elkoyma işlemi gerçekleştirilebilir.

Elkonulan eşyanın korunması ise CMK m. 132’de düzenlenmiştir. CMK m. 132/1-2 gereği elkonulan eşya değerini ciddi oranda kaybedecekse veya zarara uğrayacaksa hüküm kesinleşmeden önce de eşyanın sahibi dinlenerek elden çıkarılabilir. CMK m. 132/4’e göre;

“Elkonulan eşyanın değerinin muhafazası ve zarar görmemesi için gerekli tedbirler alınır.” CMK 132/5’e göre ise *“Elkonulan eşya, soruşturma evresinde Cumhuriyet Başsavcılığı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından, bakım ve gözetimiyle ilgili tedbirleri almak ve istendiğinde derhâl iade edilmek koşuluyla, muhafaza edilmek üzere, şüpheliye, sanığa veya diğer bir kişiye teslim edilebilir. Bu bırakma, teminat gösterilmesi koşuluna da bağlanabilir.”*

Elkonulan eşyaların muhafaza edilmesine gerek kalmadıysa veya müsadereye tabi tutulamayacağı anlaşıldıysa resen veya talep üzerine Cumhuriyet savcısı, hakim veya

⁷³⁴ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 184.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 273.

⁷³⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 183.

⁷³⁶ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi* 185.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 273-274.

mahkeme karar vermekte olup talebin reddedilmesi halinde itiraz yolu açıktır⁷³⁷ (CMK m.131/1).

3.1.1.6. Postada Elkoyma

Postada elkoymaya ilişkin de CMK m. 129'da özel bir düzenleme bulunmakta ve suç delillerine ilişkin olduğuna yönelik şüphe edilen ve adliyenin elinin altında bulunması gereken posta hizmeti veren her türlü resmî veya özel kuruluştaki bulunan gönderilere hakim kararı ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararı ile elkonulabileceği düzenlenmektedir⁷³⁸ (CMK m. 129/1). Bu emri yerine getirecek olan kolluk görevlerinin ise bu zarf ve paketleri açma yetkisi bulunmayıp mühür altına alarak derhal kararı veren hakim veya Cumhuriyet savcısına teslim etmeleri gerekmektedir (CMK m.129/2). İstisnai olarak ise belirli suçlara yönelik olarak⁷³⁹ Cumhuriyet savcısının talimatıyla kolluk görevlerinin zarf ve paketleri açma yetkisi bulunmaktadır.

3.1.1.7. Avukat Bürolarında Arama ve Elkoyma

Cumhuriyet savcısının arama kararı veremeyeceği hallerden birisi de avukat bürolarıdır. Avukat bürolarının aranması ancak mahkeme kararı ile mümkün olup bu konuda Cumhuriyet savcısının tek görevi arama sırasında o yerde hazır bulunmaktır⁷⁴⁰ (CMK m. 130).

Avukat bürolarında yapılan arama sonucunda gerçekleştirilecek elkoyma işleminde ise bürosunda arama yapılan avukat, baro başkanı veya kendisini temsil eden avukatın

⁷³⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 194.

⁷³⁸ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 195.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 274.

⁷³⁹ Cumhuriyet savcısının talimatı ile kolluk görevlileri tarafından açılacak zarf ve postalara ilişkin suçlar “a) 5237 sayılı *Türk Ceza Kanununda* yer alan;

1. Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi (madde 174),

2. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), suçları.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı *Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun* 12 nci ve 13 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

c) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun* 67 nci ve 68 inci maddelerinde tanımlanan suçlar” olarak sayılmıştır.

⁷⁴⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi* 159-160.

elkonulan eşyanın avukat ile müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye dayalı olduğunu ileri sürdüğü takdirde bu belgeler mühürlenerek hakimden bu yönde karar verilmesi istenir. Hakim belgelerin avukat ile müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye dayalı olduğuna karar verdiği takdirde ise söz konusu belgeler avukata iade edilerek tutanaklar ortadan kaldırılır. (CMK m. 130/2)

3.1.1.8. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve El Koyma

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza dair temel düzenlemelerin çoğu bilgisayarlar aracılığı ile yapılmaya başlamış ve bilgisayarların hayatımıza dahil olmasıyla birlikte bilgisayar kullanılarak işlenen suçlarda ve suç türlerinde de artış olmuştur. Bu durum hayatımızın her alanına dahil olan bilgisayarlara ilişkin düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır.⁷⁴¹ İlgili koruma tedbiri CMK m. 134’de ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m. 17’de “*bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma*” olarak düzenlenmektedir.⁷⁴² Bu koruma tedbiri genel arama ve elkoyma içinde düzenlenmemiş, tedbirin ilişkili olduğu temel hak ve özgürlükler göz önünde tutularak “son çare” olan ve başvurulabilmesi için belirli şartların bir arada bulunması gereken bir tedbir olarak düzenlenmiştir. Kanun maddesinin ilk halinde bu şart aranmamakla birlikte, 6526 sayılı kanunla birlikte madde metninde değişiklik yapılmış ve “*somut delillere dayanan*

⁷⁴¹ Dilek Özge Uğraş, “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında Ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama Ve Elkoyma”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 154(2021): 98.

⁷⁴² Adli ve Önleme Arama Yönetmeliği m. 17; “(1) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması hâlinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir. (2) Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülmemesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılabilmesi hâlinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması hâlinde, elkonulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir. (3) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır. Bu işlem, bilgisayar ağları ve diğer uzak bilgisayar kütükleri ile çıkarılabilir donanımları hakkında da uygulanır. (4) Üçüncü fıkraya göre alınan yedekten elektronik ortamda bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır. (5) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan verilerin mahiyeti hakkında tutanak tanzim edilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır. Bu tutanağın bir sureti de ilgilie verilir.” şeklindedir.

kuvvetli suç şüphesinin varlığı” şartı eklenmiştir.⁷⁴³ Yukarıda detaylı olarak bahsedildiği üzere koruma tedbirinin ilişkili olduğu temel hak ve özgürlükler göz önüne alındığında bu şartın getirilmesi yerinde bir düzenlemedir.⁷⁴⁴ Fakat bu takdir yetkisi geniş yorumlanmamalıdır.

İlgili koruma tedbirine başvurulması için öngörülen bir diğer şart ise başka türlü delil elde edilmesinin mümkün olmamasıdır. Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin⁷⁴⁵ 4/c maddesinde başka türlü delil elde edilememesi *“soruşturma veya kovuşturma sırasında diğer tedbirlere başvurulmuş olsa bile sonuç alınamayacağı hususunda bir beklentinin varlığı veya başka yöntemlerden biri veya birkaçının uygulanmasına rağmen delil elde edilememesi ve delillere ancak bu yönetmelikte düzenlenen tedbirlerle ulaşılabilecek olması”* şeklinde tanımlanmıştır. Ancak başka türlü delil elde etme imkanının bulunması somut olayda suç işlendiğine dair hiçbir delilin olmaması şeklinde yorumlanmamalıdır. Zira Cumhuriyet savcısının suçun işlendiğine yönelik hiçbir izlenimi olmadığı takdirde soruşturma başlatabilmesi de mümkün değildir. Dolayısıyla burada anlatılmak istenen soruşturma konusunu oluşturan suça ilişkin delillere ancak bilgisayarlarda yapılacak arama ve elkoyma işlemiyle ulaşılabilmektedir.⁷⁴⁶

Bu koruma tedbirine, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilmektedir⁷⁴⁷ (CMK m. 134/1). Kanun maddesinin ilk halinde *“Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından”* karar verilebiliyorken yeni düzenleme ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısına da bu yetki tanınmıştır. Gerçekleştirilen değişiklik delillerin elde edilebilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılabilmesi açısından olumlu bir düzenlemedir. Zira bu koruma tedbirine karar verilene kadar suç işleyen veya suça karışan kişilerin delil niteliğindeki bilgisayarları, bilgisayar program ve kütüklerini yok etme ihtimali söz konusudur. CMK m. 134/1 uyarınca

⁷⁴³ RG,S.28933(Mükerrer),06.03.2014, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140306M1-1.htm>, E.T.10.06.2024.

⁷⁴⁴ Uğraş, “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında”, 121.

⁷⁴⁵ RG, S. 26434, 14.02.2007, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070214-11.htm>, E.T 10.06.2024.

⁷⁴⁶ Uğraş, “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında”,122.

⁷⁴⁷ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 168.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 93.

Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kararın hakim onayına sunulması gerektiği “Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur. Hâkim kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde çıkarılan kopyalar ve çözümü yapılan metinler derhâl imha edilir.” şeklinde belirtilmiştir.⁷⁴⁸

Bilgisayarlar, bilgisayar programları ve kütüklerinde kopyalama ve el koyma ise bilgisayar, program ve kütüklerinin şifresinin çözülmemesi, gizli bilgilere ulaşılamaması veya işlemlerin uzun sürecektir olması halinde gündeme gelmektedir. Bu hallerde çözümün yapılabilmesi ve kopyalama işleminin gerçekleştirilebilmesi için bilgisayarlar, bilgisayar programları ve kütüklerine elkoyma işlemi uygulanabilir. Ancak şifrenin çözülmesi ve gerekli kopyaların alınması halinde elkonulan eşya derhal iade edilmelidir (CMK m. 134/2). Aksi halde mülkiyet hakkının ihlali gündeme gelecektir. Elkoyma işleminde sistemdeki tüm verilen yedeklenmesi yapılarak yedekten bir kopya da şüpheliye veya vekiline verilerek tutanak altına alınmalıdır⁷⁴⁹ (CMK m. 134/3-4).

3.1.1.9. Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi

Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi tedbirleri “iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi”, “mobil cihazın yerinin tespiti” ve “iletişimin tespiti” tedbirlerini içinde barındırmaktadır.⁷⁵⁰

Suç işlendiği yönünde somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu ve başka türlü delil elde etme imkanının da bulunmadığı hallerde şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişiminin dinlenebilmesi, kayda alınabilmesi ve sinyal bilgileri değerlendirilmesi hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı kararı ile mümkündür. Gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında kararın Cumhuriyet savcısı tarafından verilmesi durumunda ise Cumhuriyet savcısının kararı derhal hakim onayına sunulmalı ve hakim yirmi dört saat içerisinde kararını vermelidir. Süre dolduğu takdirde veya karar hakim tarafından reddedildiği takdirde ise Cumhuriyet savcısı iletişimin denetlenmesi tedbirini derhal kaldırmalıdır

⁷⁴⁸ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 169.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 93-94.

⁷⁴⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 169.

⁷⁵⁰ Birtek, “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında”, 193.

(CMK m. 135/1). Aynı şekilde tedbirin uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildiği takdirde de tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhal sonlandırılmalıdır (CMK m. 137/3). Bu tedbirlere en fazla iki ay süre ile başvurulabilir. Bu süre gerekli görülmesi takdirde bir ay daha uzatılabilir. Ancak örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar yönünden bu sürelere ek olarak gerekli görülmesi takdirde, en fazla birer aylık sürelerle üç aya kadar uzatılabilir. Belirtmek gerekir ki ek olarak verilecek süreler tek seferde üç ay verilemeyecek olup, her seferinde tek tek en fazla bir ay süreyle uzatılabilir.

İletişimin kayda alınmasında ise kanun koyucu ayrıca bir sınır çizmiş ve şüpheli ve sanıkla tanıklıktan çekinebilmeyi gerektiren bir ilişkisi olan kişilerin şüpheli veya sanıkla aralarındaki iletişimin kayda alınamayacağını düzenlemiştir. Kayıt alındığı takdirde ise bu durum tespit edildiğinde derhal kayıtlar yok edilir⁷⁵¹ (CMK m. 135/3). İletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi tedbirinde kanun koyucu her suç için bu koruma tedbirine başvurulamayacağını açıkça düzenlemiş ve katalog suçlar öngörülmüştür (CMK m. 135/8).

Mobil telefonun yerinin tespiti ise CMK m. 135/5 uyarınca şüpheli veya sanığın yakalanması için hakim kararıyla veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı kararıyla tespit edilebilir. Ancak bu işlem en fazla iki ay süre ile yapılabilir. Bu süre gerekli görülmesi takdirde bir ay daha uzatılabilir. Kanunda bu tedbire şüpheli veya sanığın yakalanması için başvurulabileceği açıkça düzenlendiği için şüphelinin üzerine atılı suçun ispat edilmesi amacıyla delil elde etmek için bu koruma tedbirine başvurulamaz.⁷⁵²

İletişimin tespit edilmesi ise CMK m. 135/6'da ayrıca düzenlenmiş ve soruşturma aşamasında hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının, kovuşturma aşamasında ise mahkeme kararı ile yapılabileceği düzenlenmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının iletişimin tespiti kararı alması halinde ise bu karar yirmi dört saat içerisinde hakim onayına sunulmalı hakim de yirmi dört saat içerisinde kararını vermelidir. Ancak iletişimin dinlenmesi, kayda alınması

⁷⁵¹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 299.

⁷⁵² Aslan, *Cumhuriyet Savcısı*, 119.

ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesinden farklı olarak iletişimin tespiti ve mobil telefonunun yerinin tespiti bakımından katalog suçlar öngörülmemiştir.⁷⁵³

İletişimin denetlenmesi sırasında soruşturma ile ilgisi olmayan başka bir delil elde edildiğinde ise CMK m. 138/2 uyarınca bu delil kolluk kuvveti tarafından muhafaza altına alınmalı ve Cumhuriyet savcısına bilgi verilmelidir. Cumhuriyet savcısı ise kendisine bilgi verildikten sonra elkoyma kararı verebilecektir.⁷⁵⁴ Dolayısıyla kolluk kuvvetinin gerçekleştirdiği işlem elkoyma olmayıp yalnızca delile zarar gelmemesi amacıyla geçici olarak delili alıkoymasıdır.⁷⁵⁵ Ancak bu durumda elde edilen delilin hukuka uygun olması ve kullanılabilmesi için elde edilen delile ilişkin işlendiğinden şüphe duyulan suç da CMK m. 135/8’de sayılan suçlardan olmalıdır. Aksi halde sayılan katalog suçlara ilişkin olmayan başka bir suça ilişkin delil elde edildiğinde, bu delil hukuken geçerli olmayacağı için imhası gerekmektedir.⁷⁵⁶

3.1.1.10. Teknik Araçlarla İzleme

Teknik araçlarla izleme tedbiri ise belirli katalog suçların işlendiğine yönelik somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin bulunması ve başka surette delil elde edilme ihtimalinin bulunmadığı durumlarda hakim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı tarafından verilmektedir⁷⁵⁷ (CMK m. 140/1). Cumhuriyet savcısı tarafından verilen karar yirmi dört saat içerisinde hakim onayına sunulmalı hakim de en geç yirmi dört saat içerisinde kararını vermelidir. Aksi halde elde edilen kayıtların derhal imha edilmesi gerekmektedir (CMK m. 140/2). Elde edilen delillerin ceza kovuşturmasıyla ilgisinin bulunmadığı tespit edildiği takdirde de elde edilen kayıtların Cumhuriyet savcısının gözetiminde imha edilmesi gerekmektedir (CMK m. 140/4).

Ancak belirtmek gerekir ki teknik araçlarla izleme tedbirine ancak şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri için başvurulabilir⁷⁵⁸ (CMK m. 140/1). Özel hayatın gizliliği gereğince şüpheli veya sanığın konutunda teknik araçlarla izleme tedbirine başvurulabilmesi mümkün değildir (CMK m. 140/5). Otomobil ise konuttan

⁷⁵³ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 286.

⁷⁵⁴ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 185.

⁷⁵⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 186.

⁷⁵⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 284.

⁷⁵⁷ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 101.

⁷⁵⁸ Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 100.

sayılmadığı için şüpheli veya sanığın otomobilinde izleme yapılmasında bir engel bulunmamaktadır.⁷⁵⁹ Teknik araçlarla izlemenin en çok karşılaşılan hali ise ortama mikrofon ya da alıcı yerleştirmek suretiyle izleme olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁶⁰ Tedbire başvurma süresi ise CMK m. 140/3 gereğince en çok üç haftalık süre olarak belirlenmiştir. Bu süre bir hafta daha uzatılabilir. CMK m. 140/3 devamı ise;

“Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi hâlinde, hâkim yukarıdaki sürelerle ek olarak her defasında bir haftadan fazla olmamak ve toplam dört haftayı geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir. Teknik araçlarla izleme tedbiri ile birlikte gizli soruşturmacı görevlendirilmesi halinde bu fıkrafta belirtilen süreler bir kat artırılarak uygulanır.”

şeklindedir.

3.2.Kovuşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri

Kovuşturma evresi Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle başlayıp, hüküm kesinleşene kadar devam eden evredir.⁷⁶¹ Kovuşturma evresinin başlayabilmesi için düzenlenmiş olan iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının görevi kamu davası açılmasını sağlamak amacıyla iddianame düzenlemek olup, kamu davasının açılması için mahkeme tarafından iddianamenin kabul edilmesi gerekmektedir.⁷⁶² İddianamenin kabulüyle başlayan kovuşturma evresi ise hükmün kesinleşmesine kadar devam etmektedir. Her ne kadar Cumhuriyet savcısının asıl etkin olduğu alan soruşturma evresi olsa da kovuşturma evresinde de Cumhuriyet savcısına önemli görevler düşmektedir. Çalışmanın bu kısmında ise kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının görev ve yetkisinin olduğu haller üzerinde durulacaktır.

⁷⁵⁹ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 354.

⁷⁶⁰ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi*, 350.

⁷⁶¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 406.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 18.

⁷⁶² Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 208.

3.2.1. Kamu Davasına Katılma Görevi

Kamu davasının devamlılığı ilkesi gereğince Cumhuriyet savcısı, hüküm verilene kadar iddia görevlerini yerine getirmek ve kamu davasını yürütmek zorundadır.⁷⁶³ CMK m. 188 uyarınca da Cumhuriyet savcısının duruşmada hazır bulunması gereken kişilerden olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle duruşmada hazır bulunması gereken kişilerin yokluğunda duruşma yapılması hali hukuka kesin aykırılık hallerinden olup bozma sebebidir⁷⁶⁴ (CMK m.280/1-b, CMK m. 289). Ancak bu durum, iddiada bulunan savcının hüküm verilene kadar aynı iddiada direktmesi olarak yorumlanmamalı gelişen duruma göre isnadın haksız olduğu kanısına varırsa mahkumiyet talebinden vazgeçerek beraat talebinde bulunmalıdır.⁷⁶⁵ Ayrıca iddianameyi düzenleyerek kamu davası açan Cumhuriyet savcısının yargılamanın sonuna kadar yargılamayı yürütme zorunluluğu bulunmamaktadır. Savcılığın bölünmezliği ilkesi gereğince hakimlerden farklı olarak savcılar arasında bu konuda iş bölümü yapılabilmesi mümkündür.⁷⁶⁶

3.2.2. Delillerin Toplanmasını İsteme Yetkisi

Kovuşturma evresinde savcının çeşitli usul işlemleri bakımından da yetkisi bulunmaktadır. Örneğin savcı yargılama aşamasında bilirkişi tayin edilmesini, tanık dinlenilmesini, keşif yapılmasını, çeşitli delillerin toplanmasını isteme ve soruşturmanın genişletilmesini talep edebilme (tevsii tahkikat) yetkisi bulunmaktadır. Ceza yargılamasında resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan ve delillerin sunulması için herhangi bir süre öngörülmediğinden mahkemenin delillerin geç bildirilmesi nedeniyle talebi reddetme hakkı yoktur (CMK m. 207). Ancak deliller hukuka aykırı olarak elde edilmişse, sunulan delil maddi gerçeğe ulaşılmasına etki etmeyecekse veya istem sırf davayı uzatmak amacıyla yapıldıysa mahkeme tarafından bu talep reddedilebilmektedir. Delillerin ortaya konulması talebinin reddedilmesi sebeplerin oluşup oluşmadığı noktasında takdir yetkisi ise mahkemeye aittir.⁷⁶⁷ Dolayısıyla soruşturma evresinde karar almada tek yetkili kişi olan Cumhuriyet savcısının yetkileri kovuşturma evresi açısından

⁷⁶³ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 14. Baskı, 2017), 730.

⁷⁶⁴ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 731.

⁷⁶⁵ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 211- 212.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 411.

⁷⁶⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 408., Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 731.

⁷⁶⁷ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 753.

oldukça kısıtlanmıştır. Zira savcının taleplerinin yerine getirilip getirilmeyeceği mahkemenin takdirine bağlıdır. Delillerin ortaya konulması noktasında bir delilden vazgeçilmesinde ise Cumhuriyet savcısı oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Zira bir tanığın dinlenilmesinden veya bir delilin ortaya konulmasından ancak sanık/ sanık müdafî ve Cumhuriyet savcısı birlikte rıza gösterirlerse bu delillerin ortaya konulmasından vazgeçilebilmektedir⁷⁶⁸ (CMK m. 206/3).

Cumhuriyet savcısının yukarıda sayılan taleplerde bulunma yetkisi bulunmakla birlikte bu talepler sanık, sanık müdafî, katılan veya katılan vekili tarafından sunulduğu takdirde bu taleplere karşı beyanda bulunma, açıklamalarına cevap verme yetkisi de bulunmaktadır.⁷⁶⁹

3.2.3. Doğrudan Soru Sorma Yetkisi

Cumhuriyet savcısına kovuşturma evresinde tanınan haklardan birisi de doğrudan soru sorma hakkıdır. CMK m. 201 uyarınca Cumhuriyet savcısı sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere doğrudan soru sorabilmektedir.⁷⁷⁰ Sorulan soruya taraflarca itiraz edildiği takdirde ise sorunun sorulup sorulmayacağına karar verme yetkisi mahkeme başkanına aittir.⁷⁷¹ Cumhuriyet savcısının doğrudan soru sorma hakkı mutlak bir hak olup kısıtlanması CMK m. 289/1-h uyarınca mutlak bozma sebebidir.⁷⁷² İddia makamında bulunan Cumhuriyet savcısı doğrudan soru sorma hakkı kapsamında bilirkişinin, uzman mütalaaasına başvuru alan kişinin ve tanığın duruşmada dinlenmesini de talep edebilir. Bu taleplerin reddi de doğrudan soru sorma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuracaktır.⁷⁷³

3.2.4. Davaya İlişkin Mütalaa Verme Görevi

Cumhuriyet savcısının yargılama aşamasındaki önemli bir görevi ise davaya ilişkin mütalaa vererek davaya ilişkin iddialarını belirtmesidir.⁷⁷⁴ Her ne kadar CMK'da Cumhuriyet savcısı tarafından sunulacak olan mütalaaanın taşınması gereken özelliklere yer

⁷⁶⁸ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 753

⁷⁶⁹ Gündüz, “Ceza Muhakemesinde”, 212., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 190.

⁷⁷⁰ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 408., Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 190.

⁷⁷¹ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 433.

⁷⁷² Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 433.

⁷⁷³ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 434.

⁷⁷⁴ Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 191.

verilmemiş olsa da yerleşik uygulamalarla benimsendiği üzere açık ve anlaşılır olmalı, uygulanması talep edilen kanun maddeleri açıkça belirtilmelidir.⁷⁷⁵ Ayrıca Cumhuriyet savcısı mütalaasını açıklarken hangi gerekçelerle hangi kanun maddesinin uygulanması gerektiğini de belirtmek zorundadır. Zira savunma makamı Cumhuriyet savcısının iddialarına yönelik olarak da savunma yapacak ve bu iddiaları çürütmeye çalışacaktır.⁷⁷⁶ Ancak Cumhuriyet savcısının kamu davasına katılma görevi başlıklı kısımda belirtildiği üzere Cumhuriyet savcısı iddianamesinde belirtilen hususlarda direktmek zorunda olmayıp aksine sanık lehine durumlar geliştiğinde ve sanığın beraat etmesi gerektiğini düşündüğü takdirde mütalaasını buna göre vermelidir.

3.2.5. Kanun Yollarına Başvurma Yetkisi

Kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının görevlerinden birisi de kanun yoluna başvuruda bulunmaktır. Zira CMK uyarınca kanun yoluna başvuru hakkı tanınan sùjelerden birisi de Cumhuriyet savcısıdır.⁷⁷⁷ Ancak bu kısımda sadece kanun yollarından kısaca bahsedilecek ve ilgili kanun yollarının tüm özelliklerinden bahsetmek yerine konu kapsamı Cumhuriyet savcısının kanun yollarındaki yetkileriyle sınırlandırılacaktır.

Kanun yolları, yargılama makamı tarafından verilen ve hukuka aykırı olduğu düşünölen kararlara karşı, ilgili kişilerce başka makam tarafından kararın tekrar incelenmesine olanak sunan yollardır.⁷⁷⁸ Kanun yolları olağan ve olağanüstü kanun yolları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁷⁷⁹ İlk derece mahkemeleri tarafından verilen ve kesin nitelik taşımayan hükümlere karşı olağan kanun yollarına başvurulabilmektedir.⁷⁸⁰ Kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı öngörölen başvuru yolları ise olağanüstü kanun yollarıdır.⁷⁸¹ Olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyizken olağanüstü kanun yolları ise Cumhuriyet savcısının itirazı, kanun yararına bozma ve yargılanmanın yenilenmesidir.⁷⁸²

⁷⁷⁵ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 754.

⁷⁷⁶ Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının*, 191., Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 754.

⁷⁷⁷ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 103.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 241.

⁷⁷⁸ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 813.

⁷⁷⁹ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 239.

⁷⁸⁰ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 97-98.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 412.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 240.

⁷⁸¹ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 97-98., Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 240.

⁷⁸² Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 412., Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 97.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 240.

Kanun yoluna başvurma yetkisi kural olarak kararı veren mahkemede yer alan Cumhuriyet savcısına aitken CMK m. 260/2 “*Ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler.*” demek suretiyle burada bulunan Cumhuriyet savcılarının da kanun yoluna başvurabilmesine cevaz vermiştir.⁷⁸³ CMK’da Cumhuriyet savcısına kanun yoluna başvuru hakkı tanınmış ise de Cumhuriyet savcısının böyle bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Yargılama sonunda verilen hüküm Cumhuriyet savcısı açısından yeterli ise savcının hükmü kanun yoluna götürme zorunluluğu bulunmamaktadır.⁷⁸⁴ Ancak Cumhuriyet savcısı kanun yoluna başvurduğu takdirde başvurma gerekçesini açıkça göstermek zorundadır⁷⁸⁵ (CMK m. 273/5).

CMK m. 264/1 “*Kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılma, başvuranın haklarını ortadan kaldırmaz.*”, CMK m. 264/2 ise “*Bu hâlde başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie gönderir.*” şeklindedir. Dolayısıyla kanun yoluna başvuru hakkı olan sùjeler kanun yoluna başvururken yanıldığı takdirde bu durum haklarını ortadan kaldırmamaktadır. Ancak bu durumun Cumhuriyet savcısı yönünden uygulanıp uygulanmayacağı öğretide tartışmalıdır.

Centel ve Zafer’e göre kanun yoluna başvurma noktasında hataya düşen sùje Cumhuriyet savcısı ise bu hükümden faydalanmamalıdır.⁷⁸⁶ Zira 22.01.1962 tarihli Yargıtay İctihadı Birleştirme Kararı;

“Usulün 293. maddesi, kanun yolu için nereye başvurulacağında yanılma halinin, başvuranın hükümsüzlüğü sonucunu doğurmasını ve böylece fertlerin haksızlığa uğramasını önlemek için konulmuştur. Lâkin, 310. maddenin birinci fıkrası hükmü gibi açık ve kesin bir hüküm karşısında, Hukuk Fakùltesini bitirmiş ve stajdan geçmiş bir Savcının temyiz dilekçesini hükmü veren mahkemeye vereceğinde yanılması söz konusu edilemez. Bu yanılma, savcıdan gayri kimseler için,

⁷⁸³ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 104.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 241.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 43., Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 816.

⁷⁸⁴ Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla*, 457.

⁷⁸⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 413.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 139-140.

⁷⁸⁶ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 823.

faraza sanıklar veya dâvaya katılanlar yani fertler için düşünülebilir. O halde, savcının 293. maddeden yararlanması, maddenin kanuna konulmuş amacına aykırı düşer."⁷⁸⁷

şeklindedir. 1412 sayılı CMUK'un ilgili maddesi CMK'ya aynen alındığı için bu dönemde geçerli olan İçtihadı Birleştirme Kararı da geçerli ve bağlayıcıdır.⁷⁸⁸

Öztürk, Tezcan, Erdem vd. göre ise CMUK döneminde Cumhuriyet savcısının bu hakkı olmadığı Yargıtay tarafından kabul edilse de CMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Yargıtay bu görüşünü değiştirmiştir. CMK m. 264/1'de başvuran taraf yönünden herhangi bir ayrıma gidilmediği için bu hakkın Cumhuriyet savcısına ait olmadığını ileri sürmek mümkün değildir.⁷⁸⁹

Birtek'e göre de kanun lafzının çok açık olması ve kanunun açık hükmünün daraltılmasının mümkün olmadığı değerlendirildiğinde bu haktan Cumhuriyet savcısı da faydalanabilmelidir.⁷⁹⁰ Balcı ve Öztürk'e göre de Cumhuriyet savcısı da kanun yolunu yanlış gösterdiği takdirde merci tarafından görevli ve yetkili olan mercie gönderilmelidir.⁷⁹¹

Bizim katıldığımız görüşe göre de CMK m. 264/1 kanun yolundaki yanılmanın başvuranın haklarını ortadan kaldırmayacağını açıkça düzenlemektedir. Cumhuriyet savcısı da ceza yargılamasında şahsi olarak olmamakla birlikte makam itibariyle yargılama süjesidir. Bu nedenle diğer süjeler gibi hak ve yetkileri bulunmakta olup bunlardan birisi de kanun yollarına başvurmaktır. Cumhuriyet savcısının şahıs itibariyle süje olmamasının bir diğer önemi de toplumla birlikte sanığın menfaatlerinin korunmasını sağlamaktır. Bu nedenle sanık lehine kanun yoluna başvuran Cumhuriyet savcısının yoğun ve ağır iş yükü nedeniyle sehven de olsa kanun yolunda yanılığa düşebilme ihtimali de mümkündür. Her ne kadar İçtihadı Birleştirme Kararı'nda hukuk fakültesi mezunu olan ve stajı bitiren bir Cumhuriyet savcısının kanun yolunda yanılığa düşmesinin beklenemeyeceği gerekçe olarak gösterilse de aynı hukuk fakültesinden mezun olup avukatlık mesleğini icra eden ve yargılamada savunma makamını temsil eden

⁷⁸⁷ RG, 17.04.1962, S.11059, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11059.pdf> , E.T. 04.05.2024

⁷⁸⁸ Centel ve Zafer Ceza Muhakemesi, 823.

⁷⁸⁹ Öztürk vd., Ana Hatlarıyla, 464.

⁷⁹⁰ Fatih Birtek, Ceza Muhakemesinde İstinaf, (Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2019), 191.

⁷⁹¹ Fidan Balcı ve Seyithan Öztürk, Yargıtay Kararları Işığında Ceza Yargılamasında İstinaf ve Temyiz, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 49.

müdafî için aynı sınırlama getirilmemesi de silahların eşitliği ilkesine aykırılık oluşturacaktır. Bu nedenle kanunun hükmü açık olup Cumhuriyet savcısının da diğer kanun yoluna başvurma hakkı olanlardan bir farkı bulunmadığı için kanun yolunda yanılığa düşmesi mümkün olup bu durum başvuru hakkını ortadan kaldırmamalıdır.

Cumhuriyet savcısı kanun yoluna başvurduğu takdirde ise verilen hükmü sanığın lehine veya aleyhine olmak üzere kanun yoluna götürebilmektedir⁷⁹² (CMK m.260/3). Cumhuriyet savcısı sanık aleyhine kanun yoluna başvurduğu takdirde karar kesinleşene kadar başvurusunu geri alabilmekte iken sanık lehine kanun yoluna başvurduğunda ise istemin geri alınabilmesi için sanığın rızası gerekmektedir.⁷⁹³ Zira Cumhuriyet savcısı sanık lehine başvuruda bulunduğu için sanık bu duruma güvenerek kendisi kanun yoluna başvurmamış olabilir. Rızası alınmadan Cumhuriyet savcısının lehe olan başvurudan vazgeçmesi sanık için olumsuz sonuçlar doğurabilecektir.⁷⁹⁴ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; kanun yoluna başvuru hakkı muhakeme sükûti olan sanık ve Cumhuriyet savcısına ayrı ayrı tanınmış olup sanığın kendisi adına kanun yoluna başvurmaması, Cumhuriyet savcısının sanık lehine kanun yoluna başvurmamasına engel değildir.⁷⁹⁵

Cumhuriyet savcısının aleyhe kanun yoluna başvurduğu hallerde kararın sanık lehine bozulması mümkünken sanık lehine başvurulduğunda ise karar aleyhe bozulsa dahi sanığın önceki cezasından daha ağır bir cezaya hükmedilemez⁷⁹⁶ (CMK m. 265). Buna uygulamada “*aleyhe bozma yasağı*” adı verilmektedir.⁷⁹⁷ Aleyhe bozma yasağı istinaf, temyiz, yargılamanın yenilenmesi ve bazı durumlarda kanun yararına bozma için geçerli olabilmektedir.⁷⁹⁸ Ancak aleyhe bozma yasağı yalnızca sanık lehine olarak kanun yoluna

⁷⁹² Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 414.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 103.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 241.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 43., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 23., Centel ve Zafer *Ceza Muhakemesi*, 815.

⁷⁹³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 414.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 105.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 249-250.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 43., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 60.

⁷⁹⁴ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 60-61.

⁷⁹⁵ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 815.

⁷⁹⁶ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 152.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 242.; Karagöz, “Cumhuriyet Savcısının”, 43., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 25.

⁷⁹⁷ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 117.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 242., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 56.

⁷⁹⁸ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 117.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 251., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 56.

başvurulduğu takdirde geçerli olup sanık aleyhine veya hem aleyhe hem de lehe başvurularda aleyhe bozma yasağı geçerli değildir.⁷⁹⁹

Ancak belirtmek gerekir ki; sanığın veya suçtan zarar görenin kişisel haklarına bağlı konulara ilişkin olarak Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvuru hakkının olmadığı kabul edilmektedir.⁸⁰⁰ Bu nedenle örneğin beraat eden sanığın tutuklulukta geçirdiği süre için CMK kapsamında tazminat isteme hakkının olduğunun kararda gösterilmemesini gerekçe yaparak Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvurabilmesi mümkün değildir.⁸⁰¹

3.2.5.1. Olağan Kanun Yollarında Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri

Yukarıda da bahsedildiği üzere CMK uyarınca olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyizdir.⁸⁰² İtiraz kanun yoluna hakim kararları ile kanunda açıkça düzenlenmiş mahkeme ara kararlarına karşı başvurulabilmektedir⁸⁰³(CMK m. 267). İtiraz kanun yolunun açık olduğu kararlar genel olarak sulh ceza hakimi kararları, mahkeme başkanının vermiş olduğu kararlar, istinabe olunan hakimin kararları ve mahkeme naibinin kararları olmakla birlikte kanunen açık düzenleme olan hallerde mahkeme ara kararlarıdır.⁸⁰⁴

İtiraz kanun yoluna başvurmak isteyen ilgili kararı öğrendikten itibaren yedi gün içerisinde başvurusunu yapmalıdır.⁸⁰⁵ İtirazı incelemeye yetkili olan merci itirazı Cumhuriyet savcısına ve karşı tarafa yazı ile cevap verebilmesi için bildirebilir (CMK m. 270/1). Cumhuriyet savcısı görüş bildirdiği takdirde ise şüpheli, sanık veya müdafine üç gün içerisinde cevap vermesi için bu görüş tebliğ edilir.⁸⁰⁶ İtiraz incelemesi kural olarak

⁷⁹⁹ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 251.

⁸⁰⁰ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 23-24.

⁸⁰¹ Yargıtay 17. Ceza Dairesi, E. 2015/15070, K. 2016/6687, T.03.05.2016 tarihli kararı; “*Hakkında beraat kararı verilen ...'ın tutuklulukta geçirdiği süre nedeniyle 5271 sayılı CMK'nın 141/1-e ve 141/2. maddeleri uyarınca tazminat isteme hakkının olduğunun karar yerinde gösterilmemesine ilişkin O yer Cumhuriyet Savcısı'nın temyiz talebinin, şahsi hakka ilişkin olması ve bu nedenle temyize yetkisi bulunmadığından tebliğnameye aykırı olarak REDDİNE...*”, içinden Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 24.

⁸⁰² Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 68.

⁸⁰³ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 122.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 415.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 254., Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 69.

⁸⁰⁴ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 830.

⁸⁰⁵ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 124.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 245.

⁸⁰⁶ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 256.

dosya üzerinden yapılmakla birlikte gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve ardından müdafî/ vekil dinlenerek de karar verilebilir.⁸⁰⁷

İtiraz üzerine verilen kararlar ise kural olarak kesin olmakla birlikte itiraz mercii tarafından ilk kez verilen tutuklama kararına itiraz mümkündür (CMK m. 271/4).

İstinaf kanun yolunda ise ilk derece mahkemesi tarafından verilen hükümlerin maddi ve hukuki olarak denetimi sağlanır.⁸⁰⁸ Bu nedenle istinafta tüm dosya tekrar incelenerek gerektiğinde yeni baştan hüküm verilebilir.⁸⁰⁹ İstinaf başvurusu ise kararın verilmesinden, karar yokluğunda verilenler açısından ise tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içerisinde, kararı veren mahkemeye yapılır.⁸¹⁰ CMK m. 273/3 uyarınca “*Asliye ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin hükümlerine karşı, kararın o yer Cumhuriyet Başsavcılığına geliş tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurabilirler.*”

Kural olarak istinaf kanun yoluna başvuran ilgilinin gerekçe gösterme zorunluluğu bulunmamakla birlikte yukarıda belirtildiği üzere Cumhuriyet savcısı kanun yollarına başvururken gerekçe göstermekle zorunlu tutulmuştur. Bu nedenle istinaf kanun yoluna başvuran Cumhuriyet savcısı ise dilekçesinde başvuru gerekçelerini göstermek zorundadır.⁸¹¹ Ancak kural bu olmakla birlikte Cumhuriyet savcısı gerekçe göstermeden istinaf talebinde bulunduğu takdirde istinaf mahkemesi tarafından ne yönde bir karar verileceği ise kanunda düzenlenmemiştir.⁸¹² Bu durum ise öğretide tartışmalı olup böyle bir durumda Cumhuriyet savcısının istinaf dilekçesinin gerekçeli olması gerektiği açıkça düzenlendiği için gerekçe içermeyen dilekçenin reddedilmesi gerektiğini ileri süren görüşler bulunmakla birlikte Balcı ve Öztürk’e göre ise CMK m. 276/1 “*İstinaf istemi, kanunî sürenin geçmesinden sonra veya aleyhine istinaf yoluna başvurulamayacak bir hükme karşı yapılmışsa ya da istinaf yoluna başvuranın buna hakkı yoksa, hükmü veren*

⁸⁰⁷ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 257.

⁸⁰⁸ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 130.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 258.

⁸⁰⁹ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 131.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 258.

⁸¹⁰ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 137.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 261.

⁸¹¹ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 109.

⁸¹² Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 109.

mahkeme bir kararla dilekçeyi reddeder.” düzenlemesini içermekte aynı şekilde CMK m. 279/1-b “Bölge adliye mahkemesine başvurunun süresi içinde yapılmadığının, incelenmesi istenen kararın bölge adliye mahkemesinde incelenebilecek kararlardan olmadığına, başvuranın buna hakkı bulunmadığının anlaşılması hâlinde istinaf başvurusunun reddine, Karar verilir.” demek suretiyle hangi hallerde istinaf talebinin reddedileceğini açıkça düzenlemiş ve Cumhuriyet savcısının gerekçe göstermemesi bu sebeplerden sayılmamıştır. Bu nedenle de istinaf dilekçesi bu nedenle reddedilmemelidir.⁸¹³ Bizim de katıldığımız görüşe göre istinaf mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın hem maddi hem de hukuki yönden incelemesi yapılabilmekte ve gerektiğinde tüm dosya baştan incelenerek yeni bir hüküm verilebilmektedir. İstinaf mahkemesi istinaf başvurusunda bulunan tarafın belirttiği gerekçelerle bağlı olmadığından dolayı istinaf talebinde bulunan yönünden de bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla istinaf talebinde bulunan sanık da olsa Cumhuriyet savcısı da olsa istinaf mahkemesi aynı şekilde gerekçelerle bağlı olmadan tüm dosyayı inceleyecektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının istinaf talebinin gerekçeli olmamasından bahisle istinaf talebinin reddedilmemesi gerekir. Bunun yerine başvurunun sanık lehine mi yoksa aleyhine mi olduğunun belirtilmesi açısından dosyanın iade edilmesi daha doğrudur.⁸¹⁴ İstinaf başvurusu neticesinde ilgili mahkeme kararı duruşmalı olarak incelendiğinde ise Cumhuriyet savcısının görevi iddia makamını temsil etmektir.⁸¹⁵

Temyiz ise CMK m. 286 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Temyize bölge adliye mahkemelerince verilen bozma haricindeki kararlar için ve kanunda başvurulabileceği düzenlenen kararlar için başvurulabilir.⁸¹⁶ Temyiz açısından inceleme ise hukuki denetimle sınırlı olup maddi yönden inceleme yapılmamaktadır.⁸¹⁷ Bu nedenle temyize ancak hükmün hukuka aykırı olduğu sebebi ile başvurulabilir.⁸¹⁸ Ancak sanık lehine olan bir hukuka aykırılık ise bu durum Cumhuriyet savcısına kararın aleyhe bozulması için temyiz hakkı vermemektedir.⁸¹⁹ Temyiz başvurusunda bulunabilme hakkı olan süjelerden

⁸¹³ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 110.

⁸¹⁴ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 110.

⁸¹⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 416.

⁸¹⁶ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 272.

⁸¹⁷ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 258.

⁸¹⁸ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 156-157.

⁸¹⁹ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 272.

birisi olan Cumhuriyet savcısı; bölge adliye mahkemesinde yer alan Cumhuriyet savcıları olup yargılamayı yapan ilk derece mahkemesinin yanında yer alan Cumhuriyet savcısının istinaf mahkemesinin vermiş olduğu kararları temyiz etme yetkisi bulunmamaktadır.⁸²⁰ Temyiz başvurusu ise istinaftan farklı olarak hükmün açıklanmasından veya tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde yapılmalıdır.⁸²¹ Temyiz başvurusunda da Cumhuriyet savcısı temyiz sebeplerini açıkça göstermeli ve sanığın lehine veya aleyhine başvurduğunu belirtmelidir.⁸²² Temyiz edilen kararlar öncelikle karşı tarafa tebliğ edilmekte olup, karşı taraf da yedi gün içerisinde temyiz talebine ilişkin cevap verebilir (CMK m. 297/1). Ardından dosya bölge adliye mahkemesi tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (CMK m. 297/2).⁸²³ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyada tebligat veya başka bir hususta eksiklik varsa bu eksiklikleri tamamlar.⁸²⁴ Ardından Başsavcılık düşüncelerini belirten tebliğname ile birlikte dosyayı ilgili ceza dairesine gönderir.⁸²⁵ İlgili ceza dairesi ise “*hükmü temyiz etmeleri veya aleyhlerine sonuç doğurabilecek görüş içermesi halinde*” tebliğnameyi sanık veya müdafii ile katılan veya vekillerine tebliğ eder (CMK 297/3). İlgili ceza dairesi kararının duruşma açılmak suretiyle temyiz inceleme yapıldığı takdirde Cumhuriyet savcısının görevi ise iddia makamını temsil etmektir.⁸²⁶ Bu durum CMK m. 300/2’de “*Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya yerine görevlendirdiği Yargıtay Cumhuriyet savcısı, sanık, müdafii, katılan ve vekili iddia ve savunmalarını açıklar. Temyizi istemiş olan tarafa önce söz verilir. Her hâlde son söz sanığındır.*” şeklinde belirtilmiştir.

3.2.5.2. Olağanüstü Kanun Yollarında Cumhuriyet Savcısının Yetki ve Görevleri

Olağanüstü kanun yollarından ilki olan Cumhuriyet Başsavcılığının itirazı ise CMK m. 308 ve 308/A’da düzenlenmiştir. CMK m. 308/1 Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazını düzenlemekte olup “*Yargıtay ceza dairelerinden birinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re’sen veya istem üzerine, ilâmın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde Ceza Genel Kuruluna itiraz edebilir. Sanığın lehine itirazda süre*

⁸²⁰ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 360.

⁸²¹ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 273.

⁸²² Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 188.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 413-414.

⁸²³ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 274.

⁸²⁴ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 391.

⁸²⁵ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 274-275.

⁸²⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 418.

aranmaz.” şeklindedir.⁸²⁷ Yine aynı şekilde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı kanun yoluna başvururken kararın hangi yönden hukuka aykırı olduğunu belirtmesi gerekir.⁸²⁸ Kanunen bu yetki yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına tanındığı için Yargıtay Cumhuriyet savcıları yalnızca Başsavcı adına itiraz yoluna başvurabilmektedir.⁸²⁹ Kararı veren Yargıtay Ceza Dairesi itirazı yerinde gördüğünde kararını düzeltmekte aksi halde dosyayı karar vermesi için Yargıtay Ceza Genel Kuruluna göndermektedir⁸³⁰ (CMK m. 308/3). Yargıtay Genel Kurulu ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın itiraz konusu ile bağlı olmayıp itirazda belirtilmeyen hususları da inceleyebilmekte ve tespit ettiği tüm hukuka aykırılıkları bozma sebebi yapabilmektedir.⁸³¹

CMK m. 308/A’da ise Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisi *“Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, re’sen veya istem üzerine, kararın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde kararı veren daireye itiraz edebilir. Sanığın lehine itirazda süre aranmaz.”* şeklinde düzenlenmiştir.⁸³² Ancak Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından sanık aleyhine itirazda bulunulabilmesi için *“kararı etkileyecek nitelikte esaslı bir hatanın bulunması”* şartı getirilmiştir. Madde metninde *“re’sen veya istem üzerine”* denildiği için uyuşmazlığın tarafı olan ilgililer, bölge adliye mahkemesi kararının hukuka aykırı olduğunu düşünen ilk derece mahkemesi veya mahkemenin yanında yer alan Cumhuriyet savcısı da bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığından itiraz kanun yoluna gidilmesini talep edebilir.⁸³³ Bölge adliye mahkemesinin ilgili dairesi itirazı yerinde görüp kararını düzeltebileceği gibi kararın hukuka uygun olduğunu düşündüğü takdirde ise dosyayı ceza daireleri başkanlar kuruluna gönderir.⁸³⁴

Cumhuriyet savcısı tarafından en çok başvurulanan olağanüstü kanun yollarından birisi ise kanun yararına bozmadır.⁸³⁵ Kanun yararına bozma yoluna istinaf ve temyiz

⁸²⁷ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 213.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 418.

⁸²⁸ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 215.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 298.

⁸²⁹ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 263.

⁸³⁰ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 213.

⁸³¹ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 266.

⁸³² Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 222.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 302.

⁸³³ Balcı ve Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında*, 264.

⁸³⁴ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 302.

⁸³⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 416.

incelemesinden geçmeden kesinleşen hakim veya mahkeme kararlarına karşı başvurulabilir.⁸³⁶ Kanun yararına bozma yoluna başvurma yetkisi ise Adalet Bakanlığı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tanınmıştır.⁸³⁷ Adalet Bakanlığı böyle bir durumu öğrendiği takdirde kararın bozulması için kanuni gerekçeleri açıklayarak Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığına yazılı olarak bildirimde bulunur.⁸³⁸ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ise bu başvuruyu hiçbir değişiklik yapmadan Yargıtay'ın ilgili ceza dairesine gönderir.⁸³⁹ İlgili ceza dairesi ise başvuruyu yerinde görürse kararı kanun yararına bozar.⁸⁴⁰ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı da Adalet Bakanlığı'nın talebi olmadan resen kanun yararına bozma yoluna başvurabilmektedir.⁸⁴¹ Ancak CMK m. 310/2 uyarınca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kanun yararına bozma talebinde bulunulabilmesi için Adalet Bakanlığı tarafından başvurulmamış olması gerekmekte olup aksi halde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın başvuru yetkisi bulunmamaktadır.⁸⁴²

Olağanüstü kanun yollarının sonuncusu ise yargılanmanın yenilenmesidir. Yargılanmanın yenilenmesine hüküm kesinleştikten sonra sınırlı olarak kanunda sayılan belirli nedenlerle hükümde hata olduğunun anlaşılması üzerine hükmü veren mahkemeye başvurulabilir.⁸⁴³ Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi başvurusunda talebin nedenleri açıkça gösterilmelidir.⁸⁴⁴ Yargılanmanın yenilenmesi yoluna başvurabilecek süjelerden birisi de Cumhuriyet savcısıdır.⁸⁴⁵ Ancak hükümlü öldüğü takdirde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilecekler ölenin üstsoyu, altsoyu, eşi ve kardeşidir (CMK m. 313/2). Bu kişilerin bulunmaması halinde ise Adalet Bakanı da yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilir (CMK m. 313/3). Yargılanmanın yenilenmesi talebi usul yönünden eksiklik olmayıp kabule değer bulunduğu takdirde istem Cumhuriyet savcısına ve ilgili tarafa bir diyeceği varsa yedi gün içinde bildirmesi için tebliğ edilir.⁸⁴⁶ Yargılamanın

⁸³⁶ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 416.; Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 225.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 303.

⁸³⁷ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 228.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 304-305.

⁸³⁸ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 305.

⁸³⁹ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 225.; Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 418.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 305.

⁸⁴⁰ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 225.

⁸⁴¹ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde*, 418.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 305.

⁸⁴² Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 305.

⁸⁴³ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 257.

⁸⁴⁴ Nişancı, *Ceza Muhakemesinde*, 189.

⁸⁴⁵ Apaydın, *Ceza Muhakemesine*, 258.; Nişancı, *Ceza Muhakemesinde*, 175.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 309.

⁸⁴⁶ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 316-317.

yenilenmesi talebi incelenirken soruşturma evresindeki usuller çerçevesinde deliller toplandıktan sonra Cumhuriyet savcısı ve ilgilerden yedi günlük süre içerisinde görüşlerini bildirmeleri istenir.⁸⁴⁷ Diğer kanun yollarında geçerli olan Cumhuriyet savcısının hem aleyhe hem de lehe kanun yoluna başvurabilme yetkisi yargılamanın yenilenmesi için de geçerlidir.⁸⁴⁸ Yine aynı şekilde Cumhuriyet savcısı yargılamanın yenilenmesi yoluna sanık aleyhine başvurduğu takdirde geri alabilmesi mümkünken, sanık lehine başvurulduğu takdirde ise başvurunun geri alınabilmesi için sanık rızası gerekmektedir.⁸⁴⁹

⁸⁴⁷ Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 317.

⁸⁴⁸ Nişancı, *Ceza Muhakemesinde*, 175.; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi*, 309.

⁸⁴⁹ Nişancı, *Ceza Muhakemesinde*, 183.

SONUÇ

Ceza yargılamasının temel amacı maddi gerçeği açığa çıkararak sanığın suçlu olup olmadığını ortaya koymak ve bozulan kamu düzenini tekrar sağlayabilmektir. Kişinin suç işlemesi ile bozulan kamu düzeni ise ancak Cumhuriyet savcısı tarafından etkin bir soruşturma yürütülerek iddianame düzenlenmesi ve mahkeme tarafından gerçekleştirilecek ceza yargılaması ile tekrar tesis edilebilmektedir. Bu nedenle şüphesiz ki ceza muhakemesi açısından en önemli kurumlardan birisi savcılık kurumudur. Zira Türk hukukunda kamu adına ve toplum yararına olmak üzere suç işlendiği iddiasını devlet adına soruşturma yaparak mahkeme önüne getirecek olan Cumhuriyet savcısıdır. Bu nedenle kamu adına soruşturma yaparak kişilerin haklarını koruma görevi Cumhuriyet savcısına verilmiş ve böylece Cumhuriyet savcısının vatandaş ile mahkeme arasında adeta bir köprü görevi görmesi sağlanmıştır.

Savcılık kurumunun hukuki niteliği, bağımsız ve tarafsız olup olmadığı ise öğretide tartışmalı noktaları oluşturmaktadır. Savcılık kurumunun hukuki niteliğine yönelik tartışmada Cumhuriyet savcısının yargı içerisine dahil olmadığını ileri sürmek ceza sistematığının mantığına ters düşmektedir. Zira ceza yargılaması Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame ile başlamaktadır. Ancak bu da savcılık kurumunu salt yargı erkine dahil etmek için yeterli değildir. Cumhuriyet savcısının soruşturma yapmak, iddianame düzenlemek gibi adli görevleri olmakla birlikte denetime ilişkin idari görevleri de olduğundan yürütme erkine de dahil olduğu kısımlar bulunmaktadır. Bu nedenle de savcılık kurumu için hem adli hem idari görevleri olan kendine özgü karma bir yapıya sahip olduğunu söylemek daha doğrudur. Bununla birlikte öğretide Cumhuriyet savcısının bağımsız ve tarafsız olup olmadığı noktasında da tartışmalar bulunmaktadır. Cumhuriyet savcısı şahıs itibarıyla olmasa da makam itibarıyla yargılamanın tarafıdır. Tarafsızlık ise diğer taraflara karşı eşit mesafede olmak bir tarafı diğerinden kayırmamak olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının taraf sıfatına sahip

olması objektif ve hukuk kurallarına aykırı davranacağı şeklinde yorumlanamaz. Her şeyden önce Cumhuriyet savcısına şüphelinin hem lehine hem de aleyhine delilleri toplama görevinin yüklenmesi CMK kapsamında Cumhuriyet savcısının tarafsız olarak düzenlendiğinin göstergesidir. Bununla birlikte Cumhuriyet savcılarının da hakimler gibi bağımsız ve tarafsız olması gerektiği gerek ulusal gerekse uluslararası belgelerde belirtilmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı da objektif davranma yükümlülüğü altındadır. Objektif davranma yükümlülüğünün güvencesi ise yasaklılık, red ve çekinme kurumlarıdır. Ancak buna rağmen hakimler için CMK’da açıkça düzenlenen yasaklılık, red ve çekinme kurumlarının Cumhuriyet savcıları yönünden düzenlenmemiş olması uygulamada Cumhuriyet savcısının tarafsız olmasını engelleyebilecek bir durumla karşılaşıldığında ne yapılacağına yönelik tereddüt oluşturmaktadır. Cumhuriyet savcısının tarafsızlığına ilişkin açık hüküm bulunmaması veya hakimler için düzenlenmiş olan yasaklılık ve red sebeplerinin savcılar açısından düzenlenmemiş olması CMK açısından bir eksikliktir. Bu kapsamda CMK’da Cumhuriyet savcılarının tarafsızlığını etkileyecek bir durum söz konusu olduğunda nasıl bir yol izleneceğine ilişkin düzenlemeler yapılmalıdır.

Devletlerin kişilerin hak ve özgürlüklerine fazlasıyla müdahalede bulunabilme yetkisine sahip olduğu alanlardan birisi de ceza hukuku alanı olduğundan, Cumhuriyet savcısının etkin bir soruşturma gerçekleştirerek şüphelinin haklarını da koruması, şüphelinin hem lehine hem de aleyhine delilleri toplaması önem arz etmektedir. Maddi gerçeğin açığa çıkarılması için ortaya konulan delillerin son derece önemli olduğu soruşturma aşamasında delillerin hukuka uygun olarak elde edilebilmesi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağlı kalınarak bozulan kamu düzeninin sağlanması açısından soruşturmanın baş aktörü olan Cumhuriyet savcısına önemli sorumluluklar düşmektedir.

CMK incelendiğinde de soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısına önemli görevler düştüğü ve etkin bir soruşturma gerçekleştirebilmek adına çeşitli yetkilerle donatıldığı görülecektir. Etkin soruşturma ise genel olarak soruşturma aşamasında araştırılabilecek tüm hususların hukuk kurallarına riayet edilerek araştırılmasıdır. CMK kapsamında delil elde edebilmek amacıyla Cumhuriyet savcısına çeşitli yetkiler verildiği görülmektedir. Bununla birlikte CMK’da sayılan delil elde etme faaliyetlerinin dışında kanunlarda açıkça düzenlenmeyen ancak genel soruşturma yetkisi kapsamında Cumhuriyet savcısının

başvurabileceği çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Örneğin mağdur ve tanığın iletişiminin tespiti, fiziki takip, kolluğun özellikle uyuşturucu ticareti ve fuhuş gibi suçlarda delil elde etmek amacıyla kimliğini gizleyerek şüpheli ile iletişim kurması Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisi kapsamında delil elde etmek amacıyla başvurabildiği yöntemlerdir. Ancak bu yöntemler kanunlarda açıkça düzenlenmemekte dolayısıyla da kimi hallerde Cumhuriyet savcısının talimatıyla bu yöntemin uygulayıcısı olan kolluğun keyfi ve sınırları aşarak uygulama yapmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısının genel soruşturma yetkisi kapsamında başvurabileceği delil elde etme faaliyetleri de hukuk devleti ve kanunilik ilkeleri gereğince CMK kapsamında hüküm altına alınmalıdır. Tüm bu araştırma faaliyetleri neticesinde Cumhuriyet savcısı toplanan delillerin kamu davası açma noktasında yeterli şüpheyi oluşturup oluşturmadığını takdir etmelidir. Bu noktada Cumhuriyet savcısına fiili ve delilleri takdir etme noktasında geniş takdir yetkisi verilmiştir. Bu takdir yetkisinin bir diğer örneği de CMK m.171 uyarınca yeterli şüphe oluşsa dahi Cumhuriyet savcısının kamu yararının daha üstün olduğunu düşündüğü bazı hallerde kamu davası açma noktasında verilen takdir yetkisidir.

Ancak belirtmek gerekir ki CMK’da Cumhuriyet savcısına geniş yetkiler verilmiş olması Cumhuriyet savcısının yetkilerinin sınırsız olduğu şeklinde de yorumlanmamalıdır. Zira Cumhuriyet savcısı her ne kadar geniş yetkilere sahip olsa da aynı zamanda yetkilerini sınırlayan düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin CMK’da kamu adına iddiada bulunma ve iddianame düzenleme yetkisi kural olarak Cumhuriyet savcısına ait olmakla birlikte bazı hallerde özel kanunlarla bu yetkinin başka mercilere bırakıldığı ve bu mercilerin düzenleyeceği iddianame yerine geçen belgelerle kamu davasının açılabilirdiği görülmektedir. Bu düzenlemeler ise soruşturma aşamasında genel olarak tek yetkili kişi olan Cumhuriyet savcısının yetkilerinin kapsamını kısıtlar niteliktedir. Cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında yetkilerini kısıtlayacak nitelikteki düzenlemelerle karşılaştığımız bir diğer yer ise koruma tedbirleridir. Soruşturma aşamasındaki görevlerinden birisi de delilleri toplamak olan Cumhuriyet savcısı topladığı deliller neticesinde koruma tedbirinin türüne göre mevcut olan şüphe derecesine ulaştığı takdirde bu koruma tedbirlerine başvurabilir veya tedbirin niteliğine göre tedbire başvurulmasını hakimden isteyebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının uygulayabileceği tedbirlerde ise Cumhuriyet savcısı tedbiri uyguladıktan sonra kanunda

öngörülen süre içerisinde tedbirin onaylanması için hakime başvurabilir. Dolayısıyla koruma tedbirlerine başvurma noktasında Cumhuriyet savcısının yetkilerine sınırlandırma getirildiği ve bazı koruma tedbirlerine karar verme noktasında takdirin sulh ceza hakimine bırakıldığı görülmektedir. Koruma tedbirleri kişi hak ve özgürlüklerine müdahaleler içerdiği için Cumhuriyet savcısı koruma tedbirlerine başvururken olabildiğince hassas davranmalıdır. Ancak uygulamada özellikle bazı koruma tedbirleri yönünden sorunlar ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin gözaltı koruma tedbiri için uygulamada kimi zaman gözaltı sürelerine uyulmaması ve soruşturma için gerekmediği halde gözaltı tedbirine başvurulduğu görülmektedir. Bununla birlikte uygulamada nezaret denetimlerinin kolluğa önceden haber verilerek ve aynı zaman aralıkları ile yapılması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Tutuklama koruma tedbirine ilişkin göze çarpan noktalardan birisi ise bazı soruşturma dosyalarında tutuklama şartları oluşmadığı halde kimi zaman mağdurun yakınlarının şüpheliye zarar vermemesi için kimi zaman da toplumun oluşturduğu baskı gibi farklı saiklerle şüphelinin tutuklamaya sevk edilmesi ve ardından da tutuklama kararı verilmesidir. Yine kimi zaman Cumhuriyet savcılarının tutuklama tedbirinin gözden geçirilmesi için talepte bulunmaları gereken süre içerisinde talepte bulunmayı atlamaları da sorunlara yol açabilmektedir. Adli kontrol tedbiri yönünden ise bazı hallerde şüpheliye somut olaya uymayan yükümlülükler yüklendiği ve soruşturmanın gereği olarak uygulanan adli kontrol tedbirinin işlevsiz kaldığı görülmektedir. Arama tedbiri kapsamında ise gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında bu yetkisini kullanan Cumhuriyet savcısının gecikmesinde sakınca bulunan halin kapsamını somutlaştırmaması Yargıtay tarafından bozma sebebi yapılmakla birlikte soruşturmanın seyrini de etkilemektedir. Ayrıca Cumhuriyet savcısının hazır bulunması gereken aramalara katılmaması da yine işlemi yok hükmünde kılacağından elde edilen deliller de hukuka aykırı delil niteliğinde olacak ve etkin bir soruşturma gerçekleştirilemeyecektir. Bu nedenle üzerinde durduğumuz uygulamada sorun yaşanan bu noktalarda Cumhuriyet savcılarının daha dikkatli davranması gerekmekte ve böylece soruşturmanın da etkin bir şekilde tamamlanması sağlanmalıdır.

Kovuşturma evresinde de Cumhuriyet savcısının hüküm verilene kadar iddia görevlerini yerine getirmek ve kamu davasını yürütmek, duruşmada mütalaa ile görüşlerini ileri sürmek gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır. Bununla birlikte bilirkişi tayin edilmesini, tanık dinlenilmesini, keşif yapılmasını ve soruşturmanın genişletilmesini talep edebilme,

diğer süjelerin taleplerine karşı beyanda bulunma, açıklamalarına cevap verme gibi yetkileri bulunmaktadır. Ancak Cumhuriyet savcısının taleplerinin yerine getirilip getirilmeyeceği mahkemenin takdirine bağlı olduğu için soruşturma aşamasına kıyasla kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının yetkilerinin oldukça kısıtlı olduğu da bir gerçektir. Bununla birlikte tüm CMK genel olarak değerlendirildiğinde maddi gerçeğin açığa çıkartılması amacıyla hem Cumhuriyet savcısına hem de mahkemeye yükümlülükler yüklenmektedir. Dolayısıyla delillerin toplanma aşaması CMK’da asıl olarak soruşturma aşaması olarak düzenlenmiş ve bu aşamada Cumhuriyet savcısının yetkileri geniş tutulmuştur. Kovuşturma aşamasında ise mahkemenin uyuşmazlığı çözebilmesi için toplanan tüm deliller neticesinde failin suçu işlediğine yönelik şüpheyi ortadan kaldırması ve suçun fail tarafından işlediği yönünde vicdani kanaate göre karar vermesi gerektiği için bu aşamada da mahkemenin etkin konumda olması CMK sistematığı ile uyumludur.

KAYNAKÇA

- Adli İstatistikler Yayın Arşivi (adalet.gov.tr), E.T. 31.06.2024.
- AİHM, “Berlin v. Lüksemburg”, B. No: 44978/98, 15.07.2003.
- AİHM, “Aksoy v. Turkey”, B.No: 21987/93, 18.12.1996.
- AİHM, “Barberà, Messegué Ve Jabardo v. İspanya” B. No:10588/83, 13.06.1994.
- AİHM, “Ceviz v. Turkey”, B. No: 8140/08, 17.07.2012.
- AİHM, “Kolu v. Turkey”, B. No: 35811/97, 02.08.2005.
- AİHM, “Oruç v. Turkey”, B. No: 33620/02, 21.12.2006.
- AİHM, “Salduz v. Turkey”, B. No: 36391/02, 26.04.2007.
- AİHM, “Teixeira De Castro v. Portekiz”, B. No:25829/94, 09.06.1998.
- Apaydın, Cengiz. *Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Arslan, Davut. “Soruşturma Aşamasında Cumhuriyet Savcısının Görev Ve Yetkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2021.
- Arslan, Kübra Demir. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 7/2(2022): 479-491.
- Artantaş, Günce. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Gizliliği*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen ve Caner Yenidünya. *Cezanın Amacı Ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemleri Ceza Hukuku Makaleleri*. İstanbul: Güven Yayınevi, 2002.
- Artuk, Mehmet Emin. “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1(2006):3.
- Aslan, Ahmet. *Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma*. İstanbul: Legal Yayınları, 4. Baskı, 2016.
- Avşar, Erdinç. “Cumhuriyet Savcısının Delil Değerlendirmesi”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 12/46(2021): 124-139.
- Ayhan, Hüseyin Tanfer. *Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1. Maddesi Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2013.
- AYM, “Ali Kemal Tekin Başvurusu”, B. No.: 2014/875, 2.2.2017.
- AYM, “Güher Ergun ve Diğerleri Başvurusu”, B.No.:2012/13, 2/7/2013.
- AYM, “Güllü Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu”, B.No: 2013/1951, 24.03.2016.
- AYM, “Gülseven Yaşer Başvurusu”, B.No.:2014/17411, 20/9/2017.
- AYM, “Kazım Albayrak Başvurusu”, B. No.: 2014/3836, 17/9/2014.

- AYM, “Mehmet Hasan Altan Başvurusu”, B. No: 2016/23672, 11.01.2018.
- AYM, “Mustafa Ali Balbay Başvurusu”, B. No.: 2012/1272, 4/12/2013.
- AYM, “Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu”, B. No.:2012/848, 17.7.2014.
- AYM, “Sami Özbil Başvurusu”, B. No.: 2012/543, 15.10.2014.
- AYM, “Yaşasın Aslan Başvurusu”, B. No.: 2013/1134, 16.05.2013.
- AYM, E. 2018/71, K. 2018/118, T. 27.12.2018.
- Ayyıldız, Hakan. *Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk Ve Soruşturmadaki Rolü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Badem, Semiyet. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 12/45(2021):290-310.
- Bahar, Esra. “Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Adil Yargılanma Hakkı”. *Adalet Dergisi*, 68(2022): 253-268.
- Balcı Fidan ve Seyithan Öztürk, *Yargıtay Kararları Işığında Ceza Yargılamasında İstinaf ve Temyiz*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019 , 23-391.
- Başlar, Yusuf. “Ceza Muhakemesinde İspat”. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/2(2022): 1383-1393.
- Beccaria, Cesare. *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çev. Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 8. Baskı, 2019.
- Bilge, Burak. “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/2(2014): 369-374.
- Birtek, Fatih. “Ceza Muhakemesinde Tanık Hakkında İletişimin Tespiti Koruma Tedbirine Başvurulup Başvurulamayacağı Sorunu”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 17/49(2022): 189- 208.
- Birtek, Fatih. “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2(2013): 954-984.
- Birtek, Fatih. *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı, 2017.
- Birtek, Fatih. *Ceza Muhakemesinde İstinaf*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2019.
- Bozdağ Ahmet ve Kader Sariusta. “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/2(2017):573-587.
- Canpolat, Can. “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/2(2020):457-486.
- Centel Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 14. Baskı, 2017.
- Centel, Nur Başar. “Ceza Soruşturmasında Müdafin Rolüne Eleştirel Yaklaşım”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72/2(2014):703.
- Centel, Nur Başar. “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 71/1 (2013):193

- Centel, Nur. *Cezanın Amacı ve Belirlenmesi*, der. Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Cihan, Erol. "Ceza Muhakemesi Hukukunun Gayesi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 28/3(1962): 701-705.
- Cihan, Mehmet Can. "Türk Ceza Hukukunda Durdurma, Yakalama ve Gözaltına Koruma Tedbirleri". *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/8(2018):175-181.
- Coşkun, Yuzarsif Selçuk. "Ceza Muhakemesinde Susma Hakkı ve Bağlantılı Haklar". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 157(2021):209-216.
- Çınar, Ali Rıza. *Türk Ceza Hukukunda Cezalar*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2005.
- Demirbaş, Timur. *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*. Ankara: Seçkin Yayınları, 7.Baskı, 2024.
- Dönmez, Burcu. "Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/Özel Sayı (2007): 1149-1176.
- Dönmezer, Sulhi. "İyi Bir Ceza Kanunu", içinde *Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı*, ed. Köksal Bayraktar. Ankara:Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk Ceza Hukuku Derneği, Cilt 1, 2008.
- Duranoğlu, Yakup. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Soruşturma Evresinin Tarihsel Gelişimi". *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/1(2022):168-181.
- Duvan, Ayşe Özkan. "Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68/1(2019): 289-311.
- Dülger, İbrahim. "Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/1-2(2007): 662-673.
- Ergün, Güneş Okuyucu. "Soruşturmanın Gizliliği". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59/2(2010): 245-255.
- Ersoy, Uğur. "Ceza Muhakemesinin Amacı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", içinde *Uğur Alacakaptan'a Armağan Cilt I*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, 291-295.
- Evik, Vesile Sonay. "İddianamenin İadesi", içinden *Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı*, ed. Köksal Bayraktar. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk Ceza Hukuku Derneği, Cilt 2, 2008. 813-828.
- Feyzioğlu Metin ve Nevzat Toroslu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 19. Baskı, 2019.
- Gökçen, Ahmet. "Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1-2)2000: 205.
- Güleç, Sesim Soyer. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsiz Kararları Üzerindeki Etkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2013): 1394-1452.
- Gündoğan, Kadir, Cihan Koç ve Coşkun Özbudak. *Kolluğun Önleyici Ve Adli Görevleri*. Ankara: Sözkese Matbaası, 8. Baskı, 2013.

- Gündüz, Nurcan. “Ceza Muhakemesinde Savcılık”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016.
- <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/26b555c0-90844429a3e0584a96a9e77a.pdf>, E.T. 30.09.2023.
- <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/c8dd1278-8757-4143-8ce4-67bb5c296320.pdf>, E.T. 30.09.2023.
- <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/cd93900a-aaa4-4742-9e7b-62e75b4a016b.pdf>, E.T. 02.10.2023.
- <https://hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>, E.T. 30.09.2023.
- <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/847b13--Savcilarin-Rolune-Dair-Ilkeler.pdf>, E.T. 01.10.2023.
- <https://sozluk.adalet.gov.tr>, E.T. 05.06.2024.
- <https://sozluk.gov.tr>, E.T. 25.06.2024.
- https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR, E.T. 01.10.2023.
- <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/a0976113-5559-4ac5-bbde-2cb4d36b7c50.pdf>, E.T. 05.06.2024
- İçel, Kayıhan. “Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları ‘Budapeşte İlkeleri’ Işığında Savcıyı Ret Sorunu”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/14(2008): 26-33.
- İnceoğlu, Sibel. *Adil Yargılanma Hakkı*. Ankara: MRK Baskı, 2018.
- Karagöz, Furkan Batuhan. “Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev Ve Yetkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022.
- Karakehya Hakan ve Murat Arabacı. “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4 (2016): 2060-2077.
- Karakehya, Hakan. “Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar”. *Ombudsman Akademik*, 1(2014):85-88.
- Karakehya, Hakan. “Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 3/2(2015):201-204.
- Karakehya, Hakan. “Ceza Muhakemesinin Amacı”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65/2 (2007): 121-138.
- Karakehya, Hakan ve Asuman İnce Tunçer. “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9/17(2021):333-337.
- Kaya, Asım. “Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Görevi”. Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020.
- Kayaer, Nebahat. “Türk Ceza Yargısında Savcının Reddi Sorunu”. *İzmir Barosu Dergisi*, (2021):45-67.

- Keyman, Selahattin. Ceza Muhakemesinde Savcılık. Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.
- Koç, Coşkun. “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1(2020), 89-98.
- Kopuz, Mehmet. “Adil Yargılanma Hakkının Bir unsuru Olarak Çelişmeli Yargılanma Hakkı”. *Çekmece İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/19(2021):14-24.
- Köse, Metin. “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14/1(2019):177-183.
- Meraklı, Serkan. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Fiziki Takip Kavramının Anlamı ve Bir Koruma Tedbiri Olarak Kanunla Düzenlenmesi Gerekliği Üzerine Bir İnceleme”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 15/44(2020): 865-899.
- Nalbantoğlu, Cahit. “Uygulamada Savunmanın Yeri”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(1988):115.
- Nişancı, Dilaver. *Ceza Muhakemesinde Yargılanmanın Yenilenmesi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 3. Baskı, 2023.
- Ömeroğlu Ömer. *Ceza Muhakemesinde Hakim ve Savcının Yasaklılığı, Reddi ve Çekinmesi*. Bursa: Ekin Yayınları, 20212.
- Öntan, Yaprak. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme İşlemi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62/4(2013):1087-1097.
- Özboyacı, Alper. “Yasak İfade Alma ve Yasak Sorgu”. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 2/16(2007): 69.
- Özen, Muharrem. “Savunma Hakkı ve Avukatlık Mesleği”, içinde “*Hukuk Kurultayı, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı*”. Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı, 2004, 44.
- Özgenç, İzzet ve Cumhur Şahin. “İddia ve Savunma Hakkı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2(2001):1-9.
- Özkul, Fatih. “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9(2017):397-415.
- Öztürk, Bahri vd. *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 10. Baskı, 2023.
- Öztürk, Bahri, Behiye Kazancı ve Sesim Güleç. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 5.Baskı, 2022.
- Özyurt, Kürşat. *Soruşturmanın Gizliliği ve Lekelenmeme Hakkı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Pekmez, Tuba Kelep. “Ceza Muhakemesinde Objektif Bir Taraf Olarak Savcılık Makamı”. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/2(2021): 275-287.
- RG, S. 13168, 07.04.1969, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13168.pdf>, E.T. 26.04.2024

RG, S. 17506, 06.11.1981, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17506.pdf>, E.T. 15.06.2024.

RG, S. 17580, 20.01.1982, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17580.pdf>, E.T. 15.06.2024.

RG, S. 17953, 08.02.1983, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2797.pdf>, E.T.15.06.2024.

RG, S. 18195, 18.10.1983, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18195.pdf>, E.T. 15.06.2024.

RG, S. 2128, 19.06.1932, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2128.pdf>, E.T. 15.06.2024.

RG, S. 25685, 29.12.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041229.htm>, E.T. 06.06.2024

RG, S. 28344, 05.07. 2012, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120705-2.htm>, E.T. 06.06.2024

RG, S. 30928, 24.10.2019, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191024-25.htm>, E.T. 06.06.2024

RG, S. 31522, 25.06.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210625-1.htm>, E.T. 24.06.2024

RG, S.11059, 17.04.1962, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11059.pdf> , E.T. 04.05.2024

RG, S.17863(Mükerrer), 09.11.1982, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf E.T. 22.06.2024.

RG, S.17971, 26.02.1983, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17971.pdf>, E.T. 25.06.2024.

RG, S.18774, 04.06.1985, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18774.pdf>, E.T. 24.06.2024.

RG, S.25606, 26.09.2004, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/20041007.htm>, E.T. 24.06.2024.

RG, S.25832, 01.06.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm>, E.T. 10.06.2024.

RG, S.26434, 14.02.2007, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070214-11.htm>, E.T 10.06.2024.

RG, S.26747, 05.01.2008 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/01/20080105-1.htm>, E.T. 31.03.2024.

RG, S.2751, 14.07.1934, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2751.pdf>, E.T. 08.06.2024

RG, S.27894, 03.04.2011, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110403-1.htm>, E.T. 15.06.2024.

RG, S.30165, 25.08.2017, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf>, E.T. 31.05.2024.

- RG, S.30714, 14.03.2019 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190314-4.pdf>, E.T. 30.05.2024.
- RG, S.6638, 27.03.2015, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/2015040426.pdf>, E.T 10.04.2024.
- RG,S.25611,17.12.2004,<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>, E.T. 20.05.2024
- RG,S.25673,17.12.2004,<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>, E.T 20.06.2024.
- RG,S.25772,31.03.2005, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050331M1-1.htm>, E.T. 23.06.2024.
- RG,S.27051 11.11.2008,<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081111.htm>, E.T 12.05.2024.
- RG,S.28933(Mükerrer),06.03.2014,<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140306M1-1.htm>, E.T.10.06.2024.
- Serttaş, Alp Tolgahan. “Ceza Yargılamasında Cumhuriyet Savcısının Tarafsızlığı Sorunu”. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 12/2(2022):905-923.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 4. Baskı, 2010.
- Şahin, İsmail. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 4(2019): 223-235.
- Şık, Hüseyin. *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Tanrıvermiş, Atilla. *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Tunçer, Asuman İnce. “Susma Hakkı Bağlamında Birtakım Ceza Muhakemesi İşlemlerinin Değerlendirilmesi”. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2(2018): 356-372.
- Turan Hüseyin ve Fatih Şahin. “Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisine Getirilen Kısıtlamanın Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/10(2017): 597-615.
- Uğraş, Dilek Özge. “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında Ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama Ve Elkoyma”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 154(2021): 98-122.
- Uğur, Hüsamettin. “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 23(2007):257-274.
- Ünver Yener ve Hakan Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 20. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2023.
- Yargıtay 13. Ceza Dairesi, E. 2014/ 32524, K. 2014/37202, T. 29.12.2014.
- Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2015/4672, K. 2016/2330, T. 21.04.2016.
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi, E. 2015/15070, K. 2016/6687, T.03.05.2016.
- Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2019/21389, K. 2020/6367, T.03.06.2020.

- Yaşar Yusuf ve İsmail Dursun. “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma Koruma Tedbiri”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/3(2013): 8-9.
- Yaşar, Ercan. *Maddi ve Şekli Suç Hukuku Boyutlarıyla Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2022.
- Yayla, Mehmet. *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Yazır, Ramazan. “Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü”. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014.
- YCGK, E. 2012/1270, K. 2013/248, T. 21.05.2013.
- YCGK, E. 2014/454, K. 2015/156, T. 12.05.2015.
- YCGK, E. 2015/1167, K. 2017/247., T. 25.04.2017.
- YCGK, E. 2016/1440, K. 2019/719, T. 24.12.2019.
- YCGK, E. 2019/388, K. 2020/332, T. 30.06.2020
- YCGK, E. 2019/527, K. 2022/208., T. 24.03.2022.
- YCGK, E.2009/7-60, K. 2009/264, T.17.11.2009.
- Yenipınar, Filiz Berberoğlu. *Ceza Mahkemelerinde Bilirkişilik*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Baskı, 2018.
- Yenisey Feridun ve Ayşe Nuhuğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 11. Baskı, 2023.
- YHGK, E. 2009/361, K. 2009/399., T. 07.10.2009.
- Yıldırım, Akif. *Anayasal Düzeyde Bir Güvence Olarak Ceza Muhakemesinde Tanık Sorgulama Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2023.
- Yıldız, Ali Kemal “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65/1(2007): 127-165.
- Yurtcan, Erdener. *Ceza Yargılaması Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 16. Baskı, 2019.
- Yurtcan, Erdener. *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının Başvuru Kitabı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 7. Baskı, 2016.
- Yücel, Mustafa Tören. *Türkiye’de Yargının Etkinliği*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008.
- Zafer, Hamide. “Savunma Hakkı ve Sınırları”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2(2013):507-521.